DE CONVIVIIS

LIBRI QVATVOR.

Ad Illuſtriſſ. & Integerrimum Dominum, D. NICOLAVM DE VERDVN, Senatus Pariſienſis Principem, Equitem Torquatum, & ſanctioris Conſiſtorij Conſiliarium.

Auctore

IVLIO CÆSARE BVLENGERO, Societatis IESV Preſbytero.

IN VIRTVTE,

ET FORTVNA.

PRAEP. GEN. SOCIETATIS IESU

LVGDVNI,
Sumptibus LVDOVICI PROST, Hæredis ROVILLE.

M. DC. XXVII.
CVM PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Illuſtriſſimo, ac Integerrimo Domino,

D. NICOLAO VERDVNO,

SENATVS PARISIENSIS PRINCIPI,

Iulius Cæſar Bulengerus S.

DIV *multúmq; dubitaui,* PRÆSES ILLVSTRISSIME, *tibíne hos de Conuiuijs libellos inſcriberem, an ſtylum aliò verterem. Quid enim minus conſentaneum videtur, quàm vt viro ſupra cæteros ſobrio, & frugi, libri de vino, & epulis, Præſidi iuris dicundi ſcientiſſimo, & in grauiſſimis totius Galliæ negotijs decidendis occupatiſſimo, ſcripta de legibus Conuiuij offerantur. Quum tamen effatum illud Pauli Æmilij fortiſſimi Imperatoris, & Conſulis legum peritiſſimi, veniret in mentem, eiuſdem viri eſſe, aciem aduersùs hoſtes, & conuiuium aduersùs ami-*

Digitized by Google

Illuſtriſſimo, ac Integerrimo Domino,

D. NICOLAO VERDVNO,

SENATVS PARISIENSIS PRINCIPI,

Iulius Cæſar Bulengerus S.

DIu multúmq; dubitaui, PRÆSES ILLVSTRISSIME, *tibíne hos de Conuiuijs libellos inſcriberem, an ſtylum aliò verterem. Quid enim minus conſentaneum videtur, quàm vt viro ſupra cæteros ſobrio, & frugi, libri de vino, & epulis, Præſidi iuris dicundi ſcientiſſimo, & in grauiſſimis totius Galliæ negotijs decidendis occupatiſſimo, ſcripta de legibus Conuiuij offerantur. Quum tamen effatum illud Pauli Æmilij fortiſſimi Imperatoris, & Conſulis legum peritiſſimi, veniret in mentem, eiuſdem viri eſſe, aciem aduersùs hoſtes, & conuiuium aduersùs ami-*

cos inſtruere, mihi veniam datum iri putaui, ſi commentariolos de cibis, & epulis è priſcis auctoribus tibi dicarem, quem veteris memoriæ ſtudioſum ſemper expertus ſum. Julius Cæſar maximè ſiccus, & ſobrius, ſemel, atque iterum epulum publicum, per ſeipſum, non tantùm per macellarios diligenter apparauit, ait Suetonius. Auguſtus ſextario vini in diem contentus, & dodecatheon cœnam amicis poſuit, & ſæpe viſcerationem populo dedit. Tibi domi quotidiana menſa frugalis eſt, ſed elegans, & nitida, ad quam non homines dictioſi, & aretalogi, ſed viri diuini, & humani iuris prudentes adhibentur. Tu interim de litibus reſcindendis, de iurgijs componendis, de publico otio alendo, de ſalute Regis, de iure ſuo cuique reddendo ſtudioſè agis, & vt Catholicæ fidei ſanctitas ſplendorem ſuum obtineat, rationem inis. Deus qui tibi iam olim hanc mentem iniecit, eandem magis in dies, magíſque promoueat, vt benefactis, ac meritis onuſtus, in cæli arce ius à ſummo iudice accipias, quod in regni Galliæ arce tam religioſè reddidiſti. VALE.

AD

AD LECTOREM.

SCRIPSERE multi olim, hodiéque non pauci, de Conuiuiis, Stuckius libros aliquot eruditos, ſed multa parerga miſcet, Lipſius politè vt omnia, ſed multa leui manu, & curſim, Ciacconius de Triclinio bellè, ſed plæraque parum explicatè. Tot tantiſque viris ſuccedaneus tres tibi libellos, beneuole lector, do, dico, quos ſi triclinio tuo exceperis, vt Iupiter Homericus, eſcæ nidore contenti erunt, tu alios ſucco paſce.

SYLLABVS LIBRORVM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

Cap. 1. DE nomine Conuiuij. pag. 1.
2. De tribus conuiuiorum generibus. 3
3. De ientaculo, prandio, cœna. 8
4. De ientaculo. 15
5. De prandio Romano. 17
6. De conuiuiorum cauſa. 18
7. De varijs conuiuijs. 21
8. De conuiuijs parcis. 25
9. De conuiuijs opiparis. 28
10. De varijs cœnis. 31
11. De cœnis parcis. 33
12. De mediocribus conuiuijs. 34
13. De conuiuijs ſordidis, aut luculentis. 36
14. De puerorum cœna. 37
15. De Græcorum conuiuijs. 38
16. De alijs Græcorum conuiuijs. 40
17. De legibus ſumptuarijs. 45
18. De conuiuio inſtruendo. 46
19. De conuiuatore. 47

20. De

20. *De legibus aut ſermonibus conuiualibus.* 48
21. *De conuiuis.* 49
22. *De numero conuiuarum.* ibid.
23. *De hora prandij.* 50
24. *De conuiuijs tempeſtiuis, & intempeſtiuis.* 54
25. *De vocationibus.* 58
26. *De loco conuiuij.* 61
27. *De cænationibus & triclinijs.* 62
28. *De triclinio Philonis Iudæi.* 65
29. *De lectis.* 67
30. *De lectis tricliniaribus, & accubitis.* 70
31. *Rurſum de lectis tricliniaribus.* 72
32. *De accubitione.* 75
33. *De accubitione & lectis.* 78
34. *De triclinio.* 81
35. *De veſte diſcubitoria.* 87
36. *De mappis & linteis.* 90
37. *De menſis.* 92
38. *Rurſum de menſis.* 95
39. *De menſis tricliniaribus.* 97
40. *De rege conuiuij.* 102
41. *De lauandis manibus.* 107

LIBER SECVNDVS.

Proluſio. 111

Cap. 1. De menſis & ferculis. 114
2. De partibus. 117
3. De cœnæ partibus. 121
4. De antecœnio. 125
5. De capite cœnæ. 131
6. De carnibus, & de attagena. 134
7. De pauo, & alijs auibus. 139
8. De ficedula. 140
9. De turdo & anate. 141
10. De turture & columba. ibid.
11. De perdice & gallina. 142
12. De galbula, catta & pauo. 143
13. De phœnicoptero. 144
14. De phaſiano & numidicis. 145
15. De anſere. 146
16. De ruſtica perdice. ibid.
17. De hædo & porcello. ibid.
18. De glire. 147
19. De iecore anſeris. ibid.
20. De apro & lepore. 148
21. De laliſione. ibid.
22. De caprea, dorcade, & hinnulo, vel hinnuleo. 149
23. De lucanica. 150

24. De

24. *De carnibus elixis & coctis.* 151
25. *De piſcibus eſculentis.* 164
26. *De mullo.* 169
27. *De rhombo & ſcaro.* 170
28. *De coracino.* ibid.
29. *De acipenſere.* 171
30. *De lupo, murena & alijs.* 172
31. *De oſtreis.* 180
32. *De ſquilla.* ibid.
33. *De echino.* 181
34. *De murice.* 182
35. *De gobio.* ibid.
36. *De lupo.* 183
37. *De aurata.* ibid.
38. *De conchis & oſtreis.* 184
39. *De ſecundis menſis, ſeu bellarijs.* 185
40. *De olea.* 189
41. *Rurſum de olea.* 191
42. *De ficu.* ibid.
43. *De alijs cibis hortenſibus.* 193
44. *De lactuca.* ibid.
45. *De caule, fungis & moris.* 195
46. *De ficu.* ibid.
47. *De chia ficu & caricis.* 196
48. *De bombylemmate.* 197
49. *De coloſtro & caſeo.* ibid.
50. *De caſeis.* 198
51. *De condito, amulo & alijs.* 199

52. *De alica.* *ibid.*
53. *De placentis & alica.* 200
54. *De placentis.* 201
55. *De panibus, pulte, alica.* 208
56. *De faba & leguminibus.* 209
57. *De farre & ſimila.* 210
58. *De hordeo.* 211
59. *De rapis, & caulibus, ſeu colibus.* 212
60. *De aceto.* 214
61. *De abyrtaca.* 215
62. *Rurſum de aceto.* *ibid.*
De aliis terra natis. 216
63. *De malis & vuis.* 219
64. *De cella & penu.* 221

LIBER TERTIVS.

Proluſio. 223

Cap. 1. *De vino.* 233
2. *De vino veterano.* 241
3. *De murrhina potione.* 248
4. *De nota vini.* 250
5. *De varijs vini generibus.* 252
6. *De mulſo.* 255
7. *De paſſo.* *ibid.*
8. *De mulſo ex Dioſcor.* 256
9. *De vino Albano.* *ibid.*

10. De

10. *De Surrentino, Falerno & alijs.* 257
11. *De varijs vinis.* 258
12. *De vini craſi, ſeu temperamento.* 260
13. *De vſu aquæ calidæ & gelidæ.* 261
14. *De potu veterum, & modo bibendi.* 263
15. *De vini hauſtibus, ſeu crateribus.* 266
16. *De modo bibendi.* 268
17. *De mediocri potu.* 269
18. *De bibendo.* 270
19. *De præbibendo.* 273
20. *De cottabo.* 276
21. *Rurſum de cottabo.* 279
22. *De alijs potionibus.* 281
23. *De vomitionibus inter vina.* 284
24. *De coronis.* 288
25. *De lucernis.* 291
26. *De vnguentis.* 292
27. *De coronis & vnguentis.* 296
28. *Rurſum de vnguentis.* 299
29. *De ludis inter epulas.* 308
30. *De acroamatis.* 309
31. *De ſcurris.* 313
32. *De ſcolio.* 315
33. *De ſcolio & cantu.* 316
34. *De libatione.* 320
35. *De griphis.* 324
36. *De conſultatione in cœna.* 325
37. *De militari conuiuio.* 326

LIBER

LIBER QVARTVS.

	Proluſio.	327
Cap. 1.	*De obſonatore.*	332
2.	*De cocis.*	334
3.	*De carptoribus & ſciſſoribus.*	338
4.	*De ſtructore & architriclinio.*	341
5.	*De prægustatore.*	342
6.	*De pocillatore, & alijs ministris.*	343
7.	*De pueris & puellis miniſtrantibus.*	346
8.	*De alijs conuiuij curatoribus.*	349
9.	*De vaſis culinarijs.*	*ibid.*
10.	*De vaſis eſcarijs.*	353
11.	*De poculis.*	359
12.	*Rurſum de poculis.*	367
13.	*De myrrhinis.*	370
14.	*De alijs poculorum generibus.*	372
15.	*De varia poculorum forma.*	376
16.	*De vaſis vini & alijs.*	378
17.	*De poculis Græcanicis.*	380
18. & vlt.	*De panibus & placentis.*	386

IOANNES CLAVDIVS DE VILLE, in ſacra Theologia Magiſter, in S. Pauli Lugdun. Canonicus, & in hac diœceſi ab Illuſtriſſimo Domino Cardinali de Marquemont Lugdun. Archiepiſcopo in librorum cenſuram incumbere iuſſi: fidem facimus nos P. Iulij Cæſaris Bulengeri è Societate IESV, Tractatus *De Pictura, Ludis, & Conuiuijs* vidiſſe, nihilque contra bonos mores, aut Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ Eccleſiæ dogmata, imò maxima doctrina ad publicam vtilitatem refertos comperiſſe. Lugdun. apud S. Paulum pridie Idus Decembr. 1626.

DE VILLE.

Conſenſus D. Procuratoris Regij.

TRactatus *de Conuiuijs, Pictura, & Ludis,* Auctore R.P. Iulio Cæſare Bulengero Soc. IESV Presbytero, ego Conſiliarius & Procurator Regius typis mandari & in lucem exponi conſentio. Lugduni 23. Decembris 1626.

PVGET.

Permiſſio D. Locumtenentis.

TRactatus *de Conuiuijs, Pictura, & Ludis,* Auctore R.P. Iulio Cæſare Bulengero Soc. IESV Presbytero, à Ludouico Proſt Hærede Rouille in lucem dari permittimus, ac ne quis citra factam ei poteſtatem denuò excudat interdicimus. Datum Lugduni 24. Decembr. 1626.

AVSTREIN.

Digitized by Google

DE CONVIVIIS
LIBER PRIMVS.

De nomine Conuiuij.

CAPVT I.

CONVIVIVM dicitur à conuictu. Cicero *lib. de Senectute*, Maiores noſtri accubitionem epularem amicorum, quia vitæ coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt melius quàm Græci, qui hoc idem compotationem, tum concœnationem, ſympoſium, ſyndipnon vocitarunt. Idem *lib. 9. epiſt. 24. ad famil.* Pertinere ad beatè viuendum arbitror, vt cum viris bonis, iucundis, amantibus tui viuas. Nihil eſt aptius vitæ, nihil ad beatè viuendum accommodatius, nec id ad voluptatem refero; ſed ad communicationem vitæ, atque victus, remiſſionémque animorum, quæ maximè efficitur ſermone familiari, qui eſt in conuiuiis dulciſſimus, vt ſapientius noſtri quàm Græci illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id eſt, *compotationes*, aut *concœnationes*, nos conuiuia, quod tum maximè ſimul viuitur. Latinis item Epulum, viſceratio, epulæ, ientaculum, prandium, meren-

da, cœna, comeſſatio. Græcis apud Pollucem πότος, συσσιτία, συμποσία, σύνοδος ἡ ἐν οἴνῳ, θίασος, εἰλαπίνη, ἔρανος, ἑστίασις, ἄριστον, δεῖπνον, σύνδειπνον, θοίνη, ξενισμὸς, Thucydidi ξένισις, quam vocem duriorem Pollux putat. δοχὴ *Geneſeos cap.* 26. ὑποδοχὴ, ἑστίαμα, συνουσία Platoni *in Sympoſio*, εὐωχία ἀπὸ τοῦ εὖ ἔχειν, δαὶς, δαιτὺς, δαίτη, à δαίω, *diuido*, quia partes cuique in conuiuio diuidebantur, vnde & δαιτυμὼν, δαιτυμονεὺς, *conuiua*, δαιτρὸς *ſciſſor*, vel μαγειρὸς *coquus*, δαιτροπόνος *piſtor*, θαλία Polluci, ἀγάπη, apud veteres Chriſtianos, Doribus αἶκλον, συναίκλεια, *conuiuia*, ἔπαικλα *ſecunda menſa* Athenæo *lib*.4. *& lib*.11. *cap*.11. dicitur & συμβίωσις Luciano *in vitarum mercatu*. συμβιῶναι δεξιὸς καὶ συμπιεῖν ἱκανός, *in conuictu elegans, & vini potor egregius*. Polemon exiſtimat αἶκλον Laconibus dici *apophoreta*, quæ darentur conuiuis qui Phiditia egerant. Cæteri Græci αἶκλον *cœnam* vocant. Athenæo ἡβητήρια, κυλικεῖον, κώθων, κληθώρειον, *paſtus, conuictus, ſodalitas, conuentus, congreſſus, cœtus*, τῶν θιασιωτῶν οἶκοι, φωλητήρια. *Curias* Romæ Dionyſius Halycarn. vocat ἑστιατόρια, *Curiones* ἐπιστάτορας, Liuius, *Epulones*. *Phiditia* olim dicta ἀνδρεῖα, *virorum conuiuia*, quòd fœminæ illis excluderentur. μάζωνας *conuiuia parum lauta*. Athenæus *lib*. 4. ἐν τοῖς λεγομένοις μάζωσι. τοῦτο γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἡ διονυσιακὴ σύνοδος ἔχει τοὔνομα. Nomen Mazonum hodiéque cœtus Dionyſiacus habet.

De tribus Conuiuiorum generibus.

CAPVT II.

VEteres Græci & Romani conueniebant aut ad cœnam rectam, aut ad nuptias, aut ad ἔρανον, ſeu collectam, & ſymbolam. Cœnam rectam intelligo eam quam Græci vocant δωχίαν, εἰλαπίνην, Latini prandium, aut epulum dapſile, conuiuium opiparum, ſiue publicum, ſiue priuatum, viſcerationem. Euſtathius *ad lib. 1. Odyſſ.* οἱ παλαιοὶ συνῆλθον ἐπ' δωχίᾳ, ἤγουν εἰλαπίνῃ, ἐν γάμῳ, καὶ ἐράνῳ. Cœnam rectam Heſiodus vocat πολύξεινον δαῖτα, cœnam hoſpitibus, aut amicis refertam. Sueton. *lib. 2. cap. 74.* Auguſtus conuiuabatur aſſiduè, nec vnquam niſi recta, non ſine magno ordinum, hominúmque delectu. Cœnam rectam ſuſtulit Nero, reuocauit Domitianus. Symbolas conferebant Eraniſtæ, & ſymbolum, id eſt, annulum, vel quiduis aliud ſoliti dare loco arrhæ ei ſodalium qui iubebatur cœnam parare. Quare lena conqueritur de filia apud Lucianum *in Dialog. Etar.* Quòd amanti annulum dederat quem deponeret pro ſymbola, cùm nummis careret. οὐκ ἔχοντι αὐτῷ καταθεῖναι συμβολὴν, τὸν δακτύλιον δέδωκας. Lyſias *in orat. de Ariſtophanis pecunijs,* ἔλαβε σύμβολον παρὰ βασιλέως φιάλης χρυσῆς, *accepit ſymbolum à Rege phiala aurea,* vbi ſymbolum pro arrha ſumitur. Plaut. *in milite glor.* Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum, impreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem, vt qui huc afferret eius ſimilem ſymbolam. Dicitur autem Eranon ἀπὸ τοῦ συνερᾶν, καὶ συμφέρειν ἕκαστον, quòd

næus *lib.* 8. συμβολὴν dixit. Terentius *in Phormioni* *act.* 2. *ſcen.* 2. Téne aſymbolum venire vnctum, atque lautum è balneis. Εἰλαπίνη dicitur ex eo, quòd bibunt in turmis equitum, πίνουσι ἐν ἴλαις, vt Euſtathio, vel ἀπὸ τοῦ λαφύττειν, *ſine modo expendere.* θάλεια δαὶς, aut θαλία, *florens conuiuium*, à θάλλω, *germino*, vel ab ἀλίζεσθαι θεοῖς, *conuenire in Deorum gratiam*, vt Euſtathio *ad lib.* 9. *Iliad.* Plutarchus *ſympoſ.* 9. *quæſt.* 14. θαλιάζειν *conuenire gratia compotandi hilariter.* περίδειπνα Athenæo cœnæ ferales, *lib.* 8. ἡβητήρια, gymnaſia, aut conuiuia puberum. *Lib.* 10. *cap.* 7. φιλοίνια φιλιτικὰ, φιλίνια aut φιλίτια, conuiuia ad amicitias augendas. *lib.* 5. *cap.* 1. φρατρικὰ, δημοτικὰ, epulæ tribulium. ἄφιλα, ἄμικτα, epulæ, ad quas incondita multitudo vocatur. ὀργεωνικὰ in myſteriis, conuiuia, ad quæ θιασῶται vocantur. ἐρανισταὶ συνθιασῶται apud Athenæum *lib.* 8. *cap.* 12. Heſychio φωλητήρια, vbi thiaſotæ conueniunt. Apud Athenæum *lib.* 4. *cap.* 4. τιτθηνίδια nutricales epulæ, cùm nutrices in templum Dianæ pueros deferunt. τυκτὰ Perſarum apud Herodotum *lib.* 9. τέλειαι δαῖτες. Apud Athenæum *lib.* 4. *cap.* 8. αἶκλος veſperna Laconum, συναικλίαι, concœnationes, ἀπὸ τοῦ ἱκνεῖσθαι, vt Euſtathio. Vnde bellaria ἐπάικλα, ἐπιδορπίσματα, ἐπίδειπνα. Apud Athenæum *lib.* 4. *cap.* 4. cœnæ κοπίδες, à κόπτω, quia capta immolatur. φύσκιλλος, panis in caniſtro vimineo. δαὶς dicitur à δαίω, *diuido*, quia in epulo ſuæ cuique partes datæ. Homerus δαῖτα ἐΐσην vocat. Prouerbium, μεὶς οὐ πνίγει, *Pars non ſtrangulat.* μεὶς, οὐ πνὶξ, modeſtè edentibus. Apuleius *Mileſ.* 4. partes ſurreptas, & prægustatas portiones offerebat. Suetonius *de Caligula cap.* 8.

Equiti Romano auidiùs veſcenti partes ſuas miſit. Homerus *Odyſſ.* 8. οἱ δ' ἤδη μοίρας τ' ἔνεμον, κερόωντο τ' οἶνον. Olim vnus tantùm miſſus fuit, vnum ferculum, quod ex æquo in ſingulos conuiuas diuideretur, poſtquam plura fercula illata ſunt, ea dicta ἐπιφορήματα, vt ſcribit Dionyſius Trypho. Ita *Geneſ.* 43. à Ioſepho partes fratribus datæ. & 1. *Reg.* 9. à Samuele Saüli data pars optima. Cato Vticenſis ſolitus erat de portionibus ſortiri, quæcumque cōtingeret, ſi ſors ipſum deſtituiſſet amicis, vt primas tolleret inſtantibus, parum id aiebat conuenire inuita Venere. Cœna autem recta dicitur ἐντελὲς δεῖπνον. Lucianus, καὶ ἅμα ἐκομίζετο τὸ ἐντελὲς ὀνομαζόμενον δεῖπνον, *Simul inferebatur perfectum prandium.* Martialis *lib.* 11. perſtringit conuiuam furacem:

> *Quidquid ponitur hinc, & inde verris,*
> *Mammas ſuminis, imbricémque porci,*
> *Communémque duobus attagenam;*
> *Hæc cùm condita ſunt madente mappa,*
> *Traduntur puero domum ferenda.*

Euſtathius, εἰλαπίνη θυσία, καὶ παρασκευὴ λαμπροτέρα παρὰ τὸ κατ' εἴλας πίνειν, *Eilapine ſacrificium, & apparatus luculentior, quòd gregatim biberent.* ὅμα εἰλέμενοι πολλοὶ ἔπινον χαίροντος δειπνοκλήτορος, *Vbi multi ſimul congregati bibebant læto conuiuatore.* γάμος fit ob nuptias. Eranus parcus fuit, & modeſtus, quia ἐρανισταὶ ſuum quiſque comedebat, & ſymbolam conferebat. ἔρανος ἡ ἀπὸ κοινῆς συμβολῆς, ἤγουν καταβολῆς, καὶ δαπάνης πολλῶν τινῶν εὐωχία. *Eranus, cùm multi in commune conferunt, vt ſimul epulentur.* Dicitur & prandium ex ſportula. Tzetzes *ad lib.* 2. *Heſiodi*, καταβόλια ὅταν κοινῶς εἰσφέροντες δαπάνην συμποσιάζωσι,

ποσιάζουσι, *Catabolia, cùm in commune conferentes ſumptum epulantur.* Alia ſportula fuit, quam inſtituit Nero rectæ cœnæ loco apud Iuuenalem 3. & Martialem,

Centum miſelli iam valete quadrantes
Anteambulonis congiarium laſſi.

Laërtius *in Diogene cane* ait quemdam fuiſſe ἐρανάρχην. Cicero *lib.* 2. *de Orat.* Symbolam, collectam vocat. Quoniam collectam à conuiuis exigis. In Prouerb. *cap.* 23. Noli eſſe in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt, quia dantes ſymbolas conſumentur. Euſtathius, θίασος ἔρανος, παρὰ τὸ σιὸς, τούτεσι θεός, collatiuum prandium. Terentius *in Andria:* Cœnauit, ſymbolam dedit. Plautus: Paratæ ſunt ſcapulis meis ſymbolæ. Idem collatiuum ventrem vocat. Collextrix apud eumdem, quæ religionis cauſa ſtipem colligit. Athenæus *lib.* 8. ἔρανοι παρὰ τὸ συνερᾶν. εἰσαγωγαὶ ἀπὸ τῶν συμβαλλομένων. συναγώγιμον δεῖπνον ἐκ τῆς συμβολῆς· τὸ ἀπὸ σπυρίδος δεῖπνον ὅταν τις αὐτὸς αὑτῷ σκευάσας δεῖπνον, καὶ συνθεὶς εἰς σπυρίδα παρά τινα δειπνήσων ἴῃ. Argiui τὴν συμβολὴν τὴν εἰς τὰ συμπόσια καλοῦσι χῶν, τὴν δὲ μερίδα αἶσαν. Terentius *in Eunucho:* Heri aliquot adoleſcentuli coiimus in Piræo, in hunc diem, vt de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei præfecimus, dati annuli locus, tempus conſtitutum eſt. Quæ ſupererant, ex erano diſtribuebant. Æſchines *in Cteſiphontem,* ὥσπερ ἐκ τῶν ἐράνων τὰ περιόντα νειμάμενοι ἀπέρχεσθε. Heſychius, εἰλαπίνη, θυσία, ἑορτὴ ἀπὸ τῆς συνειλεῖσθαι εἰς αὐτὴν πίνοντας. Athenæus *lib.* 8. τὰς θυσίας, καὶ τὰς λαμπροτέρας παρασκευὰς vocant εἰλαπινάς. Pollux *lib.* 1. πανθοινίαι, πανδαισίαι, *prandia,* vel *conuiuia publica.* Æſti-

uam cœnam poſt aſſum vulgò ita interpretantur, vt ſi quid poſt aſſum inferatur, ſit alienum, apud Tertullianum *lib. de anima.* Putem ego cœnam æſtiuam leuem fuiſſe, & humidioribus cibis conſtitiſſe. Plautus *in Menæchmis:* Æſtiuè admodum viaticati ſumus.

De Ientaculo, Prandio, Cœna.

CAPVT III.

QVod hodiéque fit, vt homines vulgò ter cibum capiant, manè, ſub horam vndecimam, & veſpere; id iam olim factitatum eſſe docet Didymus *ad Odyſſ. lib.* 2. περὶ τροφαῖς οἱ παλαιοὶ ἐχρῶντο, καὶ τὴν μὲν πρώτην ἐκάλουν ἄριστον ἣν ἐλάμβανον πρωΐας, σχεδὸν ἔτι σκοτίας οὔσης, ἀπὸ τοῦ προσφέρεσθαι ταύτην πρώτην τροφὴν, παρὰ τὸ ἄειρε ὠνομασμένης τῆς λέξεως, τὴν δ᾽ ἀτέραν δεῖπνον μεθ᾽ ὃ ἔδει πονεῖν, ὅ ἐστιν ἐνεργεῖν, &c. *Ter cibum veteres die capiebant. Ientaculum primò ſumitur, quod vocatur* ἄειστον, *& ſumitur manè, cùm adhuc penè tenebræ eſſent, dictum ab* ἄειρε. *Secundò ſumitur prandium,* δεῖπνον, *quia eo ſumpto laborandum,* δεῖ πονεῖν, *& ad exercitia militaria redeundum. Tertiò* δόρπον, *cœnam Latini vocant, quaſi* ἰάυερτον *ab* ἰάυειν, *dormire,* κοιμᾶσθαι, *quando imus dormitum, aut cubitum.* Ariſton dici poteſt, quòd eo ſumpto ad præclarum aliquod opus procedunt, ait Didymus *pag.* 15. *&* *pag.* 40. ἄειστον τὸ πρωϊνὸν ἔμβρωμα ientaculum, matutinus cibus, δόρπον, veſpere cœna, ſeu Dorpon, τὸ ἐν τῇ ἑσπέρᾳ· δεῖπνον τὸ πρωϊνὸν, prandium manè ante meridiem. Dorpon

παρὰ

παρὰ τὸ δόρυ παύειν, quòd haſta quieſcat, ἢ παύειν τηνικαῦτα τοὺς πολεμοῦντας τὸ δόρατος, aut ex eo, quòd milites ab haſta tunc ferientur. Poſteà Ariſton fuit, quod nobis hodie prandium eſt. Polyænus *lib.* 5. *Stratagem.* Teleſinius Siculus, προστάξει πρὸ ἡμέρας ἀριστήσαντας στρατιώτας ἡσυχάζειν. ἐπὶ δὲ καιρὸς ἀρίστου παρῆν, κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐσήμηνεν, iuſſit milites ante diem ortum pranſos quieſcere. Quum autem prandij tempus eſſet ex more ſignum dedit, & Athenienſes imparatos oppreſſit. Ita & apud eumdem: Memnon ſæpe milites in Parmenionem educens de die, & recedens, tandem cùm hoſtes arma exuiſſe, & circa prandium occupatos eſſe ſenſiſſet, rurſus apparuit, & vicit. Romani in ientaculo panem ſiccum ſumebant, nec bibebant. Vopiſcus *de Tacito*: Panem niſi ſiccum nunquam comedit. Panem guſtare, panem comedere eſt ientare. Gloſſæ: Ientat βυκίζει, βυκισμὸς ientaculum. Seneca *epiſt.* 83. Non multum mihi ad balneum ſupereſt. Panis deinde ſiccus, & ſine menſa prandium, poſt quod non ſunt lauandæ manus. Auguſtinus: Nos in eſſedo panem, & palmulas guſtauimus. Galenus *lib.* 2 ὑγιεινῶν, κατὰ τρίτην ὥραν ἤσθιεν ἄρτον μετὰ μέλιτος ἀττικοῦ, *Sub tertiam horam comedebat panem cum melle Attico.* Clemens *lib.* 2. *cap.* 2. *Pædag.* Xerophagiam vocat, cùm panis ſolus ſine vino comeditur. Martialis:

Manè veni potiùs, nam cur te quinta moratur,
Vt ientes, ſerò, Caciliane, venis.

Quia venis ad prandium, non ad ientaculum. Feſtus: Cœna olim, quod nunc eſt prandium; veſperna, quæ nunc eſt cœna. Plutarchus *ſympoſ.* 8. Olim homines ἐργάται edebant panem ἐν ἀκράτῳ,

manè in mero, καὶ μηδὲν ἄλλο, & nihil aliud, quod dictum Acratiſma, & Ariſton, & ἐνάλισμα. Homerus:

ἀρτιώοντας ἄριστον ἅμ' ἠοῖ φαινομένηφι.

Ientaculum inſtruentes cum auroræ ortu. Martialis *lib.* 14.

Surgite, iam vendit, pueri, ientacula piſtor.

Feſtus: Prandicula, ientacula. Sceſnas dicebant cœnas, quæ nunc prandia. Pro ſceſnis veſpernas. Scenſas pro ſceſnis, Sabinum vocabulum. Silatum pro ientaculo, quia ieiuni vinum ſili ſumebant. Suetonius *in Vitellio cap.* 13. Epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam diſpertiebat; in ientacula, prandia, cœnas, & comiſſationes, quæ à comedendo dictæ, fiebántque poſt cœnam. In Domitiano *cap.* 21. Liuius *lib.* 40. Seneca *in Suaſor.* Ad prandium promiſiſſem, ad cœnam renunciaſſem. Fuit & merenda, de qua Iſidorus *lib.* 20. *Origin. cap.* 2. Merenda eſt cibus, qui declinante die ſumitur, quaſi poſt meridiem edenda, & proxima cœnæ, vnde & antecœnia à quibuſdam vocantur. Alij putant merendam dari ſolitam iis, qui merebant ære, id eſt, mercenariis. Calpurnius *in Eclogis:*

Seræ cùm venerit hora merendæ.

Dabatur mercenariis à domino, ſeu conductore, antequam labore mitterentur. Dio *de Vitellio:* ἐχ ὅλης τῆς ἡμέρας οἱ αὐτοὶ εἱστίων αὐτὸν, ἀλλὰ ἄλλοι μὲν ἀκρατίσματα παρεῖχον, ἄλλοι δ' ἀριστῆσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, ἕτεροι δὲ μετόδορπά τινα πλησμονῆς παραμύθεια. *Eadem die non iidem Vitellium conuiuio excipiebant, ſed alij ientaculum, alij prandium, quidam cœnam præbebant, nonnulli comiſſationem poſt cœnam, quæ repletionem ſolaretur.*

laretur. Comiſſabantur poſt cœnam, quæ vox non à Græco *κωμάζειν*, vt voluit Lambinus, ſed à comedendo facta. Cui ſufficiebat Vitellius vomitandi conſuetudine, vt ait Suetonius. Edunt, vt vomant, ait Seneca *Conſolat. ad Heluiam cap. 9.* Vomunt, vt edant, ideò in balneum ibant. Iuuenalis:

Et crudum pauonem in balnea portas.

Seneca vocat alios ieiunos vomitores. Cornelius Celſus, vomere luxuriæ cauſa damnoſum prodit. Sed de comiſſationibus Liuius *lib.* 40. Quin comiſſatum ad fratrem imus. Item: Conuiuam me tibi committere auſus non ſum, comiſſatorem te cum armatis recipiam. Quintilianus: Hic eſt ille in peſtilentia comiſſator. Comeſſari tamen poteſt idem ſignificare, quod *κωμάζειν*, vt de iis accipiatur, qui de nocte per pagos, & vicos laſciuiunt, & vagantur. Ita apud Q. Curtium comeſſabundus dicitur: Comeſſabundus Alexandri Magni exercitus. Seneca *epiſt.* 84. In comeſſationibus noſtris plus cantorum eſt, quàm in theatris olim ſpectatorum fuit. Trebellius *in Gallieno,* Prandium dici vult ab eo, quòd milites ad bellum paret. Fulgentius Placiades: Ientaculum dicitur guſtatio. Callimachus: Ientaculum proferre Ioui. Dicitur & guſtus, edulium, prægustatio, comeſtio. Apuleius: Edulibus opiparè excepta. Iſidorus *lib.* 20. *cap.* 2. Eſt autem cœna veſpertinus cibus, quam antiqui veſpernam dicebant. In vſu enim non erant prandia. Saluianus *lib.* 1. Romanos veteres ſemel tantùm die, ídque ſub veſperam comediſſe ait: cùm viles, ac ruſticos cibos ante ipſos, quibus exercebantur, focos ſumerent, eóſque ipſos non caperent

perent niſi ad veſperam. Vet. Gloſſ. Merenda δειλὴ, γεῦμα, δεῖγμα dicitur, ſeu ſpecimen. Seneca: Dedit nobis guſtum, ad quem reſpondebit. Gloſſæ: Comiſſa, συμβολή. Comiſſatum, εἰς κῶμον. δόρπος ὄψε μετὰ τὴν δείλην ἔμβρωμα οὐ μὴν νυκτερινόν. *Dorpus cibus ſub veſperam, ſed non nocturnus.* Apud Athenæum Ariſtomenes: ἀκρατιοῦμαι μικρόν, iento parum. Philemon ait, ὅτι τροφαῖς ἐχρῶντο οἱ παλαιοὶ ἀκρατισμῷ, ſeu διανηστισμῷ, vſi olim ientaculo, δεύτερον ἀρίστῳ, ſeu δορπηστῷ, prandio, τρίτον ἑσπερίσματι, tertiò veſperna, τέταρτον δείπνῳ, ſeu ἐπιδορπίδι, quartò cœna. De eſperimate *Odyſſ.* ρ. σὺ δ' ἔρχεο δειελιήσας, *Tu vade, cùm veſpernam, ſeu merendam ceperis.* λέγεται δείελον ὅτε ἐστὶ μεταξὺ τῆς ὑφ' ὑμῶν λεγομένης ἀρίστης, καὶ δείπνου. δείελον dicitur, quia inter prandium fit, & cœnam. Euſtathius, ἄριστον οἱονεὶ ἄρεως ἱσταμένου, γεῦμα ἀρίστως ἔχων πάνυ πρωῒ γινόμενον. *Ariſton quaſi marte ſtante, guſtus bene habens ſi mane fit.* Apud Æſchylum Palamedes ait,

——— σῖτον δ' εἰδέναι διώρισα,

ἄριστα, δεῖπνα, δόρπα θ' αἱρεῖσθαι τρίτα.

Definiri tempus capiendo cibo, vt mane ientaculum, meridie prandium, veſpere cœna, ſeu δόρπον ſumeretur. Vt cœna dicitur, quia cum pluribus communicaretur, ita δόρπον dici puto non ab ἰαύειν, vt vult Didymus, quod eſt *dormire*, ſed à δρέπω, *carpo*, quòd carptores carperent, & ſcinderent luculento apparatu carnes. Apud Lacedæmonios prandium mane ſumebant, veſpere cœnam. Seneca *epiſt.* 83. Leonidas ad Thermopylas Perſis ingruentibus dixit: Commilitones, prandete, tamquam apud inferos cœnaturi. Alacres & ad prandium illi promiſerunt, & ad cœnam. Athenæus *lib.* 1. *cap.* 4. ponit primò ientaculum, διανήστιμον,

νήστιμον, quod Gloſſæ vocant γαρισμὸν à garo, & guſtarium βυκκισμὸν, à buccea panis ſicci ſine vino. Secundò ponit δορπηστὸν, prandium. Tertiò merendam. Quartò ἐπιδορπίδα, cœnam, aut δόρπον. Apud Suetonium Vitellius *cap.* 22. addidit ante ſomnum comiſſationem de nocte. A ientaculo, quod ἄριστον dictum Hippocrates edaces vocat ἀριστῆτας. Ientaculum ἀπὸ τοῦ ἰέναι, *ab eundo prandiculum*, dictum ait Feſtus, de quo Homerus *Odyſſ. vlt.*

τὼ δ' αὖτ' ἐκλισίης ὀδυσεὺς καὶ δῖος ὑφορβὸς
ἐντυνοντο ἄριστον ἅμ' ἠοῖ κειαμένω πῦρ.

Vlyſſes, & diuinus ſubulcus in tabernaculis pararunt ſub ortum auroræ ientaculum, accendentes ignem. Antiphanes, ἄριστον ἐν ὅσῳ ὁ μάγειρος ποιεῖ συνανακρατίσασθαι πῶς ἔχεις μετ' ἐμοῦ. *Interim dum coquus prandium apparat, potes mecum in ientaculo meracum bibere.* Cantharus Poëta, ἐκεῖ ἀκρατισώμεθ' αὐτοῦ. μηδαμῶς ἐν Ἰσθμῷ γὰρ ἀριστήσομεν. *Igitur ibi ientemus. Nequaquam, quia in Iſthmo prandebimus.* Apud Athenæum *lib.* 1. διανηστίσασθαι ἀπονηστίσασθαι, *ientare.* διανηστισμὸς eſt propriè ieiunij continuatio, accipitur tamen pro ientaculo. Athenæus δειλινῆσαι de quarto cibo, ſeu comiſſatione putat accipiendum. Circumferebantur cibi maximè in guſtatione, & ab alio ad alium transferebantur, vt quiſque caperet, & quantum vellet. συγγενικὸν ἄριστον, Regis Perſarum prandium cognatorum, ad quod vocabantur Regis cognati, interdum & alij. Heraclides de cibis circumferendis, λιπτέον σύμμετρον τροφὴν πρὸ τοῦ πίνειν, καὶ μάλιστα τὰς εἰθισμένας παρατίθεσθαι περιφοράς. *Capiendus eſt modicus cibus, antequam bibas, maximè autem id operam dare debes, vt cibi ſoliti circumferri in ientaculo tibi apponantur.* Guſtationem intelligit,

quæ

quæ conſtabat oleribus, & cibis ſalitis, *λαχάνοις καὶ ταρίχων γεύεσι.* Plutarchus vocat *λεπτὰ καὶ τομὰ*, *tenuia, & ſectilia*, quia tenuis alimenti ſunt. Epictetus *in Enchiridio*, *ἐν συμποσίῳ περιφερόμενον γέγονέ τι κατὰ σὲ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα κοσμίως μετάλαβε, παρέρχεται μὴ κάτεχε. In conuiuio ſi aliquid circumfertur tuo loco, extenſa modeſtè manu cape, ſi præterit, ne retine.* Vnde apparet, in ientaculo, prandio, & cœna moris fuiſſe, vt cibi circumferrentur, quos conuiuæ ſumerent arbitratu ſuo. In ientaculo proponebatur vt plærumque ſalſamentum probè maceratum, & ritè ſalitum, vt orexin excitaret, *τάριχος τέλειος καὶ μὴ βρωμώδης*, maximè abyrtaca ex cardamis, quod Perſicum genus acrimonia commendatur. Promulſis eſt propriè guſtatio. Cicero *epiſt.* 167. *ad Pætum:* Neque eſt quòd in promulſide ſpei ponas aliquid, quam totam ſuſtuli. Solebam enim anteà delectari oleis, & lucanicis tuis. Poſteà promulſis dicta, tam vas, quàm quod vaſe continetur contra quam ſentit vir eruditus. Prandium Trebellius *in Salonino* putat dictum à parando, & à cinctis initum, quia parati milites ad prælium eſſe debent. Iſidorus *lib.* 20. *cap.* 2. ab apparatu edendi, alij à peredendo, quaſi peredium. Nonnulli ab *ἔνδιος*, id eſt, *meridianus*, quia meridie ſumitur, *παρ' ἔνδιον*; aut quia prandent, *πρὶν ἐνδεεῖς γενέσθαι.* Merenda verò, inquit Nonius, quia poſt meridiem ſumitur. Feſtus: Merenda prandium, quod medio die capitur. *πρόπομα* fuit potio ex melle, vinóque confectum longa inſolatione, quod inter conditorum genera reponit Aëtius *in Tetrabiblo* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 10. *&* 30. Id ante prandium, & cœnam ſumebatur. Erat promulſis Petronij delicata apud Athenæum

næum *lib.2.cap.28.* In cibos inijciunt πέπερι, σμύρναν, κύπειρον, μύρον αἰγύπτιον, *Piper, myrrham, vnguentum Ægyptium.* Feſtus: Silatum olim ientaculum dictum, quia ſili herba condiebatur.

De Ientaculo.

CAPVT IV.

IEntaculum diximus vocari ἀκράτισμα, quia manè ἀκράτῳ vino mero panem intingebant, vt Plutarch. *lib.7.ſympoſ.cap.6.* & Athenæ.*lib.1.cap.4.* Theocriti Scholiaſtes ἀκρατισμὸν πρώϊμον ἔμβρωμα, διανηστισμόν. Theocritus ἀκράτιστον vocat eum qui non ientarat. Latini ientationem vocant prandiculum. Scholiaſtes Homeri ἄριστον dici vult ab ἦρι, id eſt, *manè*, quia ἦρ *diluculum* ſignificat, vnde aurora ἠριγένεια, Eumæus apud Homerum ἅμ' ἠοῖ φαινομένηφι, *cum aurora apparente.* Alij ἄριστον, quia ἀόριστόν τι, hora edendi certa non eſt. Quidam ἀπὸ τοῦ ἄρεως, quia ientaculo ſumpto ad prælium ibant. Nonnulli ἀπὸ τῶν ἀρῶν, quia vota & preces ante cibum faciebant. Alij quia primus manè cibus optimus, ab ἄρω *conuenio,* ideo dicitur γεῦμα *guſtus.* Apuleius *Mileſ.* 1. ad ientaculum ait dari panem cum caſeo. Martial. *lib.13.epigr.30.* Prandium pro ientaculo poſuit, de caſeo lunenſi,

Caſeus Hetruſcæ ſignatus imagine Lunæ,
Præſtabit pueris prandia mille tuis.

Plutarcho προδεῖπνον merenda quæ apud Athenæum ponitur inter ἄριστον & δεῖπνον, *prandium* & *cœnam.* Plutarch. *ſympoſ.* 8. *cap.*5. Quidam δεῖπνον eſſe

eſſe volunt πρωΐμον ἐμβρώμα, matutinum cibum, ſeu ientaculum. Xenophon *lib.5. Hellenic.* Ageſilaum ſcribit cùm feſtinandum eſſet ſemel tantùm comediſſe, & ſimul prandium ac cœnam ſumpſiſſe, ἄριστον καὶ δεῖπνον ἅμα πονεῖσθαι ποιησάμενον. Nonnulli dicunt δεῖπνον μεσημβρινὸν εἶναι βρῶμα, μεθ' ὃ δεῖ πονεῖν ἢ ὕπνειν, *Deipnon eſſe meridianum cibum poſt quem aut laborandum eſt, aut dormiendum.* Veteres enim meridiabantur, & diem diffindebant, vt hodiéque Itali. Athenæus nocturna δεῖπνα commemorat. δόρπον Xenophon δορπηστὸν vocat, cœnam. Erotianus tempus veſpertinum δορπλώ. Sed audiamus Plutarchum de prandio *lib.8. cap. 6. ſympoſiac.* τὸ δὲ ἄριστον ἐκλήθη πράνδιον ἀπὸ τῆς ὥρας, ἔνδιον γὰρ τὸ δειλινὸν, καὶ τὴν μετ' ἄριστον ἀνάπαυσιν ἐνδιάζειν, ἢ πρωΐνην τινα σημαίνοντες ἐδωδὴν, ἢ ἑωφὴν, ἢ χρῶνται πρὶν ἐνδεεῖς γενέσθαι. *Ariſton dictum prandium ab hora meridiana, quia* ἔνδιον *ſignificat meridianum tempus, & meridiari ſeu per meridiem dormire,* ἐνδιάζειν, *An cibum matutinum voluerunt notare quo vterentur priuſquam indigerent.* Plinius *lib.3.epiſt.5.* de Plinio auunculo ſuo. Dormiebat (poſt meridianum cibum) minimum, mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus. Feſtus ientaculum & prandium veteribus idem fuiſſe ait. Ientaculo nomen factum eſſe volunt à ieiunio, quòd ieiuni ientaculum ſumerent, quod dictum *Silatum.* Feſtus: Silatum, inquit, antiqui pro eo quod nunc ientaculum dicimus appellabant, quia ieiuni vinum ſili conditum ante meridiem abſorbebant. Feſtus merendam prandium eſſe ait, quod medio die daretur. Nonius merendam cibum qui daretur poſt meridiem. Apud Feſtum cœna veteribus prandium fuit, veſperna

erat

erat quæ nunc cœna dicitur, quæ paulo fit liberaliùs in commune cum amicis, quia prandium erat parcum,& ſolitarium,vt Iſidorus *lib.*20. *cap.*2. Comiſſatio, de qua Suetonius *in Vitellio*, à comedendo dicta,ferebatur poſt cœnam,ſeu veſpernam de nocte. ἑσπέρισμα *comiſſatio.* ὄψον quia ſerò ſumitur. ὀψὲ tardè.

De prandio Romano.

CAPVT V.

SEruius ad *lib.*4. *Æneid.* veteribus Romanis in vſu prandia fuiſſe negat, vt & Iſidor. *lib.* 20. *cap.* 2. Caſſiodor. ad *Pſalm.*14. Antiquis mos erat ſemel cibum ſumere. Boëthius *lib.*2. *de conſolat.*

Felix nimium prior ætas contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu, facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande.

Non dubito veteres cibum ſumpſiſſe, ſiue prandium, ſiue prandiculum vocare libet, priuſquam in agros ad opus vel in forum exirent. Cœnabant autem vel hora vndecima, vel certè nona, cœnámque in noctem producebant. Valer.*lib.*2.*cap.*1. Olim viris prandere, & cœnitare in propatulo verecundiæ non erat.Cicero *lib.*3.*in Verrem.* Prandia & cœnas verris commemorat. Macrobius *lib.* 2.*Saturn. cap.*13. imperari cœpit vt patentibus ianuis pranſitaretur & cœnitaretur. Horatius:

Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmptas.

Plutarch. *lib.* 8. *ſympoſ. cap.* 6. τὸ μὲν γὰρ δεῖπνόν φασι κοῖναν διὰ τὴν κοινωνίαν κεκλῆσθαι. καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἠρίστων

ἐπιεικῶς οἱ πάλαι ῥωμαῖοι, συνδειπνοῦντες τοῖς φίλοις. *Aiunt deipnon, ſeu veſpernam dictam cœnam, quia veteres Romani ſoli parce prandebant, ſed largius cœnabant cum amicis.* Pomponius tamen Sabinus ait veteribus ignota prandia, vt in vita Galieni proditur. Seneca *epiſt.* 122. Quotidie ſobrius prodis, ſic cœnas, tanquam Ephemeridem patri approbaturus. Celſus *lib.* 1. *cap.* 3. Hyeme ſi prandet aliquis, vtilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere, æſtate verò & potione, & cibo corpus lætius eget, ideo prandere quoque commodum eſt. δεῖπνον Plutarchus, quia διαπαύει τῶν πόνων, *quietem affert à labore.* Alij δεῖπνον δεῖ πονεῖν, *laborandum eſt*, quidam δεῖ ὑπνεῖν, *oportet dormire*, ſed δεῖπνον ſumunt pro cœna, & veſperna.

De Conuiuiorum cauſa.

CAPVT VI.

VEteres menſam rem eſſe ſacram exiſtimarunt, cui Iupiter hoſpitalis, & amicus, ξένιος, φίλιος, & Hercules Trapezius, ſeu menſarius præeſſent. Homerus menſam γεραρὴν, & αἰδοίαν, *honoratam*, & *reuerendam* vocat, Tacitus *lib.* 13. menſæ ſacra. & *lib.* 15. ſi ſacra menſæ, diiſque hoſpitales cæde violarentur. Athenæus *lib.* 2. τὸ παλαιὸν οὐκ ἦν ἔθος οὔτ᾽ οἶνον ἐπὶ πλεῖον, οὔτ᾽ ἄλλην ἡδυπάθειαν προσφέρεσθαι μὴ θεῶν ἕνεκα τοῦτο (lego εἰμὴ) θεῶν)· μετὰ τὸ θύειν μεθύειν. θοίνη quaſi θεῶν οἶνος. *Olim moris non fuit neque vinum largius, neque aliam oblectationem proponi, niſi id Deorum cauſa fieret. Vnde* μεθύειν *inebriari*

briari poſt ſacrificium. Thoëne, quaſi vinum Deorum. Idem *lib.* ϛ. πᾶσα συμποσίου συναγωγὴ, apud veteres cauſam in Deum referebat, omnis conuiuij congregatio, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὴν αἰτίαν εἰς θεὸν ἀνέφερε, & coronis vtebantur, quæ cuiuſque Dei propriæ eſſent, & hymnis, & canticis, & nullus ſeruus miniſtrabat, ſed iuuenes ingenui pocula porrigebant, καὶ στεφάνοις ἐχρῶντο τοῖς οἰκείοις τῶν θεῶν, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς, καὶ δοῦλος οὐδεὶς ἦν διακονήσων, ἀλλ' οἱ νέοι τῶν ἐλευθέρων ᾠνοχόουν. Ouidius *lib.* ϛ. *Faſtor.*

Ante focos olim ſcamnis conſidere longis
Mos erat, & menſæ credere adeſſe Deos.

Apud Pauſaniam Aſclepiades moderatum conuiuium Deorum conciliabulum eſſe ait. Euſtathius *Odyſſ.* 1. *&* 9. In Achaia erat Heros δειπνεὺς, δαίτης Troiæ, δαίτων, & κεραῶν Spartæ, εἰλαπιναστὴς, καὶ σπλαγχνοτόμος in Cypro. Pindarus, φίλαν τράπεζαν vocat menſam amicam, id eſt, φιλοποιόν. Seneca *epiſt.* 19. Viſceratio ſine amico, vita leonis, ac lupi eſt. Plutarchus 4. *Sympoſ. cap.* 1. συμπόσιον, διαγωγίαν εἶναι ἐν οἴνῳ εἰς φιλίαν ὑπὸ χάριτος τελευτῶσαν, *Conuiuium oblectationem eſſe in vino, quæ deſinit in gratiam, amicitiámque.* Lib. 7. meminit cuiuſdam Romani, qui cùm ſolus aliquando cœnaſſet, eo die ſe non cœnaſſe, ſed ediſſe tantùm dixit, quaſi cœna communicationem, & gratulationem dulcem, & ſuauem ſemper deſideret, ὡς τοῦ δείπνου κοινωνίαν, καὶ φιλοφροσύνην ἐφηδύνουσαν ἀεὶ ποθοῦντος. *Lib.* 2. *cap. vlt.* conſuetudinem illam ait partes in conuiuio cuique tribuendi illiberalem eſſe, & inciuilem, ἀκοινώνητον, καὶ ἀνελεύθερον. Lib. 7. Sublata menſa, πῦρ ἐστοῦχεν, ἑστίαν, κρατῆρας, ὑποδοχὰς, ξενισμοὺς φιλανθρωπότατα, καὶ ἱερώτατα κοινωνήματα, *Ignem Veſtæ, ac Dijs Laribus ſacrum,*

 focum,

focum, crateras, amicas ſuſceptiones, hoſpitij ius, humanitatem tolli ait. Timocles apud Athenæum docet, conuiuij conſuetudinem commodam eſſe vitæ nutricem, inediæ inimicam, amicitiæ cuſtodem, ἰατρὸν ἀκλύτου βουλιμίας, *famis inſatiabilis medicam.* Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *Pædag.* δι' ἀγάπην γίγνεσθαι τὸ δεῖπνον, ἀλλ' οὐκ ἀγάπην εἶναι τὸ δεῖπνον, δεῖγμα δὲ εὐνοίας κοινωνικῆς, καὶ εὐμεταδότου. *Conuiuium fieri ob caritatem, ſed tamen conuiuium non eſſe caritatem, ſed documentum beneuolentiæ, quæ ſe communicat.* Euſtathius *ad lib.* 9. *Odyſſ.* τράπεζαν vocat φιλοτήσιον, *menſam amicitiæ indicem.* Ariſtoteles *lib.* 1. *Politicor. cap.* 3. Diuerſitas alimenti diuerſos mores facit. Cùm igitur animalia quædam ſint ζωοφάγα, *carniuora*, alia καρποφάγα, *fructiuora*, nonnulla *omniuora*, παμφάγα, hinc fieri, vt alia ſint ἀγελαῖα, *cateruatim euntia*, quædam σποραδικὰ, *variè ſparſa*, leones ſunt monophagi, & ſolitarij. Lycophron apros μονήρεις, & ſolitarios vocat, qui tamen vulgò ſunt ἀγελαῖοι, & cateruarij. Veterum Chriſtianorum ἀγάπαι poſt ſanctam ſynaxim ad amicitiam validæ erant. Athenæus *lib.* 5. ſcribit vinum habere ἑλκυστικόν τι πρὸς φιλίαν, *aliquid, quod ad amicitiam alliciat.* Ideóque inſtituta conuiuia publica, amoris teſtimonio, thiaſos, fratrica, orgeonica, & Carthaginenſium, Italorúmque ſyſſitia, Cretenſium andria, Laconum ſiditia, ſiue filitia, de quibus Ariſtoteles *lib.* 1. *Politic.* Athenienſium ſympoſia in Prytaneo Theſmophoriis, Panathenæis, feriæ Latinæ Romæ in monte Albano, Romanorum chariſtia, & Germanorum, apud Tacitum *lib. de moribus Germanor.* Plato *lib.* 1. *&* 2. *de legib.* leges ſympoticas tradit. Periclem monophagum fuiſſe ſcribit Athenæus *lib.* 1. qui ſemel

tantùm

tantùm apud Euryptolemum, ídque nuptiarum die comederit. Sanctus item Chryſoſtomus monophagus fuit, quod ei probro datum. Athenæus *lib.* 1. ſcribit veteres ſolitos ſolos comedere, μονοφαγεῖν. Plutarchus 8. *ſympoſ.* Veteres apud ſe ſoli καθ' ἑαυτὸς pranſitarunt, cum amicis cœnitarunt. Monophagia vitio data. Antiphanes, μονοφαγεῖς ἤδη, καὶ βλάπτεις με. *Solus iam comedis, & me lædis.* Amicipſias, ἔῤῥ' ἐς κόρακας μονοφάγε, καὶ τοιχορύχε. *Abi Morboniam, monophage, parietum effractor.* Ariſtophanes μονοφαγίστατον vocat hominem profundæ gulæ, qualis fuit Albinus Cæſar. Quidam ſunt ἀλλοτριοφάγοι, φιλόδειπνοι, τρεχέδειπνοι, ἐπιθυμιόδειπνοι, δειπνομανεῖς, *Cœnarum aſſeclæ, catillones, paraſiti, aut qui ſemper in cauponis agunt, liguritores,* quos Philo ἀοίκους, ἀνεςίους vocat, *domo carentes, & foco.*

De varijs Conuiuijs.

CAPVT VII.

Conuiuia fuere alia, Regia, dapſilia, quales Pontificum cœnæ, & adijciales epulæ; alia parca, frugi, philoſophica. Apud Tacitum: Othone aſſumpto, Neronis libertus quidam epulum plebi obtulerat. Apud Suetonium *cap.* 38. Iulius Cæſar adiecit epulum, at viſcerationem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nam cùm priùs parcè, nec pro liberalitate ſua præbitum iudicaret, quinto pòſt die aliud largiſſimum præbuit. *Lib.* 3. *cap.* 20. prandium deinde populo mille menſis. Vide Plinium *lib.* 9. *cap.* 55. *lib.* 14. *cap.* 15. Plu-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tarchus *in Iulio* ſcribit, epulum toti populo viginti duobus millibus tricliniorũ datum fuiſſe. Suetonius *lib.* 2. Auguſtus Cæſar quibuſdam Senatoribus excuſantibus ſe, ius ſpectandi in orcheſtra, & epulandi publicè ſeruauit. Senatores epulabantur publicè Iouis epulo, quam cœnam Seneca vocat Dialem, ídque in Capitolio, item cœna triumphali, pontificali, augurali, apud Valerium Maximum *lib.* 2. *cap.* 1. *lib.* 4. *cap.* 2. apud Gellium *lib.* 12. *cap.* 8. Liuium *lib.* 38. In vet. Gloſſ. epulum διανομὴ, viſceratio, ἀρτοκρέας. Perſius:

—— oleum, artocreáſque popello.

Gloſſ. Epulatio εὐφρασία. Apud Suetonium *lib.* 2. *cap.* 98. Auguſtus victoribus, & nautis Alexandrinæ nauis epulum in conſpectu ſuo præbuit, permiſſa, immò exacta iocandi licentia, diripiendíque pomorum, & obſoniorum, rerúmque miſſilium. Virgilius 8. *Æneid.*

—— gramineóque viros locat ipſe ſedili,
Præcipuúmque thoro, & villoſi pelle leonis
Accipit Æneam, ſolióque inuitat acerno.
Tum lecti iuuenes certatim, araque Sacerdos
Viſcera toſta ferunt.

Lib. 1. Æneid.

Dant famuli manibus lymphas, &c.

Liuius *lib.* 23. Vt ſacratis de menſis eſſemus. *Lib.* 24. Volones, qui Hannonem vicere, publico conuiuio excepti ſunt à Beneuentanis. Athenæus *lib.* 4. παρὰ Τυρρηνοῖς δὶς τῆς ἡμέρας τράπεζαι πολυτελεῖς παρασκευάζονται, ἀνθιναί τε στρωμναὶ, καὶ ἐκπώματα ἀργυρᾶ παντοδαπὰ, καὶ δούλων πλῆθος εὐπρεπῶν παρέστηκεν ἐσθῆσι πολυτελέσι κεκοσμημένων, καὶ θεράπαιναι μέχρις ἂν αὐξηθῶσι γυμναὶ διακονοῦνται. *Apud Thyrrhenos bis die*

menſa

menſa ſumptuoſæ, & lautæ præparantur, & floridi lecti, & pocula argentea omnis generis, & ſeruorum multitudo pulcrorum adſtat, veſtibus magnificis, & ancillæ nudæ, donec grandiores ſint, miniſtrant. Euſtachius: Sympoſia regia τῶν παρ' ὁμήρῳ βασιλέων τῶν ἑλληνικῶν, *Regum Græci exercitus apud Homerum.* ὅτι ἐκ τῶν δημοσίων ἐγίγνοντο συσσίτια κρητῶν, καὶ πυθαγορικὰ κατὰ δεκάδας. *Cretenſium ſyſſitia de publico fiebant, & Pythagorica conuiuia per decadas.* Vide Philonem de vita Theoretica *pag.* 614. 615. Conuiuium Indiæ Regis deſcribit Philoſtratus *lib.* 2. *de vita Apollonij.* Spartianus *de Seuero*: Cùm rogatus ad cœnam Imperatoriam palliatus veniſſet, qui togatus venire debuerat, togam præſidiariam ipſius Imperatoris accepit. Suetonius *in Iulio cap.* 26. In funere filiæ ea, quæ ad epulum pertinebant, quamuis macellariis oblocata, etiam domeſticatim apparabat. Vitellij conuiuia idem *cap.* 13. Vitellius, & *lib.* 2. *cap.* 70. Cœna quoque eius ſecretior in fabulis fuit, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur, in qua Deorum, Dearúmque habitu diſcubuiſſe conuiuas, & ipſum pro Apolline ornatum. Lampridius Heliogabali epulas narrat. Creticum conuiuium Athenæus *lib.* 4. Diaconus *lib.* 16. Prandia Imperatoris, quæ ex more fiunt, in decem & nouem accubitis ceſſare fecit Iuſtinianus, & earum expenſas egenis tribuere. Accubitus, & Accubita ſunt ſigmata. Athenæus *lib.* 5. deſcribit conuiuium Antiochi, vbi carnes, coronæ conuiuis datæ. Vide apud Ioſephum conuiuium Aſſuerij *lib.* 11. & *lib.* 18. *cap.* 11. Agrippa dedit epulum Caligulæ, quod Caligula æquare non potuit. Varro *lib.* 3. *de re ruſtica*, cœnam deſcribit, vbi puer quoties noua fercula adferebat, ver-

ſabat rotam, quæ pro menſa erat, cum aqua calida,& frigida, epitoniis verſis ad vnumquemque actum, & periagogen, ſic affluat ad conuiuium. Hæc ab vno puero vertitur,vt omnia vnà ponantur, & ad bibendum, & ad edendum, & admoueantur ad omnes conuiuas. Athenæus *lib.*1.affert eorum exempla, qui victores populo conuiuium dederunt. Vide elegantem conuiuij formam apud eumdem *lib.*11.*pag.*228.229.Strabo *pag.*107.Luſitanorum δεῖπνον περιφόρητον vocat *prandium, quod circumferri poſſit.* De opiparis conuiuiis alio loco pluribus.Cœna ſplendida dicitur dapalis,dapſilis, dapſatica,opipara,luculenta,lauta,nitida, elegans, pollucibilis, centenaria, recta,vncta, epularis, ganeata,gliſcera, dubia,popularis, ebria, adipalis,regalis, cerealis, nocturna, pontificia, adijcialis, ſaliaris, auguralis, dialis, nuptialis, medica,Perſica, Sícula, Syracuſana, Sybaritica, Italica, Gallica. Seneca *ad Heluiam,*Caligula centies ſeſtertio cœnauit vna die. Diodorus Siculus *pag.*530. Alexander Macedo, antequàm in Perſidem moueret, σκηνὴν κατασκευασάμενος ἑκατοντάκλινον πρὸς εὐωχίαν, *Cùm extruxiſſet tabernaculum,in quo lecti centum ad conuiuium.* Heſychius,ἀγκυρόβολα φοίνικες τὰ δεῖπνα, ἃ παρεσκεύαζον τοῖς τελώναις ἐκ τῶν λιμνῶν. *Ancyrebola Phœnices vocarunt prandia, quæ præparabant Publicanis ex lacubus.* Symmachus *lib.* 1. *epiſt.* Quid ſi ego cœnas dapales, & ſaliare conuiuium, tum viſcerationes, atque epulum poſtulaſſem, tu mihi dediſſes menſas ſecundas, & ſcitamenta exiguæ lancis. Titinnius: Toto fit in foco mihi dapalis cœna. Libro Eſther *cap.* 1. In conuiuio Aſſueri κλῖναι χρυσαῖ, καὶ ἀργυραῖ ἐπὶ λιθοστρώτου σμαραγδίνου λίθου.

Lecti

Lecti aurei,& argentei in pauimento ſtrato lapide ſmaragdino.

De Conuiuijs parcis.

CAPVT VIII.

COEnas frugi, cœnas Deûm Horatius vocat, & Dionyſius Halycarnaſſeus *lib.* 1. Martialis:

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa,
Quæ damus, in cælo Romulus eſſe ſolet.

Seneca *in ludo Claudij*, Rapa cibus Deorum. Secundò, Cœna Saturnia, parabilis,& frugi. Tertiò, δεῖπνον ἑκάτης, de quo Ariſtophanes *in Pluto*, vbi Scholiaſtes, κατὰ νουμηνίαν οἱ πλούσιοι ἔπεμπον δεῖπνον ἑσπέρας ὡς θυσίαν τῇ ἑκάτῃ ἐν ταῖς τριόδοις. οἱ δὲ πένητες ἥρπαζον. *Cœna Hecates, quam diuites Kalendis cuiuſque menſis mittebant veſpere, tamquam ſacrificium Hecatæ ad triuia, vt diriperetur à pauperibus.* Quartò, Cœna Hecates, quæ Theſeum excepit, de qua Iulianus Auguſtus *epiſt. ad Iamblicum*. Quintò, Icci Medici Tarentini, vel luctatoris cœna, vt Ælianus *lib.* 11. *variarum* ait. Euſtathius, ἴκκου ἀπείθους δειπνοῦντα. Sextò, Cœna philoſophica, apud Athenæum *lib.* 5. *initio*. Septimò, Muſica cœna, vt Damaſcius Syrus *in Hiſtoria de Philoſophis*, σοφὴν μίαν, καὶ μουσικήν. Plutarchus *ſympoſ.* 6. de Timotheo apud Platonem. Plautus *in Moſtellaria*, Muſicè certè agetis ætatem, ita vt vos decet, vino,& victu, piſcatu probo, atque electili vitam colitis. Octauò, Cœna Platonica. Nonò, Cœna ruſtica. Horatio *lib.* 2. *Satyr.* 5. Decimò, Cœna Laconica. Plutarchus *in Agi.* Vndecimò,

mò, νηφάλιος θυσία ἄοινος, *canina.* Gellius *lib.* 13. *cap.vlt.* Si nihil vini eſt, fieri Cereri dicitur. Duodecimò, ἄκαπνος θυσία. Lucianus *in Erotes.* Plautus *in Rudente*, Sal cum aceto. Decimotertiò, Cœna Cynica Petronio:

Ipſi, qui Cynica traducunt tempora cœna.

De Conuiuijs opiparis.

CAPVT IX.

MEnſas olim Regum ac Principum regio apparatu exſtructas fuiſſe non dubitabit, qui apud Athenæum Ægyprias menſas Antiochi, & Ptolemæi, apud Macrobium Cleopatræ legerit. Saliares cœnas commendat Horatius, *lib.* 1. *Ode* 31.

Nunc Saliaribus ornare puluinar Deorum
Tempus erat dapibus ſodales.

De cerealibus cœnis Plautus in Menæchmis,

Cereales cœnas dat, ita menſas exſtruit,
Tantas ſtruices concinnat Patinarias.

Capitolinas Martialis deprædicat,

Non Albana mihi ſit commeſſatio tanti,
Nec Capitolinæ, Pontificumq́; dapes.

Cœnas nuptiales Apuleius *Mileſia* 6. Natalitias Plautus *in Perſa.* Cicero 2. *Philip.* Antonius dat natalitia in hortis. Siculas Horatius,

Non Siculæ dapes
Dulcem elaborarint ſaporem.

Lucullus ex temporali cœna μυριάδας πέντε, *quinque ſcutatorum* præter propter millia inſumpſit, narrante Plutarcho, cùm Pompeius & Cicero imparatum,

paratum, nec opinantem viſiſſent. *μυριάδας πεντε-δραχμῶν* intellige. Tertullianus *lib. de Pallio* oſtendit cœnas exſtrui ſolitas muranis, mulis, pauonibus, altilibus, gallinis, phaſianis, gallinis, Numidicis, linguis pretioſarum auium. Vedius Pollio, ſeruos murænis inuadendos obiectabat, noua ſcilicet ſæuitia delectatus teneræ beſtiæ edentulæ, & exunguis, & excornis. De piſcibus placuit feras cogere vtique ſtatim coquendis, vt in viſceribus earum aliquid de ſeruorum ſuorum corporibus, & ipſe deguſtaret. Præcidam gulam qua Hortenſius orator primus pauum cibi cauſſa potuit occidere, qua Aufidius lurco primus ſagina corpora vitiauit, & coactis alimentis in adulterinum prouexit ſaporem, qua Aſinius Celer muli vnius obſonium ſex millibus H S. detulit, qua Æſopus hiſtrio ex auibus eiuſdem pretioſitatis canoris, & loquacibus quibúſque, ſexcentum millium patinam confiſcauit, filius eius margarita vel ipſo nomine pretioſa dehauſit. Æſopo Tragœdo patina vna 15. ſcutatorum millibus ſtetit, vt ſcribit Plinius *lib. 10. cap. 51.* Patina ſexcentis ſeſtertiis taxata, in qua poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone vocales millibus 6. ſingulas coëmptas. Idem *lib. 9. cap. 35.* de vnione illo Cleopatræ centies H S. id eſt, ſcutatorum 250. millibus æſtimato; Prior id fecerat Romæ in vnionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æſopi filius; vt experiretur in gloria palati quid ſaperent margaritæ. Vnionem quem ipſe abſorbuit decies H S. id eſt, 25. ſcutatorum millibus æſtimatum ſcribit Horatius *lib. 2. Satyr. 3.*

Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ,

Scilicet

Scilicet vt decies ſolidum abſorberet, aceto
Diluit inſignem baccam.

Apud Senecam *lib. de conſolat. ad Albinam cap.* 10. Apicius HS. millies in culinam congeſſit, id eſt, vt hodie rationem putamus, duos milliones & 500. aureos. Singula ientacula aut prandia, aut cœnas aut comeſſationes quæ Vitellio ab amicis darentur, quadringenis millibus conſtitiſſe ſcribit Suetonius, id eſt, 12. millibus ſcutatorum. Apud Plinium *lib.* 35. *cap.* 12. Patina Vitellij, quæ clypeus Mineruæ Poliuchæ dicta, decies HS. fuit, id eſt, 25. millibus aureorum noſtratium conſtitit. Ea patina primo fictilis, deinde argentea facta, donec ab Hadriano conflata eſt. Caligula centies HS. cœnauit vno die, vt Seneca *lib. de conſolat. ad Albinam cap.* 9. id eſt, ducentis 50. ſcutatorum millibus. Mulus vnus quinque ſeſtertiis à P. Octauio emptus eſt apud eundem *epiſt.* 96. id eſt, 125. aureis noſtratibus. Aſinius Celer 8. millibus nummum, id eſt, 200. ſcutatis mulum mercatus eſt apud Plinium *lib.* 9. *cap.* 17. Tres mulos 30. millibus nummum veniſſe. id eſt, ſcutatis 1300. grauiter Tiberius conqueſtus eſt apud Suetonium. Ætate Lucilij ſingula oſtrea mille nummis empta. Lucillius: His itidem in cœna oſtrea mille nummis empta. Perſicis pomis ſingulis triceni nummi pretium fuere, id eſt, nouem denarij apud Plinium *lib.* 15. *cap.* 12. Poma Romæ in ſacra via auro contra venibant. Varro vocat poma conditiua *lib.* 1. *de re ruſt. cap.* 59. aſſeruabantur in opotothecis ruri vel domi. Antonij expenſæ in cœnam ſolitæ conferri, ſola vnionis à Cleopatra vxore conſumpti, æſtimatione ſuperatæ ſunt. Nam cùm Antonius

quicquid

quicquid mari, aut terra, aut etiam cœlo gigneretur ad ſatiandam ingluuiem ſuam natum exiſtimans faucibus ac dentibus ſuis ſubderet, eáque re captus, de Romano imperio facere vellet Ægyptium regnum, Cleopatra vxori quæ vinci ab Romanis nec luxuria dignaretur, ſponſione prouocauit inſumere poſſe in vnam cœnam H S. centies. Id Antonio mirum viſum. Nec moratus ſponſione contendit digna ſculna Munatij Planci, qui tam honeſti certaminis arbiter electus eſſet, ait Macrobius *lib.* 3. *cap.* 17. *Saturn.* Apud Gellium *lib.* 20. *cap.* 20. Sculna dicitur quaſi ſeculna, id eſt, ſequeſter, quod eius fidem vtraque pars quæ ſponſiones feciſſet ſequeretur. Apud Athenæum *lib.* 14. Cleopatra in Cilicia obuiam facta Antonio regium conuiuium apparauit in quo vaſa omnia aurea, & gemmata fuerunt ſingulari artificio elaborata, purpureíſque, & auro intextis aulæis tecti parietes, triclinia 12. lectis ſtrata, &c. Quarta die roſas emit talento & ad profundam altitudinem ſterni roſis pauimentum iuſſit. Ducibus Antonij ſingulis lectum in quo accubuerant, & pocula vt in menſas diuiſa fuerant dedit, & auferre domum permiſit. Digreſſuris ſi qui antecederent dignitate lecticas cum lecticariis ſeruis, plurimis equos argenteis phaleris ornatos, omnibus Æthiopicos pueros qui faces præferrent præbuit. Tertullianus *lib. de Pallio*, menſas, Ciceronianas, & lances pretioſiſſimas Sullanas notat. Vide Athenæum *lib.* 4. & 5. in conuiuio Antiochi. Statius *lib.* 4. *Syluar.* de cœna Domitiani,

Regia Sidoniæ conuiuia laudat Eliſſæ
Qui magnum Æneam laurentibus intulit aruis,

Alci

Alcinoique dapes manſuro carmine monſtrat,
Æquore qui lenło reducem conſumpſit Vlyſſem.
—— Medijs videor diſcumbere in aſtris
Cum Ioue, & Iliaca porrectum ſumere dextra
Immortale merum.
Hic cum Romuleos Proceres, trabeatáque Cæſar
Agmina, mille ſimul iuſſit diſcumbere menſis,
Ipſa ſinus accincta Ceres, Bacchúſque laborant
Sufficere.

Cibi quidam fuere, quos Imperatores in deliciis habuerunt. Hadrianus inter cibos vnicè amabat tetrapharmacum, quod erat de phaſiano, ſumine, perna, & cruſtulo. In Ælio verò dicitur pentapharmacum,& quinque ſpecies nominantur,phaſianus, pauo, perna, cruſtulata, & aprugna. Perna cruſtulata erat è perna,& cruſtulo.Apud Plinium, Cenſoriis legibus interdicta cœnis abdomina, glandia,teſticuli,vuluæ, ſyncipitia verrina. *Lib.* 8. *cap.* 2. Apud Capitolinum Heliogabalus cœnas Apicij, & Vitellij vicit. Piſces ex viuariis ſuis bubus traxit. Dulciarios, & lactarios tales habuit, vt quæcumque coqui de diuerſis edulibus exhibuiſſent, vel ſtructores, vel pomarij, illi modò de dulciariis,modò de lactariis exhiberent. De croco ſigma ſtrauit. Donauit omne argentum conuiuis, quod habuit in conuiuio, & omnem apparatum poculorum. Murenarum lactibus, & luporum in locis mediterraneis ruſticos pauit; piſces ſemper cum marina aqua cum colore ſuo coctos conditura Veneta comedit. Apud Vopiſcum, Carinus centum libras auium, centum piſcium, mille diuerſæ carnis in conuiuio ſuo frequenter exhibuit,vini plurimum effudit.Antoninus Geta prandia

dia per ſingulas literas iuſſit ſcientibus ſeruis, velut in quo erat anſer, aprugna, anas, item pullus, perdix, pauus, porcellus, piſcis, perna. Petronius *in Satyrico* Neronis conuiuium graphicè pinxit. Tandem diſcubuimus, pueris Alexandrinis aquam in manus niuatam infundentibus, aliiſque inſequentibus ad pedes, ac paronychia cum ingenti ſubtilitate tollentibus. Allata eſt tum guſtatio valdè lauta. In promulſidario aſellus erat Corinthius cum biſaccio poſitus, qui habebat oliuas in altera parte albas, in altera nigras. Tegebant aſellum duæ lances, & ponticuli etiam ferruminati ſuſtinebant glires melle, & papauere ſparſos. Fuerunt & tomacula ſupra craticulam feruentia argenteam poſita, infra craticulam Syriaca pruna, cum granis Punici mali. Guſtantibus adhuc nobis repoſitorium allatum eſt cum corbe, in qua gallina erat lignea, patentibus in orbem alis, quales eſſe ſolent quæ incumbunt oua. Acceſſere continuò duo ſerui, & ſymphonia ſtrepenti ſcrutari paleam cœperunt, erutáque ſubinde pauonina oua diuiſere conuiuis. Hîc neſcio quid boni debet eſſe, perſequutus putamen manu pinguiſſimam ficedulam inueni piperato vitello piperatam. Vide, ſi tanti eſt, quæ nos olim de conuiuiis Imperatorum ſcripſimus *lib.* 2. de Imperatore Romano.

De varijs Cœnis.

CAPVT X.

Recta cœna dicta dapſilis Suetonio *in Auguſto cap.* 70. Conuiuabatur aſſiduè, nec vnquam

quam niſi rectà. *In Veſpaſiano cap.* 19. Conuiuabatur aſſiduè,ac ſæpiùs rectè,ac dapſile. Seneca *epiſt.* 123.Iſti,qui rectò viuunt. *Epiſt.* 111. Viuere ſine recto apparatu.Martialis *lib.* 8. *epigr.* 50.

Promiſſa eſt nobis ſportula, recta data eſt.

Quia olim clientes à patronis recta cœna excipiebantur,quæ fuit dapſilis,& luculenta,poſteà in locum rectæ cœnæ ſucceſſit ſportula, quum reliquiæ cœnæ ſportula in culinam libertis, & ſeruis alendis deferrentur.Denique loco ſportulæ clientibus, & libertis dati centum quadrantes. Martialis:

Centum miſelli iam valete quadrantes.

Idem *lib.* 2. *epiſt.* 69. cœnam rectam commemorat. Domitianus ſportulas publicas ſuſtulit, reuocata cœnarum rectarum conſuetudine, ait Suetonius *in Domitiano cap.* 7.Cœnæ Serapicæ meminit Tertullianus *in Apologet.cap.* 39.Cœna adipalis dicitur Macrobio *lib.* 3. *Saturnal.cap.* 13.Cœna aduentoria, ſeu aduentitia dabatur amicis aduentantibus,apud Suetonium *in Vitellio cap.* 13.eáque fuit adipalis,& lauta,de qua Plautus *in Trucul. act.* 1. *ſcena* 2. Cœna adijcialis,Pontificia,auguralis,adipalis eadem fuit apud Varronem *lib.* 3. *de re ruſtica,cap* 6. Plinium *lib.* 29. *cap.* 20. *&* 41.Ciceronem *lib.* 7. *epiſt. ad famil.* Horatium *lib.* 2. *Ode* 14.

Mero,Pontificum potiore cœnis.

Cœnæ Apicianæ, Martiali *lib.* 3. *epigr.* 23. Vitellianæ Suetonio. Centenariæ, in quibus centuſſes, id eſt,centum aſſes, expendebantur. Tertullianus *in Apologet.cap.* 6.Cereales cœnæ Plauto *in Menæch. act.* 1. *ſcena* 1. Cœna dubia Terentio *in Phormione,* Vt tu dubites,quid ſumas potiſſimum. Horatius:

vides

—— vides vt pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia.

Exequialis cœna, feralis, ſilicernium ſine lucernis, δεῖπνον ἐνάτης. Nouendialis cœna. Iulius obſequens *lib.3. de Prodigijs.* Cap. Valerio Maximo, & Herennio Coss. in ſacro nouendiali cœna poſita. Cœna popularis Plaut. *in Trinummo Act.2. ſcena 4.* Polluctum ſignificat cœnam luculentam. Plautus *in Rudente, ſub finem*, ni daturus nihil ſum, neque ſit quidquam polluсti domi. Varro *lib. 4. de ling. Lat.* Pollucere à porriciendo. Cùm enim ex mercibus libamenta porrecta ſunt Herculi in ara tunc polluctum. Vnde pollucibiliter cœnare. Vide Plutarch. *in Romaic. Problem.17.* Plinium *lib.32. cap.2.* Liuium *lib.5.* Macrob. *lib.7. cap.12.* Maiores ſoliti decumam Herculi vouere, nec decem dies intermittere quin pollucerent populum, id eſt, viritim aliquid populo largirentur. Plautus *in Moſtellaria* pollucibiliter dixit. Apud eundem ancilla negat ſe polluctam pago. In Rudente,

Non ego ſum polluсta pago.

Catillones dicti qui ad polluctum Herculis vltimi cum venirent Catillos liguriebant, vt ait Macrobius *lib.7. Saturn. cap.16.*

De Cœnis parcis.

CAPVT XI.

COEnæ parcæ terreſtres dictæ ex oleribus ſtructæ Plauto *in Captiuis.* δεῖπνον ἄναιμον, *ſine ſanguine, & carne.* Seneca *epiſt.18.* Timonias cœnas

vocat ἄπυρος, quia nihil igne coctum. Arcadicæ cœnæ apud Athenæum *lib.* 4. *cap.* 8. ἀτελεῖς,*parca*; in qua μᾶζα tantùm,& ſuilla. Romæ cœna pura eſt frugalis. Feſtus: In cœnis puris offa penita dicebatur offa porcina cum cauda. Apuleius *ſub finem ſui Aſclepij,* cœnam puram vocat ἀναίμακτον, ex herbis,& pomis. Ita & Philo Iudæus *lib. de vita contemplat.* cœnas Iudæis ait fuiſſe puras ab animantibus. Tertullianus *lib. in Marcionem cap.* 4. Obſeruatis cœnas puras,& dies magnos. *Lib. de pœnit. cap.* 9. Paſtum, & potum pura noſſe non ventris, ſed animæ cauſa. Xerophagias intelligit. Clemens *lib.* 5. *conſtitut. cap.* 19. *&* 21. & Auguſtinus *tractatu* 70. *in Ioann.* Panis Iudæorum erat azymus, vt ægrè concoqueretur in ſtomacho. Caninum prandium Varro *in Menippea*, apud Gellium *lib.* 13. *cap. vlt.* ſine vino fuit,à quo abhorrent canes. Paulus Æginera *lib.* 6. *cap.* 2. ophthalmiam ait curari cœna canina. Apud Plautum, æſtiuè viaticari,& leui cibo defungi. Valdè æſtiuè viaticati ſumus. Diphilus: δεῖπνον, ἀλλ' οὐδ' αἷμα ἔχει. Prandium ſine ſanguine. Horatius:

——*ſine ſanguine cœna.*

De mediocribus Conuiuijs.

CAPVT XII.

MEdiocria conuiuia voco, quibus modus vel lege, vel conſuetudine poſitus eſt. Athenæus *lib.* 4. negat moris fuiſſe in Græcia, vt conuiuij ſumptus talentum ſuperaret. Menander rem

acu attigit:

αὐλητρίδας, καὶ μύρον, καὶ ψαλτρίας
ταύτας, τὸ Θάσιον, ἐγχέλεις, τυρὸν, μέλι,
μικροῦ τάλαντον γίνεται κατὰ λόγον.

Tibicinas & unguentum, & pſaltrias iſtas, vinum Thaſium, anguillas, caſeum, mel; ſi rationem ponas, talentum, aut paulo minus fiet. Erant (opinor) olim homines valentiores, qui plurimum biberent, comederent. Hodie minus ad conficiendos cibos eſt virium. Vidi tamen in Italia militem hominem Gallum, qui cùm domi viueret, paucis erat contentus, quum alieno ſumptu, perdicem, gallinam, lepuſculum, vitulum comederet, quadraginta vini cyathos ſine noxa biberet, & rebus gerendis ſupereſſet. Vrticæ, & ſcandix, ἀσκαλύφη, mendicorum erant, ἐλαίαι oleæ pauperum. Plutarchus *de præceptis ſanit.* μὴ περὶ φακῆς λοπάδα αὔξων ἀεὶ, μηδὲ πάντως ὑπερβαίνων τὴν καρδαμίδα, καὶ τὴν ἐλαίαν ἐπὶ τὸ θρίον, καὶ τὸν ἰχθὺν, εἰς στάσιν ἐκ πλησμονῆς τὸ σῶμα καὶ ταραχὰς ἐμβάλλῃς καὶ διάῤῥοιαν. *Ne patinam ante lentem ſemper augeas, néve omnino naſturcium, & oleum ſupergreſſus, accedénſque ad Thrium edulium ex lacte, ſemidalide, & adipe ſuillo, in ſeditionem, fluxum, & turbas corpus ex nimia repletione iniicias.* Chryſippus, μή ποτ' ἐλαίαν ἔσθιε, ἀσκαλύφην ἔχων χειμῶνος ὥρᾳ, *Ne vnquam oliuam per hyemem comede, ſi vrticam habes.* Conuiuiis Græcorum fœminæ ingenuæ ſæpe intererant. Athenæus *lib.* 8. Nicocreontis vxor Cypri tyranni Biothea ingreſſa cum ancilla delicata in conuiuium, μετὰ παιδίσκης ἅβρας εἰσιοῦσα εἰς τὸν πότον. Cornelius tamen Nepos, & Cicero *in Verrem,* more Græco fœminas honeſtas ad epulum virorum veniſſe negant. Exiſtimem eos plus comedere, &

minus ex cibo laborare, qui bibendæ aquæ inſueuerint. Id hodie experimur in Hiſpanis, Luſitanis, Afris, Numidis, Perſis, & aliis gentibus, apud quas vulgò aquæ potus in vſu. In Germania, Flandria plus vini bibunt, minus cibis ſe onerant. Et reuerà vinum cibi voluptatem, & orexim imminuit. Senecæ Timonia cœna dicitur ſolitaria. Prandium paſſerinum Pomponio, λιτὸν εὔζωνον. Simplex cœna militaris. Vide Euſtathium *ad lib. 2. Iliadis, pag.* 185. Cœna Horatij mediocerrima fuit. *Satyr. 6. lib.* 1.

—— domum me
Ad porri, & ciceris refero, laganique catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus, & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Aſtat echinus
Vilis cum patera guttus, campana ſupellex.

De Conuiuijs ſordidis, aut luculentis.

CAPVT XIII.

SOrdidum conuiuium deſcribit Cicero *in Piſonem*, Toreuma nullum (in conuiuio Piſonis) maximi calices (quod non fuit hominis elegantis, & frugi) exſtructa menſa non conchyliis, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida. Serui ſordidati miniſtrant, nōnulli etiam ſenes, idem coquus, idem atrienſis, piſtor domi nullus, nulla cella, panis, & vinum à propola, & de cupa. Græci ſtipati quaſi in lectulis. Vbi galli cantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet. Theophraſtus *in charactere impudentis*, μικρολόγος ἐπάρχεται ἐλάχιστον τῇ ἀρτέμιδι τῶν συνδειπνούντων. ἀνε-

λεύθερος

ἀνελεύθερος φίλου ἔρανον συλλέγοντος προϊδόμενος ἀποκάμψας ἐκ τῆς ὁδοῦ οἴκαδε πορεύεσθαι. Puſillanimis paulum aliquid pro primitiis conuiuarum dicat Dianæ. Illiberalis amico ſymbolam colligente ad prandium ſubodoratus ex via deflectens domum abit. Athenæus *lib.* 12. Syrorum σύνδειπνα, conuiuia dicuntur γαμματεῖα, publica cœnacula. Vbi Syri accumbebant, & totum diem tibicine canente ad ſtrepitum hirundinis ſtridulæ tranſigebant, καταυλούμενοι πρὸς χελιδόνος πολυχρότου ψόφον διημέρευον. Lautum prandium commemorat Cicero 5. *Tuſculana.* Dionyſius collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili, magnificis operibus picto, abacóſque complures ornauit argento, auróque cælato, tùm ad menſam eximia forma pueros delectos iuſſit conſiſtere, eóſque ad nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. Aderant vnguenta, coronæ, incendebantur odores, menſæ conquiſitiſſimis epulis exſtruebantur, &c. De eodem Horatius:

Diſtrictus enſis cui ſuper impia
Ceruice pendet, non Sicula dapes
Dulcem elaborarint ſaporem.

De puerorum Cœna.

CAPVT XIV.

PVeris fuere ientacula, prandia, merendæ, cœnæ, ſed vt & hodiéque puellis noſtris planè æſtiuæ, pane ſicco, lautioribus cum butyro, & melle, ſæpe ſine potu. Laconum pueris parca ien-

tacula, niſi fortè aliquid è penu ſummanarent, vt corpora leui, & frequenti cibo faciliùs adoleſcerent. Martialis:

Surgite, iam vendit pueris ientacula piſtor.

De Chriſto Domino dictum: Butyrum, & mel comedet. Cruſtula pueris data, vt libentiùs aliquid condiſcerent. Certè mos Laconum, & Romanorum fuit, liberos ſuos etiam pueros menſæ ſocios adhibere, ſed in ſponda, vel in imo ſubſellio, vt exemplo patrum temperantiam diſcerent. Plutarchus *in Romaic. cap.* 32. οὐκ ἐδείπνουν ἔξω χωρὶς τῶν υἱῶν ἔτι τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐχόντων. Lycurgus, τοὺς παῖδας τοῖς φειδιτίοις εἰσήγαγε, *induxit pueros in Phiditia.* Quæ cœnæ virorum fuere. Romæ mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus propria, & parciore menſa ſedentes veſci in aſpectu propinquorum, ait Tacitus *lib.* 13. Neque Auguſtus cœnauit cum liberis, niſi in imo lecto aſſiderent, ait Suetonius *lib.* 2. *cap.* 64. Claudius adhibebat omni cœnæ liberos ſuos cum pueris, puellulíſque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum ſedentes veſcerentur, narrante Suetonio *lib.* 5. *cap.* 32.

De Græcorum Conuiuijs.

CAPVT XV.

FEſta olim plura Græcis fuere, in quibus ſe genialiter exciperent, Phageſia, Phagepoſia, quòd comederent, & pollucibiliter biberent, ait Athenæus *lib.* 7. Lageniforia dicta eſt à lagenoforia, in qua

qua ſinguli quæ intulerint comedunt in accubitis, aut ſtoreis accumbentes ex ſua quiſque lagena bibebat; τὰ κομισθέντα ἕκαστοι δειπνοῦσι κατακλιθέντες ἐπὶ στιβάδων, καὶ ἐξ ἰδίας ἕκαστος λαγύνου πίνουσι. Mutitatio Gellij dicitur συμπεριφορὰ, quum per vices ſe conuiuio excipiunt, Galli noſtri dicunt, *Donner le bouquet.* συμπεριφέρεσθαι ἀνέσεως ἕνεκεν, καὶ φιλολογίας. *Mutitare, vt animum remittas, & gratis ſermonibus paſcas.* Pandæſia, menſa opipara, omne genus cibis referta, vel ἡ πάσαις αἰσθήσεσιν ἡδονὴν παρέχουσα εὐωχία. *Cœna, quæ ſenſibus omnibus voluptatem præbet.* Athenæus *lib. 5. & 12.* φυλετικὰ item in Græcis epulæ, per tribus, vt olim δημοτικὰ δεῖπνα, *populares epulæ.* Athenis tribuum conuiuatores alij ſpontanei, alij ſorte capti, οἱ φυλῶν ἑστιάτορες ἄλλοι ἐθελονταί, ἄλλοι δὲ κληρωτοί. Olim Romæ dabatur viſceratio populo à viris nobilibus in gentilitio funere; vel ab iis, qui Herculi decumas pollucerent; vel ab editoribus ludorum, vt à Iulio Cæſare, & à Caligula, vel à victoribus in triumphis. Thiaſi & ὀργεωνικὰ δεῖπνα, *conuiuia in orgiis.* Propria erant collegiis ad peculiarem Dei alicuius cultum. Diogeniſtæ, Antipatri, Panætij dicti, qui ſtato anni die Diogenis, Antipatri, Panætij memoriam celebrabant. Diem Epicuro ſacrum agitabant Icadiſtæ, non Epicurei. Athenis ſummus Prytanis cum ſuis collegis moderata, & vrbi ſalutaria conuiuia quotidie agitabant, συνεδείπνουν ὁσημέραι οἱ περὶ πρύτανιν σώφρονα, καὶ σωτήρια τῆς πόλεως συνδεῖπνα. Θαλίαι ſunt conuiuia ſacrorum cauſſa fieri ſolita. Ion, θαλίαι ἀνάκτων, *conuiuia caſtorum.*

De alijs Græcorum Conuiuijs.

CAPVT XVI.

ERant penè vbique gentium natalitia conuiuia, cùm infans patri natus eſſet. Athenis etiam Amphidromia, de quibus Ephippus, Geryon,

——— ἔπειτα πῶς;
οὐ στέφανος, οὐδ' εἷς ἔστι πρόσθε τῶν θυρῶν,
οὐ κνῖσα κρούει ῥινὸς ὑπεροχὰς ἄκρας,
ἀμφιδρομίων ὄντων, ἐν οἷς νομίζεται
ὀπτᾶν τε τυροῦ χεῤῥονησίτου τόμους,
ἕψειν τ' ἐλαίῳ ῥάφανον ἠγλαϊσμένην,
πνίγειν τε παχέων ἀρνίων στηθύνια,
τίλλειν τε φάττας, καὶ κίχλας ὁμοῦ σπίνοις,
κοινῇ τε χναύειν τευθίσιν σηπίδια,
πλεῖν τε πολλὰς πλεκτάνας ἐπιστρεφῶς,
πίνειν τε πολλὰς κύλικας ἀζωρεστέρας.

Deinde quid hoc rei eſt? Ne vna quidem corona eſt pro foribus, non nidor pulſat narium ſummum verticem, cùm ſint Amphidromia, in quibus moris ſegmenta caſei Cherſonitæ torrere, & coquere cum oleo raphanum ſplendentem, & pectuſcula agnorum pinguium ſuffocare, & vellicare palumbes, turdos, ac ſpinos, & deglutire communiter teuthidas cum ſepiis, & denſare multos cirros conuerſos, & bibere plures calices meraciores. Etymologicum: Amphidromia feſtum erat Athenis, quo ἐγκρυφίῳ ἄρτῳ ὀπτωμένῳ ἐπὶ τῆς ἑστίας ἐπιτρέχων. τὸ δὲ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ μετὰ περιδρομὰς εἰς τὰ βρέφη, περὶ τὴν ἑστίαν ἐπιφέροντες. *Pane Encryphia toſto in foco, per*

domum

domum diſcurrunt cum multo apparatu erga infantes, quos circa focum circumferunt. Vide Heſychium. Iaſon Pheræus apud Polyænum *lib. 6.* Quum ſibi filius natus eſſet, & nomen indendum puero, Theſſalos præcipuæ nobilitatis vocauit, & fratrem conuiuio præpoſuit, παιδίου γεννηθέντος αὐτῷ μέλλοντι ὄνομα τιθέναι, τοὺς ἀρίστους τῶν Θετταλῶν καλέσας, παρεκάλεσεν τὸν ἀδελφὸν προστῆναι τῆς ὑποδοχῆς. Athenienſes Antheſteriis ſe ſplendidè excipiebant. Antheſterionem vulgò Nouembrem menſem eſſe volunt, ἀπὸ τοῦ σπέρματος εἰδέναι, Philoſtratus vernum menſem, quo dolia aperiebantur, dicebatúrque πιθοιγία vndecimo die menſis, vt ait Plutarchus *ſympoſ.* 3. Duodecimo die χόες erant, decimotertio Chytri, toto illo triduo pergræcabantur. Plutarchus *ſympoſ.* 9. ſcribit Chæronenſes vinum nouum non deguſtare ſolitos, niſi exacta hyeme menſe Antheſterione Pythœgiis Dionyſij feſto, qui & ἀγαθὸς δαίμων, bonus Dæmon. Proclus ad Heſiodum *lib.* 1. Pythœgiis οὔτ' οἰκέτην, οὔτε μισθωτὸν εἴργειν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ οἴνου θεμιτὸν ἦν, ἀλλὰ θύσαντας πᾶσι μεταδιδόναι τοῦ δώρου τοῦ Διονύσου. *Nefas fuit, ſeruum, aut mercenarium prohibere potu vini, ſed re diuina facta omnibus Bacchi dona communicabantur.* Pueri trimi floribus coronati ad crateras ſtatuebantur, ait Philoſtratus *in Aiace Telamonio.* Scholiaſtes Ariſtophanis *ad Acharnan.* monet per feſtum Choum, ſingulis conuiuis ſeorſim appoſitum choa, vnde quiſque biberet. Qui mos ortus ſit à Pandione, cùm Oreſtem matricidam epulo excepiſſet, ne contactu eius macularentur. Vide Athenæum *lib.* 10. & 12. & 7. Eo feſto præmium poſitum ei, qui plus aliis bibiſſet, ait Ælianus *lib.* 2. *var. cap.* 41.

Ariſtophanes Acharnan.

ἀκούετε λεῴ· κατὰ τὰ πάτρια τοὺς χόας
πίνειν ὑπὸ τῆς σάλπιγγος. ὃς δ' ἂν ἐκπίῃ
πρώτιστος, ἀσκὸν Κτησιφῶντος λήψεται.

Audite populi, ait præco, more patrio congius ebibendus eſt ad tubæ ſonum, quem qui primus ebiberit, Cteſiphontis vtrem accipiet, cui inſiſtens bibit, & corona ex foliis texta coronabitur, vt Scholiaſtes Ariſtophanis *ibi*, & Suidas *in Vocabulario*, ἐν τῷ χοαῖς. Chytris verò ollam ponebant omni ſeminum genere refertam, qui ex diluuio euaſiſſent, neque ex ea quicquam guſtabant, vt Scholiaſtes Ariſtophanis ait. Penè ludis omnibus Athenis publicè epulabantur, vnde prima dies Apaturiorum dicta δορπία, & conuiualis. Suidas in voce *Apaturia*, οἱ φράτορες ὀψίας συνελθόντες εὐωχοῦντο. *Tribules veſpere conueniebant ad cœnam.* Sed & tribulibus nuptura epulum dabat. Harpocration, τὴν γαμηλίαν τοῖς φράτορσι ἐπὶ γάμοις δεδωκέναι. Heſychius, γαμηλία· φέρνη εἰς γάμον, παρασκευὴ καὶ δεῖπνον ὃ τοῖς φράτορσι ἐποίει ὁ γαμῶν. Dies, qua id factum, dicta Cureotis, κουρεῶτις. Fuit & apud Argiuos celebritas, in qua publicè epulabantur. Parthenius Erotico 13. καί τινος ἑορτῆς παρ' ἀργείοις τελουμένης, ἐν ᾗ δημοσίᾳ πάντες εὐωχοῦνται. Viri principes natalitiis ſuis epulum dabant. Plato *in Alcibiade I.* ſcribit, nato filio Regi Perſarum, qui hæres regni futurus ſit, totam Aſiam θύειν, καὶ ἑορτάζειν. Iulianus *in Miſopogone*, καὶ γενέθλια μέν τις ἑστιῶν, ἱκανῶς παρασκευάζει δεῖπνον, καὶ ἄριστον, ἐπὶ πολυτελῆ τράπεζαν τοὺς φίλους παραλαμβάνων. *Natalitia quis epulo celebrans abundè præparat ientaculum, & prandium, menſa lauta excipiens amicos.* γενέσια, conuiuia fiebant in honorem mortui.

mortui. γενέθλια in honorem viui, vt Ammonius *lib. de differ. voc.* Theodoretus *lib 7. θεραπευτ.* Cum feſtis,& celebritatibus δημοθοινίας,& publicas epulas coniungit, de Diis loquens, τούτοις καὶ ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ δημοθοινίας ἐπιτελοῦν. Pauſanias *in Meſſeniacis.* Quum Lacones feſtum Dioſcuris agerent, *καὶ ἤδη πρὸς πότον καὶ παιδιὰς τετραμμένων, & iam ad conuiuia,& luſum ſe conuerterent.* Apud Argiuos Hecatombæa Iunoni celebrata, quibus ἑκατὸν βοῦς θύονται τῇ θεᾷ, ait Scholiaſtes Pindari *ad Olymp.* 7. Nunquam ἐπινίκια, & victoriæ celebritatem ſine viſceratione agitabant. Polyænus *lib.* 5. Carthaginenſibus victis θύων ἐπινίκια, τοὺς ὑπόπλους ἐπὶ τὴν ἑστίαν ἐκάλεσεν. ἦν μὲν δὴ μεγαλοπρεπὴς ἡ τῶν κληθέντων ἑστία. Demoſthenes dixit, τὰ ἐπινίκια ἑστιᾶν, *victoriæ conuiuium celebrare.* Ermæa feſta ſacra Mercurio, quibus epulis,& libidini operabantur, quod Græcis exprobrat Diogenes Cynicus, ἐν τοῖς γυμνασίοις ὅταν ᾖ τὰ καλούμενα ἕρμαια ἐσθίετε, πίνετε, μεθύετε, συνουσίας περαίνετε. In omnibus peruigiliis comeſſationes, epulæ, ſtupra, vt Diogenes Laërtius *in Xenocrate*, & paſſim Comici. Cretæ per Hermæa domini miniſtrabant ſeruis epulantibus, vt Athenæus *lib.* 14. Sacrificia rarò, aut nunquam celebrabantur ſine epulo, ad quod victimarum carnes adhibebantur. Polyænus *lib.* 2. ἔθυσεν εὐαγγέλια διέπεμψε τοῖς φίλοις τὰς μερίδας ἀπὸ τῶν ἱερείων *Ob fauſtum nuncium victimas cecidit, è quibus partes miſit ad amicos.* Ariſtophanes *Equitibus:*

ἐπὶ συμφοραῖς ἀγαθαῖσιν ἐσηγγελμέναις
εὐαγγέλια θύειν ἑκατὸν βοῦς τῇ θεῷ.

Centum boues cædere Deæ ob fauſta nunciata. Xenophon *lib.* 1. *ἀναβ.* Ageſilaus ἔθυε τὰ εὐαγγέλια,

Ariſtophanes Acharnan.

ἀκούετε λεῴ κατὰ τὰ πάτρια τὰς χόας
πίνειν ὑπὸ τῆς σάλπιγγος. ὃς δ' ἂν ἐκπίῃ
πρώτιστος, ἀσκὸν κτησιφῶντος λήψεται.

Audite populi, ait præco, more patrio congius ebibendus eſt ad tubæ ſonum, quem qui primus ebiberit, Creſiphontis vtrem accipiet, cui inſiſtens bibit, & corona ex foliis texta coronabitur, vt Scholiaſtes Ariſtophanis *ibi*, & Suidas *in Vocabulario*, ἐν τῷ χοαῖς. Chytris verò ollam ponebant omni ſeminum genere refertam, qui ex diluuio euaſiſſent, neque ex ea quicquam guſtabant; vt Scholiaſtes Ariſtophanis ait. Penè ludis omnibus Athenis publicè epulabantur, vide prima dies Apaturiorum dicta δορπία, & conuiualis. Suidas in voce *Apaturia*, οἱ φράτορες ὀψίας συνελθόντες εὐωχοῦντο, *Tribules veſpere conueniebant ad cœnam.* Sed & tribulibus nupturа epulum dabat. Harpocration, τὴν γαμηλίαν τοῖς φράτορσι ἐπὶ γάμοις διδόασιν. Heſychius, γαμηλία φερνὴ εἰς γάμον, παρασκευὴ καὶ δεῖπνον ὃ τοῖς φράτορσι ἐποίει ὁ γαμῶν. Dies, qua id factum, dicta Cureotis, κουρεῶτις. Fuit & apud Argiuos celebritas, in qua publicè epulabantur. Parthenius Erotico 13. καί τινος ἑορτῆς παρ' ἀργείοις τελουμένης, ἐν ᾗ δημοσίᾳ πάντες εὐωχοῦνται. Viri principes natalitiis ſuis epulum dabant. Plato *in Alcibiade I.* ſcribit, nato filio Regi Perſarum, qui hæres regni futurus ſit, totam Aſiam θύειν, καὶ ἑορτάζειν. Iulianus *in Miſopogone*, καὶ γενέθλια μέν τις ἑστιῶν, ἱκανῶς παρασκευάζει δεῖπνον, καὶ ἄριστον, ἐπὶ πολυτελῆ τράπεζαν τοὺς φίλους παραλαμβάνων. *Natalitia quis epulo celebrans abundè præparat ientaculum, & prandium, menſa lauta excipiens amicos.* γενέσια, conuiuia fiebant in honorem

mortui.

mortui. γενέθλια in honorem viui, vt Ammonius *lib. de differ. voc.* Theodoretus *lib* 7. θεραπευτ. Cum feſtis,& celebritatibus δημοθοινίας,& publicas epulas coniungit, de Diis loquens, τούτοις καὶ ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ δημοθοινίας ἐπιτελοῦν. Pauſanias *in Meſſeniacis*. Quum Lacones feſtum Dioſcuris agerent, καὶ ἤδη πρὸς πότον καὶ παιδιὰς τετραμμένων, *& iam ad conuiuia,& luſum ſe conuerterent*. Apud Argiuos Hecatombæa Iunoni celebrata, quibus ἑκατὸν βοῦς θύονται τῇ θεᾷ, ait Scholiaſtes Pindari *ad Olymp.* 7. Nunquam ἐπινίκια, & victoriæ celebritatem ſine viſceratione agitabant. Polyænus *lib.* 5. Carthaginenſibus victis θύων ἐπινίκια, τοὺς ὑπάτους ἐπὶ τὴν ἑστίαν ἐκάλεσεν. ἣν μὲν δὴ μεγαλοπρεπὴς ἡ τῶν κληθέντων ἑστία. Demoſthenes dixit, τὰ ἐπινίκια ἑστιᾶν, *victoria conuiuium celebrare*. Ermæa feſta ſacra Mercurio, quibus epulis,& libidini operabantur, quod Græcis exprobrat Diogenes Cynicus, ἔν τε γυμνασίοις ὅταν ᾖ τὰ καλούμενα ἕρμαια, ἐσθίετε, πίνετε, μεθύετε, συνουσίας περαίνετε. In omnibus peruigiliis comeſſationes, epulæ, ſtupra, vt Diogenes Laërtius *in Xenocrate*, & paſſim Comici. Cretæ per Hermæa domini miniſtrabant ſeruis epulantibus, vt Athenæus *lib.* 14. Sacrificia raro, aut nunquam celebrabantur ſine epulo, ad quod victimarum carnes adhibebantur. Polyænus *lib.* 2. ἔθυσεν εὐαγγέλια διέπεμψε τοῖς φίλοις τὰς μερίδας ἀπὸ τῶν ἱερείων *Ob fauſtum nuncium victimas cecidit, è quibus partes miſit ad amicos*. Ariſtophanes *Equitibus:*

ἐπὶ συμφοραῖς ἀγαθαῖσιν εἰσηγγελμέναις
εὐαγγέλια θύειν ἑκατὸν βοῦς τῇ θεῷ.

Centum boues cædere Deæ ob fauſta nunciata. Xenophon *lib.* 1. ἀναβ. Ageſilaus ἔθυε τὰ εὐαγγέλια,

λια, καὶ τοῖς στρατιώταις παρήγγειλε δειπνοποιεῖσθαι. *Sacrificauit ob bonum nuncium, & milites iuſſit epulari.* Achilles Tatius *lib.6.* ἦν δὲ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερομηνία, καὶ μεθυόντων πάντα μεστά. ὥστε καὶ δι' ὅλης νυκτὸς τὴν ἀγορὰν ἅπασαν κατεῖχε πλῆθος ἀνθρώπων. Erat feſtum Dianæ Epheſiæ, & ebriis omnia plena. Quare in foro plærique pernoctarunt. Athenis Panathenæis minoribus equeſtri Lampadario, Gymnico, & Muſico certaminibus victores epulum ſodalibus ſuis exhibebant, vt Athenæus *lib.4.* Phocus victor erat φιλοπότης, & bibax, Phocion pater eius εἱστία τοὺς ἑταίρους, λαμπρὰ μὲν ἦν παρασκευή. καὶ τοῖς εἰσιοῦσι προσεφέροντο ποδονιπτῆρες οἴνου δι' ἀρωμάτων. *Epulo ſocios excipiebat, ſplendidius erat apparatus, & intrantibus offerebantur pelues vino aromatico plenæ lauandis pedibus.* Ad ſacra, quæ tum facta, omnes vrbes Atticæ, & coloniæ boues mittebant. Ibi pocula vſitata, magna illa; quæ congios binos, aut amplius caperent. Athenæus *lib.11.* ἦσαν δὲ καὶ ὀνύχινοι σκύφοι, καὶ συνθέσεις τούτων μέχρι δικοτύλων, καὶ παναθηναϊκὰ μέγιστα, τὰ μὲν δίχοα, τὰ δὲ καὶ μείζονα. Ariſtophanes *in Nubibus:*

ἤδη ζωμοῦ παναθηναίοις ἐμπλησθεὶς,

Iuſculo iam in Panathenæis repletus.

De Thargeliis Parthenius *Erotico 9.* τοῖς μιλησίοις ἑορτὴ μετὰ τρίτην ἡμέραν θαργήλια ἐποίει, ἐν ᾗ πολύν τε ἄκρατον εἰσφοροῦνται, καὶ τὰ πλείστου ἄξια καταναλίσκουσι. *Mileſijs celebritas poſt tertiam diem venit, in qua multo vino madent, & magnos ſumptus faciunt.* Thermia feſtum Ætolorum fuit apud Thermos vrbem Ætoliæ, vbi conuentus, mercatum, feſta, conuiuia, comitia celebrabant magnifico apparatu. Polybius *lib. 5.* ἕκαστοι περὶ τὰς ὑποδοχὰς, καὶ εἰς ταῦτα

περὶ

ὀρχηςὰς τὰ πολυτελέςατα τῶν ἐν τοῖς βίοις ὑπαρχόντων εἰς τοῦτον ἀπεπέδωτο τὸν τόκον. Hilariis matris Deûm, & ludis Apollinaribus, & Iouis epulo, & Saturnalibus, & huiuſmodi feſtis diebus Alexander Seuerus genio indulgebat, apud Lampridium. Sed de his talibus plus iuſto diximus, ad inſtitutum redeamus.

De legibus ſumptuarijs.

CAPVT XVII.

ROmani per initia frugi fuere, & parcimoniæ ſtudioſi, quam legibus ſanxerunt. Megalenſibus Principes ciuitatis iurare ſoliti, cùm mutitarent apud Conſules, conceptis verbis, non ampliùs in ſingulas cœnas ſumptus eſſe facturos, quàm centenos, vicenóſque æris, præter olus, & far, & vinum, neque vino alienigena, ſed patrio vſuros, apud Gellium *lib. 2. cap.* 24. Prima lex ſumptuaria Orchia, ſecunda Fannia centuſſis, vt Macrobius *lib. 1. Saturnal. cap.* 17. Tertullianus *in Apologet.* Leges ſumptum comprimentes centum æra nō ampliùs in cœnam ſubſcribi iubebant. Ne quid volucrum præter vnam gallinam, quæ non eſſet altilis, apponeretur, vt patentibus ianuis pranſitaretur, & cœnitaretur, néve ſingulis diebus præterquam Saturnalibus, & Romanis, vel plebeiis *ludis* plures denis aſſibus impenderentur. Feſtus centenarias cœnas vocat. Plinius *lib.* 10. *cap.* 50. Athenæus *lib. 6. ſub finem.* Tertia lex Didia, quarta Licinia, quinta Cornelia, ſexta Lepidi, ſeptima

Antia.

Antia. Vide Gellium *lib.2. cap.24.* Plinium *lib.* 14. *cap.*14. *lib.*8. *cap.* 17. Portunianus leges ſumptuarias vocat valuifragas, valuipatas. Cicero *lib.7. epiſt. ad Gallum:* Lex ſumptuaria, quæ λιτότητα attulit, mihi fraudi fuit. Nam dum volunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem addücere, fungos, heluellos, herbas omnes ita condiunt, vt nihil eſſe poſſit ſuauius in cœna augurali. *Lib. 9. ad familiar.* Domum ſi habebo, in denos, dies ſingulos ſumptuariæ legis conferam. Valerius Maximus *lib.2. cap.1.* In publico viri maximi prandere, & cœnare ſoliti.

De Conuiuio inſtruendo.

CAPVT XVIII.

Latini dixere conuiuari, conuiuium inſtruere, parare, exornare, cœnulas facere, inſtaurare epulas, prandium accurarier, conuiuium agitare. Ennius *Satyr.lib.1.* Magno hercle ſuo malo conuiuat ſine modo. Epulari ſplendidè. Homerus, δαῖτα πένεσθαι, τεύχεσθαι, δόρπα πονέεσθαι, κοσμεῖν, ἐντύνεσθαι. Vt epulum inſtrueretur, opus erat obſonatoribus, macellariis, coquis, τραπεζοκόμοις, menſæ præfectis, architriclinis, ſtructoribus, ſciſſoribus, & aliis, de quibus infrà agemus. Pollux dixit συναγαγεῖν συμπόσιον, conuocare conuiuium, συστῆσαι, πληρῶσαι, συγκροτῆσαι, συναθροῖσαι, συγκαλέσαι, ποιεῖν δοχὴν, ἐπιτελεῖν ὑποδοχὴν, ἄριστον ἐπιχωνδεῖν, conflare prandium, δαῖτα ἐφοπλίζειν. Publicæ epulæ dicuntur viſcerationes, ἑστιάσεις, θαλίαι, πανδαισία, δημοθοινία, σιτήσεις, σύνδειπνα,

δεῖπνα, συσσίτια Laconum, φιλίτια, φειδίτια Cretum. Stratocles Athenienſis dedit κρεοδοσίαν, viſcerationem, ob fauſtum nuncium. Romæ cùm decumas Herculi Sylla polluceret, dedit viſcerationem. Vet. Gloſſ. Viſceratio, ἀρτόκρεας, εὐφρασία. Satyricus:

——*panem, artocreáſque popello.*

De Conuiuatore.

CAPVT XIX.

QValis debeat eſſe conuiuator, vide Varronem apud Gellium *lib.* 13. *cap.* 11. Conuiuator Latinis dicitur dominus conuiuij, qui amicos, aut hoſpites conuiuio excipit. Græcis dicitur ὁ συνιστὰς συμπόσιον, qui exſtruit conuiuium, ἑστιάτωρ, qui dat epulum, συμποσίου ἄρχων, συμποσιάρχης, ἑστιοῦχος, qui domo, & menſa excipit, οἰκοδέμων apud Pollucem, vel fortè οἰκονόμων, ὁ τῆς συνουσίας ἡγεμών, qui coëgit cœtum, conuiuij dux, & auctor. Conuiuator ab Horatio *lib.* 2. *Satyr.* 8. dicitur parochus, & herus:

> ——*vertere pallor*
> *Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acres*
> *Potores.*
> ——*Sub hoc herus, hæc grauida, inquit,*
> *Capta eſt murena.*

Dicitur magiſter conuiuij, *ibidem.* Alius fuit architriclinus, alius Modimperator, ſeu Rex conuiuij, vt infrà oſtendemus. Alius conuiuator, & ſympoſiarchus, conditor conuiuij, inſtructor, qui ſæpe conuiuis leges dicebat, niſi Modimperator has ſibi partes ſumpſiſſet.

De

De legibus, aut ſermonibus conuiualibus.

CAPVT XX.

PLato *lib.* 1. *&* 2. *de legibus*, vt & Ariſtoteles ſcripſit quaſdam leges conuiuales. Athenæus *lib.* 5. συμποτικοί τινες νόμοι ἦσαν τῶν ἀριστοτέλους. Modimperator quas vellet leges, in conuiuio præſcribebat. Horatio *Satyr.* 8. *lib.* 2. Sympoſiarchus dicitur magiſter conuiuij, qui Ciceroni eſt, *orat. poſt reditum*, dominus, & conditor conuiuij, inſtructor, & dominus epuli. συμποσιαρχία, magiſterium, Acroni, ἀρχιποσία, ἑστιάτωρ, ἑστιοῦχος. Athenæo *lib.* 10. *cap.* 7. οἰνόπτης, magiſtratus Athenis, qui ea inſpiceret, quæ fiebant in conuiuiis. Idem dicitur ὀφθαλμός, *oculus*. Magiſtri conuiuij eſt præpoſitura, & poteſtas, ἐπιστασία περὶ τὰ συμπόσια, καὶ διακόσμησις, vt loquitur Plutarchus *in Ageſilao*. Idem vocat λόγους συμποσιακοὺς, *ſermones conuiuales*, quos Athenæus *lib.* 1. ἐπικυλικείους λόγους. Pollux *lib.* 6. *cap.* 18. ζητήματα κυλίκεια. Theodectes μνημόνια, quaſi ſermones memoriæ commendandos. Plutarchus *in Cæſare*, ἐπὶ κύλικι ζητήσεις, *quaſtiones inter vina*. Laërtius *in Arceſilao*, ἐπικυλικείας ἐξηγήσεις. Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *cap.* 1. *Pædagogi*, arguit eos, qui conuiuia vocant ἀγάπας. ἀγάπην τινὲς τολμῶσι καλεῖν δειπνάριά τινα, κνίσσης καὶ ζωμῶν ἀποπνέοντα. Idem vocat δοχὰς, καὶ ἑστιάσεις.

De Conuiuijs.

CAPVT XXI.

CONuiuæ apud Ariſtotelem *in legibus*, Charondæ vocantur ὁμοσίπυοι. Epimenides Cretenſis vocat ὁμοκάπυς, Pythagoras κοινοβίους. Pollux ξυμπότας. ὁμοσιπύους, quaſi ex vna arca panaria victitantes. ὁμοσίτους, συσσίτους, ὁμοτραπέζους, συνουσιαστὰς, θιασιώτας, θυσίτας, εἰλαπιναστὰς, ἐρανιστὰς, κλητοὺς, ἐπικλήτους, συγκλίτας, παρακλίτας, ἀνακειμένους, τραπεζεῖς, συμβιώτας, συντρόφους, διαιτητὰς, συνεστίους, ὁμοδορπίους, δαιταλεῖς, δαιτυμόνας, ἀλοχήτας, ὁμοποτῆρας, ὁμοχοίνικας, ὁμοδιαίτους, ἐν οἴνῳ ὄντας, Conuiuiones, compotores, conſeſſores, epulones, epulares Plauto, epuloni, ſodales, contubernales, ſimpulones, ſimpulatores, concœnæ, σύνδειπνοι. Horum alij vocati fuere, alij inuocati, muſcæ, vmbræ, copriæ, paraſiti. ἄκλητοι, ἀσύμβολοι. πρωτοκλίτης ὁ τῆς ἑστιάσεως προεστώτης, conuiuarum honoratiſſimus.

De numero Conuiuarum.

CAPVT XXII.

VArro apud Gellium *lib.* 13. *cap.* 11. Conuiuium ex rebus quatuor conſtat: Si belli homunculi collecti ſunt, ſi locus lectus, tempus lectum, apparatus non neglectus, qui ſit βιοφιλής. Idem apud Macrobium *lib.* 1. *Saturnal. cap.* 7. Numerus conuiuarum ne ſit minor, quàm gratiarum;

ne maior, quàm Muſarum. *Lib.2.cap.13*. Lege Orchia præſcriptus numerus conuiuarum. Suaſit eam legem Cato, vt docet Feſtus in voce *Obſonitauere*. Auſonius *in Ephemeride:*

Quinque aduocaui, ſex enim conuiuium
Cum Rege iuſtum, ſi ſuper, conuicium.

Capitolinus *in Vero* ſcribit, eum primum fuiſſe, in cuius conuiuio duodecim accubuerint, cùm vetus verbum eſſet: Septem conuiuium, nouem conuicium. Apud Suetonium tamen *in Auguſto*, δωδεκάθεος cœna fuit in fabulis, in qua duodecim conuiuæ, duodecim Deorum nomine, & ſpecie. Apud Macrobium *in Pontificiæ cœnæ deſcriptione*, in duobus tricliniis decem tantùm conuiuæ nominantur.

De hora Prandij.

CAPVT XXIII.

Non fuit omnibus olim gentibus eadem hora prandij. Olim Romæ ſero veſpere ab agris redeuntes, cœnam, quod idem prandium fuit capiebant. Ætate Ciceronis ſub horam nonam, aut decimam: ætate Auſonij ſub horam quintam, vt & nos hodiéque. Pollux *lib.6. cap.* 8. τῇ σκιᾷ δ' ἐτεκμαίροντο τ. καιρὸν τ. ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὁδοῦ· ἣν καὶ στοιχεῖον ἐκάλουν, καὶ ἔδει σπένδειν, εἰ δεκάπουν, τὸ στοιχεῖον εἴη. *Vmbra verò ſignabant tempus ad cœnam eundi quam* στοιχεῖον *vocabant, & libandum erat, ſi decem pedum eſſet* στοιχεῖον. Hora ientaculi fuit tertia, aut quarta. Galenus de Telepho Grammatico, ἐν οἷς δ' ἡμέραις

ἰὼ

ἐν ἐλέετο, περὶ τρίτην ὥραν ἠλείφετο μετὰ βραχείας ἀνα-τρίψεως, εἶτα χόνδρον ἡψημένον ἐν ὕδατι μέλι μιγνὺς ὠμὸν ὅτι κάλλιστον ἤσθιε, καὶ τοῦτο ἤρκει μόνον αὐτῷ τὴν γε προσ-φὴν· ἀείστα δὲ καὶ οὕτως ἑβδόμης ὥρας ἢ βραχύ τι θᾶττον. *Quibus diebus non lauabatur, tertia hora vngebatur, & leuiter terebatur, tergebatúrque, deinde poſtea alicam in aqua coctam crudo melle pulcherrimo admiſto edebat, quod ei tum ſatis erat. Ita & prandebat hora ſepti-ma, aut aliquanto citius.* Prandium pane ſicco, & ſine menſa, hora nona peragebatur ait Seneca, largiùs cœnabant. Recentiores Græci prandium γεῦμα vocarunt. Ita enim Nicetas: Euſtathius δῆλον δὲ καὶ ὅτι δεῖπνον μὲν οἱ πολλοὶ τὸ προϊνόν φασιν ἔμβρωμα μεθ' ὃ πόνου δεῖ. ἄριστον δὲ τὸ κοινῶς λεγόμενον γεῦμα, οὐ παρὰ τὸν ἄρην, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀρίστως ἔχειν κατ' ἐξοχήν. δόρπον δὲ οὐδεὶς ὃς ἀμφίβαλε μὴ ἀπονενέμηθαι τῇ ἑσπέρᾳ. *Clarum eſt vulgo deipnon dici matutinum ci-bum, quo ſumpto ad laborem itur. Ariſton quod vul-go vocatur guſtatio non dicitur à Marte, ſed quod optimè habeat per excellentiam. Dorpon nemo dubitat tribui veſperæ.* Deipnon igitur matutinus cibus, guſtatio meridianus, dorpon cœna. Græci hodié-que προγεῦμα ientaculum vocant, γεῦμα meridia-num prandium. διανηστισμὸς ientaculum. Heſychius ἀπονηςίσασθαι ἐπὶ βρῶσιν ἐλθεῖν ientare. Gloſſæ ἐνά-γισμα, vel ἐνάλισμα ientaculum. ἐνάγισμα propriè li-bamentum Diis Manibus. Igitur ientaculum ſu-mi ſolitum olim ſub horam tertiam, prandium ſub nonam. Martialis,

Imperat exſtructos frangere nona toros.
Nunciat octauam Pharia ſua turba iuuencæ.
Temperat hæc thermas. Nimios prior hora vapores
Halat.

Octaua balneas petebant, nona prandebant. Seneca *epiſt.*123. Octauam prohibent. Iuuenalis,

Exul ab octaua Marius bibit.

Veteres Romani olim non niſi ſub veſperam ab opere ruſtico redeuntes comederunt. Athenæus *lib.* 4. ſcribit Iudæos ante ortum ſtellæ non comediſſe. ὥσπερ νηστείαν ἄγοντας καὶ περιμένοντας τὸ ἀνατέλλον ἄστρον οὔ φασι μὴ φανέντος οἱ τὴν χρηστὴν ταύτην φιλοσοφίαν ἐκφρόντες νόμιμον τῶν μηδενὸς γεύσασθαι. Hieronym. *lib.* 2. *in Iouin.* Petrus Apoſtolus non exſpectans ſtellam more Iudaico, ſed hora ſexta in ſolarium pranſurus aſcendit. Stellam Veſperuginem intelligit. Idem *lib.* 7. ait vtilius eſſe noctu cœnare, quàm interdiu; quia Lunæ ſydus concoctioni aptius ſit, quod vim habeat putrefaciendi, κατὰ γὰρ σῆψις ἡ πέψις. Alia tamen eſt σῆψις putrefactio, alia coctio, quia putrefactio, & putrefactum περίττωμα τοῦ πεφθέντος, eſt excrementum cocti, vt Ariſtot. 4. *Meteor.* Gloſſ. temporius ἐνωρότερον. Athenæus *lib.*4. Cleomenes Rex Spartæ cum multi legati ad ſe venirent οὐδέ ποτε ἐνωρίστερον τῶν κατεσθιομένων συνῆγε χωρεῖ, id eſt, μᾶλλον ἐν ὥρᾳ. Theocrit. *Idyl.* 22. δειπνεῦντες ἐν ὥρᾳ, maturè, vt Cicero in Verrem, maturè veniunt, diſcumbitur. Ariſtophan. *in Concion.* τοσοῦτον χρῆμα ὄχλου οὕτως ἐν ὥρᾳ ξυνελέγει. Hirtius *de bello Hiſpan.* ipſe de tempore cœnauit. Plaut. *in Captiuis*, venias tempori. Auſonij ætate, vt hodiéque ſub quintam prandebatur. Auſonius *in Ephemeride*,

Soſia prandendum eſt, quartam iam totus in horam
Sol calet, ad quintam flectitur hora notam.

Item, Quod cùm per horas quatuor inclinet ad meridiem. Sidonius *lib.*2. *epiſt.*9. Ecce & ab archimagiro

magiro aduentans, qui tempus inſtare curandi corpora moneret, quem quidem nuntium per ſpatia clepſydræ horarum momenta ſeruantem probabat competenter ingreſſum quinta digrediens. Feſtus: Merendam antiqui dicebant pro prandio, quod ſcilicet medio die caperetur. Iſidorus *lib.20. cap.2.* Meridiare. Græci cùm ad prandium inuitarent vmbræ modum definiebant, cùm eſſet 12. pedum aut 11. aut 10. Scholiaſtes Ariſtophanis *in Concionantibus.* τὸ παλαιὸν καλοῦντες ἐπὶ δεῖπνον παρεσημαίνοντο τὴν σκιὰν, καὶ ὕστερον οἱ μὲν εἴδον τοὺς κληθέντας, οἱ δὲ ἀπήεσαν ἐπὶ τὰς ἑστιάσεις. Ariſtophanes, σοὶ δὲ μελήσει ὅταν ᾖ δεκάπουν στοιχεῖον λιπαρῶς χωρεῖν ἐπὶ δεῖπνον. Pollux, τῇ σκιᾷ δὲ ἐτεκμαίροντο τὸν καιρὸν τῆς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὁδοῦ, ἣν καὶ στοιχεῖον ἐκάλουν. Signabant tempus itineris ad prandium per vmbram, quam & elementum vocabant, ſeu Stœcheon. καὶ ἔδει σπένδειν εἰ δεκάπουν τὸ στοιχεῖον εἴη, *oportuit libare ſi elementum decem pedum eſſet.* Plinius *in Panegyrico Traiani*, Num ante medium diem diſtentus ſolitaria cœna ſpectator, annotatórque conuiuis tuis immines? Domitianus ante meridiem cibis ſe explebat, vt eos annotaret, quos ad prandium vocarat, cùm interim cibis abſtinens appoſitis comedentes ſpectaret. Procopius *2. lib. de bello Perſico*, ſcribit Perſas cibum capere veſperi, Romanos milites circa meridiem. Gellius *lib. 17. cap. 8.* Athenis veſpera tempus eſt cœnæ. Heſychius δωδεκάποδος ſupple στοιχείου, ἢ σκιᾶς. οὕτω γὰρ συνετίθετο ἐπὶ δεῖπνον ἥκειν ὡς νῦν πρὸς ὥρας φασί. Idem δεκάπουν στοιχεῖον, οἱ ἐπὶ δεῖπνον κληθέντες τὰς ὥρας ὅπως ἐξελάμβανον πρὸς τὴν σκιὰν ἀναμετροῦντες. Vide Heſychium. Obtinuit hoc cùm ſol luceret. Sed ſi nube conditus lateret, quid

facto opus. Qui tempori prandio non aderant dicti κωλυσίδειπνοι, καὶ ζοφοδορπίδαι. Plutarchus *lib.* 8. *ſympoſ. quaſt.* 7. In eos iacitur hæc parœmia, ὅστις ἐπὶ δεῖπνον ὀψὲ κληθεὶς ἔρχεται ἢ χωλός ἐστι, ἢ οὐ δίδωσι συμβολάς. *Qui vocatus ad conuiuium tardè venit, aut claudus eſt, aut non vult dare ſymbolam.* Quod hora fuit Latinis, hoc in gnomone ſcioterico fuit στοιχεῖον, καὶ σημεῖον.

De Conuiuijs tempeſtiuis, & intempeſtiuis.

CAPVT XXIV.

Conuiuia alia fuere tempeſtiua, alia intempeſtiua, vt Lipſius putat. Tempeſtiua, quæ ante tempus inciperent, per feſtos maximè dies, cùm plærique ſummo manè lauarent, & toto die helluarentur, aut etiam cœnam in multam noctem protraherent. Cicero *de Senectute*, Catonem dicentem inducit: Ego propter ſermonis delectationem tempeſtiuis conuiuiis delector. Conuiuium ad multam noctem quàm maximè poſſumus, vario ſermone producimus. Idem 2. *in Catilinam*, Antelucanas cœnas vocat. Seneca *lib.* 2. *de ira*, Tempeſtiua filij conuiuia pater deterior arguit. Suetonius *de Domitiano*, Lauabat de die, & conuiuabatur frequenter, ac largè, ſed non vltra Solis occaſum. Q. Curtius *lib.* 5. De die conuiuia inite. Salmaſius vir doctiſſimus negat vlla vnquam fuiſſe intempeſtiua conuiuia, aut ita dici potuiſſe. Contrà putarim commodè dici potuiſſe

intem

intempeſtiua, quæ de nocte fierent; quemadmodum tempeſtiua, quæ de die, & ad noctem vſque, non vltrà, producerentur, quia non ſuo tempori fierent. Deinde durum eſt interpolare veteres Auctores, qui intempeſtiua conuiuia commemorant. Certè tempeſtiua dici non potuerunt, quæ poſt decimam horam, aut vndecimam inciperent, & totam noctem ad initium ſequentis diei extraherentur. Tardiùs enim, quàm oportuit, non temporiùs inita erant. Si tempeſtiuum eſt, quod fit ante legitimum tempus, quod fit poſt tempus legitimum, intempeſtiuum eſt. Non neſcio Alexandrum Magnum tres totos dies, noctéſque pergræcatum eſſe, apud Plutarchum. Ægyptios totas noctes perpotando traduxiſſe, qui, ne ſomnus obreperet, Dacnades aues coronis alligatas ſibi admouebant, quæ vellicando, morſicando, canturiendo ſomnum prohiberent, ait Feſtus. Q. Curtius *lib. 6.* Conuiuia intempeſtiua, & perpotandi, peruigilandíque inſana libido. Suetonius *in Caligula,* Senatum, populúmque obiurgauit edicto, quòd Cæſare prœliante, intempeſtiua conuiuia, circum, & theatra, & amœnos ſeceſſus celebrarent. Putem tamen eo loco meliùs legi, tempeſtiua conuiuia, quæ de die fierent, vt ſpectacula, quàm intempeſtiua, quæ de nocte. Certè tempori non fiebant ea, de quibus Propertius:

Sic noctem patera, ſic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Non neſcio tamen conuiuia tempeſtiua ſæpiùs occurrere apud veteres Auctores, rarenter intempeſtiua. *Act. 3. in Verrem*, Cicero: Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. *Pro Archia:*

Quantum alij tribuunt conuiuiis tempeſtiuis. *Epiſt.1.lib.9.ad Attic.*In tempeſtiuis conuiuiis probari. *Epiſt.* 11. Quaſi cœnas quàm lautas, & tempeſtiuas.*Pro Murena:*Tempeſtiui conuiuij,amœni loci. Tacitus *lib.* 11. Claudius tempeſtiuis conuiuiis delinitus. *Lib.* 2. *Hiſtor.* Tempeſtiuis conuiuiis gaudent. Apuleius 2. *Apologet.* Nuptiæne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, an tempeſtiuum conuiuium. Q.Curtius *lib.*8.Solemni,& tempeſtiuo adhibetur conuiuio. Tempeſtiua illa conuiuia damnabantur. Silius *lib.* 11.

—— medioq́ dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia Solis.
Deprenſa.

Horatius *Satyr.vlt.lib.2.*

—— De medio potare die.

Intempeſtiua conuiuia rarò legas,eo tamen ſignificatu, quem poſui, Latinè dici poſſe non dubito. Homines negotioſi poſt decimam ſæpe cœnabant. Martialis *lib.*10. *epigr.*70.

Balnea poſt decimam laſſo, centúmque petuntur
Quadrantes.

Qui dati clientibus pro cœna recta. *Lib.7.epiſt.*1.

Hunc licet à decima, neque enim ſatis antè vacabit,
Sollicites,capiet cœnula parua duos.

Apud Ciceronem *in Somnio*, cœna Maſſiniſſæ in multam noctem cum Scipione protrahitur. Martialis *lib.*3. *epigr.*36.

Laſſus vt in thermas decima,vel ſeriùs hora,
Te ſequar Agrippa, cùm lauer ipſe, Titi.

Seruius ad hæc verba *lib.4.Æneid.*

Atque eadem labente die conuiuia quærit.

Veteres prandiorum vſum ignoraſſe ait, & ad veſperam

veſperam cœnaſſe, ſub horam ſcilicet decimam. Statius:

Ac moriente die rapuit me cœna beati
Vindicis.

Tempeſtiuum conuiuium ventilat Seneca *epiſt.* 122. Qui ieiuni bibunt, & ad cibum ebrij tranſeunt, qui nunquam Solem occidentem, aut orientem vident, in ipſo balnei limine inter nudos, circa lucem diſcurrunt pueri, vocantur cellarij, tumultuantur coqui, à balneo exiuit, mulſum, & alicam poſcit; quod factitarunt & fœminæ. Iuuenalis:

—— Tandem illa venit rubicundula totum
OEnophorum ſitiens.

Quidam vt vomerent ſaturi, balneas petierunt. Iuuenalis:

Et crudum pauonem in balnea portas.

Terentius *in Adelphis*, Apparare de die conuiuium. Quintilianus *Declamat. 9.* Tempeſtiua conuiuia, & peruigiles ludos, aduocata ſodalium turba. Locus vbi helluarentur, *ἡβητήριον* dictus, ab adoleſcentibus eò confluentibus. Qui ante nonam, aut decimam comederent, dicti frangere diem. Dies ſolidus, cùm ad decimam horam, quod cœnæ tempus fuit, cibo abſtinerent. Horatius *Ode* 1. *lib.* 1.

Nec partem ſolido demere de die.

Catullus:

Vos conuiuia ſumptuoſa lauti
De die facitis, mei ſodales
Quærunt in triuiis vocationes.

Iocus eſt Papyrij Pæti apud Ciceronem *lib. 9. epiſt. ad familiar.* dicentis cœnam ſe de manè quærere,

cùm rideret Philoſophum rogantem, ſi quis quid de ſe quæreret. Per dies feſtos temporiùs cibum ſumpſerunt. Horatius *lib.3. Ode* 28.

Feſto quid potiùs die
Neptuni faciam, prome reconditum
Lyde ſtrenua Cæcubum
Inclinare meridiem ſentis.

Hora diei quinta erat conuiuium tempeſtiuum, quia præmaturum, quod in noctem ſæpe protrahebatur. Athenæus *lib.*13. ἐπιπωάπλειν τὸ ἑωπινὸν, *producere cœnam ad diluculum.* Ita Naſidieni cœna tempeſtiua fuit. *Lib.*2.*Satyr.*8.Horatius:

Vt Naſidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam dictus here illic.

Propertius:

——— *de medio potare die.*

In primis Lucanus aper leni fuit auſtro
Captus, vt aiebat cœnæ pater, acria circum
Rapula, lactuca, radices.

Græci pergræcabantur,& totas noctes helluabantur. Pollux *lib.*6. *cap.*10. τοῖς διαπαννυχίσασι ἆθλα ἦν σησαμοῦς, καὶ πυραμοῦς καὶ πέμματα, καὶ τὸν λύχνον τὸν τοιοῦτοις καιόμενον πάννυχον, νύκτας πρὸς ἥλιον διαπέμψαι (ἔλεγον) *Qui noctem peruigilem bibendo duxiſſent, iis præmia erant, placenta ſeſamo ſparſa,& bellaria; dicebant autem lucernam, quæ tota nocte illis alluxiſſet, noctem tranſmiſiſſe ad Solem.*

De Vocationibus.

CAPVT XXV.

Qvi ad cœnas ventitabant, alij fuere vocati, alij inuocati. Plato *in ſympoſio Agathonis*, ſcribit

ſcribit multos non vocatos veniſſe comeſſatores ad fores, qui aliquo exeunte ianuis apertis ingreſſi accumbebant, & immodicè ad dextram bibebant. Alij conuiuæ exibant, alij perſeuerabant bibentes ad Solem vſque ortum. καὶ πίνειν ἐκ φιάλης μεγίστης ἐπιδέξια. Apud Athenæum, ἐλέατροι, δειπνοκλήτορες, vocatores Eleatri vocantur. Qui recuſant, dicuntur ἐκ ὑπακούειν. Attici ἐπαινεῖν. Xenophon ἐπαινεῖν τὴν κλῆσιν. ἐ συμπεριφέρομαι. συμπεριφέρομαι conſentio. καλῶς ἔχει, vox recuſantium Athenæo *lib.* 14. Seneca *in Suaſoriis*, Ad prandium promiſiſſem, ad cœnam renunciaſſem. Renunciare, nuncium remittere, negare, vt Martialis. Clearchus, λάβε ὕδωρ κατὰ χεῖρας· μηδαμῶς, καλῶς ἔχει. *Sume aquam in manus: nequaquam. bene habet.* ἐλέατροι οἱ ἐς τὴν βασιλικὴν καλοῦντες τράπεζαν, παρὰ τὸ ἐλεόν. *Qui ad regiam menſam vocant.* à voce ἐλεός, quæ menſa eſt. Vocatores dicti, quibus à patre cœnæ id muneris datum eſſet, vt vocarent. Seneca *lib.* 1. *de ira*, Minus honorato loco poſitus iraſci cœpiſti conuiuatori, vocatori, ipſi, qui tibi præponebatur. Demens! quid intereſt, quam lecti partem premas? Honeſtiorem te, aut turpiorem poteſt facere puluinum? Vocationes appellat Catullus;

Quærunt in triuiis vocationes.

Plautus *in Sticho*, Negare nulli ſoleo, ſi quis me vocat. Græci καλεῖν etiam dicunt. Heſiodus *lib.* 2. *Operum*,

τὸν δὲ μάλιστα καλεῖν ὅστις σέθεν ἐγγύθι ναίει.

Dicti & inuitatores, *l. vlt. C. de diuerſis officiis.* Suetonius *in Caligula cap.* 39. Prouincialem locupletem ducenta HS. numeraſſe vocatoribus, vt ad cœnam Caligulæ vocaretur. Martialis:

Iam

cùm rideret Philoſophum rogantem, ſi quis quid de ſe quæreret. Per dies feſtos temporiùs cibum ſumpſerunt. Horatius *lib.3. Ode* 28.

Feſto quid potiùs die
Neptuni faciam, prome reconditum
Lyde ſtrenua Cæcubum
Inclinare meridiem ſentis.

Hora diei quinta erat conuiuium tempeſtiuum, quia præmaturum, quod in noctem ſæpe protrahebatur. Athenæus *lib.*13. ἐπιπωάπ͂ειν τὸ ἑωπινὸν, *producere cœnam ad diluculum.* Ita Naſidieni cœna tempeſtiua fuit. *Lib.*2.*Satyr.*8.Horatius:

Vt Naſidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam dictus here illic.

Propertius:

——— *de medio potare die.*

In primis Lucanus aper leni fuit auſtro
Captus, vt aiebat cœnæ pater, acria circum
Rapula, lactuca, radices.

Græci pergræcabantur,& totas noctes helluabantur. Pollux *lib.*6. *cap.*10. τοῖς διαπαννυχίσασι ἆθλα ἦν σησαμοῦς, καὶ πυραμοῦς καὶ πέμματα, καὶ τὸν λύχνον τὸν τοιοῦτον καιόμενον πάννυχον, νύκτας πρὸς ἥλιον παραπέμψαι (ἔλεγον) *Qui noctem peruigilem bibendo duxiſſent, iis præmia erant, placenta ſeſamo ſparſa, & bellaria; dicebant autem lucernam, quæ tota nocte illis alluxiſſet, noctem tranſmiſiſſe ad Solem.*

De Vocationibus.

CAPVT XXV.

Qvi ad cœnas ventitabant, alij fuere vocati, alij inuocati. Plato *in ſympoſio Agathonis*, ſcribit

ſcribit multos non vocatos veniſſe comeſſatores ad fores, qui aliquo exeunte ianuis apertis ingreſſi accumbebant, & immodicè ad dextram bibebant. Alij conuiuæ exibant, alij perſeuerabant bibentes ad Solem vſque ortum. ϗ πίνειν ἐκ φιάλης μεγίστης ἐπιδέξια. Apud Athenæum, ἐλέατροι, δειπνοκλήτορες, vocatores Eleatri vocantur. Qui recuſant, dicuntur ἐκ ὑπακύειν. Attici ἐπαινεῖν. Xenophon ἐπαινεῖν τὴν κλῆσιν. ἐ συμπεριφέρομαι. συμπεριφέρομαι conſentio. καλῶς ἔχει, vox recuſantium Athenæo *lib.* 14. Seneca *in Suaſoriis*, Ad prandium promiſiſſem, ad cœnam renunciaſſem. Renunciare, nuncium remittere, negare, vt Martialis. Clearchus, λάβε ὕδωρ κατὰ χεῖρας· μηδαμῶς, καλῶς ἔχει. *Sume aquam in manus: nequaquam. bene habet.* ἐλέατροι οἱ ἐς τὴν βασιλικὴν καλοῦντες τράπεζαν, ἀπὸ τοῦ ἐλεοῦ. *Qui ad regiam menſam vocant.* à voce ἔλεος, quæ menſa eſt. Vocatores dicti, quibus à patre cœnæ id muneris datum eſſet, vt vocarent. Seneca *lib.* 1. *de ira*, Minus honorato loco poſitus iraſci cœpiſti conuiuatori, vocatori, ipſi, qui tibi præponebatur. Demens! quid intereſt, quam lecti partem premas? Honeſtiorem te, aut turpiorem poteſt facere puluinum? Vocationes appellat Catullus;

Quærunt in triuiis vocationes.

Plautus *in Sticho*, Negare nulli ſoleo, ſi quis me vocat. Græci καλεῖν etiam dicunt. Heſiodus *lib.* 2. *Operum*,

τὸ ἣ μάλιστα καλεῖν ὅστις σέθεν ἐγγύθι ναίει.

Dicti & inuitatores, *l. vlt. C. de diuerſis officiis.* Suetonius *in Caligula cap.* 39. Prouincialem locupletem ducenta HS. numeraſſe vocatoribus, vt ad cœnam Caligulæ vocaretur. Martialis:

Iam dicet mihi, vapulet vocator. Plinius *lib.* 35. *cap.* 10. Ptolemæo vocatores ſuos oſtendenti. Iidem videntur fuiſſe nomenclatores. Ammianus Marcellinus *lib.* 14. Nomenclatores aſſueti venditare talia, mercede accepta, cœnis quoſdam, & prandiis inſerunt ſubdititios. Dicere ſoliti erant, cùm inuitarent ex inopinato, Vni locum video. Plautus *in Sticho*, Ædepol, tibi etiam opinor vni locum conſpicor, vbi accubes. Gloſſæ, ἰδέατρος δειπνοκλήτωρ· διαφέρει τοῦ ἰδεάτρου τοῦ τραπεζοκόμου. Qui inuitat ad cœnam, dicit, δύνασαι καὶ σὺ μεθ' ἡμῶν σήμερον γενέσθαι, ait Laërtius *in Ariſtippo. Potes & tu hodie nobiſcum eſſe.* Ariſtophanes *in Auibus*, ὅπως παρέσῃ μοι καὶ σὺ, καὶ τὰ παιδία. *Vt mihi ad cœnam preſto ſis & tu, & filij.* Pittacus dictus ζοφοδορπίδας, quòd ad cœnam vocatus nunquam niſi ſerò veniret. Obſeruatum, vt conuiuæ tempori adeſſent. Theocritus,

ἦ, μὰν δαῖτα κλητὸς ἐπείγμαι.

Ad cœnam vocatus propera. Vbi ſcholiaſtes: οἱ ἐπὶ δαῖτα κεκλημένοι σπεύδουσι. *Qui ad cœnam vocati ſunt, properant.* Apud Plutarchum Policharmus dixit populo: οὐδέ ποτε κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον ὕστατος ἀφικόμην. *Nunquam ad conuiuium vocatus vltimus adfui.* Terentius: Hodie apud me ſis volo. Iuuenalis, Vnà ſimus, ait. Qui renuunt, dicunt: κάλλιστα, ἐπαινῶ, πάνυ καλῶς. Apud Ariſtophanem, Benignè reſpondent: Gratia eſt, facio gratiam. Qui autem inuocati conuiuio aderant, dicti ſunt vmbræ. Horatius:

Quos Mæcenas adduxerat vmbras.

Suidas, ἐπὶ τὴν θοίνην κληθεὶς οἷον ἐφολκίδα ἄκλητον ἐπάγεται ἀσκώνιον παιδίαν. *Ad conuiuium vocatus, quaſi*

ſocium

ſocium innocatum inducit Aſcanium Pædianum. ἐξῆν γὰρ καὶ ἐπικλήτους, οἱονεὶ σκιὰς ἑαυτοῖς παρακαλεῖν τινας. *Licebat enim vocatis aliquos quaſi vmbras ſibi aduocare.* Apud Antiphanem paraſitus ait: θύρας μοχλεύειν σεισμός, εἰσπηδᾶν ἀκρίς, δειπνεῖν ἄκλητος μυῖα, μὴ ἐξελθεῖν φρέαρ. *Vt moueam quaſi vecte fores, ſum terræ motus; vt inſiliam, locuſta; vt cœnem inuocatus, ſum muſca; vt non exeam, puteus.* Plautus *in Pœnolo,* A muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem, (Liberum) huc irem in carcerem recta via. Clemens *lib.2. Pædagogi,* οἱ παράσιτοι μυῖαι. Plautus *in Captiuis,* Iuuentus ridiculos Plagipatidas abs ſe abſgregat. *Lib.1. Antholog.*

> ὦ γαστὴρ κυνόμυια, δι' ἣν κόλακες παράσιτοι
> ζωμοῦ πωλοῦσι θεσμὸν ἐλευθερίης.

O venter, muſca impudens, propter quem adulatores paraſiti iuſculo vendunt legem libertatis.

De loco conuiuij.

CAPVT XXVI.

Locus vbi conuiuium agitur Latinis dicitur cœnatio, cœnaculum, triclinium, à numero lectorum qui vulgo adhibebantur, Diæta apud Plinium *lib.2. & 5. Epiſtolarum.* Græcis apud Pollucem *lib.5. cap.1.* dicitur Sympoſion, à bibendo, quia Græci bibaces, vnde & Pergræcari, Andron quia fœminæ non ventitabant ad conuiuia virorum, vt M.Tullius docet libris in Verrem, Syſſition à conuictu, οἶκος τρίκλινος domus tribus lectis excipiendis, πεντάκλινος, δωδεκάκλινος pro numero

mero lectorum ϛυναγώγιον à conuentu conuiuarum, πασὰς, ἀπὸ τοῦ πάσασθαι quod eſt *comedere*, quaſi comedendi locum dicas.

De Cœnationibus, & Tricliniјs.

CAPVT XXVII.

Conuiuia publica aut priuata fuere. Publica Romæ in ſeptis, in Nymphæis, & aliis locis publicis pro frequentia hominum habita ſunt. Priuata in cœnationibus, & tricliniis. Seneca *epiſt.*91. Verſatilia cœnationum laquearia, ita coagmentata, vt ſubinde alia facies, atque alia ſuccedat, & toties tecta, quoties fercula mutentur. Sueton. *in Nerone*, Cœnationes laqueatæ, tabulis verſatilibus eburneis, vt flores fiſtulatim, & vnguenta deſuper ſpargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuò diebus ac noctibus vice mundi circumagerentur. Seneca *epiſt.*90. ſcribit olim tecta cœnationi epulum recepturæ parari non ſolita. De diætis Plinius *lib.* 2. *epiſt.*17. Cingitur diætis duabus à tergo quarum feneſtris ſubiacet veſtibulum villæ,& hortus. De Triclinio Vitruu. *lib.6. cap.* 5. Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debet. Vnde apparet falli Seruium ad *lib.*1. *Æneid.* qui negat triclinium pro cœnatione accipi, quum apud Procopium *lib. belli Vandal.* Carthagine triclinium locus fuerit, aut potiùs cœnatio magnifico opere exſtructa vbi reges Vandalorum conuiuia agitarent. Viri opulenti habuere cœnationes æſtiuas,

&

& hibernas, triclinia hiberna, verna, æſtiua, autumnalia. Cicero ad Qu. Fratrem *lib. 3. epiſt.* 1. Cœnationes æſtiuas, & hibernas commemorat. Plutarchus *in Lucullo*, *τρίκλινον χειμερινὸν καὶ θερινόν*. Vitruuius *lib.* 6. Triclinia ponit æſtiua & hiberna. Sidonius,

Mos erat his dominis hibernum ſigma locare.

Pollux vocat *οἶκον πεντάκλινον*. Conſule Vitruuium *lib.* 7. *cap.* 6. Athenæus etiam argentea vaſa eſcaria hiberna, & æſtiua laudat, *ἀργυρώματα*. Seruius ad *lib.* 1. *Æneid. verſum* 701. negat triclinium eſſe baſilicam ipſam, vel cœnationem. peſſimè. Quintilianus enim *lib.* 11. Vix eo limen egreſſo triclinium illud ſupra conuiuas corruit. De Scopa loquitur, poſtea enim ſubdit, hoc interim ſpatio conclaue illud vbi epularetur Scopas concidiſſe. Valerius Max. de eodem, Eo momento temporis triclinium in quo Scopas epulabatur collapſum eſt. Verba Seruij ſunt, antiqui ſtibadia non habebant, ſed ſtratis tribus lectis epulabantur, vnde & triclinium ſterni dicitur. Cicero, ſterni triclinia & in foro iubebat. Vnde apparet errare eos qui dicunt triclinium eſſe baſilicam ipſam, vel cœnationem. Propriè triclinium de tribus lectis dicitur in priuato vel publico. Iuuenalis *Satyr.* 2.

Tertia cum vacua ceſſaret culcita lecto.

Cœnacula dicta ſunt à cœnis, partes ædium ſuperiores in quibus plebeij cœnitabant. Iuuenalis *Satyr.* 10.

—— lateranorum obſidet ædes
Tota cohors, rarus venit in cœnacula miles.

Martialis cœnacula ſibi attribuit lib. 1.

At mea Vipſanas ſpectant cœnacula laurus.

Donatus

Donatus ad Terentij Adelphos, Veteres ganeum meretricum tabernam eſſe dixerunt ἀπὸ τῆς γᾶς, à terra, quod ipſa ſit in terra, non vt cœnaculum ſuperius. Melius ganeum à γάνυμαι oblector, γάνος voluptas, γανὴ Siculis mulier. Horat. *lib.* 1. *epiſt.* 1.

Mutat cœnacula, lectos, Balnea, tonſores.

Varro *lib.* 4. *L. L.* Vbi cubabant cubiculum, vbi cœnabant cœnaculum vocitabant Vitruuius *lib.* 2. *cap.* 8. Ad auxilium altitudinis ædificiorum res ipſa coëgit deuenire. Itaque pilis lapideis, ſtructuris teſtaceis, parietibus cœmentitiis, & altitudines exſtructæ contignationibus crebris coaxatæ, & cœnaculorum ſummas vtilitates perficiunt, & deſpectationes. Cœnacula erant pauperiorum, quia per æſtatem vento aut æſtu, per hyemem frigore infeſtabantur. Ennius cœnacula maxima cœli dixit apud Tertullian. *lib. aduerſus Valentinianos*, Pergulis ſuperſtructis. τρίστεγον dicitur *Actor.* 20. ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου, *cecidit è tertio cœnaculo.* Cœnacula pauperum erant & ſcalis aſcendebantur. Martial. *lib.* 1.

Et ſcalis habito tribus, ſed altis.

Iuuenalis *Satyr.* 7.

Rumpe miſer tenſum iecur, vt tibi laſſo
Figantur virides ſcalarum gloria palmæ.

Feſtus: Cœnacula dicuntur ad quæ ſcalis aſcenditur. Cœnationes diuitum erant in inferiore ædium parte, quia & hyeme & æſtate commodiores. Interdum tamen & in ſuperiori loco diuitibus erant. Sidonius *carm.* 22.

Alta volubilibus patet hinc cœnatio valuis.

Item,

Vndoſa inueniunt nantes cœnacula piſces.

Commi

Comminus erigitur vel prima vel extima turris.
Cœnaculum illud aſſitum piſcinæ fuit, ideóque in imis ædibus.

De Triclinio Philonis Iudæi.

CAPVT XXVIII.

NVlla triclinij deſcriptio iucundior eſſe poteſt, quàm illa Philonis *lib. de vita contemplat.* ἴσως δ᾽ ἄν τις ἀποδέξαιτο τὴν ἐπιπολάζουσαν νυνὶ πανταχοῦ τῶν συμποσίων διάθεσιν, κατὰ πόθον τῆς ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς, ἣν ἐζήλωσαν ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι. *pag.*614. *typis Adriani Turnebi.* Sed fortaſſis recipiat aliquis, & probet diſpoſitionem epularum hodie vbique vulgatam, ex ſtudio Italicæ magnificentiæ, & deliciarum, quam imitati ſunt Græci, & Barbari, magis ad oſtentationem, quàm ad conuiuij vſum apparatus facientes. Triclinia, & lectorum ſpondas τρίκλινα facta è teſtudine, aut ebore, & materia pretioſiori, quorum plurima gemmis ornata, & lapillis, lecti purpurei intexto auro, & florido tincti alij omnis coloris ad oculos capiendos, poculorum copiam expoſitorum ſecundùm ſpecies. Præſto ſunt enim ſcyphi, calices, phialæ, thericlea, toreumata clarorum artificum. ῥυτὰ γὰρ καὶ φιάλαι, &c. καὶ τορείαις ἐπισημονικῶν ἀνδρῶν ἠκριβωμένα, miniſtri formoſuli aſtantes, non tam vt miniſtrent, quàm vt oblectent aſpicientes. Horum alij pueri vinum affundunt in pocula, grandiores loti, & volſi aquam ferunt, vultus fuco obliti, & picti, coma cincinnatula, capillati, aut omnino non tonſi, aut

à fronte tantùm, vt à ſummo exæquentur antiæ, aut ſpecie lineæ circularis accuratè tonſi, tunicas tenuiſſimas ἀραχνοῦφεῖς, & candidas præcincti, anteriori parte ad genua demiſſas, poſteriori ad poplites, vtrinque mollibus tæniis aſtricti commiſſuras tunicæ, propendentibus ad latera finibus, ſic ornati aſtant nutus obſeruantes, quid quiſque poſtulet. Adſunt & alij adoleſcentes prima lanugine malas veſtiti, qui paulò antè turpes amantium deliciæ fuerant, curioſè edocti grauioris operæ miniſteria, mera oſtentatio magnæ opulentiæ, vt conuiuæ ſplendore ſtupefacti facilè intelligant, &c. Huc accedunt variæ bellariorum, obſoniorum, condimentorum ſpecies elaboratæ à piſtoribus, & cupediariis, quorum eſt cura non tantùm guſtui ſatisfacere, ſed etiam oculos exhilarare munditiis. Sic fit, vt etiam ſeptem, vel plures menſæ inferantur plenæ omnium, quæ terra, mare, amnes, aërque ferunt, ſelectis ſuauiſſimis carnibus terreſtrium, aquaticorum, & volucrum, paratura ſimul, ac conditura variantibus. Ac ne quid prætermittatur Naturæ munerum, tandem apponuntur poma, nucéſque dapſiliter, ſeruatis aliis eiuſdem generis ad comiſſationes, quas ineant. Deinde aliæ patinæ efferuntur exinanitæ, & exhauſtæ, à conuiuis voracibus more fulicarum explentibus ſe in tantum, vt etiam oſſa arrodant. Subijcio de aliis tricliniis, & cœnationibus. Cœnationes diuitum erant, cœnacula pauperum, vt & grabati, & ſcimpodia, apud Senecam *epiſt.* 78. *&* 90. Cœnationes in ædium parte inferiore, cœnacula in ſuperiore, quæ diuites pauperibus locabant, vt Plutarchus *in Sylla.* Feſtus: Cœnacula,

ad

ad quæ ſcalis aſcenditur. Trebellius *in Gallieno*, Concubinæ in eius tricliniis ſæpe accubuerunt. Triclinium interdum locum ſignificat, interdum menſam tribus lectis cinctam. Suetonius *in Iulio*, Conuiuatum aſſiduè per prouincias duobus tricliniis; vno, quo ſagati, palliatíque; altero, quo togati cum illuſtrioribus prouinciarum diſcumberent. Pollux *ſub finem lib.* 8. ἡ θόλος ἐν ᾗ συνδείπνουσι ἑκάστης ἡμέρας οἱ πεντήκοντα τῆς τῶν πεντακοσίων βουλῆς. Athenis tholus, in quo cœnabant ſimul quotidie quinquaginta ex conſilio quingentorum. Tholum vocat cœnationem fornicatam. Athenæus οἴκους τρικλίνους, ἑπτακλίνους ponit. Phrynicus ἑπτάκλινος ἦν καλὸς οἶκος, εἶτ' ἐννεάκλινος ὕποσι, καὶ πέντε κλίναι σικελικαὶ, λέγε ἄλλοτε, σικελικὰ προσκεφάλαια πέντε. Domus ſeptem lectis, aut nouem idonea, & quinque lecti Siculi, & puluini Siculi. Plato Comicus, ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι καὶ στρώμασι πορφυροβάπτοις, καὶ φοινικοῖσι σαρδιανικοῖσι κοσμησάμενος κατάκειται. *In lectis eburneo pede, & ſtragulis purpureis, ſardiniacis ornatus iacet.* Philo *de vita Theoret.* ἰταλικὴν πολυτέλειαν ἐζήλωσαν Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, τρίκλινά τε, καὶ περίκλινα χελώνης, ἢ ἐλέφαντος ἐνδεδεμένα. *Italicam magnificentiam imitati Græci, & Barbari, & triclinia ex teſtudine, aut ebore ornata.* περίκλινα vocat ſpondas lectorum tricliniarium, aut ornamenta, quibus ambirentur.

De Lectis.

CAPVT XXIX.

Lecti alij fuere cubiculares, alij lucubratorij, quidam tricliniares, ſeu diſcubitorij. Cubicu-

lares

lares alij erant humiles,de quibus Suetonius *lib.2. de Auguſto,* Nec toro quidem cubuiſſe aiunt, niſi humili.In eos lectos ſcanſione ſimplici,& ſcamno aſcendebant; alij altiores erant, in quos ſubſelliis conſcendere oportebat, in alios gradibus aſcendebatur.In lectis erant tori pluma farti,aut paleis. Senecæ culcita humi iacebat, ipſe in culcita. Veterum lecti non erant pannis oppanſis clauſi. Ideò apud Suetonium Auguſtus,cùm meridianum ſomnum caperet æſtate, apertis cubiculi foribus, atque etiam ventilante aliquo cubabat. Lectuli lucubratorij erant breues, in quibus legerent, & commentarentur.Perſius:

—— non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis.

Ouidius:

Non hac in noſtris,vt quondam,ſcribimus hortis,
Nec conſuete meum lectule corpus habes.

Tricliniares omnes erant pares, humiles, paulò inferiores menſa,quam cingerent, vt aſſurgerent, & in cubitum conuiuæ niterentur, cùm cibum appeterent. In omnibus fuere puluilli, & tapetia, ſeu ſtromata,& toralia.Horatius:

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

De lectis cubicularibus agitur in colloquiis quotidianis, *ςρῶσον τὴν κλίνην. ἐςρώσαμεν, ἐξετινάξαμεν, καὶ προσκεφάλαιον ἐμαλάξαμεν. Sterne lectum. Strauimus, excuſſimus, & puluillum molliuimus.* Storeas, in quibus dormiebant,vocabant *χαμεύνας,humicubationes,* aut *cubas, τὰς ἐγκοιμητηρίους ψιάθους.* Iſidorus *lib.* 20. *cap.*11. ſtoream dici vult, quòd ſit in terra ſtrata. Optimè,à *ςορέννυμι,ſterno.* Camam breuem eſſe ait, & circa terram. Græci enim Cami breue dicunt.

Peſſimè.

Peſſimè. *χαμεύνη*, & *χαμευνὰς*, & Chama dicitur à *χάμαι*, *humi*, quaſi humi cubatio, Olim dormiebant in pellibus, vnde vox *dormire* facta, quia *δέρμα* pellem ſignificat. Epicharmus apud Athenæum *lib.6.* ἐπεὶ δ' ἦκον οἴκαδ' εἰς τὰς διφθέρας ἄσπαστος εὗδον, *Poſtquam domum veni, ſuper ſtratas pelles illæſus dormio.* Spartianus *in Ælio Vero*, meminit lecti cubicularis magnifici operis. Nam lectum eminentibus quatuor anaclinteriis fecerat minuto reticulo vndique incluſum. Per hyemem lectos eum putem pannis oppanſis incluſiſſe; ſi per æſtatem reticulo incluſit. Amphicephalus lectus cubicularis fuit, de quo Etymologicum, ἀμφικέφαλος κλίνης εἶδος παρὰ τὸ ἑκατέρωθεν ἀνάκλισιν ἔχειν, καὶ προσκεφάλαιον. *Amphicephalus ſpecies lecti, qui vtrinque habebat puluillum reclinando capiti.* Pollux *lib.6. cap.*1. Anaclinterion, anaclintron, epiclintron, in quo reponerent, & ſuſtentarent caput, clinterion vocari ait. ἐνήλατα ſunt ſpondæ, id eſt, vt vult Iſidorus *lib.* 20. *cap.* 11. exterior pars lecti, pluteus interior, prope parietem, eminenti pluteo munitus; ſed non tam alto, quàm ille, qui ad lecti caput. Artemidorus, τῶν ἐνηλάτων τὸ μὲν ἔσω ἰδίως τὴν γυναῖκα, τὸ δὲ ἔξω τὸν ἄνδρα ἐνδέχεται. *Sponda interior fœminam, exterior virum excipit.* Martialis:

Excidúntque ſenem ſpondà qui parte iacebat,
Namque puer pluteo vindice tectus erat.

Pluteum vocat ſpondam interiorem. Ita & Dolabella vocauit Cæſarem ſpondam interiorem regiæ lecticæ.

De Lectis tricliniaribus, & Accubitis.

CAPVT XXX.

LEctos Apuleius *Mileſ.*2.vocat ebore nitentes, aureis veſtibus intectos, opipares cibos, amplos calices. Baſilius *orat.ad diuit.* ἐλεφαντίνας ςιβάδας, *ſtibadia eburnea*, ἐλεφαντίνας δίφρυς, *eburneas ſellas.* Varro *in Quinquatribus*, Cùm eborato lecto, ac purpurei operis toro cubare videam. Plato Comicus apud Athenæum *lib.*2. *cap.*6.

κᾆτα ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι, καὶ ςρώμασι πορφυροβάπτοις

κἀν φοινικίσι σαρδιανικαῖσι κοιμώμενοι κατάκειν).

In lectis deinde pedibus eburneis, & ſtragulis purpura tinctis, & chlamydibus ſardiniacis dormituri cubant. Plautus *in Sticho,*

——— *lectos eboratos, auratos,*

Accubabo regiè.

Ipſi lecti funebres eburneis pedibus erant. Propertius *lib.*2. *eleg.*13.

Nec mihi tunc fulcro ſternatur lectus eburno,

Nec ſit in Attalico mors mea nixa toro.

Diximus fuiſſe hiberna, & æſtiua triclinia. Sidonius *Carm.*22.

Mos erat hic dominis hibernum ſigma locare.

In Pandectis *l.* 5. *tit. Commodati*, de triclinio ſternendo: Si me petiſſes, vt triclinium tibi ſternerem, & argentum, ac miniſterium præberem, & fecero. *l.* 20. *in Pandect. de opt. legat.* Veſtimenta quæ volet tricliniaria ſumito. Sunt ſtragulæ veſtes, tapetia, toralia. Ornabantur triclinia trophæis gentilitiis. Petronius *in Poſtibus*, Triclinij faſces erant

erant cum ſecuribus fixi, quorum imam partem quaſi embolum nauis æneum finiebat. Sed & in tricliniis varia librorum ſupellex erat inſtar bibliothecæ. Seneca *lib. de tranquill. cap.9.* Plæriſque ignaris etiam ſeruilium literarum libri, non ſtudiorum inſtrumenta, ſed cœnationum ornamenta ſunt. Martialis *lib.3.epigr.50.*

—— ingens

Inter lactucas, oxygarúmque liber.

Legebantur enim ſæpe libri inter cœnandum. Sed de lectis Lucianus *in Aſino* κλίνη ἦν μεγάλη ἀπὸ χελώνης ἰνδικῆς. *Lectus erat magnus ex Indica teſtudine.* Philo *de vita contemplat.* τρίκλινα λιθοκόλλητα, *triclinia gemmis compacta*, vel *diſtincta.* Plinius *lib.13. cap.16.* Excogitatæ ſunt, & ligni bracteæ; teſtudo in hoc ſecta. Nupérque portentoſis ingeniis principatu Neronis inuentum, vt pigmentis perderet ſe, pluriſque veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur, ſic terebinthum vinci iubent, ſic citrum pretioſius fieri, ſic acer deſpici. Modò luxuria fuerat vero contenta ligno, iam lignum etiam à teſtudine facit. Dio de Seneca, πεντακοσίους τρίποδας κεδρίνου ξύλου ἐλεφαντόποδας ἴσους, καὶ ὁμοίους εἶχε, καὶ ἐπ' αὐτῶν εἱστιᾶτο. *Quingentos lectos è ligno Cedrino eburneis pedibus æquales, & ſimiles habebat in quibus epulabatur.* Tripus propriè menſam ſignificat. Interdum lectum. Martial. *lib.12.*

Ibat tripes grabatus, & bipes menſa.

Plinius *lib.33.cap.11.* Cornelius nepos tradit, ante Sullæ victoriam duo tantùm triclinia Romæ fuiſſe argentea. Triclinia ærata Caius Manlius Aſia deuicta triumpho ſuo primus inuexit *lib. 34. cap. 3.* Accumbere autem Græcis dicitur κεῖσθαι apud

Athenæum *lib.* 1. apud quem Vlpianus dictus κειτέκειτος, quia nihil appoſitorum comederet, πρὶν εἰπεῖν κεῖται, ἢ οὐ κεῖται. κεῖται παρὰ τῷ δεῖνι, *accumbit apud illum.* Athenæus *lib.* 13. oſtendit accubita fuiſſe paulo infra menſam, ita vt aſſurgere cogerentur cùm cibos ſumere, aut repetere vellent. ἀνιστάμενοι πολλάκις εἰς διάποδα, cùm aſſurgerent ſæpe vt ad leporem qui menſæ erat appoſitus manus peruenire poſſet. Plautus *in Milite*, ſed procumbunt, & ſe percellunt dimidiati dum appetunt. Item & ſi loqui vellent, vt ab omnibus audirentur, in cubitum ſe attollebant, ſtragula in cumulum aggerebant. Apuleius 2. *Mileſia* effultus in cubitum, ſuberectúſque in torum ſic infit aggeratis in cumulum ſtragulis. Balſamon ad *can.* 74. *Synod. VI.* ἀκούβιτον λέγεται πᾶν ἐπίθετον στρωμνῆς κατασκεύασμα, *accubitum eſt omnis lecti apparatus.* Malè. Gloſſæ, σίγμα *tabula.* Fuit tabula lunata ſeu lectus ſemicircularis habens duo cornua. Martial.

Accipe lunata ſcriptum teſtudine ſigma.

Iuuencus,

Cornibus in ſummis deuitet ponere membra.

Rurſum de Lectis tricliniaribus.

CAPVT XXXI.

Pollux *lib.* 6. *cap.* 1. ἐφ᾽ ὧν δ᾽ ἔστι κατακεῖσθαι καλοίης αὖ κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, σκίμποδας, ἀσκάντας, στιβάδας, ἡμικύκλια, κλιντήρια, χαμεύνια, χαμεύνας, voces, lectos, toros ſcamna, accubita, cubas, ſegeſtria, ſemicirculos, in quibus accumbunt. Clemens

mens Alexandr. *lib.* 2. *cap.* 3. κέδρου τε ἀκεάτοιο, καὶ ἐβένου, καὶ ἐλέφαντος, κλιναί τε ἀργυρόποδες, καὶ ἐλεφαντοκόλλητοι, καὶ χελώνης πεποικιλμέναι κοῖται, καὶ κλιάδες, *Lecti ex cedro bene ſciſſa, & thno arbore odorifera, & ebeno & ebore, tori pedibus argenteis ebore compacti, & teſtudine diſtincta cubilia, & valua.* Pollux κοίτην eſſe vult vas in quo ſtragulæ veſtes ponuntur. Significat lectum, quomodo & hîc accipi poteſt ſiue cubicularis, ſiue tricliniaris ſit. Pollux *lib.* 1. ἀνάκλινθρον, ἐπίκλινθρον, ἐνήλατον, κλιντήριον, φυλλάδες, πλευρίδες, πύλτιωα, τύλα, κνέφαλα προσκεφάλαια, ποτίκρανον ὑπηρέσιον, ὑπαυχένιον, *pars lecti ad quam puluinus ſuſtinendo capiti ponitur, ſponda, torus ſpatioſus, ceruicalia, puluinus, puluinar, puluillus.* Ἀμφιτάπητες οἱ ἐξ ἑκατέρων δασεῖς, *Amphitapetia vtrinque villoſa,* ὑπαγκώνια στρώματα, *puluilli ſubalares,* περιστρώματα, ὑποστρώματα, ἐπιβλήματα, *ſtrata, cubitalia, ſtragula, toralia, lodices.* Erant ſtragulæ quæ ſubſternerentur, erant quæ circumponerentur, erant & quibus accumbentes operirentur. ἐφεστρίδες, χλαῖναι, ἀμφιεστρίδες, ἐπιβόλαια, δάπιδες, ψιλοδάπιδες, ξυστίδες χρυσόπαστοι, ſagula tapetia raſa, veſtimenta auro intexta. τὸ δὲ ἀγγεῖον ἐν ᾧ στρώματα ἐνῆν κλίνην καὶ κοίτην, τὰ δὲ εἰς κοίτην στρώματα εὐναῖα λέγουσι. Locus cui ſtrata incumbunt cubile, aut lectus dicitur, quæ autem lectum operiunt ſtragulæ torales, καὶ τύλεις τὰ κνέφαλα ἐφήπλουν, καὶ πτερωτὰ, καὶ πιλωτὰ προσκεφάλαια ὀνομάζουσι. Et plumis puluinos referciebant, & pennata, & conſtricta, ſeu coactilia puluinaria dixerunt. καυνάκας τινὰς πορφυρᾶς ἐπὶ στρωμάτων. Caunacarum quarumdam purpurearum Menander de ſtratis loquens meminit. Seruius ad 2. *Æneid.* Antiqui ſtibadia non habebant, ſed ſtratis tribus

lectis epulabantur, vnde & triclinium ſterni dicitur. Virgil.

Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto.

Olim ſedentes cœnitabant, vt Iſidorus *lib.* 20. *origin.cap.*11. Poſtea viri accubuere,mulieribus, & pueris in ſponda ſedentibus narrante Valer. Max. *lib.*2. *cap.*1. & Tacito *lib.*13. Tandem fœminæ accubuere. Sueton. *lib.* 4. Cum omnibus ſororibus ſuis ſtupri conſuetudinem fecit, plenóque conuiuio ſingulas infra ſe viciſſim collocabat, vxore ſuprà cubante. Lecti tricliniares, & diſcubitorij dicti qui à cedro, terebintho, citro, ſectis teſtudinum laminis, ebore, argento, auro veſtiti, vel etiam ſolidi, auctore Plinio *lib.*16. *cap.* 43. *lib.* 9. *cap.*11. Teſtudinum putamina ſecare in laminas, lectóſque, & repoſitoria iis veſtiri Caruilius Pollio inſtituit. Quo die Lentulus Flamen Martialis inauguratus eſt, triclinia lectis eburneis ſtrata ſunt ſcribente Macrobio *lib.*3. *Saturn. cap.*13. Lampridius Heliogabalum ſolidos argento habuiſſe lectos ait: Lectos verò mulierum iampridem toto operiri argento, & triclinia quædam quibus argentum addidiſſe primus traditur Carbilius eques Rom. non vt operiret, aut Deliaca ſpecie faceret, ſed Punicana, teſte Plinio *lib.*33. *cap.*11. Dein & aureos fecit, nec multo poſt argentei Deliacos imitati ſunt. Pompeius in tertio triumpho quem de piratis Aſia & Ponto duxit, lectos tricliniares tres ex auro tranſtulit, *lib.*37. *cap.*11. Lectorum pedes poſuit Virgil. 6. *Æneid.*

——— lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, menſaq́ ante ora parata.

Plinius *lib.*34. *cap.*3. & 10. Ligneos, æreos, aureos lecto

lectorum pedes fuiſſe oſtendit. Græcis fuere Scimpodia εὐτελῆ κλινίδια μονόκοιτα, *Lectuli viles qua vnum caperent*. Varro *lib*. 4. *ling. Lat.* Nemo facit triclinij lectos niſi pares, & materia, & altitudine & figura. Punicani lecti parui & humiles Carthagine aduecti. Sponda exterior, pluteus interior. Scamna ſunt quæ altioribus lectis apponuntur dicta à ſcandendo.

De Accubitione.

CAPVT XXXII.

ACcubitionis forma non eadem ſemper fuit. Græcis ſuperior locus in lecto fuit honoratiſſimus, medius Regis. Ætate Sidonij honoratiores ſigmatis cornu dextrum obſidebant. Gregorius Turonenſis *lib.* 1. *de mirac. cap.* 80. Diſcumbentibus autem ad conuiuium vir ille cum Presbytero dextræ partis cornu occupat, Catholicum ad ſiniſtrum ſtatuens. Iuuencus *lib.* 3. *de cornu ſigmatis, ſeu lecti lunati:*

Si vos quiſque vocat, cœna conuiuia ponat,
Cornibus in ſummis deuitet ponere membra,
Quiſque ſapit. Veniat forſan ſi nobilis alter,
Turpiter eximio cogetur cedere cornu.

Sidonius *lib.* 1. *epiſt.* 11. Primus iacebat cornu ſiniſtro Conſul ordinarius Seuerianus. Admonui veteres Romanos adſediſſe menſis, non accubuiſſe, vt docet Iſidorus *lib.* 20. *cap.* 11. Apud veteres, inquit, non erat vſus accumbendi, vnde & conſidere dicebantur. Poſteà, vt Varro ait, *de vita*

populi

populi Romani, viri diſcumbere cœperunt, mulieres ſedere, quia turpis viſus eſt in muliere accubitus. Idem monet Valerius Maximus *lib.2.cap.*1. Accubuerunt Romani poſt Antiochum à Lucio Scipione victum, in triclinio ſi tres eſſent lecti, in biclinio ſi duo. Biclinium Plautus commemorat. Sigma Lipſius cum biclinio confundit. Malè, quia in ſigmate fuit tantùm lectus vnus perpetuus, in quo ſex, ſeptem accumberent. Manibus lotis, veſte cœnatoria ſumpta, demptis ſoleis, ne lectum conſpurcarent, accumbebant. Terni, aut in publicis epulis etiam quaterni vnum lectum occupabant, interdum duo tantùm, nonnunquam vnus lectum vnum occupabat. Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum iacente, ac porrecta, capite leuiter porrecto, dorſo à puluillis modicè ſuffulto. Quòd ſi plures vno lecto decumberent, primus accumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorſum ſecundi, ſecundus verò occiput obuertebat ad vmbilicum primi, puluillo interiecto, pedes porrecti erant ad tergum tertij, & ſic deinceps tertius, ſic quartus. Si tres conuiuæ in vno lecto, medius digniſſimus, proximus honore ſummus. Si quatuor, Lipſius medium cenſeri putat proximum à ſummo. Si duo tantùm vnum lectum occupabant, digniſſimus ſummus fuit. Diſcumbentes quamdiu veſcerentur, & potarent, eo corporis ſitu manebant; vbi cibum capere deſierant, tum dorſi ſpinam, quæ anteà erat inflexa, & ad epulandum compoſita, repoſuiſſe, & caput in ceruical reclinaſſe, nonnunquam ſedentis habitu erexiſſe videntur. Ita Lambinus *ad Satyr.* 4. *lib.* 2.

Hora

Horatius, quem Lipſius, & Mercurialis ſequuti. Hunc accubitionis ritum ſæpe mutaſſe docebimus. Acro *ad Oden* 27. *lib.* 1. ait accumbere Deorum eſſe, diſcumbere hominum. Virgilius *lib.* 1.

——— tu das epulis accumbere Diuûm,
Iam pater Æneas, & iam Troiana iuuentus
Conueniunt, ſtratóque ſuper diſcumbitur auro.
——— toris iuſſi diſcumbere pictis.

Recumbere ferarum eſt, ait Acro. *Lib.* 8. *Æneid.*

—— te ianitor Orci
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento.

Cicero tamen 3. *in Verrem*, negauit moris eſſe Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres. Liuius *lib.* 28. Eodem etiam lecto Scipio, atque Haſdrubal, quia ita cordi Regi, accubuerunt. Columella *lib.* 11. *cap.* 1. Nec niſi ſacris diebus accubans cœnet. Sedulius *in Præfatione:*

Paſchales quicumque dapes conuiua requiris,
Dignatus noſtris accubitare toris.

Non modò diſcumbere, accumbere, accubare, accubitare de viris, & fœminis dicitur, verùm & recumbere. Plinius *lib.* 4. *epiſt.* 22. Cœnabat Nerua cum paucis, atque etiam in ſinu recumbebat. Romæ per initia fœminæ aſſidebant, pòſt etiam in ſinu virorum accubuerunt. Auctor *de vita excell. Imper.* ſiue is Cornelius Nepos, ſiue Æmilius Probus, *in Præfatione*, Quem Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium, aut cuius materfamilias non primum tenet ædium locum, atque in celebritate verſatur? Quod multo fit aliter in Græcia. Nam neque in conuiuium adhibetur niſi propinquorum, neque ſedet niſi in interiore parte ædium, quæ gynæconitis appellatur; quò nemo accedit,

accedit, niſi propinqua cognatione coniunctus. Vide Ciceronem 1. *in Verrem*, Romæ vxores in ſinu virorum accubuiſſe lippis, & tonſoribus notum eſt. Iuuenalis *Satyr.* 2.

Signatæ tabulæ, dictum feliciter, ingens
Cœna ſedet, gremio iacuit noua nupta mariti.

Quidam legunt, *Cœna, ſed in gremio.* Nihil mouendum. Martialis perſtringit petulantem conuiuam, *lib.* 3. *epigr.* 8.

Cubitiſque trudit hinc & illinc conuiuas,
Effultus oſtro, ſericiſque puluillis.

Sed vt redeamus ad accumbendi morem, olim cùm tres lecti eſſent, medius lectus digniſſimus. Si tres in eodem lecto accumberent, in medio erat digniſſimus. Si duo tantùm lecti, ſuperior erat dignior. Si duo in eodem lecto, ſuperior erat digniſſimus. De medio loco Saluſtius *in bello Iugurth.* Sed Hiempſal dextra Adherbalem adhæſit, medius è tribus ne Iugurtha foret, quod & apud Numidas honori ducitur. Valerius Flaccus *lib.* 2. *Argonaut.*

In medio Æſonides iam ſe Regina locauit,
Poſt alij proceres.

Lib. 4.

Inſtituere toros, mediiſque tapetibus ipſum
Accipiunt.

In ſigmate dextrum cornu, locus fuit dignior.

De Accubitione, & lectis.

CAPVT XXXIII.

TRiclinia olim fuere, quibus ſucceſſere accubita, & ſtibadia circulari figura, vnde ſigmata dicta.

dicta. Iſidorus *lib.*20. *cap.*1. Stephadium à ſtipitibus dictum, quaſi ſtipadium. Sic enim prius cœptum eſt. Peſſimè ſtibadium à *στείϐω calco, ſtipo.* Accubitum à cubito vocatum, quaſi ad cubitum epularum. Peſſimè, dicitur enim ab accumbendo.

——toris iuſſi diſcumbere pictis.

ait Virgilius. Olim tres lecti, tria tantùm menſæ latera ambibant, per quartum latus, quod erat vacuum, fercula inferebantur. Sic & ſigmata ſemper vnum latus vacuum cibis inferendis habuere. Sigma vnus perpetuus lectus fuit ſemirotundus, quod accubitum dicitur. Triclinium omnibus menſis poterat conuenire maioribus, & minoribus, quia tribus lectis conſtabat paribus materia, figura, & altitudine, vt ait Varro *lib.*4. *de lingua Latina.* Sigma minus non poterat maiori menſæ admoueri, nec maius minori quadrare. Itaque ſecundùm menſarum magnitudinem quærebantur ſtibadia, quæ erant vel octaclina, vel exaclina, vel enneaclina, id eſt, quæ octo, vel ſex, vel nouem capiebant. Sidonius vocat ſigma nitentem ſtibadij circulum, quod nunquam ponitur pro cœnatione, ſed pro ſtibadio tantùm ſemicirculari. Apuleius ſemirotundum ſuggeſtum dixit *Mileſia* 5. Viſóque ſtatim proximo ſemirotundo ſuggeſtu propter inſtrumentum cœnatorium, ratus refectui ſuo commodum libens accumbit. Sauaro putat ſigma fuiſſe menſam ſemicircularem. Malè. Martialis enim in epigrammate, cui lemma Stibadium:

Accipe lunata ſcriptum teſtudine ſigma,
Octo capit: veniat quiſquis amicus erit.

Non diffiteor tamen quaſdam menſas fuiſſe ſemicirculares. Ditmarus *lib.*4. *Chronic.* Solus ad menſam

ſam quaſi ſemicirculum factam loco cæteris eminentiore ſedebat. Sigma verò eſt accubitum, ſeu ſtibadion, & lectus ſemicircularis. Lampridius *in Heliogabalo*, Primus inuenit ſigma in terra ſternere, non in lectulis. Petrus Rauennas *ſerm. 29.* Diſcumbebat Deus plus in Matthæi mente,quàm in ſigmate. Vides accumbi in ſigmate. *Serm. 83.* Et ſoli Diſcipuli, alto ſigmate,toro vno,toto otio deliciis ſecurè epulantur. Sigma eſt torus vnus. *Serm. 93.* Dum Phariſæus veſte clarus primus in ſigmate.Martialis lib.10.

Septem ſigma capit,ſex ſumus, adde lupum.

Lampridius *in Heliogabalo*, Habuit hanc conſuetudinem, vt octo caluos rogaret ad cœnam, octo luſcos, &c. cùm capi non poſſent omnes vno ſigmate, vt de his omnibus riſus citaretur. Omnia ſemirotunda dici potuere ſigmata. Sidonius enim *lib. 2. epiſt. 2.* Solij ſigma vocat, ſolium cellæ caldariæ, quod idem ſolij hemicyclium appellat. Apud Zozimum *lib. 3.* Porticus Conſtantinopolitana Iuliani dicitur ſigma, quia ſemicircularis. In deſcriptione vrbis Conſtantinopolitanæ, regione tertia, porticus ſemirotunda ex ſimilitudine fabricæ ſigma Græco vocabulo nuncupatur. Propriè tamen ſigma eſſe accubitum oſtendit Paulinus *lib. 3. de vita S. Martini,*

Hos inter medius, qua ſigma flectitur orbe,
Preſbyter accubuit.

Item,in ſtibadiis accubuiſſe veteres docet Plinius *lib. 5. epiſtol.* In capite ſtibadium candido marmore vite protegitur, è ſtibadio aqua velut expreſſa cubantium pondere ſiphunculis effluit.In his talibus ſtibadiis ſi ſex diſcumberent,dicebantur exaclina; ſi ſeptem,

ſi ſeptem, eptaclina. Martialis *lib. 9. epigr. 60.*

Et teſtudineum menſus quater exaclinon,
Ingemuit citro non ſatis eſſe ſuo.

At οἶκος τρίκλινος, vel δωδεκάκλινος dicitur à numero lectorum, vel ſigmatum. Scholiaſtes Iuuenalis: Apud veteres accubitorum vſus non erat, ſed in lectulis diſcumbentes manducabant. Accubita fuere ætate Martialis, vt & ſigmata. Non igitur ea primus reperit Heliogabalus, quæ interdum fuiſſe maioris operæ oſtendit Lampridius *de Heliogabalo*, Non cubuit in accubitis facilè niſi iis, quæ pilum leporinum haberent, aut plumas perdicum ſubalares, ſæpe culcitas mutans, vilioribus amicis folles pro accubitis ſternebat, eóſque reflabat prandentibus illis, ita vt plærumque ſub menſis inuenirentur. Primus inuenit ſigma in terra ſternere, non in lectulis, vt à pedibus (vtrium) vtres per pueros ad reflandum ſpiritum ſoluerentur. Accubitum igitur erat lectus perpetuus lunatus, ſeptem, aut octo capiens, in quo fuere anaclinteria, id eſt, lecti partes, in quibus puluillus ſuſtinendo capiti.

De Triclinio.

CAPVT XXXIV.

APud Græcos ſuperior in lecto locus erat honoratior. Plutarchus *in Arato*, Antigonus Aratum ἐπάνω κατέκλινεν ἑαυτοῦ, ſupra ſe collocauit. Idem *ſympoſ.* 1. *cap.* 3. locus Perſis μεσαίτατος medius Regis eſt; apud Græcos primus, Romanis

ὁ μέσης κλίνης τελευταῖος ὃν ὑπατικὸν προσαγορεύουσι, *vltimus medij lecti quem conſularem vocant*, vt conſul ſe demittere infra cæteros videretur. Tertij lecti primus locus eſt ἑστιῶντος, *conuiuatoris*, ſub ipſo eſt vxor, aut filij, ſupra ipſum in medio lecto conſul. cap.4. τῆς δευτέρας κλίνης τῇ πρώτῃ συναπτούσης ἡ γωνία διάλειμμα ποιοῦσα τῇ καμπῇ δίδωσι φύλακι σώματος ὑπάτου, καὶ γραμματεῖ προσελθεῖν. *Secundi lecti qua primo iunctus angulus interuallo facto dat cuſtodi corporis conſulis, & ſcriba acceſſum.* Imò inter alios lectos relinquebatur aliquid ſpatij miniſtris, qui dicebantur ad pedes. Martial. *lib.*3.

At ipſe retroflexus ad pedum turbam.

Idem *lib.* 7.

Miſto lagœnam replet ad pedes vino.

Sidonius *lib.* 1. retrorſúmque conuerſus tanquam manibus aquam poſtularet, tantúmque remoratus, quantum ſtibadij circulum celerantia miniſteria percurrunt, cubitum toro reddidit. Seneca *lib.*3. *de benefic.* Seruus qui cœnanti ad pedes ſteterat. Sueton. *in Caligula cap.*36. Quoſdam ſummis honoribus functos, &c. cœnanti modò ad pluteum, ad pedes ſtare ſuccinctos paſſus eſt. Cicero *lib.* 9. *ad familiares.* Supra me Atticus, infra Verrius, accubueram medio hora nona. Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. Medius locus Romæ honoratiſſimus. Vxores, aut ſponſa, vel amica in ſinu viri accumbebant. Zonatas de Heliogabalo, καὶ ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ ὡς ἐρωμένη ἐδείπνησε, *in ſinu eius vt amica cœnauit.* Macrobius *lib.*3. *cap.*13. Duobus tricliniis Pontifices cubuerunt nouem, in tertio triclinio quatuor virgines Veſtales, & Publicia Flaminica, & Sempronia ſocrus Metelli. Valer. Maxim.

Maxim. Iouis epulo Iupiter in lectulum, Iuno & Minerua in ſellas ad cœnam inuitantur. Sidonius *lib. 1. epiſt.* Primum iacebat cornu ſiniſtro conſul, iuxta eum Magnus. Non ſeruatur in accubitis eadem ratio quæ olim in lectis tricliniaribus, vt ex iis quæ ſuprà poſuimus recognoſces. Is qui primus & ad caput lecti decumbebat ſummus dicebatur, qui ad pedes imus. Seruius ad hæc,

Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto,

Locus ſummus Pontificalis. Medius locus Regis,

——— Aulæis iam ſe regina ſuperbis

Aurea compoſuit ſponda, mediámque locauit.

Saluſtius *lib. 3. hiſtor.* Igitur diſcubuere Sertorius inferior in medio, ſuper eum Tuſcus Fabius Hiſpanienſis, in ſummo Antonius, & infra ſcriba Sertorij Verſius, & alter ſcriba Mæcenas in imo. Medius inter Tarquitium, & Ouinum Perperna. Plautus *in Sticho*, Haud poſtulo equidem medio in lecto accumbere, ſcis tu med eſſe imi ſubſellij virum. Ioſephus *lib. 12. cap. 4.* Hyrcanus ad menſam Ptolemæi *ὑποκατακλίνεται πάντων καταφρονηθεὶς ὡς παῖς ἔτι τὴν ἡλικίαν ὑπὸ τῶν τοὺς τόπους κατὰ τὴν ἡλικίαν διανεμόντων.* Conuiuæ *σωρεύοντες ὀστᾶ ἔμπροσθεν τοῦ Ὑρκανοῦ ὡς πληρῶσαι τὴν παρακειμένην αὐτῷ τράπεζαν, infimus omnium accumbere iubetur neglectus ob ætatem puerilem ab ijs qui loca ex ætate aſſignabant. Conuiuæ cumulantes oſſa ante Hyrcanum, ita vt implenerint menſam quæ ei appoſita erat.* Igitur ſua cuique menſa appoſita. Lucianus de iis qui mercede docent. *ἐς τὴν ἀτιμοτάτην γωνίαν ἐξωσθεὶς κατάκεισαι, in angulum viliſſimum pulſus accumbe.* Moris autem fuit vt cùm cœna incaluiſſet pallio tegerentur. Plutarch. *in Arato*, quem Antiochus ſupra ſe accumbere iuſſit,

& pòſt paulo. cùm petiiſſet *περιβόλαιον pallium*, iuſſit Aratum proxime ſe accedere, & pueri, cùm tapes allatus eſſet, ambos ſimul eodem inuolucro texerunt, *καὶ δάπιδος κομισθείσης ἀμφοτέρους ὁμοῦ περιέβαλον οἱ παῖδες*. Theophraſtus *in Conuiuio, κόλαξ ἐρωτᾷ μὴ ῥιγοῖ, καὶ ἐπιβαλέσθαι βούλεται, καὶ ἔτι περιστέλλει αὐτόν. Adulator rogat an rigeat frigore, & vult amiciri pallio, & eum eodem tegit.* Athenæus *lib.*1. Tyrrheni cœnant cum vxoribus *ἀνακείμενοι ὑπὸ τῷ αὐτῷ ἱματίῳ, accumbentes ſub eodem pallio.* Iuniores Romæ inuitati ad cœnam quærebant quinam ei conuiuio interfuturi eſſent, ne ſenioris aduentum diſcubitu præcurrerent, ſublatáque menſa priores conſurgere, & abire patiebantur, ait Valerius Max. *lib.*2.*cap.*1. Amicos in ſinu amantis accubuiſſe indicat Scipio Æmilianus apud Gellium *lib.* 7. *cap.*12. Qui vnguentatus aduerſus ſpeculum ornetur, qui barba volſa, feminibus ſubuolſis ambulet, qui in conuiuiis adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferiùs accubuerit. Iuuenalis,

——gremio iacuit noua nupta mariti.

Apuleius *Mileſ.* 6. Maritus Pſychen gremio ſuo complexus. Catullus dixit intus accubare.

Cernis vt intus accubans,
Prætextate, puellula.

Ouidius *lib.*1.*Amorum eleg.*4. de viro amicæ ſuæ,

Ne premat ille ſuis ſinito tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Apud Ammianum Perſæ in conuiuiis ſedebant enſibus cincti, quem veterum Græcorum morem primi Athenienſes abiecere. Apud Platonem in Sympoſio Heroës ſedebant. Item Macedones omnes. Ipſe Alexander 40. duces in ſedilibus argenteis

teis ſedere iuſſit; apud Athenæum *lib.* 1. Homerus,

δαιτύμονες δ᾽ ἀνὰ δώματ᾽ ἀκούονται ἀοιδῆς
ἥμενοι ἑξείης.

Conuiuæ domi audient Poëtam canentem, ordine ſedentes. Catullus, in nuptiis Pelei,

Qui poſtquam niueos flexerunt ſedibus artus.

Plautus *in Sticho*, potius in ſubſellio cynicè accipiemur, quàm in lectis. Nomenclatoris erat cuique ſuum locum aſſignare. Athenæus μετὰ ταῦτα ἀναστάντες ἀνεκλίθημεν ὡς ἕκαστος ἤθελεν, οὐ περιμείναντες ὀνομακλήτορα τὸν τῶν δείπνων ταξιάρχον, *poſtea ſurgentes accubuimus vt quiſque voluit, non exſpectato nomenclatore cœnarum ordinatore.* E lecto conuiuæ procumbebant in menſam vt cibum caperent, aut in cubitum ſe reclinabant. Plautus *in Milite*, ſed procumbunt, & ſe percellunt dimidiati dum appetunt. Horatius,

Languidus in cubitum ſeſe conuiua reponit.

Dimidiatos Plautus vocat, qui mediam corporis partem è lecto in menſam protraherent. Denique triclinium tres erant lecti diuiſi qui menſæ appoſiti quadratam figuram efficiebant, neque enim totum menſæ orbem cingebant ab omni parte, ſed ex quatuor menſæ lateribus vnum ſemper vacuum relinquebatur qua cibi inferrentur. (quod & in accubitis tenuit, vbi vnus tantùm lectus perpetuus fuit.) Qua medij lecti pluteus infimo & ſummo iungebatur in anguli flexura interuallum relictum erat, vt ſuprà docuimus ex Plutarchi *ſympoſio* 1. *cap.* 3. Apud Lampridium Heliogabalus ſolido argento factos habuit lectos & tricliniares, & cubiculares, primus omnium priuatorum toros

 aureis

aureis toralibus texit. In apparatu lectorum erant ὑποϐλήματα, quæ accumbentibus ſupponerentur, ἐπιϐλήματα quæ toris, vel accumbentibus ipſis iniicerentur, περιϐλήματα quæ circumponerentur. Torale eſt περίϐλημα, περίκλινον quod circa torum ponebatur. Horatius *Satyr.4. lib.2.*

Ten Tyrias dare circum illota toralia veſtes.

Puluillos Lucianus in Gallo vocat ὑπαυχένια. Varro *lib. 3. ling. Lat.* Torale quod ante torum eſt. Idem tamen *lib.1.de vita P.R.*apud Nonium,quod frontem lecticæ ſtruebant ex herba torta torum, vnde id quod iniicitur toral dictum. Læuinus Torrentius vir doctus exiſtimat per toral intelligi ſtramentum lecto iniectum, inuolutúmque, quod in quotidiano vſu erat ac manebat, cui ſolemnioribus conuiuiis pretioſa illa ſtragula pro tempore circumdabantur. Ouidius,

—— In medio torus eſt de mollibus vluis,
Veſtibus hunc velant quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuerant.

Sed Horatius dixit illota toralia dari circum Tyrias veſtes,ſtragulas,vnde περίϐλημα ſignificari manifeſtum, & περιπέτασμα. Fortaſſe & eo περίςρωμα referri poteſt, quanquam vulgo de ſtragula veſte exaudiuntur. Horat. *Satyr.3. lib.2.*

Cui ſtragula veſtis, Blattarum ac tinearum epulæ.

Philo Iudæus *lib. de Ioſepho*, negat accubitionem epularem caſcis illis in vſu fuiſſe, μή πω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων. Contrà Ioſephus *lib. 2. origin.* Ioſephus, inquit, fratres ἐπὶ δεῖπνον παραλαμβάνει, καὶ κατακλίνονται οὕτως ὡς καὶ παρὰ τῷ πατρί, *ad prandium aſſumit, & ita accumbunt vt ſoliti erant apud patrem.* Ipſi Eſſeni vitæ

vitæ auſterioris homines accubuere apud Philonem *pag. 616.* στιβάδες εἰσὶν εὐωνοτέρας ὕλης, ἀφ' ὧν εὐτελῆ πάνυ χαμαίστρωτα πάπυρος τῆς ἐγχωρίου μικρὸν ὑψηλότερα κατὰ τοὺς ἀγκῶνας ἵνα ἐπερείδοιντο, *Stibadia ſunt vilioris materia, ex quibus ſimplices valde & humiles culcitas papyro loci illius farciunt paulum eminentes ad cubitos vt fulciantur.* Apuleius *Mileſ.* 2. aggeratis in cumulum ſtragulis, & effultus in cubitum, ſubereɫ̃úſque in torum ſic infit. Erigebantur enim cùm loqui vellent.

De Veſte diſcubitoria.

CAPVT XXXV.

HAbuere veteres diſcubitorias veſtes, molles, & floridas, qualis fuit Trimalcionis apud Petronium: Pallio coccino adraſum incluſerat caput, circáque oneratas veſte ceruices laticlauiam immiſerat mappam fimbriis hinc atque illinc pendentibus. Ibidem vocantur veſtimenta cubitoria. Martiali cœnatoria.

Pugnorum reus, ebriaque noctis
Cœnatoria mittat aduocato.

Item:

Iacet occupato galbanatus in lecto
Suffuſus oſtro, ſericiſque puluillis.

Xiphilinus *de Nerone*, χιτώνιόν τι ἐνδεδυκὼς ἀνθινὸν, καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων. *Tunica indutus florida, & ſudarium circa collum habens.* Mutuatus eſt id Dio à Suetonio, cuius hæc verba ſunt ſub finem *libri 6.* Vt plærumque ſyntheſin indutus ligato circa col-

 lum

lum ſudario prodierit in publicum ſine cinctu, & diſcalceatus. Syntheſis propriè compoſitionem ſignificat veſtium, aut loculamentum, in quo veſtes eiuſdem coloris, facturæ, materiæ reponebantur. *L.* 38. *D.de auro, & argento mundo:* quam doctiſſimus Dalmaſius ita reſtituit, Quæro, an ex vniuerſa veſte, an ex ſyntheſi ſingulas tunicas, & palliolum Sempronia eligere poſſit. Septem tunicæ ſubſericæ coloriæ ſyntheſin vnam conſtituebant. Ita Martialis de vaſis paribus fictilibus dixit:

Septenaria ſyntheſis Sagunti.

Et quia veſtes tantùm auratæ, purpureæ, ſericæ in ſyntheſi reponebantur, ideo ſyntheſis pro veſte pretioſa ponitur. Martialis:

Et micat innumeris arcula ſyntheſibus.

Tertullianus *de pallio:* Endromidis Solocem aliqua multicia ſyntheſi extruſit. Eædem dicuntur catacleiſtæ Apuleio: Ornatus niuea, & catacleiſta veſte. & Tertulliano *lib. de pallio.* Martialis *lib.* 4. *epigram.* 1. *& lib.* 5. *epigr.* 121.

Syntheſibus dum rara toga eſt.

Dicuntur & tricliniaria veſtimenta, *D. de opt. legat.* Petronius: Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti ſumus, in qua tres lecti ſtrati erant. Soleas demebant, cùm accumbere vellent. Plautus *Truculent.* Deme ſoleas, cedo vinum. Martialis:

Depoſui ſoleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas, oxygarúmque liber.

Horatius *lib.* 2. *Satyr.* de Naſidieno inter vina ſurgente,

Et ſoleas poſcit.

Plato *in Politico,* Velamenta corporis in duo genera

nera diuidit, in σκεπάσματα, ſeu περιβολὴν, & περικαλύμματα, ſeu ὑποβολήν. Hypobolen vocat culcitam, & quidquid inſternendi, aut incubandi cauſa paratur, tapetes, tegetes, ſtoreas, erones. Peribolen, quod inijciendi cauſa paratur, vt loquitur Vlpianus, vt pallium, lænam. Sardinia nobilis tinctura. βάμμα σαρδινιακόν. Varro, Cubo in Sardinianis tapetibus. Plato Comicus, κᾆτ' φοινικίσι σαρδινιακοῖσι κοιμησόμενοι κατάκειντ'. Tapetes auibus intextis, στρουθωτὰ ἐλίγματα, ζωωτὰ, belluata, ἵνα κόσμον ἔχῃ ἡ στρῶσις, καὶ εὐάφειαν, vt lectus & eleganter inſterneretur, & molliter. ἐμπετάσματα πυργωτὰ, vel περιστρώματα. quæ turres pictura, vel textura repræſentant, ζωωτὰ περιστρώματα, belluata. Hæc autem omnia ornamento fuere lectis tricliniaribus, & cubicularibus. στρωματόδεσμος eſt inuolucrum ipſum ſtragulæ veſtis. Auguſtinus *lib.* 20. *de Ciuit. Dei*, Colligatum inuolucrum. Veſtem ſtragulam pellibus inuoluebant, & loris conſtringebant, vt docetur in Pandectis *tit. de ſupellect. legata.* Appianus *lib.* 3. *Ciuil.* Ἄντιον ἡ γυνὴ στρωματοδέσμῳ κατείλησε, καὶ ἐπέθηκε τοῖς μισθοῦ φέρουσι. *Antium mulier inuoluit inuolucro, & impoſuit baiulis mercenariis.* στρωματεὺς, & στρωματόδεσμος idem, vario colore diſtinctus fuit. Vnde libri varietate ſparſi dicuntur στρωματεῖς à Clemente Alexandrino. Piſcis στρωματεὺς Athenæo *lib.* 7. qui coloris aurei virgis toto corpore inſignitus erat. Idem *lib.* 1. τὰ ἀπὸ στρωματοδέσμων χάμματα, varietate læta.

De Mappis, & Linteis.

CAPVT XXXVI.

AD cœnam quiſque mappam ſuam afferebat. Catullus:

Marrucine Aſini manu ſiniſtra
Non bellè vteris in ioco, atque vino,
Tollis lintea negligentiorum,
Nam ſudaria Setaba ex Iberis, &c.

Mantela linteum eſt, quo manus extergitur, & mantelum, mantele. Vopiſcus *in Aureliano*, Mantelia Cypria. Pollux, λάσια δὲ ἐκάλουν τὰ μάλλους ἔχοντα χειρόμακτρα ὡς ἀπὸ τοῦ δασύτητος. ὥστε οὐδὲν κωλύει τὰς ὀνομαζομένας μαντέλας οὕτω καλεῖν. Virgilius:

—— *tonſiſque ferunt mantilia villis.*

Seruius: Mantelia, quibus manus terguntur. Dicuntur & mappæ. Gloſſæ: Mappa χειρόμακτρον. Plinius *lib.7.cap.2.* Anthropophagos cutibus capitum cum capillo pro mantelibus ante pectora vti, id eſt, mappis, & linteis. Sed & linteis menſæ tectæ. Martialis *de gauſapa, ſeu manteli,*

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum.

Quidam palliis ex lana tergebantur. Petronius: Iam Trimalcio vnguento perfuſus tergebatur, non linteis, ſed palliis ex molliſſima lana factis. Martialis *de mappa, ſeu mantili,*

Ad cœnam Hermogenes mappam non attulit vnquã,
A cœna ſemper rettulit Hermogenes.

Item:

Attulerat mappam nemo, dum furta timentur,
Mantele è menſa ſurripit Hermogenes.

Item:

Item:

Et vani triplices, breuéſque mappa.

Mantele ſæpe pro menſæ integumento. Lampridius *de Heliogabalo,* Tot picta mantelia in menſam mittebat. Idem *de Alexandro*, Ita tamen, vt pura mantilia mitterentur, ſcilicet in menſam. Apud Trebellium: Gallienus mantilibus aureis ſemper ſtrauit. Iſidorus: Mantelia nunc pro operiendis menſis ſunt, quæ, vt nomen ipſum indicat, olim tergendis manibus præbebantur. Martialis:

Sed mappa cùm iam mille rumpitur furtis.

Lucianus *in Lapithis*, τὴν ὀθόνην ἀφελκῦσαι ἐπιχειρῇ, ἣν ὁ παῖς εἶχε τοῦ Ζηνοθέμιδος μεστὴν οὖσαν παντοδαπῶν κρεῶν. *Mappam per vim tollere conabatur, quam plenam carnibus omnis generis puer Zenothemidis habebat.* Apud Lampridium, Heliogabalus linteamen lotum nunquam attigit, mendicos dicens, qui linteis lotis vterentur. Sidonius *lib.9. epigr.13. de ornatu cœnæ,*

Niue pulcriora lina Gerat orbis, atque lauris,
Hederíſque, pampiníſque Viridantibus tegatur,
Cytiſos, crocos, amellos, Caſias, liguſtra, calthas,
Calathi ferant capaces, Redolentibúſque ſertis
Abacũ, thoróſque pingant, Manus vncta ſucco amomi
Domet hiſpidos capillos.

Varro *lib. 8. de lingua Latina*, Quis facit mappas tricliniares inter ſe non ſimiles? Apud Lampridium, Alexander Seuerus cocco clauatis mantilibus menſas ſternebat, non auratis, vt Heliogabalus, id eſt, auro clauatis, χρυσοσήμοις. Ammianus Marcellinus: Cùm ad lautum conuiuium, & mundum veniſſet, qualia ſunt in Aquitanis plurima, cùm vidiſſet linteorum toralium par, duos clauos

ita

ita latiſſimos,vt ſibi cohærerent.Alexander Seuerus dicebat, ſi lintea ideo ſunt, vt nihil habeant aſperum, quid opus eſt purpura? Q.Curtius *lib.9.* Centum aurei lecti modicis interuallis poſiti erant. Lectos circumdederant aulæa,purpura, auróque fulgentia. *Lib.Eſther cap.*1.In conuiuio Aſſueri κλίναι χρυσαῖ, καὶ ἀργυραῖ ἐν αὐλῇ κεκοσμημένῃ βυσσίνοις, καὶ καρπασίνοις τεταμένοις. *Lecti aurei, & argentei in aula ornata byſſinis, & carbaſinis extenſis.* Themiſtius *in Epitaphio*, κατακλίνεις δὲ ἐπὶ στιβάδος ἐστρωμένης, τάπησι, καὶ πορφύρᾳ, καὶ τράπεζαν παραθέμενος σικελικήν. *Accumbis in ſtibadio tapetibus, & purpura ſtrato, & poſita menſa Sicula.*

De Menſis.

CAPVT XXXVI.

MEnſæ aliæ fuere quadratæ,quædam lunatæ, nonnullæ rotundæ. Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*,Menſa eſcaria dicitur cibilla à cibis.Ea erat quadrata, vt etiam nunc in caſtris, pòſt rotunda facta. De lunatis diximus ſuprà ex Ditmaro. Rotundos vocat orbes.Martialis *lib.9.epigr.*60.Statius *lib.*1.*Thebaid.*teretes menſas vocat.Iuuenal.*Sat.*11.

—— magnos niſi ſuſtinet orbes
Grande ebur,& vaſto ſublimis pardus hiatu.

Martialis:

Orbibus in noſtris circulus eſſe poteſt.

Circulum vocat incitegam, in qua vaſa reponerentur,ne menſa inficeretur.Idem meminit aureæ menſæ *lib.*3.*epigr.*31.

Suſten

Suſtentátque tuas aurea menſa dapes.
Stabant menſæ illæ pedibus argenteis, aut eburneis. Iuuenalis *Satyr.* 11.

——— nam pes argenteus illis.

Martialis *lib.* 9. *epigr.* 29.

Vt Mauri Libycis centum ſtent dentibus orbes.

Petronius:

——— ecce Afris eruta terris
Citrea menſa, greges ſeruorum, oſtrúmque renidens
Ponitur, ac maculis mutatur vilibus aurum.

Lucanus *lib.* 10.

Dentibus hic niueis ſectos Atlantide ſylua
Impoſuere orbes.

In colloquiis cottidianis menſas verrunt, deinde bibunt. *δότε ὕδωρ εἰς χεῖρας, κατάμαξον τὴν τράπεζαν.* Seneca *lib.* 7. *de benefic. cap.* 9. Video elaboratam ſcrupuloſa diſtinctione teſtudinem, & fœdiſſimorum, pigerrimorúmque animalium teſtas ingentibus pretiis emptas, in quibus ipſa illa, quæ placet varietas ſubditis medicamentis in ſimilitudinem veri coloratur. Video iſtic menſas, & æſtimatum lignum Senatoris cenſu, eo pretioſius, quo illud in plures nodos arboris infelicitas torſit. Tertullianus *lib. de pallio.* M. Tullius quingentis millibus nummûm orbem citri emit. Bis tantùm Aſinius Gallus numerat. Seneca *lib.* 3. *de ira*, Qui menſam niſi crebris diſtinctam notis. Repoſitaria dicuntur ea, in quibus reponebantur menſæ, *τραπεζοφόρα*. Plinius *lib.* 33. *cap.* 11. Iam verò & menſas repoſitoriis imponimus, & ad ſuſtinenda obſonia interradimus latera; nec intereſt, quantum lima perdiderit. Repoſitoriis argentum addi ſua memoria cœptum Feneſtella dicit. Sed & teſtudinatum

tum in vſum veniſſe. Ante ſe autem paulò lignea rotunda ſolida, nec multo maiora, quàm menſas fuiſſe. Se quidem puero quadrata, & compacta, aut acere operta, aut citro cepiſſe, mox additum argentum in angulos, lineáſque per commiſſuras. Homerus ſolas menſas quadratas, quas vocat ξεστὰς agnoſcit. Latini cibillam, aut cillibam, *κιλλίβαντα.*

παρὰ δ' ἡ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν.

Aliæ orbiculatæ, quia mundus orbiculatus, vt Athenæus *lib.* 9. τὴν τράπεζαν κυκλοειδῆ κατεσκευάσαντο οἱ παλαιοὶ μιμούμενοι τὸν κόσμον ὄντα σφαιροειδῆ. Strabo *lib.* 17. μονοξύλους τραπέζας ποικίλας καὶ μεγίστας. Romæ ex vno ligno fieri ait petito è Mauritania. Erant monopodia, menſæ bipedes, & tripedes, vt Plinius *lib.* 34. *cap.* 3. Martialis *lib.* 12.

Ibat tripes grabatus, & bipes menſa.

Horatius *lib.* 1. *Serm.*

——— modò ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri.

Cratino dicitur τρισκελής. Erant & quadripedes, quæ tamen tripodes dicerentur. Vnde & τράπεζα, quaſi τετραπέζα. Epicharmus, οὐκ ἔστι τρίπους ἀλλ' οἶμαι τετράπους, ἔστι δ' ὄνομα αὐτῇ τρίπους. Varroni *lib.* 4. *de lingua Latina*, Menſa vinaria cylibantum, altera menſa vinaria lapidea quadrata oblonga, vna columella dicta cartibulum. Hæc in ædibus ad compluuium apud multos me puero ponebatur & tina, & cum ea ænea vaſa. Apuleius *Mileſ.* 2. abacum pro eſcaria menſa poſuit: Abacum, inquit, ad paſcua iurulenta.

Rurſum

Rurſum de Menſis.

CAPVT XXXVIII.

MEnſæ villaticis,& agricolis ferè erant cæſpititiæ. Tibullus *lib. 2. eleg. 6.*

At ſibi quiſque dapes, & feſtas exſtruet altè
Caſpitibus menſas, caſpitibúſque toros.

Valerius Flaccus *lib. 1. Argonaut.*

Viridique torus de fronde, dapéſque.

Tori quidam farciebantur vluis paluſtribus,ſed ex vluis menſæ non fiebant, quod voluere quidam. Ouidius *lib. 5. Faſtor.*

Tunc dabat exiguum fluminis vnda torum.

Lautiorum fuere menſæ acernæ, Martialis *lib.* 14. de menſa acerna:

Non ſum criſpa quidem,nec ſilua filia Mauræ,
Sed norunt lautas & mea ligna dapes.

Apud Virgiliũ *lib. 8. Æneid.* Latinus Rex Æneam ſolio inuitat acerno. Poſteà luxu cum opibus augente menſæ cedrinæ,citreæ,eburneæ,teſtudineæ, argenteæ,aureæ fuere. Plinius *lib. 13. cap. 15.* Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri, & menſarum inſania. Petronius:

Citrea menſa,greges ſeruorum, oſtrúmque recludens
Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum.

Plinius *lib. 16. cap. 43.* Excogitatæ ſunt & ligni bracteæ ,nec ſatis, cœpere tingi animalium cornua, dentes ſecari, lignúmque ebore diſtingui, mox operiri. Iuuenalis *Satyr. 11.* de teſtudine:

Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret,
Clarum Troiugenis factura,ac nobile fulcrum:

Sed

Sed nudo latere,& paruis frons ærea lectis.
Vile coronati caput oſtendebat aſelli,
Ad quod laſciui ludebant ruris alumni.

Papinianus *l.9. Digeſt. de ſupellectili legata*, Menſas argenteas, vel argento incluſas commemorat, id eſt, laminis argenteis tectas. Martialis *lib.* 8. *epigramm.*33.

Et crepet in noſtris aurea lamna toris.

Per initia menſæ quadratæ fuere, teſte Plinio *lib.* 33. *cap.* 11. & Varrone *lib.* 4. *de lingua Latina*, qui à cibo cibillas vocat. Peſſimè quidam illud Virgilij *lib.7.Æneid.*

Patulis nec parcere quadris.

de menſis quadratis intelligunt, quod de quadris panum accipiendum, vt & illud Iuuenalis *Satyr.5.*

Vt bona ſumma putes aliena viuere quadra.

Etymologicum bene, αἱ τῶν παλαιῶν τράπεζαι τετράγωναι, *Veterum menſæ quadrangulæ.* Deinde menſæ fuere rotundæ, quædam etiam ſemicirculares. Dampſterus hæc verba Pollucis *lib.6.cap.*1. ἀσκάντης, στιβάδες, ἡμικύκλια, κλιντήρια, χαμεύνια, χαμεύνη, de menſis ſemicircularibus accipienda putat, & ex illis verbis probat menſas quaſdam fuiſſe ſemicirculares. Peſſimè. Verba enim Pollucis ſunt exaudienda de ſtibadiis, accubitis, & lectis ſemicircularibus humilibus, quæ dicuntur ſigmata. Petrus Rauennas *ſerm.* 29. & 83. & 93. non loquitur de menſa ſemicirculari, ſed de lecto ſemicirculari, qui dicitur ſigma, vt alibi oſtendimus. Id euincit S.Paulinus de vita S.Martini.

Hos inter medius qua ſigma flectitur orbe,
Preſbyter accubuit.

Ita & Martialis intelligendus *lib.*14.*epigr.*87.

Accipe

Accipe lunata ſcriptum teſtudine ſigma,
Octo capit, veniat quiſquis amicus erit.

Triclinium oſtendi contra Seruium dici cœnationem interdum, & conclaue vbi cœnitabant. Curopalates *lib. de officiis Conſt.* ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς πεντάκις τοῦ ἔτους τρώγει ἐν τῷ τρικλινίῳ πάντων παρισταμένων ἀρχόντων. *Quia autem Imperator quinquies anno comedit in triclinio, aſtantibus omnibus magiſtratibus.* Ibidem diſertiùs, μετὰ τοῦτο τοίνυν ἀνέρχεται ἐπὶ τὸ τρίκλινον τὸ λεγόμενον θωμαΐτην, πρὸς τὸ αὐγουστεῶνα ἀφορῶντα. *Posteà igitur aſcendit triclinium Thomaites, quod ad auguſtale ſpectat.* Id triclinium conflagrauit ſub Irene. Petronius: Iam ad triclinium veneramus, in cuius parte prima procurator rationes accipiebat. Sed ad menſas redeamus. Menſas gauſape tergebant. Lucillius:

Purpureo terſit tunc lætas gauſape menſas.

Horatius *Satyr. vlt. lib. 2.*

——puer altè cinctus acernam,
Gauſape purpureo menſam perterſit, & alter
Sublegit, quodcumque iaceret inutile, quódque
Poſſet cœnantes offendere.

Quum enim antecœnium ſublatum eſſet, menſæ tergebantur gauſapa. Veteres foris cœnitaſſe, nec menſam omnino ſuſtuliſſe, ſed ſemper aliquid ſuper menſa reliquiſſe docent Plutarchus *in quæſtion. Rom. & in Sympoſiacis.* & Macrobius, λείπει τι.

De Menſis tricliniaribus.

CAPVT XXXIX.

MEnſæ quædam, vt diximus, fuere orbiculatæ. Dicuntur à metiendo quaſi dimenſæ,

quia iuſta fuit eis menſura. Dicuntur orbes. Martialis *lib. 9.*

Inde ſatur menſas, & apertos exuit orbes,
Expoſitúmque altè pingue popoſcit ebur.

Menſas teretes vocat Statius *lib. 3. Thebaid.*

Pars auro tenues, oſtróque ſonantes
Emunire toros, altoſq́; inferre tapetes,
Pars teretes lauare manu, ac diſponere menſas.

Martialis *lib. 2.*

Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes.

Petrus Faber *lib. 3. ſemeſt. cap. 25.* orbes menſarum eſſe vult proiecturas quaſdam,ſiue ſupercilia,oris, marginibus, ac limbis menſarum, ſiue pediculorum, cum ipſis, commiſſuræ, atque iuncturæ obtegendæ gratia orbiculatim adhiberi ſolita, ſed quæ ſint exemptilia, cùm ſine ipſis menſæ conſiſtere poſſint. Eo refert in menſa panum propoſitionis *κυμάτια στρεπτὰ*, *Exodi 25. κύκλῳ* quæ S. Hieronymus exponit coronam per circuitum. Malim eſſe labium menſæ vndulatum in ambitum. Idem Faber ad hoc carmen Iuuenal.

Qui Lacedæmonium pityſmate lubricat orbem.

Orbem eiuſmodi proiecturam,& ſupercilium eſſe putat,& cum Mureto legit *petteumate.* Malè. Omnino Iuuenalis eo loci orbem vocat ſectile pauimentum marmoreum orbiculatum. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis, orbicularem Tænarij marmoris cruſtam interpretatur. Itaque legendum Pityſmate à voce Græca *πτύζω*, id eſt, *ſpuo*, quia cùm pitiſſarent, & guſtarent, experirentúrque vina, exſpuebant deinde in pauimenta ſectilia, de quibus Vitruuius *lib. 7. cap. 1.* Si teſſeris ſtructum erit, vt omnes angulos habeant æquales, nullibíque à fricatura

catura extantes. Earum enim vſum retinebant tum modicæ fortunæ viri, deinde quadris, ſeu ſcutulis, adiecere ſcutulas & orbes, ſeu ſpecula, & τρίγωνα, id eſt, *ſegmenta triquetra*, & fauos, id eſt ſexangula. Apuleius, pauimenta ipſa lapide pretioſo cæſim deminuto in varia picturæ genera diſcriminantur. Cicero *pro domo ſua* dixit porticum ſuam fuiſſe pauimentatam. Euſtathius *Odyſſ. l.* 10. λιθόστρωτον, quia λίθος de lapide pretioſo dicitur. ſcutulæ illæ & teſſeræ dicuntur abaci, vt alibi oſtendimus. Athenæus *lib.* 5. ταῦτα δὲ πάντα δάπεδον εἶχεν ἐν ἀβακίσκοις συγκείμενον ἐκ παντοίων λίθων. *Iſta omnia ſolum habebant in teſſellis ex omni genere lapillorum.* Euſtathius οὐ μόνον δὲ σανίδιον ὁ ἄβαξ, ἀβάκιον, ἀλλὰ ἰδὲ καὶ δὲ λίθων ὁμοιοσχημόνων ξυλίνοις ἄβαξι. *Abacus non tantùm dicitur in tabulatis, ſed & in lapidibus ſectis forma ligneorum abacorum.* Sed vt ad pityſma redeamus, per pityſma cottabiſmum intelligit Ioſephus Scaliger. Athenæus *lib.* 11. πρὸς δὲ τούτοις οἶκοι κατεσκευάζοντο κυκλοτερεῖς, ἵνα πάντες ἐς τὸ μέσον τοῦ κοττάβου τεθέντος ἐξ ἀποθήματος (ἀποστήματος malim) ἴσου καὶ τόπων ὁμοίων ἀγωνίζοιντο περὶ νίκης. *Ad hac cœnationes inſtruebantur orbiculata, vt omnes cottabo poſito in medio ex æquali interuallo, & locis ſimilibus certarent de victoria.* Archedicus *in Theſauro*,

διαπτύουσι οἶνον δὲ τοῦτον χάμαι.

Exſpuent in pauimentum humi vinum hoc. διαπτύζειν *pitiſſare.* Gloſſæ ad Terentium, Pitiſſando, expreſſis labris exprimendo, dum ſaporem vini probat. Etymolog. πτύζω παρὰ τὸ πτύω, πυτίζω παράγωγον, καὶ ἀποβολὴ τοῦ τ πτύζω. Vitruuius *lib.* 7. *cap.* 4. Quod poculis & pityſmatis effunditur. Iam verò

de menſis bene Plutarchus *lib. 7. ſympoſ.* μίμημα τῆς γῆς τὴν τράπεζαν. πρὸς γὰρ τὸ τρέφειν ἡμᾶς καὶ στρογγύλη, καὶ μόνιμός ἐστι, καὶ καλῶς ὑπ᾽ ἐνίων ἑστία καλεῖται. *Imitamentum terræ menſam eſſe. Nam præterquam quòd nos alit, rotunda eſt, & firma, & bene à quibuſdam dicitur Veſta.* Ita & Clemens Alexandr. *lib.6.Stromat.* γῆς δὲ οἶμαι εἰκόνα ἡ τράπεζα δηλοῖ τέσσαρσι ἐπερειδομένη ποσὶ, *menſa imaginem exhibet terræ quatuor pedibus inſidens*, vnde & τράπεζα quaſi τετράπεζα, à quatuor pedibus. Athenæus *lib.*11. Veteres perſuaſi mundum eſſe orbiculatum ex forma Solis & Lunæ menſam circularem expreſſerunt, & tripodas diis ſacros habentes trochiſcos, ſeu rotundulas, & aſtra, τρίποδας τοὺς τοῖς θεοῖς καθαγιζομένους φθόεις κυκλοτερεῖς, καὶ ἀστέρας ἔχοντας. In verbis Homeri,

ἐπιπροίηλε τράπεζαν,
καλὴν, κυανόπεζαν, ἐΰξοον.

Compoſuit menſam pulcram Cyaneis pedibus bene raſam. Audio Euſtathium, δηλοῖ δὲ οὐ μόνον τὴν ἀπὸ κυάνου ἔχουσαν πόδας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔχουσαν κυανέαν τὴν πέζαν, ὅ ἐστι, τὸν ἔξω κύκλον, *ſignificat autem non tantum habentem pedes nigros, ſed & nigellam oram, ſeu circulum extrinſecum.* Sed circulus ille extrinſecus orbicularis menſæ limbus, & coronamentum fuit. Fuerunt & menſæ rotundæ non ex pluribus lignis coagmentatis, & apte vinctis, ſed ex vno, & ſolido circulo quas μονοκύκλους vocant. Pollux *lib.* 10. *Onomaſt.cap.*23. ἐν δὲ τοῖς δημιοπράτοις καὶ τράπεζά τις μονόκυκλος πέπραται, καὶ μὴν καὶ τὰ ἐπιτιθέμενα τοῖς τρίποσι, τράπεζαι καλοῦνται, καὶ μαγίδες. *In publica autem auctione etiam menſa quædam vnico circulo conſtans vendita eſt. Verumtamen etiam ea quæ tripodibus imponuntur menſæ vocantur, & magides.* Idem ἐπίθημα

τοῦ

τὸ τείποδ☉ κύκλον ϗ ὅλμον vocat, menſam circularem tribus pedibus inſidentem, vocat circulum, & olmum. Ita tripodis Delphici operculum cui inſidet vates olmon, circulum, menſam circularem vocari ait. Menſa deſcribitur *lib.* 4. *Græcorum epigramm. cap.* 32. *epigr.* 10. habens 12. ſigna quale eſt repoſitorium Petronij,

> ἀργύρε☉ πόλ☉ ὗτ☉ ὅπη φαέθοντα σελήνη
> δέρκε), ἀντιπώπων πιμπλαμένη φαέων,
> ἀπλανέες δ' ἑκάτερθε ϗ ἀντιθέοντες ἀλῆται
> ἀνθρωπείης φύσεως πᾶσαν ἄγουσι τύχην.

Argenteum hic cœlum eſt, vbi Solem Luna intuetur plena lumine radiorum Solis oppoſiti. Vtrinque fixæ ſtellæ & errones contra currentes humani generis omnem fortunam ducunt. Titulus eſt εἰς μυεσώειον ἔχον τὰ δώδεκα ζώδια, *in menſulam habentem* 12. *ſigna.* E teſtudinibus menſas & lectos fecere, Martialis *lib.* 9.

> *Et teſtudineum menſus quater exaclinon*
> *Ingemuit citro non ſatis eſſe ſuo.*

Lucianus *in Aſino,* κλίνη δὲ μεγάλη ἀπὸ χελώνης ἰνδικῆς. *Lectus magnus è teſtudine Indica.* Clemens Alexand. χελώναις πεποικιλμένας κοίτας. *Lectos factos è teſtudinibus.* Philo *de vita contemplat.* τρίκλινα λιθοκόλλητα, *triclinia è lapillis coagmentata.* Plinius *lib.* 13. *cap.* 16. Excogitatæ ſunt & ligni bracteæ, teſtudo in hoc ſecta, nupérque portentoſis ingeniis principatu Neronis inuentum vt pigmentis perderet ſe, pluríſque veniret imitata lignum. Sic lectis pretia quæruntur, ſic terebinthum vinci iubent, ſic citrum pretioſius fieri, ſic acer deſpici. Lucianus de ſellis & accubitis in Lexiphane, κἀπειδὴ καιρὸς δὲ ἦν ἐπ' ἀϰλῆν☉ ἰδεπνεῖν, ἔκειντο δ' ὀκλαδίαι ϗ ἀσκάν), *atque vbi iam tempus erat in cubitos*

 inclinati

inclinati cœnabamus. Erant autem ſellæ & accubita ſemirotunda.

De Rege Conuiuij.

CAPVT XL.

REx conuiuij vnus aliquis ſorte ſolitus eligi, aut corona impoſita, qui modum bibendi poneret. Horatius:

Quem Venus arbitrum dicet bibendi.

Item:

Nec regna vini ſortiere talis.

Lucianus *in Sacerdote, & Chrono*: ἔτι καὶ βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων γενέσθαι τῷ ἀστραγάλῳ κρατήσαντα ὡς μήτε ἐπιταχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττειν ἔχεις. *Adhuc eum Regem ſupra omnes eſſe, qui iactu tali viciſſet, vt non tibi aliquid ridiculi imperetur, ſed alijs imperes.* τῷ μὲν αἰσχρόν τι περὶ αὑτοῦ ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, καὶ ἀράμενον τὴν αὐλητρίδα τρὶς τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. *Alteri, vt turpe aliquid de ſeipſo proclamet; alteri, vt nudus ſaltet, & ſumens tibicinam ter domum circumeat.* Immò & ſortes iaciebantur de loco, in quo quiſque accumberet, & de genere cœnæ pro literarum varietate, quæ cuique obtigiſſent, Suida auctore. Interdum ſine ſorte Conuiuij Rex à conuiuatore dicebatur. Varro *lib. 20. rerum humanar.* In conuiuiis, qui ſunt inſtituti, potandi Modimperatores magiſtri. Iidem oxygarum ordinabant. Sidonius Regem conuiuij vocat *ep. 13. lib. 2.* Idem *lib. 9. ep. 13.* Dum Rex conuiuij circa ordinandum moras nectit. Sed ea vox latiùs patet, quàm Modimperatoris.

ratoris. Laërtius *in Empedocle*, vocat Sympoſiarchum: Miniſter, inquit, Senatus fuit Rex conuiuij à conuiuatore conſtitutus, qui accuſatus eſt ab Empedocle tyrannidis, cùm eum iuſſiſſet bibere, aut ni biberet, vinum in eius caput effundi. ἐγκλήθη συμποσίαρχος τοῦ κεκληκότος κατασήσαντος, ὃς ὑπεγράφετο τυραννίδος ἀρχῆς. ἐκέλευσε γὰρ πίνειν, ἢ καταχεῖσθαι τῆς κεφαλῆς. Interdum ij, quibus corona impoſita eſſet, Reges fiebant. Plutarchus *ſympoſ.* 1. *cap.* 4. στεφανηφοροῦντες (ἐποίουν τὸ) συμποσιάρχαι. Apud Ciceronem Cato maior ait, Magiſteria me delectant à maioribus inſtituta; & is ſermo, qui more maiorum à ſummo adhibetur in poculis, & pocula minuta, atque rorantia, hyeme Sol hibernus, aut ignis. Modimperator Romæ lege Poſthumia inſtitui ſolitus. Catullus:

Ingere mi calices amariores,
Vt lex Poſthumiæ iubet magiſtra.

Auſonius *in Ephemeride*, Sex conuiuium cum Rege iuſtum. Macrobius *lib.* 1. *Saturn. cap.* 7. *lib.* 2. *cap.* 1. Regem conuiuij Regem menſæ appellat. Alij fuere apud Platonem Mnamones, qui conuiuas, ne ſe nimio vino proluerent, legis ſympoſiæ admonerent. Iidem dicti & ὀφθαλμοί, *oculi*, quia inſpicerent bibentes. *Eccleſiaſtici* 32. Conuiuij vini fit mentio, ſed non apertè conuiuij Rex commemoratur. LXX. ita vertunt, ἐν συμποσίῳ οἴνου μὴ ἐλέγξῃς τὸν πλησίον, καὶ μὴ ἐξουδενήσῃς αὐτὸν ἐν εὐφροσύνῃ αὐτοῦ. λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ εἴπῃς αὐτῷ, καὶ μὴ αὐτὸν θλίψῃς. ἐν ἀπαιτήσει αὐτοῦ. ἡγούμενόν σε κατέστησαν, μὴ ἐπαίρου. γίνου ἐν αὐτοῖς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν. *In conuiuio vini ne arguas proximum, & ne eum vilipendas in lætitia, ne probrum ei dixeris, ne eum premas in occurſu eius; in Rectorem te*

conſtituerunt, ne extollaris, eſto in ipſis vt vnus eorum. Vulgata verſio habet, *Rectorem te poſuerunt, noli extolli, eſto in illis quaſi vnus ex ipſis, curam illorum habe, & ſic conſidera, & omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos, vt ornamentum gratiæ accipias, & dignationem conſequaris corrogationis.* L X X. Interpretes, ἵνα εὐφρανθῇς δι' αὐτοὺς, καὶ εὐκοσμίας χάριν λάβῃς στέφανον. Omnino Rectorem conuiuij intelligit, cui & in Iudæis impoſita corona, & corrogatio illa ſignificat ἔρανον, vt morem illum conſtituendi Regis in conuiuiis latiſſimè pertinuiſſe intelligas. Themiſtius *ſerm. vlt.* τοῦτον βασιλέα οὐχ αἱροῦντες ἄνθρωποι ἐν συμποσίῳ ἐκ μέθης καὶ πλησμονῆς ἀτέχνως, ἐπιδείπνιόν τινα βασιλέα, οὐκ εἰς μακρὸν οἰμωξόμενον μετὰ τὴν κραιπάλην, ὥσπερ ἐν κρονίοις. *Hunc igitur Regem homines cùm in conuiuio per ebrietatem, & crapulam ſimpliciter elegiſſent, Regem quemdam conuiuij, qui breui pœnas erat daturus poſt crapulam, vt in Saturnalibus.* Quia per Saturnalia ſerui de more conuiuij Regem vnum aliquem ex ſuis eligebant, qui poſteà, ſi quid temere egiſſet, caſtigabatur à domino. Cicero *in Verrem*, Iſte enim Prætor ſeuerus, ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. Plinius *lib.* 14. legem Poſthumiam Regis Numæ commemorat, quæ eſt hæc, Vino rogum ne reſpergito. Quidam verba illa Lampridij de Heliogabalo ad magiſtrum conuiuij referunt. Præfectum vrbicum ſæpe poſt cœnam ad potandum vocabat, adhibitis Præfectis prætorio; ita vt ſi recuſarent, magiſtri eos cogerent. Malè. Magiſtri officiorum intelligendi ſunt, quorum mentio fit à Spartiano *in Peſcennino.* Neque enim

plures

plures magiſtri conuiuij in vno conuiuio fiebant. Deinde non erat conuiuium Heliogabali, ſed comiſſatio poſt cœnam. Tapulla dicitur arbirer, & magiſter conuiuij. Feſtus Tapullam legem conuiualem,quia tapulo,ſeu menſæ præeſſet. Lucillius:

Tapullam rident legem congerræ opimi.

Vel,vt alij,concerræ,alij congeræ. Quidam Tapullam legem à Tapulla auctore dictam augurantur. Alij taplum, & tapulum, à tabula. Nam & Gloſſæ ſigma tabulam interpretantur.Cicero *lib.3.in Verrem*, Erátque lex lata, vt aut biberent, aut diſcederent. *Tuſculan. 5.* Mihi quidem in vita ſeruanda illa lex, quæ in Græcorum conuiuiis obtinetur, Aut bibat, inquit, aut abeat. Delendum fortè (inquit.) Bibit Verres Græco more, quem exponit Aſconius *ad lib. 3. in Verrem*, Græco more bibere eſt cum cyathis mero plenis ſaltare, & primò Deos, deinde amicos ſuos nominantes toties merum bibere, quoties Deum, & caros nominatim vocant. Acron *ad Oden 19.lib.3.*Horatij:Hoc modo veteres feſtiuitatem conuiuiorum celebrare conſueuerant,vt ſingulos vini cyathos ſub ſingulorum Deorum, aut cariſſimorum hominum nomine in poculis apponi iuberent. Alia lex poni ſolita, vt de ſummo biberent. Plautus *in Aſinaria*, Da puere ab ſummo,id eſt,vt omnes à ſummo ad imum,ordine, & tantumdem biberent. Poculum erat ſiccandum,ne quid in fundo maneret. Petronius,Quòd amica ſe non dimiſiſſet,niſi tribus potionibus è lege ſiccatis.Iuuenalis *Satyr.5.*

Siccabat calicem naſorum quatuor.

Bibebant autem amicorum memores, quibus multos annos precati. Ouidius *lib.3.Faſtor.*

Sole tamen,vinóque calent, annóſque precantur,
Quo ſumunt cyathos, ad numerúmque bibunt.
Inuentes illic qui Neſtoris ebibat annos,
Quæ ſit per calices facta Sibylla ſuos.

Horatius *lib.3. Ode 19.*

Da Lunæ properè nouæ,
Da noctis mediæ, da puer auguris
Murenæ.

Martialis *lib.8. epigr.51.*

Det numerum cyathis inſtantis littera Rufi.

Horatius *lib.4. Ode 5.*

Te menſis adhibet Deum,
Te multa prece,te proſequitur mero
Defuſo pateris.

Martialis *lib.1. epigr.72.*

Næuia ſex cyathis,ſeptem Iuſtina bibatur,
Quinque Lycas,Lyde quatuor,Ida tribus.
Omnis ab infuſo numeretur amica Falerno.

Sed redeamus ad magiſtrum bibendi, qui Plauto dicitur Dictator, ἐρανάρχης, στρατηγὸς, συμποσίαρχος. *In Sticho*, Strategum te facio huic conuiuio. Plutarchus *in Catone*, docet ſortem iaci ſolitam, de partibus cœnæ, ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκληροῦτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολάχοι, πρῶτον αἱρεῖν τῶν φίλων κελευόντων ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν, ἀκούσης τῆς ἀφροδίτης. *In cœnis ſortiebatur de partibus. Quòd ſi ei ſors non obtigiſſet, primùm eligere amicis iubentibus, dicebat non bene habere, inuito Veneris iactu.* μερίδες, illæ partes, erant ciborum partes,quarum aliæ vnctiores, aliæ minus vnctæ. Interdum impoſita corona Rex creabatur. Plautus *Perſa,*

Do hanc tibi florentem florenti,tu hîc eris
Dictatrix nobis.

Varro

Varro *lib.*4. *de lingua Latina*, Præterea in poculis erant pateræ, eo quòd pateant latiùs, ita dictæ. Hiſce etiam nunc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ cauſa, cùm magiſtri fiunt, potio circumfertur, & in ſacrificando hoc poculo magiſtratus dat Deo vinum. Laërtius ἐρανάρχην vocat in epulo per ſymbolas.

De lauandis Manibus.

CAPVT XLI.

MOris fuit, vt conuiuæ, antequam accumberent, lauarent. Ad ſingulos miſſus lauabant, & poſt cœnam. Lotio ante cœnam propriè dicitur ὕδωρ κατὰ χειρός. Athenæus *lib.* 9. τὸ μὲν πρὸ ἀρίστου, καὶ δείπνου λέγεσθαι κατὰ χειρός, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἀπονίψασθαι. Vide eumdem *lib.* 6. Ariſtophanes tamen dixit *in Veſpis*, ὕδωρ κατὰ χειρὸς μετὰ τραπέζας εἰσφέρειν. Caper Grammaticus, In manus aquam poſcimus. Scholiaſtes Ariſtophanis *in Veſpis*, Poſt cibum ſumptum dicunt, ἀπονίψασθαι δὶς ὦ παῖ. (lege δεῖ) Poſt cœnam lauabant, deinde vnguenta exhibebantur, quod Plato vocat παραχέειν λίτρον, τουτέστι μύρον. Athenæus *lib.* 9. λίτρον Attici, alij νίτρον. Caſaubonus legendum putat νίπτρον, vel λουτρὸν, quia νίψασθαι propriè de lotione poſt epulas. Ante cœnam lauandis manibus potuit nitrum adhiberi, non poſt cœnam. Immò, vt magdaliæ, ita & nitrum poſt cœnam. Athenæus *lib.*4. *cap.*1. & Lampridius *in Heliogabalo*, ad ſingulos miſſus lauaſſe aiunt. Vnde lautia Feſto, magnificentia epularum.

Sidonius

Sidonius *lib.* 1. *ep.* 11. Retrorſúmque conuerſus tanquam manibus aquam poſcerem. Paulinus *lib.* 4. *de S. Martino*, Imperatrix Maximi vxor,

Apponit menſam, ſellam locat, ingerit vltrò
Lintea ſiccandis manibus, lymphâſque lauandis,
Diſcus perſpicuis properat deferre caniſtris:
Et quamquam officiis nunquam defeſſa vacaſſet,
Supplebat ingem ſtandi virtute laborem.

Euſtathius, ἀπομαγδαλιὰ, καὶ ἀπομάγδαλις, ψωμὸς, ᾧ ϛῆς δι' οὗ μετὰ δεῖπνον ἐξέματτον τὸν τῶν χειρῶν ῥύπον, καὶ ἐρρίπτον τοῖς κυσὶ, ὅθεν ἀπὸ μαγδαλιᾶς σιτεῖσθαι λέγονται οἱ ῥυπαρῶς βιοῦντες. *Pag.* 1857. 1887. Græci χέρνιβα, χειρόνιβα, χερνίβια, χειρόνιπτρα vocant. Athenæus *lib.* 9. ἐχρῶντο δὲ εἰς τὰς χεῖρας ἀποπλυνόντες αὐτὰς καὶ σμώγματι ἀποῤῥύψεως χάριν. ἀλώδεσι τὰς χεῖρας κατεχρίοντο τὰς ἀπομαγδαλιᾶς τομὰς ἀτιμάσαντες, ἃς οἱ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι κυνάδας. *Vtebantur autem ſmygmate manus abluentes, vt ſordes purgarent. Rebus odoratis manus inungebant, ſegmenta magdaliæ negligentes, quas Lacones vocant cynadas, id eſt, canum offas.* Apud Athenæum λίτρον, ſeu νίτρον retineam libenter, quia nihil efficacius nitro ad manus, & ipſum corpus purgandum. In ſacris literis: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam Borith, *Hieremiæ cap.* 2. Athanaſius *ſerm. de virginit.* ὅταν νίψῃς τὸ πρόσωπόν σου, νίψῃ ταῖς δυσὶ χερσὶ, οὐδὲ μὴ ἐκτρίψῃ τὰ μῆλα τοῦ ὄψεώς σου, οὐδὲ μὴ βάλῃς πόαν, οὐδὲ νίτρον. *Cùm lauabis faciem tuam, lauare duabus manibus, neque trieris malas vultus tui, neque herbam, aut nitrum inieceris.* Athenæus *lib.* 9. ἀπόνιπτρον τὸ ἀπόνιμμα τῶν χειρῶν, καὶ τῶν ποδῶν, χειρόμακτρον, ὠμόλινον. *Aponiptrum aqua lauandis manibus, & pedibus, mantile, linteum.* Heſychius, μετανιπτρὶς, μετάνιπτρον, ἡ μετὰ

ἡ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὰν νίψωνται διδομένη κύλιξ. *Metanipteris poculum, quod datur poſt cœnam, cùm lauerint.* Archeſtratus,

χέρνιβα δ' αἶψα θύραζε φέρειν, στεφανώματα δ' εἴσω
εὐειδὴς ῥαδινῇς χερσὶ λάκαινα κόρη.

Aquam, qua lauerunt manus, ferat foras, & coronamenta intrò pulcra lacæna, puella teneris manibus. Homerus *Odyſſ.* 1.

χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ χρυσείῃ ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος.

Aquam manibus ancilla gutturnio infundebat pulcro, aureo, ſuper lebetem argenteum. Iliad. ω.

——— ἡ δὲ παρέστη
χέρνιβον ἀμφίπολος, πρόχοον δ' ἅμα χερσὶν ἔχουσα.

χέρνιβον, χερόνιπτρον, λέβης eſt *pollubrum*, πρόχοος *gutturnium*. χέρνιψ ipſam manuum ablutionem ſignificat, apud Thucydidem *lib.* 4. νίψασθαι in principio cœnæ, ἀπονίψασθαι in fine. Homerus,

χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ κατέχευε φέρουσα
νίψασθαι.

Lacones, qui apomagdalia vſi, ſeu buccella tergendis manibus, eam domum referebant ob nocturnos in biuiis metus, κυνάδας vocantes, & canibus dabant reuerſi. Homerus eam intellexit, & ſignificauit his verſibus:

ὡς δ' ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαίτηθεν ἰόντα
σαίνωσ' αἰεὶ γάρ τε φέρει μειλίγματα θυμοῦ.

Vt cùm canes domino adulantur redeunti è conuiuio, ſemper enim fert aliquid, quod deliniat animum. Citat hæc Plutarchus *in Lycurgo.* Euſtathius putat magdaliam dictam ἀπὸ τοῦ μάσσειν, & eſſe zymoma quoddam, in quod abſterſis ciborum ſordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus. Nardo puluerem

puluerem vento impactum laudat Dioſcorides ad chironiptron, id eſt, malluuias, ſeu manuum ablutionem. Dicitur & aponiptrum, & *ἀπόνιμμα.* Athenis tamen *ἀπονίμματα* vocant, cùm lauant manus à funere, aut in ſceleratorum purgatione.

Diximus veteres vſos tergendis manibus
ſmegmate, à *σμήχω*, *purgo*, quæ Galenus
vocat Trachomatica, &
ῥύμματα, ſeu
ῥύπτοντα.

DE CONVIVIIS LIBER SECVNDVS.

PROLVSIO.

PAVLVS Æmilius eiuſdem Imperatoris eſſe dicebat, & pulcrè inſtruere aciem aduersùs inimicos, & conuiuium aduersùs amicos, cùm id temporis Romæ cœnæ centuſſes eſſent. Poſtea deliciæ Romam influxere, de quibus Lucanus *lib.*10.

Infudere epulas auro, quod terra, quod aër,
Quod pelagus, Niluſq; dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæſiuit in orbe,
Non mandante fame, multas volucréſque, feráſque
Ægypti poſuere Deos, manibúſque miniſtrat,
Niliacas cryſtallus aquas, gemmáque capace
Excepere merum, ſed non Mareotidos vua
Nobile, ſed paucis ſenium cui contulit annis
Indomitum Meroë cogens ſpumare falernum.

Fuit luxus Ægyptius in vitio, moderatio Perſica in laude. Xenophon *lib.*5. *Pæd.* ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι, οὐδὲ πώματι, πέρσης ἀνὴρ τῶν πεπαιδευμένων οὔτ' ὄμμασιν ἂν ἐκπεπληγμένος καταφανὴς γένοιτο, οὔτ' ἁρπαγῇ, οὔτε νόῳ, μὴ οὐχὶ προσνοεῖν ἅπερ ἂν καὶ μὴ ἐν σίτῳ ὤν, καὶ ὥσπερ οἱ ἱππικοὶ διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων δύνανται ἅμα ἱππεύοντες καὶ ὁρᾶν, καὶ ἀκούειν, καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω

οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐν τῷ σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι, φαίδιμοι, καὶ μέτριοι φαίνεσθαι. *In cibo, & potu cuiuſcumque generis Perſa bene inſtitutus, neque oculis externatus videbitur, neque ſtudio rapiendi, neque manu, neque mente ita commotus, vt ea non prouideat, quæ citra cibum proſpiceret; & vt equites, quia non turbantur in equis, poſſunt equitantes ſimul & videre, & audire, & dicere quod conuenit: ita & illi inter vina prudentes, elegantes, & moderatos ſe præbent.* Sidonius *epiſt.* 2. *lib.* 1. In conuiuio Theodorici, cibi arte, non pretio placent; fercula ratione, non pondere, ſcyphorum, paterarum raras oblationes, facilius eſt, vt accuſet ſitis, quàm rea ſit ebrietas. *Lib.* 2. *epiſt.* 6. Videas ibi elegantiam Græcam, abundantiam Gallicanam, celeritatem Italam, publicam pompam, priuatam diligentiam, regiam diſciplinam. Plinius de ſe: Eadem omnibus pono, ad cœnam enim, non ad notam inuito. Si gulæ temperas, non eſt oneroſum, quo vtaris, communicare cum pluribus; illa ergo reprimenda, illa quaſi in ordinem reducenda eſt, ſi ſumptibus parcas, quibus aliquanto rectiùs tua continentia, quàm aliena contumelia conſulas. Ibidem Plinius quemdam incuſat, qui ſibi, & paucis opima, cæteris vilia, & minuta ponebat, vinum etiam paruulis lagunculis in tria genera deſcripſerat, non vt poteſtas eligendi, ſed ne eius eſſet recuſandi. Horatius *Satyr.* 2. *lib.* 2.

—— non in caro nidore voluptas
Summa, ſed in teipſo eſt, tu pulmentaria quære
Sudando.
Cùm labor extuderit faſtidia, ſiccus, inanis,
Sperne cibum vilem.

Ieiunus

Ieiunus rarò ſtomachus vulgaria temnit,
Mala copia quando ægrum ſollicitat ſtomachum.

Diſruptum ganea ſtomachum, ait Sidonius, nulla ſarcire res meliùs, quàm parcimonia ſolet: ideò veterum cibus tenuis; Arcades glande, Argiui pyris, Athenienſes ficubus, Tirynthij pyris ſylueſtribus, quas vocant ἀχράδας, Indi calamis, Carmani dactylis, Sauromatæ milio, Perſæ terebintho, & naſturcio victitarunt, Lacones iure illo nigro, maxima hominum pars ἀκροδρύοις, caſtaneis, & glande, auctore *Æliano lib. 3. variæ Hiſtor.* Lycurgus cibum præſcripſit Laconibus, vt neque onerarentur, neque inanes menſa excederent. Ius nigrum caput cœnæ eſſe voluit, non glandia, ſumen, aut offam penitam. Helluones poſteà fuere, qui cibis, iiſque feruentibus ſe onerarent. Ideo Philoxenus manus, & os calidis aquis ſæpe lauabat, vt calidos cibos deglutiret. Item Pithyllus Tentes dictus, qui linguæ cruſtam, ceu loricam inducebat; vt cibos quàm feruentiſſima lingua voraret. Suidas περιστελλῖν τὴν γλῶτταν, *loricare linguam* dixit, vnde & περιγλωττίς. Seneca *epiſt. 95.* Quid illa, & quæ tantùm non ab ipſo igne in os transferuntur, iudicas ſine noxa in ipſis viſceribus exſtingui? Ideò foculi reperti. *Epiſt.* 85. Circa cœnationem eius tumultus coquorum eſt, ipſos cum obſoniis focos transferentium. Hoc enim iam luxuria commenta eſt, ne quid palato iam calloſo parum ferueat, cœnam culina proſequitur. Plautinus ille liguritor *in Trinummo* dicebat, Verecundari neminem apud menſam decet. Nam ibi de diuinis, & humanis cernitur. Cœna hæc an non eſt ſine ſacris hæreditas, edim, atque ambabus

malis expletis vorem. Honeſti conuiuæ conuiuatorem nimiæ magnificentiæ vulgò incuſant. Idem *in Milite glorioſo:* Nam ij ſolent, quando accubuere, vbi cœna appoſita eſt, dicere: Quid opus fuit hoc, hoſpes, ſumptu tanto, noſtra gratia? Sed iidem homines nunquam dicunt, quamquam appoſitum eſt ampliter, iube illud denuò tolli, hanc patinam remoue, pernam nihil moror, aufer illam offam penitam; ſed percellunt ſe, & procumbunt, dimidiatim dum appetunt. Moris autem fuit, vt conuiuatori accumbenti ab architriclino chartula daretur, in qua quid cibi coquus illaturus eſſet in menſam, ſciretur. Suidas, ἑκάστῳ κατακλινθέντι ἐν τοῖς δείπνοις ἔθος ἦν προσδιδόναι, γραμματίδιόν τι τεῦχον ἀναγραφὴν τῶν παρεσκευασμένων, ἐφ' ᾧ εἰδέναι ὅτι μέλλοι ὄψον φέρειν ὁ μάγειρος. Vide Athenæum *ſub finem lib.* 14. Sidonius *lib.* 2. *epiſt.* 9. Prandebamus breuiter copioſè, Senatorium ad morem, quo inſitum, inſtitutúmque multas epulas paucis paropſidibus apponi; quamuis conuiuium per edulia, nunc aſſa, nunc iurulenta varietur.

De Menſis, & Ferculis.

CAPVT I.

De menſis tricliniaribus egimus. Inquiramus iam, an ſua cuique menſa ſit appoſita, cùm in ſigmate, aut lectis accumberent. Non videtur id Romæ factum, vbi tribus lectis menſa vna cingebatur, vel certè vno ſigmate, qui lectus vnus perpetuus fuit, quo quinque, ſex, pluréſve caperentur.

rentur. Scholiaſtes tamen Homeri ad hæc verba *lib. 1. Odyſſ.*

τῷ ξεστὴν παρετέθη τράπεζα.

Huic appoſita eſt expolita menſa. ἑκάστῳ τῶν δαιτυμόνων κατ᾽ ἄνδρα παρακεῖσθαι τράπεζαν. *Moris fuit, vt cuique conuiuæ ſua menſa apponeretur.* Item, παρ᾽ ἄλλοις συμποσίοις παρέκειντο αἱ τράπεζαι πλήρεις. *In omni conuiuio aſſita erant menſæ plenæ.* Sed Heroës Homeri æuo, & paulò antè, aſſidebant menſis, non accumbebant: ideo ſua cuique menſa quadrata potuit apponi. Item, παντὶ παρατίθεται κάνεον, καὶ τράπεζα, καὶ δέπας πιεῖν ὅτε θυμὸς ἀνώγει. *Vnicuique apponitur caniſter, menſa, & poculum, vt bibat arbitratu ſuo.* Seruius *lib. 1. Æneid.* Olim ipſas menſas apponebant pro diſcis. Idem ad hæc verba,

——— *& menſa grata ſecunda.*

Duas menſas habebant, vnam carnis, aliam pomorum. Idem alteram menſam epularum fuiſſe ait, alteram poculorum. Virgilius:

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ,
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Vbi Seruius Romanorũ morem exſequitur, apud quos duæ menſæ erant, vna epularum, altera poculorum, quæ antiqui coronabant.

Magnum cratera corona induit.

Idque in ſecundis menſis, ait Seruius. Nam primò bibebant minoribus poculis, mox maioribus. Tibullus:

Coronatus ſtabit & ipſe calix.

Quidam per menſas intelligunt fercula, aut lances. Cùm menſa exiſſent, famulæ cibum, menſas, pocula tollebant, menſas tergebant. Homerus *lib. 4. Odyſſ.* facit δειπνήσαντας, ὁμιλήσαντας, εἶτα ἀπονιψαμένους

ποιοῦσι πάλιν δειπνοῦντες. *Prandentes, colloquentes, deinde lauantes, & iterum prandentes.* Virgilius:

Poſtquam exempta fames epulis, menſaq; remotæ.

Plures ergo menſæ fuere. Sed *lib.* 7. cùm menſas comediſſe dicuntur, lances è cruſta panis exaudiendæ ſunt. Ferculum menſæ genus fuit. Menſa cum ferculo coniungitur apud Plinium *lib.* 28. *cap.* 1. Sternutamentò reuocari ferculum, menſámve. Saresberienſis *lib.* 8. *cap.* 7. Polycrat. ferculum τράπεζαν, menſam vnam. Videntur in tricliniis vbi tres lecti etiam plures menſæ fuiſſe. Apud Ioſephum *lib.* 12. *cap.* 4. Cùm Hyrcanus Iudæus ad menſam Ptolemæi accumberet, & vt erat adoleſcens penè puer, à deſignatoribus & locariis infra omnes accumbere iuſſus eſſet, id eſt, vt interpretor, in imo lecto, & imo loco, ceteri conuiuæ oſſa iecerunt ante eum, ita vt impleuerint menſam quæ ei appoſita erat. Verba Græca alio loco pono. Apud Macrobium & Athenæum quot miſſus inferebantur tot menſæ mutabantur, & cum cibis, onuſtæ menſæ illatæ, cum iiſdémque denuo ſublatæ. Seruius ad *lib.* 1. *Æneid.* Apud Romanos etiam cœna edita, ſublatíſque menſis primis ſilentium fieri ſolebat. Fercula vocant ἐπιτραπεζώματα. Sæpe ſeptem aut etiam plures menſæ refertæ omni ciborum genere inferebantur. Philo *lib. de vita contemplat.* ἑπτὰ γοῦν καὶ πλείους εἰσκομίζονται τράπεζαι πλήρεις ἁπάντων ὅσα γῆ τε καὶ θάλαττα καὶ ποταμοὶ καὶ ἀὴρ φέρουσι. *Septem igitur & plures menſæ inferuntur plenæ omnibus quæ terra, mare, fluuij, aër gignunt.* At ſeptem erant conuiuæ, ergo ſingulis ſua menſa. Partes ciborum ſingulis conuiuis æquales dabant ij miniſtri qui dicti diribitores. Clemens *lib.* 3. *Pædag.*

ὀψοποιῶν, καὶ τραπεζοποιῶν καὶ τῶν ἐντέχνως εἰς μοίρας κατατεμνόντων τὰ κρέα τὸν πολὺν συνωνούμενοι ὄχλον. μεμέρισται δ' αὐτοῖς ἡ θητεία πολυσχιδῶς. καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν πονοῦσι, δαιτροί τε καὶ καρυκευταὶ καὶ οἱ τῶν πεμμάτων, καὶ οἱ τῶν μελιπήκτων, καὶ οἱ τῶν ῥοφημάτων συσκευασταί τε καὶ δημιουργοί, &c. οἰνοχόων τε ὅμιλος ἀσκεῖται παρ' αὐτοῖς, καὶ μειρακίων ὡραίων ἀγέλαι καθάπερ θρεμμάτων, παρ' ὧν ἀμέλγονται τὸ κάλλος, &c. μυρεψοὺς μαγειρείσας, πεσσούσας. *Mercati multitudinem coquorum, ſtructorum, menſis præpoſitorum; ſciſſorum qui peritè in partes ſecent. Diuiduntur enim miniſtri multifariam, & alij quidem gulæ eorum ſeruiunt, carptores, ciborum conditores, qui bellaria, placentas mellitas & ſorbitiunculas apparent. Pocillatorum turbam exercent, & elegantium forma adoleſcentium greges vt pecudum à quibus pulcritudinem mulgent. Habent vnguentarias, ciborum conditrices, panifices.*

De Partibus.

CAPVT II.

Moris olim fuit vt partes conuiuis ſingulis æquales apponerentur. Interdum tamen ſortes mittebant vt is prior eligeret, cui Venus addixiſſet, vnde apud Plutarchum, Cato maior cùm ei à cæteris ius eligendi daretur, deprecari ſolitus erat, cùm diceret, id ſibi integrum non eſſe inuita Venere. Athenæus *lib.* 14. ſcribit Simonidem, quum ei vt ceteris lepuſculus in menſam non appoſitus eſſet, ſed poſtea Hieron ei dediſſet, ex tempore dixiſſe, οὐ παρατεθέντος αὐτῷ ἐπὶ τὴν τράπεζαν

καθιέντες καὶ τοῖς ἄλλοις λαγῶν, ἀλλ' ὕστερον μεταδιδόντος τοῦ ἱέρωνος, ἀπεσχεδίασαν. Monet autem Euſtathius *pag.* 55. *&* 1401. *Odyſſ.* δαῖτα ἐΐσην dictam ab Homero conuiuium æquale, quod in conuiuiis ſingulis portio æqualis daretur, διὰ τὸ ἐπιτηδεύεσθαι ἐν τοῖς συμποσίοις ἰσομοιρίαν. Ait enim Homerus,

κεκορήμεθα δαιτὸς ἐΐσης.

Vnde & δαὶς dicta à diuidendo. δαίειν *diuidere.* Idem docet ἀτασθαλίην dictam ab ἄτῃ & θαλίαις, cum iniuria fieret in conuiuiis, & cibi per vim à fortioribus diuiderentur. Idem, δαιτρὸς ὁ τὰ κρέα μερίζων τοῖς δαινυμένοις, ὅθεν δαιτρὸν πίνειν ἢ μεμερισμένον. *Daitrus qui carnes ex æquo diuidebat conuiuis.* Vnde bibere æqualiter vinum diuiſum. Zenodotus δαῖτα ἐΐσην exponit bonam, ἐΰν. ἐῢς enim & ἐὸς vox antiqua quæ ſignificat bonum. Alij ἐΐσην ab εἶμι *vado*, quia primi illi homines impetu facto cibum rapiebant, ἀθρόοι ἐπ' αὐτὴν ἰόντες βίᾳ ἥρπαζον. Inde ἀτασθαλία dicta quaſi ἄτη θαλίας apud Athenæum *lib.* 1. Homerus,

οἱ δ' ἤδη μοίρας ἔνεμον, κερόωντό τ' οἶνον.

Illi partes diuidebant, & miſcebant vinum. De Eumæo,

καὶ τὰ μὲν ἕπταχα πάντα διεμοιρᾶτο δαΐζων,
τὴν μὲν ἴαν νύμφῃσι, καὶ ἑρμῇ μαιάδος υἱεῖ
θῆκεν ἐπευξάμενος, τὰς δ' ἄλλας νεῖμεν ἑκάστῳ.

Iamblichus de vita Pythagoræ, τὸ ἀρχαῖον βαρβαρικῶς πάντες ἐπὶ ἕνα ἄρτον συνίεσαν οἱ φίλοι, *olim barbarico more amici omnes ad vnum panem concurrebant,* vnde Ataſthalia dicta. Eumæus ſcindens appoſita in ſeptem partes diuiſit, quarum vnam Nymphis, & Mercurio dedit Maia genito, precatus cum voto, alias ſingulis dedit. Plutarchus *ſerm. conuiual. lib.* 2.

*lib.*2. *cap.*10. ἑκάστῳ μερίδος ἀποκεκληρωμένης, cuiq; vnicuique pars ſortito data eſſet, quia iactu talorum partes ſortiebantur. Vnde prouerbium vetus, μερὶς οὐ πνίγει, *pars non ſtrangulat.* Apuleius *Mileſ.* 4. Partes ſurreptas, & prægustatas portiones offerebat. Apud Sueton. Caligula, Equiti Romano auidiùs veſcenti partes ſuas miſit. Olim vnus tantùm miſſus fuit, vnum ferculum, quod ex æquo in ſingulos conuiuas diuideretur. Poſtquam plura fercula illata ſunt ea dicta ἐπιφορήματα, vt ſcribit Dionyſius Trypho. Ita *Geneſ.*43. A Ioſepho partes fratribus datæ. 1. *Reg.* 9. à Samuele Sauli data pars optima. Partes enim digniores dignioribus apponi ſolitas oſtendit Homerus in Achillis prandio, quo Vlyſſem, & Neſtorem excepit. Lautiores autem viri conuiuis ſuis voce clara poteſtatem facere ſoliti, maximè ſi rectæ cœnæ darentur, vt poſcerent quæ vellent. Petronius, iam Trimalcio eadem omnia luſu intermiſſo popoſcerat, feceràtque poteſtatem clara voce ſi quis noſtrûm iterum vellet, mulſum ſumere. Singulis conuiuis quadram panis, & partem ſuam flagitare ius erat, & mappa madente condere. Martialis,

Nil eſt miſerius, nec guloſius Santra,
Rectam vocatus cum recurrit ad cœnam
Ter poſcit apri glandulas, quater lumbum,
Nec erubeſcit peierare de turdo.

Moris item fuit apud Perſas, & Romanos Imper. vt amicis ſuis, aut famulis de cœna ſua mitterent partes, narrante Athenæo *lib.*4. Rex Perſarum non modò amicis, ducibus, ſtipatoribus particulas è prandio ſuo mittebat, ſed etiam in menſa ſua ſeruorum, canúmque prandium conſtitui voluit, vt

Xenophon *lib.* 1. *& lib.* 8. *Pædia.* Sed & ſponſi in Græcia ex nuptiis partes ad abſentes mittebant. Ariſtophanes *in Acharnan.* ἔπεμψέ τίς σοι νυμφίος ταυτὶ κρέα ἐκ τῶν γάμων, *Miſit quidam ſponſus ad te carnes ex nuptiis.* Apud Plutarchum *in Arato,* Antigonus Rex Corinthi ſacra faciens miſit Arato μερίδας partes. Dominus autem conuiuij, & alij conuiuæ dabant partes ciborum, quos ipſi ſibi ſumebant, quibus volebant. Athenæus *lib.* 1. ἐδωρεῦντο δ' ἢ ἀπὸ τῆς αὐτῆς μοίρας οἷς ἐβούλοντο. Vlyſſes αὐτὸς ἀποπροταμὼν ἐκ αὐτῷ παρέθεντο, ait Homerus, *Ipſe ſcindens ex eo, quod ſibi appoſitum erat.* Lampridius *de Alexandro Seuero*, Semper de manu ſua miniſtris & panem, & partes olerum, aut carnis dabat. Particulas carnium vocabant Ideas, παρὰ τὸ ἰδεῖν. Prima carnium portio dicebatur ἑρμοῦ κλῆρος, *Mercurij ſors*, apud Athenæum. Partem quiſque ſuam vel ſeruo donare, vel domum mittere poterant, vt Suetonius *in Galba cap.* 2. Martialis *lib.* 3. *epigr.* 23.

Omnia quum retrò pueris obſonia tradas,
Cur non menſa tibi ponitur à pedibus.

Igitur accipiebat quiſque partem ſuam, quam domum ad vxorem, aut filios referre poſſet. Petronius *in Satyr.* Dum hæc fabula inter amantes luditur, diuerſitor cum parte cœnulæ interuenit. Apud Ariſtænetum *lib.* 1. *epiſt.* 5. mulier fraudulenta ait, ὅμως ἂν ταύτην λάθρα, καὶ βραχέα τῶν ὄψων ἐπιδώσῃς αὐτὸν ἐξαπατήσω. *Si veſtem illam clanculum, & pauculas è conuiuio partes ad me miſeris, eum decipiam.* Sciſſores, & diribitores ſcindebant carnes, & ſuam cuique partem apponebant. Mercurij ſors, pars illa carnium, quæ prima Mercurio conſecrata ſeponebatur, apud Pollucem *lib.* 6. *cap.* 9.

De

De Cœnæ partibus.

CAPVT III.

TRes olim cœnæ partes fuere, promulſis, ſeu antecœna, & antecœnium, deinde caput cœnæ, quod propriè δεῖπνον dicitur, tum verò bellaria, quæ dicitur ſecunda menſa. Cicero *lib. 5. Epiſtolar. ad familiar.* In lacinia te ſeruantem ex menſa ſecunda ſemina. Promulſis propriè dicitur de omnibus cibis ante primum hauſtum, quem ex mulſo ducunt. Melle temperant vinum lenius. Horatius:

Aufidius forti miſcebat vina Falerno,
Mendoſè, quoniam vacuis committere venis
Nil niſi dulce iuuat.

Oſtendam infrà Aufidium in eo non peccaſſe. Dabatur enim mulſum ex vino maximè generoſo, teſte Plinio, quia cum melle facilè concorporatur, non item lene. Plinius *lib. 1. Epiſtol.* Paratæ erant lactucæ ſingulæ, cochleæ ternæ, oua bina, alica cum mulſo, quod à diuitibus tantùm dari moris. Martialis:

Nos alicam, mulſum poterit tibi mittere diues.

Horatius lene mulſum requirit,

—— *leni præcordia mulſo*
Prolueris.

De promulſide diximus, de antecœnio dicamus. Apuleius *Mileſ. 2.* Gladiatoriæ Veneris antecœnia dixit. Sareſberienſis *lib. 7.* Infamem fecit cœnam, & antecœnium. Portunianus antecœnium, & paracœnium vocat. Apuleius *Mileſ. 9.* guſtatum. Nobis, inquit, gallina guſtatum comparat. Apud

Athenæum *lib. 2.* πρόπομα non eſt potio, ſed antecœna. ξηροφαγία Tertulliani eſt panis ſiccus ſine potu. Fercula non pertinent ad antecœnium, vt bellaria, ſed ad cœnæ caput, miſſus appellant. Martialis *lib. 3. epigr. 50.*

Alter perlegitur, dum fercula prima morantur,
Tertius eſt, nec adhuc menſa ſecunda venit.

Video tamen quoſdam ſenis, alios quaternis, aut ternis ferculis cœnam præbuiſſe. Suetonius: Auguſtus cœnam trinis ferculis, aut cùm abundantiſſimè ſenis, cœnam præbebat. Fulgentius ferculum interpretatur miſſum carnium. Eginghartus *in Carolo Magno:* Cœna eius quotidiana quaternis tantùm ferculis præbebatur, præter aſſam, quam venatores verubus inferre ſolebant. Petronius *in Satyr.* Poſtquam ferculum allatum eſt, quum ſubitò ſymphonia ſignum datum, & guſtatoria pariter à choro cantante rapiuntur. Verba Horatij

—— ille ſalubres
Æſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet.

de guſtatione, ſeu guſtu, & antecœna videntur accipienda, non de menſa pomorum. Interdum in guſtatione vinum, & mel ſeparatim apponebant, vt quiſque arbitratu ſuo id temperans, mulſum ſibi conficeret. Athenæus ſcribit moris fuiſſe, vt domino conuiuij, ſimul ac decubuiſſet, ſcheda daretur, quæ deſcripta ordine obſonia omnia haberet, vt iam tum ſciri poſſet quid primum, quid poſtremum coquus miſſurus eſſet. Athenæus *lib. 2.* antecœnium πρόπομα vocat, πρόπομα τὸ πρὸ τοῦ δείπνου προεφέρετο καθὼς εἰώθει τὸ πρῶτον, νῦν δὲ τῶν ἐν τοῖς προπόμασι παραπεδιαζομένων καὶ μαλάχῃ. *Antecœnium*

nium circumferebatur ex more, inter ea quæ antecœnij fuerunt, maluæ erant. Quidquid ante primum mulſi hauſtum ſumitur, vocatur promulſis. Frigidæ menſæ propriè de echinis, oſtreis, ſphondylis in antecœna, & peloridibus accipiuntur apud Macrobium. Gordianus frigidarum erat percupidus, teſte Capitolino: ἄπυρος τροφὴ ἡ δι' ὀπώρας, καὶ λαχάνων. Propoma olim potio omnium prima, & ante omnem cibum hauſta. Nata vox ſub Claudio Cæſare, aut potiùs mos, vt Plinius *lib.* 14. *cap.* 22. Athenæus *lib.* 4. ſcribit Cleomenem Lacedæmonium vini cyathum ante cœnam cuique porrexiſſe. Medici hoc ſignificatu πρόπομα vſurpant. Plutarchus *in Sympoſiis* tria ponit in cœna προπόματα, deinde λεπτὰ, καὶ τομὰ, καὶ ὀξέα, echinos ſcilicet, & cruda olera, tum caput cœnæ. Poſteà πρόπομα pro antecœnio poſitum eſt, vt ſignificet τὰς εἰθισμένας προτραπέζους ἐπιφορὰς, vt loquitur Athenæus *lib.* 3. Macrobius *Saturn. lib.* 3. *de cœna Metelli* : Cœna hæc fuit, ante cœnam, echinos, oſtreas crudas, quantum vellent, peloridas, ſpondylos, turdum, aſparagos, ſubtus gallinam altilem, patinam oſtrearum, peloridum, balanos nigros, balanos albos, iterum ſpondylos, glycymeridas, (oſtreorum genus eſt) vrticam, ficedulas, lumbos aprugnos, altilia ex farina inuoluta, murices, & purpuras. Martialis in antecœnio ponit lactucam, pori fila, cordyla, quæ cum rutæ frondibus, oua tegunt, maſſam Velabrenſem, oliuas è Piceno. Iſidorus *lib.* 18. Contra venenum nuces, lupini, citrium, apium proſunt, &c. Vnde apud veteres ante alias cœnas hæc ſolebant menſis apponere, oſtrea, tubera maris, dicta Matroni Parodo, ὄστρεά τ' ἤνεγκεν Θέτιδος νηρηΐδος ὕδνα. Aſparagos

ragos

ragos vocarunt omnes cauliculos, qui ex herbis vere pleno effloreſcunt, ἐξανθῶσι. Aſparagum è braſſica vocant ὄρμενον; quòd erumpat, & germinet. Acrocolia ſunt in antecœnio pedes mactatarum victimarum, aut partes extremæ, quibus veſcuntur, vt aures, roſtra, quæ Galenus vocat τὰ ἄκρα μόρια τῶν πεζῶν ζώων, quia carne carent. ἀκροκώλια, ἐπίδια, vel ἐμπρόσθια. Plutarchus negat ſuo æuo œnomeli, vuluam, cerebrum, ſicyopeponem, piper, malum Medicum in vſu fuiſſe. σικυὸς cucumis dicitur à σεύεσθαι, progredi, imitari, & κίειν, ire. Euſtathius notat debuiſſe ſcribi συκυὸς, quia in ventrem creſcant cucumeres. Epicharmus παντοδαπὰ κοσχύλια, λεπάδας ἀσπέτους multas, σφαβίλους (dicuntur & Aſtrabeli) κηκιβάλους, τηθυνάκια, ξιφύδεια, & σκιφύδεια, gladioli, ſunt iſta omnia κοχλία, & conchylia. μακρογόγγυλοι σωλῆνες, longi & teretes, κόγχαι ἀμαθίτιδες ἀδόκιμοι, conchæ ſabuloſæ malè audiunt. In antecœnio iſta fuerunt. Attici dicunt νάπυ, alij σίναπι, καὶ σίνηπι. ῥάφανος apud Atticos braſſica fuit antecœnij, & primæ menſæ caput cœnæ aper, mullus. Horatius in conuiuio Naſidieni ait circa aptum fuiſſe

—— Acria circum

Rapula, lactucas, radices.

Martialis de Mullo,

—— Mullus tibi quatuor emptus

Librarum, cœna pompa capútque fuit.

Laconibus ius nigrum caput cœnæ fuit. Cicero *Tuſcul.* 5. Dionyſius negauit ſe iure illo nigro quod cœnæ caput fuit delectatum. Alexis βοτρύδιόν τι χρεῖον ἐν ποτηρίῳ ἐμπαίζεται, κεφαλὴ δὲ δείπνου γίνεται; *Racemulus quidam in poculo velut in choro ludit, & eſt cœnæ caput.*

De

De Antecœnio.

CAPVT IV.

IN Antecœnio ἀναστομώσεως χάριν adhibebantur herbæ acres, vt appetitus excitaretur.

Rapula, lactuca; radices, qualia laſſum
Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa.

Vt Horat. *lib.* 2. *Satyr.* 8. Siſer eſt ἄγριον σέλινον, agreſte apium, vt ait Soſipater Chariſius *lib.* 1. vel, vt Plinius, genus paſtinacæ quæ mulſo in cibis temperata etiam in gratiam vertitur. Fæcula Coa eſt condimentum è vino Coo. Quum antecœnium ſublatum eſſet menſæ gauſape tergebantur, vt Horat. *ibidem.* In antecœnio quoque fuere oua ſorbilia, ἑξεφθὰ, quæ in aqua calida coquuntur. Sorbilia penè cruda ſumebant, quæ Dioſcorides vocat ὠμὰ, ἀκρόχλιαρα, alia fuere ἡμίτομα. Martialis,

Secta coronabant rutatos oua lacertos.

Alia erant oua piſcium, aut carnium liquamine condita, ταριχηρὰ, ζωμωτὰ, τηγανιστὰ, πνικτὰ, fricta, trementia. Oua longa laudantur. Horat. *lib.* 2. *Satyr.* 4.

Longa quibus facies ouis erit, illa memento
Ut ſucci melioris, & vt magis alba rotundis
Ponere, namque marem cohibent calloſa vitellum.

In Anticœnio mulſum fuiſſe diximus, quod œnomeli dictum, ex melle hymettio, & falerno. Horat. *Satyr.* 2. *lib.* 2.

—— niſi hymettia mella falerno
Ne biberis diluta.

Virgil. 4. *Georg.*

Dulcia

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.

In primo miſſu crambe data. Muſurus: κράμβη, κοράμβη τῷ κόρῳ ἀντιβαίνουσα, ὅθεν καὶ πρώτη ἐν τοῖς συμποσίοις δίδοται. *Crambe ſatietatem arcet, quaſi corambe dicta, quare prima conuiuiis apponitur.* Plutarchus *in Sympoſ.* αἱ γὰρ καλούμεναι ψυχραὶ τράπεζαι πρότερον ἐχίνων, ὀστρέων, ὠμῶν λαχάνων, ὥσπερ ἐλαφρῶν ὁπλιτῶν ἀπ᾽ οὐρᾶς ἐπὶ στόμα μεταχθεῖσαι τὴν πρώτην ἀντὶ ἐσχάτης τάξιν ἔχουσι. *Quæ enim dicuntur frigidæ menſæ ex oſtreis, echinis, oleribus crudis compoſitæ, quaſi leuis armaturæ militibus à cauda tranſlatæ ad os primum pro vltimo tenent ordinem.* Ferculum eſt τράπεζα, menſa vna. Propriè ferculum eſt feretrum, id eſt, vas amplum, & capax, quo in triumphis manubiæ, aut victarum gentium ſimulacra ferebantur. His ſimilia erant menſarum fercula. Non enim lances menſis imponebant elegantiores, ſed machinulis quibuſdam venuſto artificio elaboratis partim imponebant, partim appendebant. Apud Petronium in promulſidari, id eſt, guſtatoria menſa aſellus erat Corinthius cum biſaccio poſitus, qui habebat oliuas in altera parte albas, in altera nigras. Tegebant aſellum duæ lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inſcriptum erat, & argenti pondus. Ponticuli etiam ferruminati ſuſtinebant glires, melle, & papauere ſparſi. Fuerunt & tomacula feruentia poſita ſupra craticulam argenteam. Infra craticulam Syriaca pruna cum granis Punici mali. Deinde remota guſtatoria ſequitur ferculum, quod ita exhibetur. Repoſitorium rotundum duodecim habebat ſigna in orbem diſpoſita, ſuper quæ proprium, conuenientémque

témque materiæ ſtructor impoſuerat cibum. Super arietem cicer arietinum. Omnino deſcribit delicias menſæ Neronis, nec enim priuata iſta menſa fuit, & vulgaris. Idem: Diſcubuimus, & guſtatione mirifica initiati, vino etiam Falerno inundabamur. Martialis menſa frugalior.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & poris fila reſecta ſuis.
Et quæ Picenum ſenſerunt frigus oliua,
Hæc ſatis in guſtu, cætera noſſe cupis.
Mentiar, vt venias: Piſces, conchilia, ſumen.

Lactucæ igitur in anticœnio, & mora. Horatius:

—— ille ſalubres
Æſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet.

Principium dicitur promulſis. Varro *lib. 3. de re ruſtica.* Fauns venit in altaria, & mel ad principia, & in ſecundam menſam adminiſtratur, ob mulſum, & promulſidem. Genera potionum apud Lampridium *in Heliogabalo*, maſticatum, puleiatum, roſatum, μαστιχίτης, ῥοδίτης, γλυχωνίτης. Trallianus *lib.* 11. τῶν δὲ προπομάτων ἄριστον ἐστι τὸ κονδῖτον, καὶ τὸ ἀππίατον. *Conditum, & Appiatum optima potiones in antecœna.* Iulius Cæſar domum ciuilem tribus ſolemnibus pulmentis, ſiue ferculis ſtatuit eſſe contentam, dum tamen bellaria paranetica primis menſis licuerit immiſcere, ait Portunianus. Solemnia pulmenta ſunt, quæ in omnes tranſeunt, id eſt, catholica. Macrobius *lib. 2. Saturnal. cap. 8.* Vina Liberi bellaria vocat. Ferculum erat genus menſæ. Plinius *lib. 28. cap. 1.* Sternutamento reuocari ferculum, menſámve, ſi non poſtea guſtetur aliquid, inter diras habetur. Alius mos ſub Sidonio fuit,

fuit, qui *lib.1. epiſtol.* ait, Senatorio conuiuio inſitum eſt, inſtitutúmque multas epulas paucis paropſidibus apponi; quamuis conuiuium per edulia nunc alia, nunc iurulenta varietur. Vide Plinium *lib.10.cap.20. lib.28.cap.1.* Cibus etiam è manu prolapſus reddebatur vtique per menſas, vetabántque munditiarum cauſa id deflare. Oxygarum, & lactucæ ad antecœnam, ſeu guſtationem pertinuere, vt & moretum, μυσσωτὸν, & ouum. Cicero *lib.9.epiſt.ad famil.* Integram famem ad ouum affero, atque ita ad aſſum vitulinum perducitur. Item ofella, de qua Martial. *lib.14.*

Parua tibi curua craticula ſudet ofella,
Spumeus in longa cuſpide fumet aper.

Aſſum vitulinum, & aper ad caput conuiuij pertinent. Apicius *lib.1.cap.6.* Oxygarum quod ſonat garum, ſiue liquamen acetoſum. Vet. Gloſſ. Oxygarum acetarium, quod in primo miſſu apponebatur. Sidonius *lib.9. epiſt.13.* Dum Rex conuiuij circa ordinandum oxygarum moras nectit. Martial. *lib.3. epigr.50.*

Depoſui ſoleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarúmque liber.

Conditum erat potio melle, vel aliis rebus condita. Symphoſius *in Ænigmat.* de condito,

Tres olim fuimus qui nomine iungimur vno,
Ex tribus eſt vnus qui commiſcentur in vno,
Quiſque bonus per ſe, melior qui continet omnes.

Edeſta ſagica Poëma fuit Ennij. Græci apud Athenæum ſcripſere περὶ ἐδεστῶν. Apule. *in Apologia,* Ennius edeſtis, aut ſagicis. Vide Philonem περὶ μέθης *pag.183.* Ad primam menſam apud Nonium pertinent aſparagi, menæ, acipenſer, mariſcæ. Con-

ſule

ſule Nonium *pag.* 550. ad caput cœnæ Tuceta, quas Fulgentius eſcas regias vocat.

Ambroſio redolent tuceta ſapore.

Virgil. 7. *Æneid.*

Inſtituúntque dapes, & adorea liba per herbam
Subijciunt epulis.

Vbi Seruius liba ſunt placentæ de farre, melle, & oleo ſacris aptæ. Boëthius *lib.* 1. *ſcholar. cap.* 5. Ne artocopi mucore anxio narium anhelitum infirmet, & vini inſipidi acor cordis ſecreta confundat. Ad caput item cœnæ pertinet apud Apuleium *Mileſ.* 8. Femur in protrimentis ſapidiſſimè decoctum, & cerebrum Iouis, quod Ennius dixit de piſcibus. Heſychius, Διὸς ἐγκέφαλος εἰρῆσθαι ἐπὶ τῶν ἄγαν θείων. Plaut. *in Milite glor.* Vino, ſcitamentis, opipariſque obſoniis. Vide Euſtathium *pag.* 1341. 1432. 1791. 1833. & 757. vbi Διὸς ἐγκέφαλον βρῶμα τι λέγει ὅμοιον τῷ διὰ θρίων καὶ ἐγκεφάλων σκευαζομένῳ παρ' Ἀθηναίοις, *Cerebrum Iouis cibum eſſe ait apud Athenienſes*, ſimilem ei qui ex cerebellis conficitur. θρῖον eſt membrana cerebri, ſimilis folio ficulneo. Eſt item genus edulij ex lacte, & adipe ſuillo, & ſemidalide quod in fici foliis coquebatur. Ariſtoph. *in Acharn.* θρῖον ταρίχους σαπροῦ. Thrion ex ſalſamento putrido, vel ex piſce putri. Duobus ferculis olim epulabantur, vno iurulentarum carnium in catinis, altero aſſarum in lancibus, vt Seruius *lib.* 1. *Æneid.* ex Catone. Sidon. *lib.* 2. *epiſt.* 9. Quamuis conuiuium per edulia nunc iurulenta, nunc aſſa varietur. Saresberienſis *lib.* 8. *cap.* 7. Polycrat. Ferculum παράθεσιν, menſam vnam. Corippus *lib.* 3. *Iuſtini*,

Aurea purpureis apponunt fercula menſis.

Aliud eſſe oſtendit ferculum à menſa, quia ferculum in menſa apponebatur. Guſtus eſt antecœna vt diximus. Martialis,

Guſtu protinus has edes in ipſo,
Has prima feret, alterâve menſa.

Iſidorus *in Gloſſis* guſtum vocat pranſorium, promulſidarium. In guſtatione oua poſuimus. Horatius,

——ſi collibuiſſet ab ouo
Vſque ad mala citaret iô Bacche.

Item lactucas. Martialis,

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes.

Catius apud Horatium cœnarum artem editurus primum de ouis loquutus.

Longa quibus facies ouis erit.

Varro *in Endymione*, Diſcumbimus muſſati, Dominus mature ouis cœnam committit. Apuleius *Mileſ. 9.* Oua guſtulum vocat. Varro *lib. 1. de re ruſt. cap. 2.* Nam non modò ouum illud ſublatum eſt, quod ludis Circenſibus nouiſſimæ curriculi finem facit quadrigis, ſed ne illud quidem ouum vidimus quod in cereali pompa ſolet eſſe primum. Athenæus, *οἱ μὲν τοι ἀρχαῖοι πάντες περὶ τοῦ δειπνεῖν οὐ παρέφερον οὔτε μήτρας, οὔτε θρίδακας, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων ὥσπερ νῦν.* Olim ante cœnam non vuluas, aut lactucas, aut alia eiuſmodi apponebant, quæ nunc ſolent.

De

De Capite cœna.

CAPVT V.

IN capite cœnæ ſumma ſummarum poſita eſt, quam Macrobius notat *lib.3.cap.18.Saturnalium*, In cœna ſumina, ſyncipùt aprugnum, patinam piſcium, patinam ſuminis, anates querquedulas elixas,lepores,altilia aſſa,amylum,panes Picentes. Pauones primus Q. Hortenſius augurali adijciali cœna dicitur poſuiſſe. Oua eorum denariis væneunt quinis, ipſi facilè quinquagenis. Porcum Troianum menſis inferebant, quem illi ideò ſic vocabant, quaſi aliis incluſis animalibus grauidum. Lepores ſaginabant, quum exceptos è leporario quidam in caueis, & loco clauſo facerent pingues. Sed & cochleas ſaginabant. Vide Macrobium *lib.3.cap.15.* de Murænis, de Auratis, piſcinis refertiſſimis L. Philippi, & Hortenſij. Cato Vticenſis piſces de piſcina L. Philippi quadraginta millibus vendidit, cùm hæres eius teſtamento relictus eſſet. Murçnæ à Siculo freto arceſſebantur, & anguillæ, quæ vtræque πλῶται, flutæ vocantur, quòd in ſummo ſupernatantes Sole torrefactæ curuare ſe poſſe, & in mare mergere deſinunt. Cæſar dictator quum triumphales cœnas populo daret, ſex millia murçnarum à C.Hirrio ad pondus accepit, ait Plinius *lib.9.cap.17.* & Varro *lib.3.de re ruſtica, cap.* 17. Acipenſer piſcis ætate Scipionis magno in pretio fuit, ætate Traiani nullo, ait Plinius. Sub Alexandro Seuero in honore fuit, quippe qui cùm interſunt conuiuio ſacro, ani-

maduerto hunc piſcem à coronatis miniſtris cum tibicine introferri ait Sammonicus Serenus. De Mullo, Scaro; Lupo Tyberino conſule ibidem Macrobium, maximè eo lupo, qui inter duos pontes captus eſſet, quem Catillonem vocabant, quaſi liguritorem, qui proximè ripas ſtercus inſectaretur. Lucillius:

Hinc pontes Tyberinos duo inter captus catillo.

Auicenna *lib.* 1. *Canonis* ſcribit veteres ſolitos manè tantùm carnibus veſci, in cœna ſolo pane vſos. Fortè id fecere Arabes, non aliæ gentes. Crambalea dicitur Athenæo toſta caro. Heroës vſi carnibus maximè aſſis, vnde & ὀπτανεῖα, interdum elixis apud Athenæum. Varro ait aſſam primùm cœpiſſe, tum elixam, demùm è iure, vel iuſculo. Phryges, ac Pontici xylophagiis oblectantur, quia vermes albos, obeſóſque capite nigro, qui è carioſis promuntur materiis, inter delicias habent. Orienti, & Libyæ grata locuſta, ait S. Hieronymus. Aphri lacertos virentes eſitant. Leuitici 11. locuſta in menſam admittitur. Sarmatæ, & Vandali vulpes edunt. Romæ ſub Imperatoribus qùum luxus inualuiſſet, cibos interdum per ſingulas literas diſponebant, quod apud Spartianum Geta Commodi frater fecit. Iuuenalis *Satyr.* 8. dixit,

Qui fercula doctè diſponit.

& Satyr. 11.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus.

Elementa per omnia guſtus quæri ait, quia erant cibi in aqua, in aëre, & in terra conquiſiti. Sæpe è longinquis prouinciis petebantur. Suetonius *in Vitellio cap.* 13. famoſiſſima ſuper cæteras fuit ei

cœna

cœna data aduentitia à fratre, in qua duo millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem auium appoſita traduntur. Hanc quoque exſuperauit dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem clypeum Mineruæ αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac ſquarorum iecinora, faſianorum, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterum, murænarum lactes Carpathio vſque, fretóque Hiſpaniæ per nauarchos, ac triremes commiſcuit. Apud Suidam Apicius Traiano apud Parthos agenti, multorúmque dierum itinere à mari diſtanti oſtrea recentia ſolerter aſſeruata miſit. Claudianus *lib. 2. in Eutrop.*

—— tradúntque palato
Sidereas Iunonis aues, & ſi qua loquendi
Gnara, coloratis viridis defertur ab Indis,
Quæſitus trans regna cibus, quorúmque profundam
Ingluuiem, non Ægeus, non alta Propontis,
Non mare longinquis Mæotide piſcibus explent.

Petronius:

Ales phaſiacis petita Colchis;
Atque Afra volucres placent palato,
Quòd non ſint faciles. Vltimis ab oris
Attractus ſcarus, atque arata Syrtis,
Si quid naufragio dedit, probatur.

Cœnæ reliquiæ à promo condo ſeruabantur, ad quas aduolabant copriæ, & paraſiti. Plautus *in Perſa.* Nunc huc introibo viſum heſternas reliquias, quieuerint rectè, nécne. Sæpe ſeptem, aut plures menſæ ordine in triclinium inferebantur, omni carnium genere refertæ. Philo *de vita theoretica*, ἑπτὰ γοῦν καὶ πλείους εἰσκομίζονται τράπεζαι πλήρεις ἁπάντων ὅσα γῆ τε καὶ θάλαττα καὶ ποταμοὶ καὶ ἀὴρ φέρουσι, ἔκλογα πάντα καὶ εὔσαρκα, χερσαίων, ἐνύδρων, ἀερο-

πόρων, ὧν ἑκάστη διαλλάσσει καὶ ταῖς παρασκευαῖς καὶ ταῖς ἀπαρτίσεσιν. *Septem, & plures menſæ inferuntur plenæ omnium, quæ aër, terra, mare, fluuij ferunt, omnia eximia adipata terreſtrium, piſcium, volucrum genera diuerſo apparatu condita.* De his ordine agamus, & primùm quidem de carnibus.

De Carnibus, & de Attagena.

CAPVT VI.

CIbi trium maximè generum fuere. Nam aut carnes, aut piſces, aut olera in menſam inferebantur. Carnes autem ex animantibus domeſticis, aut ſyluaticis, aut ex volucribus, quibus adiungas licet quæ ab animantibus iſtis petuntur, lac, oua, & cætera id genus. Olera interpretor, quæ terra ex ſe fundit, triticum, è quo panes, poma, cannas eboſias, & ſi quid eiuſmodi vſpiam reperitur. Carnes autem vulgò fuere ex animalibus domeſticis. Inter animalia domeſtica primo loco ſunt oues, boues, arietes, hœdi, vituli, verueces, porci, maiales, apud aliquas gentes cameli, equi, aſini, gallinæ, Numidicæ, paui. Aues autem aliæ indigenæ, aliæ peregrinæ fuere. Varro *in Satyr.* περὶ ἐδεσμάτων, Pauus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hœdus ex Ambracia. Horatius *lib. Epod. Ode* 2.

Non Afra auis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus iucundior.

Afram auem Numidicam vocat. Attagen vulgò dicitur *Francolin.* Plinius *lib.* 10. *cap.* 46. Attagen maximè

maximè Ionius celebratur, vocalis aliàs, captus obmuteſcens, quondam exiſtimatus inter raras aues. Ariſtoteles *lib.* 9. ὁ ἀτταγὴν κονιστικὸς ὄρνις· τῶν γὰρ ὀρνίθων ὅσοι μὲν μὴ πτητικοὶ ἀλλ' ἐπίγειοι, κονιστικοί. *Attagen auis eſt in puluere volutabilis. Aues enim omnes, quæ non ſunt altiuolæ, ſed terreſtres, ſunt in puluere volutabiles.* Martialis:

Inter ſapores fertur alitum primus
Ionicarum guſtus attagenarum.

Gellius *lib.* 7. *cap.* 16. Attagena Phrygia præſtantiſſima. Athenæus *lib.* 9. Eſt perdice paulò maior, cuius dorſum verſicoloribus notis diſtinctum colore fictilium magis ſubrubeſcente. Capitur à venatoribus, ob corporis grauitatem, & breuitatem alarum. ὅλος κατάγραφος τὰ περὶ τὸ νῶτον, κεραμεοῦς τὴν χρόαν, ὑποπυῤῥίζων μᾶλλον. In Polonia frequens eſt. Ariſtophanes *in Ciconiis*, ἀτταγᾶς ἥδιστον ἕψειν ἐν ἐπινικίοις κρέας. *Attagen ſuauiſſima caro, vt coquatur in triumphi epulis.* Apud Pollucem *lib.* 6. ἔριφος ἐκ μύλου, hœdus ex Mylo inſula commendatur. Apud Senecam *epiſt.* 110. Miliarij apri, linguæ phœnicopterorum. Miliarios apros interpretatur Muretus mille librarum. Malim, qui milio paſti ſint. Aptum pomis cingebant, vt oſtenderent eum pomorum ſtragem edere ſolitum. Idem *lib. de prouidentia*, Si ingenti pomorum ſtrue cingeret, primæ formæ feras captas multa cæde venantium. In cœna, ſumina, caput aprugnum edebant, apud Macrobium *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 13. ἥπατα σιτευόμενα, ἥπατα συῶν σιτευομένων ἢ χηνείων ἡπάτων. Pollux *lib.* 6. Iecur anſeris, & medullam anſeris ob teneritudinem laudat Catullus. Glandia, glires, cerebella in deliciis fuere. Plinius *lib.* 36. *cap.* 1. Glandia

in cœnis, & glires apponi vetant cenſoriæ leges. Apud Lampridium, Heliogabalus ſexcentorum ſtruthionum capita vna cœna multis exhibuit ad edenda cerebella. Apud Pollucem *lib.* 6. Pernæ coctæ, armi cocti, ſeu aſſati, latera, coſtæ, porci lactantes, hœdi, leporinæ carnes, tibiæ, aut crura ſuum, turdi, turtures, paui, attagenæ, aues vitium amantes, faſiani, ſumina, abdomen porci, inteſtina farta, boum, aut ſuum inteſtina, pernæ ſalitæ, crura cum tota tibia, ἤνυστρον, omaſum, aut poſtreticulum, ventriculus conditus, paſtilli ex adipe conciſo minutim cum ſale, & aromatis. Ius nigrum Laconum ex ſanguine dicitur æmatia. *κωλῆνες ἑφθοὶ, ἀκροκώλια διεφθὰ πλευρία, πλευραὶ, δελφάκια, ἔριφοι, λαγωκρέα, λαγῷα, καὶ σκελίδες, τρυγόνες, ταὼ, ἀτταγαὶ, ἀμπελίδες, καὶ ἀμπελιῶνες, ὄρνιθες φασιανικοὶ, ὑπογάστρια, οὔθατα, ἠπειραῖον δέλφακος, φῦσκαι, ἄλλαντες, χόλιξ, χολίκεια ὕεια, κωλῆνες τεταριχευμένοι, σκελίδες ὁλόκνημαι, πτέρναι, ἤνυστρον, γαστρίδιον ἡδυσμένον, τάκωνες. ὁ μέλας καλούμενος ζωμὸς, λακωνικὸν ἔδεσμα, λέγεται αἱματία.* Carnes ſæpe minutatim incidebantur, & inſecabantur, à quibus dicta iſicia apud Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina:* Iſiciis, & minutalibus ex carne farciebantur anſerum, & gallinarum ventriculi. Vetus Poëta de Eſeciatis:

Amiſit proprias vacuato corpore carnes,
Accepitque nouas, dedit, ac tulit, & graue lucrum
Perdendo acquirit, damnum bene creuit in illa.

Iſicia *τὰ ἐκ τῶν σαρκῶν εἰς λεπτὰ κατακνιζόμενα, καὶ μετὰ πεπερίδων συμπλαττόμενα. Carnes minutatim inſecta, & pipere condita.* Item:

Eminet impletus pullorum carnibus anſer,
Et varias menſa torridus ambit opes.

Ingui

Inguinibus nam portat olus, ventriſque ſoluti
Truditur è medio eſiciata nitens.

Græci σιτώσιμα vocant ventriculos ouium fartos. Palladas:

ἀλλ' ἐμὸς αἴολος οὗτος ἔχων ἀνεμώλιον ἦτρον,
ὄρνεον ἐκπέμπει τῶν ἀνέμων γεμίσας.

Sed meus iſte Æolus habens inane inteſtinum auem emittit implens ventis. Alludit ad Æolum, qui Vlyſſi ventos in vtrem incluſerat. Heliogabalus comedit ſæpiùs ad imitationem Apicij calcanea camelorum, & criſtas viuis gallinaceis demptas, linguas pauonum, & luſciniarum; quod qui ederet, ab epilepſia tutus eſſe diceretur. Exhibuit & palatinis ingentes dapes extis mulorum refertas, & cerebellis phœnicopterum, & perdicum, ouis, & cerebellis turdorum, & capitibus pſittacorum, & faſianorum, & pauonum. Idem canes iecinoribus anſerum pauit. Exhibuit & ſumina aprugna per dies decem, tricena quotidie cum ſuis bulbis. Bulbæ ſunt vuluæ. Verſus Mæuij apud Macrobium:

Alteris inanem bulbam madidantem dari.

Strutocamelos exhibuit in cœnis aliquoties, ait Lampridius. Apud Pollucem *lib.6.cap.7.* ἥμερα κρέα, σύεια, χοίρεια, ὀρνίθεια, πολυπόδεια, περδίκεια, λαγῷα, σκελίδες, λαγωῶν, τεμμάχη κρεῶν. *Carnes cicures ſuillæ, porcinæ, altiles, polypodum, perdicum, pulpamenta leporum, carnium fruſta.* Herodianus *lib. 4.* αἱ κάμηλοι μάλιστα ἔχουσιν ἁπαλὰ τὰ πέλματα. *Cameli habent calcanea tenerrima, quæ comedit Heliogabalus, & Arabes.* Athenæo *lib.8.* γαστρίον ὠνθυλευμένον, *ventriculus fartus.* Hippocrates *lib.* περὶ παθῶν, κρέα σκύλακος ἑφθά, *carnes catulorum coſtas* certis morbis præſcribit. Romani, & Græci eſitauere catulinam. E Bœotia pe-

 tebantur

tebantur anates,palumbes, trochili. Ariſtophanes *in Pace*, κ᾽ἀκβοιωτῶν γε φέροντας ἰδεῖν. χλῶας, νήττας, τροχίλους. Idem *in Acharnan.* à Bœotis afferre ſe ait anates,gracculos, attagenas,Phalaridas,trochilos, colymbos, νάσσας, κολοιοὺς, ἀττάγας, φαλαρίδας, τροχίλους, κολύμβους. Adipem anſeris ſalitum adamarunt, gallinas,vitulos, χηνὸς ἀλιστὰ, λίπη, ὄρνια, καὶ μόσχεια. Hippocrates opponit τὰ γαλαθηνὰ κρέα τοῖς ἰσχυροτέροις, καὶ τελείοις, *lacteas carnes robuſtioribus cibis, & perfectis.* Idem iunctim nominat νεφρὸν, *renes*, καὶ ψοὴν, *& lumbos*, νεφρομήτρας, νεαρρομήτορας ψοὰς, quæ dicuntur παρὰ τὸ ψᾶν, διὰ τὸ ῥαδίως ἀποψᾶσθαι, quia facilè radantur. οὖθαρ τῶν προβάτων, *utar mamma ouium.* τῶν ζώων τὸ κατὰ τοὺς μαστοὺς, *edules mamma, ſumen.* ὑπήτριον, ὑπογάστριον, de bipedibus, quadripedibus, atque adeò de piſcibus. Leporinæ carnes Hippocrati λαγῶα κρέα, λάγεια. Quidam lepores hirundines vocantur, quia hirundinis ſunt colore ſurſum nigri, deorſum albi, χελιδόνιαι λαγωοὶ, οἱ ἄνω μέλανες, τὰ δὲ κάτω ὑπόλευκοι. Athenæus *lib.9.* Induſtriam coqui cuiuſdam laudat, qui porcellum in menſam intulit, ab altera parte ὀπταλέον, καὶ κραμβαλέον, aſſatum, & probè toſtum, ab altera parte iurulentum, & elixum, ὡς ἂν ἐξ ὕδατος ἐψημένον ταχερῶς. Aliud in illo porcello miraculum fuit, quod erat ἄσφακτος, nullo veſtigio vulneris, tamen erat exenteratus, & fartus. Si olla, in qua torrendo carnes corruptæ fuerint, immittatur bene calida in peluim aceto frigido plenam, carnes retorridæ nimia coctura corriguntur, ait Athenæus, qui carnes roris inſtar teneras vocat κρεάδια δροσώδη τὴν χρόαν. Iecur anſeris fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, exemptum quoque lacte, & mulſo augetur. Apud eumdem

eumdem, δώρειον ἐπάγω χῆνα τῷ φυσήματι, *Doricum tumore anſerem infero.* Aquila item expreſſa coqui arte, quæ album anſerem ferret, ἀετὸς ἀργὴν χῆνα φέρων. Dicebantur σκελασίαι, σκελάζειν. σκελάζει νεοττὸν ἁπλῶς καὶ τόνδε, apparat pullum hunc ſimpliciter. Carnes, quæ feruendo in cacabo coctæ ſunt, dicuntur κρέα ἀναβραστὰ, ξεστὰ, ἑψημένα. Scholiaſti Ariſtophanis *in Acharnan.* ἀναβράττετε, ἐξοπτᾶτε, στρέφετε, ἀφέλκετε τὰ λαγῷα. *Feruefacite, aſſate, vertite, abſtrahite leporinas carnes.* Comedebant & coleos, quos renes vocarunt, Latini polimenta, Græci ὄρχεις, νεφροὺς, διδυμάτας, hodiéque Italis cibus gratiſſimus. Condimentum quoddam fuit è pingui, & aceto, quod dictum oxyliparon. Attagen, de quo ſuprà egimus, vulgò dicitur ἀτταγὴν, Atticis ἀτταγᾶς, Latinis attagena, & attagen. Hieronymus *epiſt. ad Aſellam*, Tu attagenem ructas, & de comeſo acipenſere gloriaris.

De Pauo & alijs auibus.

CAPVT VII.

HOratius *Satyr. 2. lib. 2.* Paui ſaporem præferri gallinæ putat.

Vix tamen eripiam poſito pauone, velis quin
Hoc potius quàm gallina tergere palatum,
Corruptus vanis rerum quia vaneat auro
Rara auis. Tamen vtriuſque idem ſapor
Carne tamen quamuis diſtat nihil hac magis illa.

Idem,

—— *at ſimul aſſis*

Miſcueris

Miſcueris elixa conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent.

De luſciniis *Satyr.* 3.

Quinti progenies Arri par nobile fratrum
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmptas.

Satyr. vlt. lib. 2.

—— deinde ſequuti
Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre,
Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi,
Et leporum auulſos, vt multo ſuauius, armos,
Quam ſi cum lumbis quis edit, tum pectore aduſto
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes.

Mazonomus eſt lanx prægrandis.

De Ficedula.

CAPVT VIII.

FIcedulæ pipere aſpergebantur. Martial. *lib.* 13.
Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo
Quum tibi forte datur, ſi ſapis adde piper.

Ceream vocat ob pinguitudinem toto corpore flaueſcentem. Petron. Hic neſcio quid boni debet eſſe, perſequutus putamen manu, pinguiſſimam ficedulam inueni piperato vitello piperatam. Martialis,

Quum me ficus alat, quum paſcar dulcibus vuis,
Cur potiùs nomen non dedit vua mihi.

συκαλὶς apud Varr. *lib. de L. L.* Ficuum eſu pinguis fit. Athenæus *lib.* 2. Gellius *lib.* 15. *cap.* 8. Suetonius item ait à Tiberio Cæſare Aſellio Sabino H S. ducenta

centa donata, quòd in dialogo quodam inſtituerit certamen inter boletos, ficedulas, oſtreas, & turdos.

De Turdo, & Anate.

CAPVT IX.

TVrdi quaſi tardi, quod ſerò ad calida ſe referunt apud Iſidorum. Ariſtoteli τριχάδες. Ariſtophanis Scholiaſtes turdum cæteris auibus ſapidiorem putat. Horat. *lib.* 1. *ep.* 1. Nil melius turdo. Martialis,

Inter aues turdus ſi quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Idem,

Illic coronam pinguibus grauem turdis videres.

Lib. 13.

At mihi de turdis facta corona placet.

Auicenna autem alas, ventrem, & hepar in anate commendat, νῆσσα νῆττα χηνοπικίδιον, anas domeſticus nihili eſt, fluuiaticus laudatur. Martialis,

Tota quidem ponatur anas, ſed pectore tantùm,
Et ceruice ſapit, cætera redde coquo.

Vide Athenæum *lib.* 9.

De Turture, & Columba.

CAPVT X.

ISidorus *lib.* 12. *cap.* 7. Turtur pudica auis gemitum pro cantu edit. Virgil.

Nec

Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab vlmo.
τρύζει τρυγών. Martial. *lib.*13.
Dum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebis.
Hyeme implumis in caua arbore latet, Autumno pinguis eſt. Martial. *lib.*3.
Sed tendit auidis rete ſubdolum turdis.
Gemit hinc palumbus, inde cereus turtur, id eſt, pinguis. Ouidius in Philom.
Et castus turtur, atque columba gemunt.
Columba τρήρων πέλεια, πελειὰς, περιστερά. Ouidius,
Aſpicis vt veniant ad candida tecta columbæ,
Accipiat nullas ſordida turris aues.
Iſidorus *lib.* 12. columbas dici vult, quòd earum colla ad ſingulas conuerſiones colores mutent. Veneri ſacræ ſunt. Martialis *lib.*3.
Sonantq; turres plauſibus columbarum.
Paphias columbas Martialis *lib.*8. vocat. *lib.*13.
Ne violes teneras praduro dente columbas.
Lampridius pullos columbæ vocat pipiones, περιστεριδεῖς, eos maximè qui palmulis pedum ſunt pennatis. Columbinus Martiali dicitur.

De Perdice, & Gallina.

CAPVT XI.

Perdicem vnam Ariſtippus 50. drachmis emit. Martialis,
Ponitur Auſonijs auis hæc rariſſima menſis,
Hanc in lautorum mandere ſæpe ſoles.
Athenæus *lib.*14. Plinius *lib.*10. *cap.*33. De gallina altili Columella. Qui volunt non ſolùm opimas,

ſed

ſed teneras aues efficere, tribus aquæ partibus vnam; bonam vini miſcent, madefactóque triticeo pane obeſant auem. Quæ prima Luna ſaginari cœpta, vigeſima perglíſcit. Plinius *lib.* 10. *cap.* 50. Gallinas ſaginare omnium primi cœpere Deliaci. Martialis:

Paſcitur & dulci facilis gallina farina,
Paſcitur & tenebris, ingenioſa gula eſt.

Varro *lib.* 3. *cap.* 9. *de re ruſtica*, Gallinas villaticas includunt in locum tepidum, anguſtum, & tenebroſum, quòd motus earum, & lux pinguedini inimica. Columella: Locus ſit calidus, & minimi luminis, vt ſaginentur.

De Galbula, Catta, & Pauo.

CAPVT XII.

GAlbula, ſeu Galgala, Græcis dicta ἴκτερος. Quidam Charadrium eſſe volunt, aut συκοφάγον, ficedulæ non abſimilem. Vide Oppianum, & Epiphanium *cap.* 23. *de Animalib.* & Ælianum, eſt ὀλόλυγος. Plinius *lib.* 30. *cap.* 2. Icterum, & galgulum vocat. Martialis,

Galbula decipitur calamis, & retibus ales,
Turget adhuc viridi cum rudis vua mero.

Catta Pannonica quæ ſit ignoratur, de qua Martialis *lib.* 13.

Pannonicas nobis nunquam dedit Vmbria cattas.

De pauone alibi diximus. Macrobius *lib.* 3. *Saturn.* Ecce non admiranda ſolùm, ſed & pudenda, vt oua pauonum quinis denariis væneant. S. Auguſtinus

nus *lib. de ciuit, Dei*, ſcribit eius carnem per totum annum à putredine & carie illæſam ſeruari. ταὼς Græcis. Martialis,

Miraris quoties gemmantes explicat alas,
Et potes hunc ſæuo reddere dure coquo.

Iuuenalis,

——— *& crudum pauonem in balnea portas.*

Apud Martialem *lib.*13.*epigr.*72.*&* 73. Cygnus, & Porphyrio, inter cibos numerantur. Porphyrio in Narbonenſi prouincia frequens, roſtro & cruribus purpura ſparſis, cæruleus toto corpore color.

De Phœnicoptero.

CAPVT XIII.

PHœnicopterus Soli ſacer alis puniceis, ciconia paulò maior, ſed ei forma non abſimilis, ſi colorem, & roſtrum extimum excipias, paluſtris Nili accola, vt prodit Kiranides *ca.*7. de quo Martialis *lib.*13. *epigr.*66.

Dat mihi penna rubens nomen, ſed lingua guloſis
Noſtra ſapit.

Idem *lib.* 3.

Nomenq́ue debet, quod rubentibus pennis.

Suetonius *in Caligula*, Phœnicopterus auis circa lacus, & paludes victitat, colore decora purpureo. Iuuenalis phœnicopterum ingentem vocat. Heliogabalus linguas phœnicopterorum expetiit.

De

De Phaſiano, & Numidicis.

CAPVT XIV.

MArtialis *lib.* 13.

Argiua primùm ſum tranſportata carina,
Antè mihi notum nil niſi phaſis erat.

Euſtathius Agatharcides de Phaſi fluuio, πλῆθος δ' ὀρνίθων τῶν καλουμένων φασιανῶν φοιτᾷ ὑπερφυῶς χρεῖν πρὸς ἐμβολὰς τῶν στομάτων. Petronius: Iam Phaſidos vnda orbata eſt auibus. Apud Lampridium, Heliogabalus vna die nonniſi de phaſianis edit. De phaſiano alibi egimus. Petronius:

Ales phaſiacis petita Colchis,
Atque Afræ volucres.

Statius *lib.* 4.

Si Libycæ nobis volucres, & Phaſides eſſent.

Gallinæ autem Afræ, ſeu Numidicæ dicuntur Meleagrides Varroni. Horatius:

Non Afra auis, aut attagen Ionicus.

Statius *lib.* 1. *ſyl. vlt.*

Inter quæ ſubito cadunt volatu
Immenſæ volucrum per aſtra nubes,
Quas Nilus ſacer, horridúſque Phaſis,
Quas vdo Numidæ legunt ſub antro.

Martialis *lib.* 3. *epigr.* 44. de gallinis Numidicis:

Argutus anſer, gemmeique pauones,
Noménque debet, quæ rubentibus pennis,
Et picta perdix, Numidicæque guttatæ,
Et impiorum phaſiana Colchorum.

Afræ guttatæ dicuntur maculoſæ, & guttis diſtinctæ.

De Anſere.

CAPVT XV.

ANſerem laudat Catullus ſaporis ſuauitate, meo animo iniuria. Totum illud anſerinum genus præ ficedula, perdice, attagene inſipidum eſt. Catullus:

Cinæde Thalle mollior cuniculi capillo,
Vel anſeris medullula, vel imula oricella. alij, *hinnula.*

Petronio dicitur albus anſer, & pictis anas pennis. *In Catalectis:* Quidam, mollior anſeris medulla.

De Ruſtica perdice.

CAPVT. XVI.

EA vocatur Græcis σκολόπαξ, quia roſtrum habet oblongum inſtar pali. Nemeſius:

Præda eſt facilis, & amœna ſcolopax,
Corpore non auibus Paphiis maiore videbis.

De Hædo & Porcello.

CAPVT XVII.

AVibus ſubijciam hœdulum, de quo Martialis *lib.* 13.

Laſciuum pecus, & viridi non vtile Baccho,
Dat pœnas, nocuit iam tener ille Deo.

Quia

Quia capri dens viti nocet. Ouid. *lib.1. Faſt.*

Rode caper vitem.

De Porcello Martialis *lib.13.*

Lacte mero paſtum, pigræ mihi matris alumnum
Ponat, & Aetolo de ſue diues edat.

De Glire.

CAPVT XVIII.

GLires comedebantur, vt Apicius *lib.8. cap.9.* Petronius, Ponticuli etiam ferruminati ſuſtinebant glires melle,& papauere ſparſos. Plinius *lib.8.cap.52.* Sicut glires quos cenſoriæ leges,principſque M. Scaurus in conſulatu non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia. Martialis,

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore ſum quo me nil niſi ſomnus alit.

De Iecore anſeris.

CAPVT XIX.

PLinius:In omni iocinorum genere præſtat anſerinum, tanquam tenerius, humidius, & ſuauius. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit. Horatius,

Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi.

*Lib.2.Satyr.*8. Iuuenal. *Satyr.5.*

Anſeris ante ipſum magni iecur anſeribus par.

Inuentum M.Apicij, ficu carica ſaginatis, ac ſatietate necatis repente mulſo dato. Exemptum iecur lacte mulſo augetur, ait Plinius.

De Apro & Lepore.

CAPVT XX.

APri alij aliis eſui commodiores. Horat. *Satyr.4. lib.2.*

Vmber, & iligna nutritus glande rotundas
Curuat aper lances carnem vitantis inertem,
Nam laurens malus eſt, vluis, & arundine pinguis,
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules,
Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.

Virgil. *lib.2. Georg.* ſcribit vros, & capreas viti noxias eſſe,

Cui ſuper indiguas hyemes, ſolémque potentem
Sylueſtres vri aſſidue, capreæq́; ſequaces
Illudunt.

Hillis, & inteſtinis tenuiſſimis fartis veteres vſi πρὸς ἀνασόμωσιν. Ibidem Horat.

—— Perna magis, ac magis hillis
Flagitat immorſus refici.

Immorſus, id eſt, ieiunus apud Iſidorum *in Gloſſis.* Idem *Satyr.2. lib.2.*

Rancidum aprum antiqui laudabant.

De Laliſione.

CAPVT XXI.

LEpores Martialis cæteris herbaticis animalibus anteponit, Damas prædam eſſe canibus, & hominibus dolet. Oryx ἀγχίσθυμος Oppiano vnicor

vnicornis, & biſulcus rarò in menſam venit. Ceruus eſt frequentior, Laliſio pullus eſt onagri. Vox eſt punica. Plinius *lib.* 8. *cap.* 44. Onagri in Phrygia, & Lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præſtantibus ſapore Africa gloriatur, quos Laliſiones appellant. Martialis,

Dum tener eſt onager, ſoláque Laliſio matre,
Paſcitur, hoc infans, ſed breue nomen habet.

De Caprea, Dorcade, & Hinnulo, vel Hinnuleo.

CAPVT XXII.

Martialis,

Pendentem ſumma capream de rupe videbis
Caſuram ſperes, decipit illa canes.

αἴγαγρος, δορκάς. Horat. *lib.* 3. *cap.* 15.

Laſciuæ ſimilem ludere capreæ,

Lib. 1. cap. 3.

Sed prius Appulis iungentur capreæ lupis.

Martialis aliam capream à Dorcade facit. *lib.* 13. quia Dorcas magis accedit ad naturam cerui, dicta quia eſt oculatiſſima à δέρκομαι. Vetus verbum, μὴ πρὸς λέοντα δορκὰς ἅψωμαι μάχης. Hinnuleus & hinnulus eſt fœtus capreolorum, caprearum, damarum. Horat.

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë.

Omnes iſti cibi ſapidi.

De Lucanica.

CAPVT XXIII.

LVcanica pertinet ad cibos qui è carnibus fiunt. Apicius, vt Lucanicæ fiant inteſtinum perquàm tenuatim productum nucleis farcies, ad fumum ſuſpendes. Item, Lucanica fit ex liquamine, inteſtino, & albumine porri conciſi. Apud Varron. *lib. de ling. Lat.* Lucanicæ fiunt ex aruina, pipere cymino conciſis carnibus porcij, in Lucanis reperta. Arnobius *lib.* 2. Caſtellamenta Lucanica, ſuminatam cum his carnem, & glaciali conditione tuceta. Martial. *lib.* 13. *epigr.* 34.

Filia Picena venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Malè nonnulli faciunt eadem Iſicia Lucanicis. Item, Copadia, pulpus apud Apicium, Circellum rotundum, guſtum verſatile, guſtum de oleribus. Botellum ex oui vitellis, coctis nucleis farcies, ad fumum ſuſpendes ait Apicius, qui & Duracina tubera, & patellam Lucretianam ponit. E menſa quæ ſuperfuerant in caniſtris aſſeruabantur, vt alibi oſtendimus. Horat. *lib.* 2. *Satyr.* 6.

—— cùm ponit vterque
In locuplete domo veſtigia, rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Multáque de magna ſupereſſent fercula cœna,
Quæ procul exſtructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem.

Gallina vt ſubitò tenera & ſapida fieret, viua in vinum

vinum aqua miſtum merſabatur. Horat. *lib.* 2. *Satyr.* 4.

Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes
Ne gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris viuam miſto merſare falerno,
Hoc teneram faciet.

De Carnibus elixis & coctis.

CAPVT XXIV.

Athenæus carnes elixas vocat ἐξ ὑδάτων κρέα, ἑφθὰ ἐν ζωμῷ, quæ minus aluint, quàm carnes aſſæ. Apud Suetonium *in Claudio*, Popinæ, in quibus cocta vendebantur, dicuntur Alexandrinis ἑφθοπώλια, Atticis μαγειρεῖα, καὶ ἀλλαντοπωλεῖα. Ventres ſanguine, & pingui fartos Tertullianus vocat botulos cruore diſtentos, κοιλίας ἀδυγαστώτους Ariſtophanes *in Equitibus*. Homerus *Odyſſ.* 6.

γαστέρες αἵ δ' αἰγῶν κέατ' ἐν πυρὶ, τὰς δ' ἐπὶ δόρπῳ
κατθέμεθα, κνίσσης καὶ αἵματος ἐμπλήσαντες.

Ventres caprarum iacebant in igne, quas poſuimus in cœna nidore, & ſanguine refertas. δέλφαξ ὀπωρινὸς ἠτεαῖα partes inteſtinorum ſuis autumnalis adipatæ commendantur. Ariſtophanes *in Theſmophor.* οὐ δὴ χορδαὶ, οὐδ' ἠτεαῖον δέλφακος. *Non ſunt fartes, neque inteſtinum ſuis.* Eiectitiam vuluam porcariæ anteponit Plinius, ἐκβολὰς, eiectitia vulua Athenæo, ἐκτομὰς exciſa. ἥπατα ταγηνιστὰ fricta in fartagine iecinora, *lib.* 3. Athen. Hippocrates, ἧπαρ βοὸς ἐν σποδιῇ ὀπτὸν, *iecur bouis in cinere toſtum.* ζωμὸν vocant iuſculum, in quo carnes coxerant. Apud Galenum

lenum *lib. de puero epileptico*, σάρκες ἁπλῶς ἠρτυμέναι δι' ὕδατος ἄνηθον ἔχοντος, ἥδυσμα, καὶ πράσον, ἔλαιόν τε καὶ ἅλας· σάρκες ἄνευ κνίσσης ὀπτημέναι ἐν κλιβάνῳ. *Carnes ſimpliciter parata in aqua cum anetho, condimento, porro, oleo, ſale, carnes ſine nidore, & pingui in clibano toſta.* Plutarchus *in ſympoſ.* τροφὴν ἄκνισσον victum ſimplicem vocat. ἡδυσματόληρα ὀψάρια, opſonia cum nugis condimenti, Athenæus. Philo *in Allegoriis*, ἐπικτρώματα γίνεται ὀψαρτυτῶν, καὶ σιτοπόνων, λιχνῶν περιεργία, vt eiectitia vulua, aut fœtus ſuis ex vtero exculcarentur. δαιτρὸς apud Athenæum *lib.* 5. acceptos à coquo cibos menſis inferebat, proma conda ſublatas de menſa reliquias in penum condebat, & promebat, quoties opus eſſet. Lucianus *in Lexiphane* ait gallos, qui canere deſiiſſent, comedi, καὶ ὄρνις σιωπηρὸς, καὶ ἀλεκτρύων ἤδη ἀπῳδός. καὶ οἶν τὸ ὅλον ἰπνοκαῆ εἰχομεν, καὶ βοὸς λειπογνώμονος κωλῆν. *Ouem totam in furno aſſatam, bouiſque iam auo confecti pernam anteriorem.* μῦμα, & ματτύα apud Athenæum *lib.* 14. obſonij genus exquiſiti ex cruore, & carne cum aliis condimentis. Cibos, quibus veſcimur, vocant τὰ προσφερόμενα, eſum προσφορὰν, edere προσφέρεσθαι. Cibos Hippocrates vocat προσάρματα. Extantes è corporis trunco partes dicuntur κῶλα, ſed in mactatis victimis, κωλῆνες, κωλεοὶ, κωλεαὶ ſunt integra membra. Heſychius, κωλῆνες ſunt ἀκρωκώλια, id eſt, extremæ partes τῶν κώλων, at κωλῆν eſt integrum membrum, crus, femur, pedes. Athenæus *lib.* 4. παρατεθέντων κωλήνων, τὸ μηρίον ὁ κράτιστος ἐλάμβανε. Cùm colenes appoſiti eſſent, ſeu integra membra, fortiſſimus, & optimus femur accepit. Sal diuitum menſis inferebatur, non merus, & ſimplex, ſed cum thymo contuſus, & ſuaue olens.

Athenæus, ἅλας ἡδυσμένους ὁρῶ ἐν ἄλλαις παροψίσι. *Video ſalem odoribus conditum in aliis lancibus.* Ariſtophanes *in Acharnan.* ἅλας θυμίτας vocat conditos. Scholiaſtes, ἅλες θυμιτίδαι μετὰ θύμου πεποιημένοι, *ſales Thymitidæ thymo conditi*, ἅλες ἀνήδυντοι, *ſales inſulſi.* Hippocrates, ἀκρεκώλια ἑφθὰ ταχερὰ, *membra cocta tenera.* Pherecrates, δίεφθα ἀκρεκώλια, *extremæ partes coctæ.* Athenæus opponit τὰ ταχερῶς ἑψημένα τοῖς κραμβαλέοις, *quæ teneriter cocta ſunt, torridis, & aſſis*, iurulenta aſſis. κωλῆνες ταχεροὶ, *ſaliti, delicati.* Itali dicunt, *moruidi*, ἁλιστοί· ταρίχη ἁλιστὰ κρέα, *ſalſamenta, carnes ſalitæ.* πίποι, *pipiones* ſunt pulli auium volare incipientes. ἀμνὴ, *agnus anniculus.* Paropſis interdum dicitur vile obſonium, ſeu maza, apud Athenæum. Auium cerebella fibris ademptis per collum transmiſſa in pretio fuere, ἐγκεφάλους ὀρνίθων, καὶ χοίρων σφόδρα ἐξινιωθέντας ἥδιον. ἐξινοῦν, ἐξινᾶν eſt *vacuare.* Interdum cum ipſis ollis, in quibus coctæ erant, lentes circumferebantur, apud Athenæum. περιενεχθεισῶν ὀρνίθων τε ὀπτῶν, φακῶν τε, καὶ πίσων αὐταῖς χύτραις. Et aſſæ gallinæ circumlatæ. Faba, & piſum coctionis cauſa ſeritur. Fit enim ex iſtis ius denſum pultaceum, quod Gallicè dicitur *vne purée de pois.* πίσον ἑψήσεως ἕνεκα σπείρεται, ἐτνηρὸν γὰρ ἐκ τούτων ἕψημα γίνεται· ἔτνος pultem vocant. Quæ de menſa caderent inter epulandum, mortuis conſecrabant, ideò Steneboea apud Euripidem, Bellerophontis audita morte, quidquid ſub menſa caderet, illi dicauit:

ἐπειδὴ νομίζοι τὸν Βελλεροφόντην τεθνάναι
πεσὸν δέ νιν λέληθεν οὐδὲν ἐκ χερός,
ἀλλ' εὐθὺς αὐδᾷ τὸν Κορίνθιον ξένον.

Nihil, quod de manu cadat, eam latet, ſed ſtatim

 id

id dicat hoſpiti Corinthio.Ferinas carnes vocant *ἀγρίμαια*, *lib.* 12. Athenæi, *πολλὰ δὲ τῶν ἀγριμαίων ἦλθεν*. Cibi menſis impoſiti dicuntur interdum *ἐπιτραπεζώματα*. Cibi omnes præter panem vocantur *τὰ προσφάγια*. In Athenienſium mutitationibus ciborum *περιφορὰν* fuiſſe diximus, cùm circumferrentur cibi, vt quiſque caperet quantum vellet. Apud Theſſalos ſingulis conuiuis ſingulæ patinæ probè inſtructæ apponuntur. Alexis, *ἀλλὰ δὴ καθ' ἕνα ἑκάστῳ αὐτοῖς παρατεθέντα μεγαλείως, οὐκ ἀπλήρως, οὐδ' ἀπηκριβωμένως.* *Sed omnia ſanè ſingulis appoſita magnificè.* *μεγαλείως* malim, non Attico, & parco more, neque nimis aſtricto. *κόλον* veteres dixere alimentum, vnde *ἄκολος*. Athenæus *lib.* 7. *ὄψον δὲ πᾶν τὸ πυρὶ κατασκευαζόμενον εἰς ἐδωδὴν*, ab *ἕψω*, quaſi *ἑφθὸν*, elixum, vel ab *ὀπτῶ*, quaſi toſtum. Alij *ὄψον* ab *ὀψὲ*, id eſt, ſero. *οὐχὶ ἕωθεν, ἀλλ' ὀψὲ τοιαύτας τροφὰς προσφέροντο*, quia non manè, ſed veſperi cibos comedebant, vel quia vſus obſoniorum ſerò introductus eſt, cùm primi homines herbis victitarent. Reliquias qui è menſa tollebant, dicebantur *ἐκφατνίζειν*. Athenæus *lib.* 4. *ἐκφατνιζομένων σαρκωμάτων ἕκαστος ἀπέφερε ὁλομελῆ κρέα*, cùm reliquiæ ciborum congregatæ de menſa tollerentur, quiſque auferebat carnes membris integris conſtantes. *ἐκφατνίσματα ἄρτων*, panis fruſtula inter analecta menſarum conuerti ſolita. Lex Fannia carnis ſalitæ quindecim talenta in annum expendere permiſerat, *κρέως καπνιστοῦ δεκάπεντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει*, carnis fumo duratæ. Talentum vnum centum viginti libras Romanas continet. Salitæ carnes *τεταριχευμένα κρέα ἅλιστα*. *ὄψον*, & *προσόψημα* *δὲ προσφάγιον*, quidquid ad panem adhibetur,

betur, Latini pulmentum, pulmentarium, obſonium vocant. Heſychius, κῶλα, πόδες, σκέλη, ὀσῦ, μέλη, κερκίδες, κωλαβοῖλαι, ταῦρει, κωλεὰ, μέρος κρέατος, πῦς σκέλος ὑὸς ὀπίσθιον· κωλῆν, κωλεόν. κωλίαν ἰγνύαν, τὴν γαστροκνημίαν, τὴν κνήμην. Apud Cerretanos Hiſpaniæ pernæ egregiæ componuntur τοῖς καντα-βρικοῖς ἐνάμιλλοι πρόσοδον οὐ μικρὸν τοῖς ἀνθρώποις παρέχουσι. Cantabricis dubiam palmam facientes, vnde magnos reditus reficiunt, vt Strabo *lib.* 3. apud Athenæum *lib.* 3. Antiphanes ait, ἀκρεοκώλιον ὕειον ἀφροδίτῃ γελοῖον ἀγνοεῖς. Argiui Veneri ſues immolant, feſtum dicitur ὑστήρια. σῦν vocant quaſi θῦν à θύω, quod à ſue pecoris immolandi initium ſumptum. ἀγέλωρος ὁ σύαγρος, aper. Ouidius *lib.* 1. *Faſtor.*

Prima Ceres auida gauiſa eſt ſanguine porca.

Galenus porci carnem cæteris anteponit, quia humanæ ſimilior. Chalcidenſis hoſpes Tito Quintio ferinæ carnis omne genus appoſuit in ſolſtitio. Miranti dixit: Arqui hoſpes omnes iſtiuſmodi dapes ex ſue domeſtico fuerunt. Tum Quintius: Talis eſt Ædepol Antiochi exercitus, cataphracti alij, alij velites, alij haſtati, aut legionarij, phalange compoſiti, verùm omnes Syri ſunt. Perna, glans, ſumen, callus, penita offula ex porco. Ægyptij, & Flamen Dialis porcum non tangunt. In Creta ſacra ſus, quia Ioui prima mammam præbuit, & grunnitu vagitum eius occultauit. Ægyptius, qui tetigit ſuem, immundus habetur, donec viuo fluuio lauerit, quia bruta, libidinoſa, amica luto. Diogenes aiebat athletas ictus non ſentire, quia ſuillas carnes ederent. Prægnans terræ ſus mactatur, quæ propria ei eſt hoſtia, ait Macrobius *lib.* 1. *cap.* 12. *Saturnal.* Iuuenalis *Satyr.* 2.

Atque

Atque bonam teneræ placant abdomine porcæ,
Et magno cratere Deam.

Porci laribus immolantur. Propertius *lib.* 4.

Parua ſaginati luſtrabunt compita porci.

Horatius 3. *lib.* 2.

—— immolet æquis
Hic porcum Laribus.

Romani cæſo porco fœdera feriebant. Virgilius:

—— & cæſa iungebant fœdera porca.

Ideò porcus in Romanorum vexillis pacis argumento, aut quia nunquam in paſcendo retrocedit, ſed pergit vltra. Porcus ſacer Cereri. ἐν τοῖς μυστηρίοις τῇ Δήμητρι χοῖρος θύεται, ait Scholiaſtes Ariſtophanis *in Acharnan.* φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν vocem porcorum, qui in myſteriis immolantur. Iuuenalis *lib.* 11.

Moris erat quondam feſtis ſeruare diebus
Sicci terga ſuis, rara pendentia crate,
Et natalitium cognatis ponere lardum.

τεμάχη, σκελίδες, τόμοι, πλευρίδες. *Perna, ſegmenta, latera ſuum, ſuccidia, petaſones.* Plinius *lib.* 8. *cap.* 51. Fico carica necantur ſues ſatie, repentè mulſo dato, neque alio ex animali numeroſior materia ganeæ, quinquaginta propè ſapores, cum cæteris ſinguli. Cenſores interdixere ſumina, glandia, abdomina, teſticulos, vuluas, aprugnos, callos. Publius Mimus ſumen primus vocauit. Aper in tres partes diuiditur, media in cœnam dicitur lumbus aprugnus. Olim dimidiatus aper in cœnam fuit. Primus Rullus ſolidum aprum poſuit; primus lumbos aprugnos dixit, & ſolidum aprum Ciceroni dedit. Porci non lactentes dicuntur nefrendes, quia fabam frendere non poſſint. Varro *lib.* 2.

de

de re ruſtica, cap. 4. Scropha cùm eſſet quæſtor Licinio Neruæ, & hoſtes impreſſionem feciſſent in caſtra, cohortatus milites, vt caperent arma, atque exirent contrà, dixit, celeriter ſe illos vt ſcrofa porcos diſiecturum; id quod fecit, & ſcrofæ cognomen inuenit. Patres noſtri dixere ignauum, & ſumptuoſum eſſe, qui ſuccidiam in carnario ſuſpenderit, potiùs ab laniario, quàm ex fundo domeſtico. E porcis ſuccidias Galli optimas, & maximas facere conſueuerunt. Quotannis è Gallia apportantur Romam pernæ tomacinæ, tæniacæ, petaſones. Miſſa offula cum duabus coſtis, quæ penderet. Decimo à partu die porci dicuntur ſacres, id eſt, puri, & ad ſacrificia idonei. Maiales verres, qui anniculi, vel ſemeſtres. Porci, qui depulſi ſunt à lacte, dicuntur Delici. Caſtrati magis creſcunt. Porci variis morbis infeſtantur. Apud Suidam, *τρία πάθη τῶν ὑῶν, βράγχη, μέρος τινὸς τοῦ σώματος, κραῦρα, πυρετὸς σὺν κεφαλῆς πόνῳ, σημειοῦται δὲ τοῦτο τῷ καταβεβλῆσθαι τὰ ὦτα, καὶ κατηφῆ εἶναι τὰ σώματα, ἡ διαῤῥοή ἐστιν ἀθεράπευτος. κραῦραν οἱ νομεῖς ἐγχυματίζουσι. τὸ δὲ βράγχος περιτέμνουσι τὰ σεσηπότα τῶν σαρκιδίων. Odyſſ. lib.*5. *ἔδουσαι βάλανον μενοεικέα, καὶ μέλαν ὕδωρ πίνουσαι, τά θ᾽ ὕεσσι τρέφει τεθαλυῖαν ἀλοιφήν.* Varro *lib.*4. *de lingua Latina*, Suillam primò aſſam, deinde elixam, tum è iure. Succidia à ſuibus concidendis. Nam id pecus primùm occidere cœperunt domini, & vt ſeruaretur, ſalire. Offula in ſue offa minima. Inſicia ab eo, quòd inſecta caro. Feſtus depubem porcum vocat, qui prohibitus ſit pubes fieri. Diſſulcus, cùm in ceruice ſetas diuidit. Euſtathius, *τῶν συῶν τὰ μὲν τέλεια, καὶ ἔνορχα κάπροι, τὰ δὲ πίονα σίαλοι, τὰ δὲ θήλεα σύες, τὰ δὲ νέα δέλφακες,*

τὰ

τὰ ἢ ἄπαλα, καὶ νέογνα χοῖροι. Heſychius, ὗς ἀπὸ ῥοπάλων δραμεῖται, παροιμία, ἐπὶ τῶν ἑαυτοὺς, εἰς ὄλεθρον βαλλόντων. Vet.Gloſſ.perniones χέμετλα, lege, τεμάχια, vel τεμάχη. Diuina tomacula porci candiduli, Iuuenalis *Satyr.* 10. Feſtus, Porca biſeta, cuius à ceruice ſetæ bifariam diuiduntur, cùm iam incipit maior eſſe ſex menſium. Vet. Gloſſ. Biſenus χοῖρος, ἑξαμηναῖος, lege, biſetus. Herodotus *lib.* 2. Porci in Ægypto μιαροὶ. ἢν τις ψαύσῃ αὐτῶν παριὼν ὑὸς αὐτοῖσι τοῖς ἱματίοισι ἀπὸ ὧν ἔβαψε ἑαυτὸν βὰς εἰς τὸν ποταμόν. Omnes fugiunt ſubulcos, συβώτας. Varro *lib.* 7. Volutares ſues colluuiares, volutares homines in tenebris, ac ſuilla, viuunt. Athenæus *lib.* 9. πτελίδων συῶν. Vide Clementem Alexandrinum *lib.* 7. *Stromat.* Apud Athenæum, σπλάγχνα ὤπτηται, χαῦνον ἥρπασται, κρέας ἐξ ἅλμης. *Viſcera toſta ſunt, fungoſum ſublatum eſt, caro ex ſalſamento de ſue.* Phaſianus Solis vaporibus coquebatur. Hieronymus *epiſt.ad Oceanum,* Non vt Phaſidas aues lentis vaporibus coquat, qui ad oſſa perueniant, & ſuperficiem carnis non diſſoluant, artifici temperamento. Cerebella erant in deliciis. Apicius *de pultibus Iulianis,* Alicam purgatam infundis, cùm feruerit oleum, immittis cerebella duo cocta ſelibram pulpæ.In Prytaneo alebantur bene de Republica meriti pane,carne,tomaculis. Ariſtophanes *in Pluto,* πρυτανεῖα σιτηρὸς ἄρτος, κρέας, καὶ τέμαχος. *Fruſtum lardi, aut piſcis, quia frequens lardi vſus fuit.* Varro *lib.* 4. *de lingua Latina,* In ſue offa minima. ὀπτανέσεις aſſaturæ porci, τεμάχη, τόμοι, σκελίδες, πλευρίδες. Plutarchus *lib.* 2. *de ſarcofag.* εἰς σφαγὴν ὑῶν ὠθοῦντες ὀβελοὺς διαπύρους, ἵνα τῇ βαφῇ τοῦ σιδήρου, περισβεννύμενον αἷμα, καὶ διαχεόμενον, τὴν σάρκα θρύψῃ, καὶ μαλάξῃ.

μαλάξῃ. οἱ δ' ἐν ταῖς οὐῶν ἐπιτόκων ἐναλλόμενοι, καὶ λακτίζοντες, ἵνα αἷμα, καὶ γάλα, καὶ λύθρον ἐμβρύων ὁμοῦ συμφθαρέντων ἐν ὠδῖσι ἀναδεύσαντες φάγωσι τῆς ζώης τὸ μάλιστα φλεγμαῖνον, ἄλλοι γεράνων ὄμματα, καὶ κύκνων ἀποῤῥάψαντες. *In eadem ſuum ignea verucula impellentes, vt ferri tinctura ſanguis exſtinctus, & diffuſus carnem molliat, & ſapidiorem efficiat. Illi autem in vbera ſuum fœtarum inſilientes, & pedibus calcantes, vt ſanguinem, & lac, & tabum embryonum ſimul corruptorum in partu ſubigentes comedant, id quod in animali maximè tumet, & exæſtuat. Alij oculos gruum, & olorum corradentes, fortè* ἀποῤῥάξαντες, *vel* ἐπιῤῥάψαντες. Iſicia Græci vocant ἴσικα, ἰσίκια, vt σάλσικα, σαλσίκια. Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, Ab inſecando inſecta minutim caro, qua auium, vel piſcium ventriculi farti. Vuluæ in pretio erant. Iuuenalis *Satyr.* 11.

Qui meminit calidæ, ſapiat quid vulua culinæ.

Tertullianus *lib. de pallio, cap.* 8. Pauum cibi cauſa primus Hortenſius Orator occidit. De ſumine Martialis *lib.* 13.

Eſſe putes nondum ſumen, ſic vbere largo
Effluit, & viuo lacte papilla tumet.

Lucianus *in Lexiphane*, παρεσκεύαστο δὲ σχίδακα ὕεια, καὶ σκελίδες καὶ ἠτριαῖα, καὶ τοκάδος ὑὸς τὸ ἐμβρυοδόχον ἔντερον, καὶ λοβὸς ἐκ ταγήνου, καὶ μυττωτὸς, καὶ ἀβυρτάκη, καὶ τοιαῦταί τινες καρυκεῖαι, καὶ θρυμματίδες, καὶ θρία, καὶ μελιτοῦτται. *Apparata erant bifida ſuilla, & laterum pulpamenta, & ſuminis quædam, & ſuis nuper enixæ inteſtinum. Illud, quod fœtum recipit, & hepar è ſartagine, & alliatum, ſeu moretum, & edulium è naſturtio, & ſimilia quædam condimenta opipara, & placentæ, & frictillæ ficulnis folijs inuolutæ, & ex melle dulciaria.* Apicij pullum Numidam laceratum, vardanum, Fronto

Frontonianum, pullus tractogalates (id eſt, cum tracta,ſeu placenta ex lacte) vuluæ ſteriles,callum, libelli forte lumbelli, coticulæ, vngellæ, ſumen ficatum, ofellæ, aſſaturæ, lumbuli, renes, perna, copadia, pulpæ. Lucanica fit ex liquamine, inteſtino,& albumine porri conciſi.Iſicia de pauo primum locum habent, ſecundum de faſianis, tertium de caniculis, pulpa conciſa. Botellum ex oui vitellis coctis, nucleis pineis conciſis. Vt Lucanicæ fiant, inteſtinum perquam tenuatim productum nucleis farcies, ad fumum ſuſpendes. Coactus, & coctus cibus idem eſt Feſto. Liuius *lib.* 4. Nihil præter arma, & quod coacti ad manum fuit cibi militi ferre licuit. Virgil. *in Moreto.*

—— liquidóque coacto.

Catulina Carthaginenſes veſci ſoliti. Iuſtinus *lib.* 19. Canina carne veſci Carthaginienſes à Dario prohibiti. Homerus omnibus ὀπτὰ κρέα apponit, toſtas carnes non elixas, ἢ μελίπηκτα, χανδὺλην. Achilles νῶτα βοὸς, *terga bouis*. Philochorus ſcribit Ἀθηναίοισι ἀπέκτου ἀρνὸς μηδένα γεύεσθαι, ἐπιλιπούσης ποτὲ τῆς τῶν ζώων τούτων φύσεως, *neminem guſtare agnum qui non tonſus, aut vulſus fuerit, cùm aliquando defeciſſent.* Priamus filios ſuos vocat, ἀρνῶν, ἠδ᾽ ἐρίφων ἐπιδημίους ἁρπακτῆρας. Apud Tertull. *de pallio cap.* 8. Æſopus hiſtrio ex omnibus canoris auibus patinam confiſcauit. Apud Iſidorum *lib.* 20. *cap.* 1. *&* 2. Pulpa caro eſt ſine ſanguine, dicta quia palpitet. reſilit enim ſæpe. Hanc plærique viſcum vocant, quia glutinoſa ſit. Coluſtrum lac nouum. Arnobius *lib.* 2. Suminatam carnem, & glaciali conditione tuceta dixit, quæ hodie in Italia frequentia ſunt. Idem aues ita torreri ait, vt è pinguetudine fluente

botulos

botulos faciant. Verba eius ſunt, vt in coquendis alitibus pinguitudinem noſſent retinere labãtem, vt ſpirulas,& botulos facerent, iſicia. Lucianus de iis qui docent ἐπὶ μισθῷ, non tibi proponetur ὄρνις παχεῖα, ἀλλὰ νεοττὸς ἡμίτομος, *gallina craſſa & pinguis, ſed pullus dimidiatus*. Peregrinas aues in amoribus fuiſſe diximus. Mamertinus *in Panegyr. Iuliani*, quum quæſitiſſimæ dapes non guſtu, ſed difficultatibus æſtimarentur, miracula auium longinqui maris, piſces alieni temporis poma, æſtiuæ niues, hibernæ roſæ. Philo *in Mechanicis*, κρέα κρεμαστὰ ἐν οἰνηρᾷ τρυγίᾳ οὐδὲν ἀρτύσεως, οὐδ' ἁλὸς προσδέονται. *Carnes ſuſpenſæ in face vini non egent ſale, aut alio condimento*. Athenæus *lib.*14. ὀρνίθες σιτιστοί, δελφάκια, πεταζῶνες, καὶ πέρναι. *Aues altiles, porcelli, petazones, perna*. Catulos lactantes Romani adeò puros exiſtimabant ad cibum, ait Plinius *lib.*29.*cap.*4. vt etiam placandis numinibus hoſtiarum vice vterentur. Veteres neque ranis, neque cerebris animantium vſi, apud Plutarch. 8. *Sympoſ. Problem.*9. Grues tanti fecere, vt ex Melo inſula Romam deportarentur. *Lib.de carnis vſu* ſcribit oues Melicas vocari Medicas. τοὺς ἐν μήλῳ ἐρίφους vocat Clemens Alexand.*lib.*2.*Pædag.cap.*1.Hœdos Melicos.Catuli ferarum vocantur ὀμβρίκια.Plutarch.*Sympoſ.*2.*c.*10. τὰς δ' ὀμβρικὰς ἐκείνας δαῖτας οὐ χρὴ μεταφέρειν. *Iſtas cœnas è catulis ferarum non oportet transferre*. Seruius ad hæc *lib.*1.*Æneid.* Verubúſque trementia figunt, negat Heroicis temporibus moris fuiſſe vt carne veſcerentur elixa. Conuiuium Aureliani fuit de aſſaturis, quæ raro fuere ſine iure apud Vopiſc. Tuceta apud Gallos Ciſalpinos bubula dicitur condimentis quibuſdam craſſis oblita, & mace-

rata, ait Perſij vet. Scholiaſt. & ideo toto anno durat. Solet etiam porcina eodem iure condita ſeruari, aut aſſaturarum iura. Gloſſæ, Tucca, κατάχυμα ζωμοῦ· ζωμὸς de aſſis, ζέμα de elixis. βλύδιον τὸ ζέμα ἀπὸ τοῦ βλύζειν. νομὰς eſt gallina Numidica, λαγῷον, fruſtum leporinum quod ſingulis conuiuis apponi ſolitum. In cœna Carani σύαγροι σιγύναις ἀργυραῖς διαπεπερονημένοι περιεφέροντο ἑκάστῳ, apri venabulis argenteis confixi circumferebantur ſingulis conuiuis, qui 120. erant, vt quiſque quantum vellet caperet. σιγύνα, & σιβύναι ſunt venabula, apud Athen. *lib.* 4. apud eundem *lib.* 7. Hercules fuit amans bubulæ. Eidem πατανίων σωρεύματα ſunt patinarum ſtruices Plauto. Heſychio νωγαλεύματα ἢ νωγαλίσματα, τὰ κατὰ λεπτὸν ἐδέσματα, *edulia conciſa*; vulgo, *hachis*. Apud Clementem *lib.* 2. *Pædag.* Virile magis eſſe dicitur aſſa carne veſci, quàm elixa. κἂν δέῃ κρέως ὀπτοῦ μᾶλλον, ἢ ἑφθοῦ μεταδοτέον. Lactentes porcelli Athenæo *lib.* 4. dicuntur ὀρθαγορίσκοι οἱ γαλαθηνοὶ χοῖροι. Heſychius, ὀρθαγορικὸς χοιρίδιον μικρόν. βορταγορίσκια χοίρεια κρέα, βορτάκιοι Laconibus μικροὶ χοῖροι. Theophraſtus prodit Thyn Regem Paphlagoniæ ἑκατὸν πάντα παρατιθέντα δειπνοῦντα ἐπὶ τὴν τράπεζαν, cœnantem omnia centena appoſuiſſe, centum apros, centum boues, &c. ὀπτάνιον opus culinarium, ἐπιτραπεζώματα βρώματα ἐπιτιθέμενα τῇ τραπέζῃ. Athen. *ſub finem lib.* 4. Cibi qui inferuntur in menſam. Cibi autem qui è menſa ſublati in penu aſſeruantur dicuntur præſentes. Euſtathius, παρέοντα βρώματα λέγει τὰ ἐν τῷ ταμείῳ ἀπόθετα, ἤτοι ἕωλα· τὰ γὰρ πρόσφατα ὁ δαιτρὸς παρατίθησι. Recentia enim coquus apponit. Raro veteres vitulorum carnibus vſi. Hieronym. contra Iouinianum *lib.* 2. *de lege Valentis*

Valentis Auguſti, Ne quis vitulorum carnibus veſceretur. De boue item aratore vetitum. ἱερεῖα autem dicta non tantùm ſacrificia, ſed carnes victimæ quibus veſcebantur. Iuuenalis,

Accidente noua ſi quam dabat hoſtia carne.

Xenophon *in aſcenſu Cyri*, ἐνταῦθα πάντα ἐπιτήδεια ὅσα θεῶν ἀγαθὰ ἱερεῖα, σῖτον. Ibi omnia eſui bona, victimæ, triticum. *lib. 5.* ἱερεῖα ἐπώλουν ἡμῖν, καὶ ἄλλα ἂν ἔχοι, id eſt, *carnes vendebant nobis, & alia quæ habuerunt*, quia olim impius habitus qui ἄθυτα comederet. Apud Homerum Scholiaſtes, ἐκ ἱερῶν, ἐκ βοῶν, interpretatur θρέμμα, & quicquid vſui eſſe παρὰ ἱερὸς τὴν ἐρίαν, id eſt, *mittere lanam.* Ionibus προσοίρεαζ, *comedere*, apud Hippocratem προσοίρματι cibi. Athenæus *lib. 8.* ἄρνα σύμπηκτον ἀνθυλευμένον, *agnum conferuefactum, vel coctum conditum.* Heſychius ὄνθον condimenti genus eſſe vult. συμπήσσω, *cogo, coaleſcere facio.* κίχλαι ἐλαιοφιλοφάγοι, *turdi oliuis auidè veſcuntur.* Sturnos olim non eſitarunt quia putarunt eſſe ὀρνίθια ἄγρια, *auiculas agreſtes.* Antiphanes tamen ψᾶρας ἐν τοῖς βρώμασι καταλέγει, *ſturnos in cibis numerat.* συκαλὶς *ficedula.* Vocatur à quibuſdam ἐλαιὸς, ait Alexander Aphrodiſ. ab aliis πιρίας, eadem ficedula quum vigent ficus, ὅταν ἀκμάζῃ σῦκα. Veteres Cerebella non guſtarunt, quòd omnes prope ſenſus inſint in cerebro, ait Athenæus. Sophocles cerebrum λευκὸν μυελὸν, *albam medullam.* Galenus μυελὸν ἐγκεφαλίτην, vocat. Prouerbium de homine nequam apud Euſtath. ὡς ἐλλ' αὖ ἐγκεφάλων γ' ἔδων λίποι, *qui cerebrum comedens nihil relinquat.* Falſum eſt veteres non nominaſſe cerebrum, Homerus & Euripides nominant.

De Piſcibus eſculentis.

CAPVT XXV.

DE carnibus eſculentis egimus,& multa omiſimus,ne copia nos perderet,vt ciborum copia ſæpe conuiuis exitio eſt.De piſcibus eſculentis iam agamus. Græcis penè omnibus piſces in deliciis fuere, opinor quia magna Græciæ pars maritima eſt. Rhodij certè homines elegantes, & lautos eos eſſe exiſtimarunt,qui piſcibus veſcerentur, alios omnes inſulſos, & comedones, apud Ælianum *lib.* 1. *var. cap.* 28. Scarus,lagôis piſcis, oſtrea, ſapore inter alia commendantur. Horatius *Satyr.* 2. *lib.* 2.

Non in caro nidore voluptas ſumma,
Pinguem vitiis,albúmque,nec oſtrea,
Nec ſcarus, aut poterit peregina iuuare lagois.

Lepuſculus eſt marinus.Apud Varronem *in Satyra de cibis* laudatur pelamis Chalcedonia, muræna Tarteſſia, aſelli Peſſinuntij, oſtrea Tarentina, pectunculus Chius,ellops Rhodius, ſcari Cilices, nuces Thaſiæ, palma Ægyptia,glans Iberica. Acipenſerem γαλεὸν,aut ἔλοπα eſſe aiunt; quidam ſilurum, omnino eſt ὀνίσκος Dorionis apud Athenæum, ſeu galaxias Galeni *lib.* 5. *de alimentis*; Gallicè *Etourgeon*: Sturio apud Pollucem *lib.* 6. commendatur. μύραινα ἐκ πόρθμου,μύραινα ταρτησία,θυῶος τύριος, κεστρεὺς ἐκ σκιάθου, κόγχαι πελωριναὶ, τεῦτλον ἐξ ἄσκρης, μύραινα ἐκ λιπάρας. *Murana ex freto,murana Tarteſia, thynnus Tyrius, mugil ex Sciatho, concha Peleri,murana ex Lipara,beta ex Aſcra.*Seneca *epiſt.*95.

Quid

Quid tu illa oſtrea inertiſſimam carnem, cœno ſaginatam?&c.quid illud ſociorum garum,pretioſam malorum piſcium ſaniem? Memini fuiſſe quondam Æſopi nobilem patinam,in quam quidquid apud lautos ſolet diem ducere properans in damnum ſuum popina congeſſerat,veneriæ,ſpondylíque & oſtrea eatenus circumciſa qua eduntur, interuenientibus diſtinguebantur echinis, torti, diſtracti ſine oſſibus mulli conſtrauerant. Teſtas excerpere, atque oſſa & dentium opera coquum fungi.Vide Plinium *lib.*10. *cap.*51. Vt aprum pomis, ſic ſquillas cingebant aſparagis. Iuuenalis:

Quæ fertur domino ſquilla,& quibus vndique cincta
Aſparagis.

Macrobius *lib.* 3. *cap.* 13. *Saturnal.* Ante cœnam echinos,oſtreas.Pollux *lib.6.de piſcibus ſalitis,* ταρίχη ποντικὰ, φρύγια, αἰγύπτια, σαρδῶα, γαδειρικὰ, ὡραῖα τεμάχη σκόμβρων κεστρίνων, κύβων θυννίδων, ἰχθῦς ἐκ ταγήνου, ἰχθῦς ἐξ ἅλμης. Salſamenta Pontica, Phrygia,Ægyptiaca,Sardonia,Gadica. Salſamenta æſtiua,ſcombrorum,mugilum,cuborum, thynnidum. Thynni, coliæ, ſaperdæ Lesbiæ, mylli. Piſcis ex ſartagine, piſcis ex ſalo, ὕτω γὰρ ἐκάλουν τὸν τῶν ἰχθύων ζωμόν. ſic enim piſcium ius vocarunt. τῶν κεστρέων τὰς νήστεις ἐπῄνουν. Mugiles ieiunos laudabant.Vide *cap.* 9. *ſectione* 2. *&* 3. Heliogabalus primus fecit de piſcibus iſicia, apud Lampridium. Sybariticam menſam ſemper exhibuit ex oleo, & garo, quam quo anno Sybaritæ reppererunt,perierunt.Barbas ſanè mullorum tantas iubebat exhiberi, vt pro naſturtiis, apiaſtris, & faſelaribus, & fœno Græco exhiberet plenis fabatariis,& diſcis. Faſelares ſunt faſeli qui ſumebantur cum garo & aceto apud

Galen.*de virtut. aliment.* Fabatarium eſt vas in quo fabatum, id eſt, granum fabæ reponitur. Idem piſces ſemper quaſi in marina aqua cum colore ſuo coctos conditura Veneta (id eſt,colore maris) comedit. De muræna Sicula Martialis:

Quæ natat in Siculo grandis murana profundo
Non poteſt exuſtam mergere Sole cutim.

ὠνϑυλἀμένη τἀ̃ϑις apud Athenæum *lib.*1.farta,σακτή. ὠνϑυλεύειν indere fartum. Apud Heſychium ὠνϑυλἀμένον ἄρτυμα,τὸ διασταγμένον,*condimentum fartum*, alij legunt διεσταγμένον, à σάζω *ſtillo*,quaſi olei guttis irroratum. Tithæ conchulæ apud Pollucem *lib.* 6. oſtrea, purpuræ, coryphes, carabus,aſtacus, χῆμαι, hiatulæ,conchæ,κτένες pectines,loligines, flagella polypodum,ſepiæ,ſepidaria, echini marini, μύτραι, bulbæ,τέμμαχοι,ſalſamenta piſcium. Athenæus *lib.* 7. τρίγλαι αἱ τὸ γένειον ἔχουσαι ἡδίονές εἰσι μᾶλλον τῶν ἄλλων, *mulli barbati gratiores, & ſuauiores imberbibus ſunt.* Lupos interpontanos Lucillius vocat catillones,

Hic pontes Tiberinos inter captus catillo.

ποταμία μύραινα ἀπύρλωος,fluuiatilis muræna exoſſis dicitur lampetra, ſeu muſtela exormiſtos, quia fundum maris deſerit, vt in ſummum enatet. Seneca *lib.*3. *natur.quæſt. cap.*18. Nihil eſt mulo moriente formoſius. In garo piſces natant. Da mihi vas vitreum in quo piſcis exultet, vbi trepidet. Sub menſa erant plærumque piſcinæ. Apud Catonem *lib. de re ruſt. cap.*58. Pulmentum fit ruſticis ex halece,vel olea caduca,& aceto.Apud Lampridium Heliogabalus cœnas Apicij,& Vitellij vicit, piſces ex viuariis ſuis bubus traxit, nunquam minus centum millibus HS. cœnauit. ὡραῖον & ὡραῖον genus

genus ſalſamenti apud Athenæum *lib.* 3. *l.* 1. εἰς δὲ τὸ ἐν τοῖς ἐμφυτοῖς ὡραῖον, cum in paropſide piſciculis minutis plena inferretur oræum ſalſamentum. Lucianus *in Lexiphane*, τῶν δὲ ὑποβρυχίων τὰ σελάχια πολλὰ καὶ ὅσα ὀστράκινα τὸ δέρμα καὶ τεμάχη ποντικὰ τῶν ἐκ σαργάνης, καὶ κωπαΐδες, *ex natatilibus autem & marinis cartilaginea multa, & quæcumque oſtreaceis teguntur, & offa Pontica ex iis quæ naſſis excipiuntur, & anguillæ copades.* καὶ ἰχθὺς ἦν παράσιτος. ἠλακατῆνες ſunt ſimiles colo qua mulieres nent. ταριχηρὰ, & ſalſamenta penè omnia fiebant è piſcibus, pretioſiſſima è ſcombris quos macarellos vulgo vocant. Tria autem liquaminum genera fuere, primum quod è ſcombro garum indigetant, alterum ex thynno piſce muriam vocant: tertium quod ex quouis minuto piſce halece deterrimum, vt vult Iſidorus, quod alec dicitur. Horat. *lib.* 2. *Sat.* 4.

Ego facem primus, & alec inueni.

Plautus *in Aulular.* Qui mihi olera cruda, & alec danunt. Muria optima fiebat ex thunno Antipolitano. Antipolis vrbs prouinciæ Narbonenſis, vnde thunni laudatiſſimi, vt Plinius *lib.* 3. *cap.* 9. & *lib.* 31. *c.* 9. & Gellius. De muria Columella *lib.* 12. *cap.* 7. & 25. Deinde ſalſugo piſcium. Piſces enim in liquamine, ſeu ſalſamento ſoluti humorem liquant, quem ſalſugineum, ſeu muriam appellant. Oxygarum ex garo & aceto fit. Martial.

Inter lactucas, oxygarúmque liber.

Oui recentis vitellum imbuebant liquore ſcombri piſcis, qui in aqua ſulphureum induit colorem, extra communem ait Plinius *lib.* 31. *cap.* 8. Nec liquor vllus penè præter vnguenta maior in pretio eſſe cœpit. Scombrum Latini lacertum vo-

cant, Gallicè *maquereau*. Maior ſcombrus Græcis dicitur σκομβρὶς, minor cotias qui ætate tantum differt à priore. Martialis,

Candida ſi croceos circumfluit vnda vitellos
Heſperius ſcombri temperet oua liquor.

Id eſt, ſi vitellus oui eſt cum ſuo albumine lacteo, & recenti, eum temperato garo è ſcombro Hiſpano. Apud Plinium ſcombros Mauritania, Bætica, & Carteia capit *lib.*31. *cap.*7. Garum plærique ex garo piſce fieri volunt. De garo ſociorum, vide Colum. *lib.*12. *cap.vlt.* & de Hydrogaro. Martialis *lib.*6. *ep.*97.

Amphora corrupto nec vitiata garo.

Lib.13. ep.97.

Exſpirantis adhuc ſcombri de ſanguine primo
Accipe faſtoſum munera prima garum.

Sociorum garum intelligit quod πεσχηρὸν vocat Comicus. Manilius *lib.*5.

Hinc ſanies pretioſa fluit, florémque cruoris
Euomit, & miſto guſtum ſale temperat oris.

De œnogaro. Martial. *lib.*7. *ep.*24.

Sed coquus ingentem piperis conſumet aceruum,
Addet & arcano mixta falerna mero.

Horat. *Satyr.*4. *lib.*2.

——*Ego faecem primus & alec* (ait Catius)
Primus & inuenior piper album cum ſale nigro
Incretum puris circumpoſuiſſe catillis.

Seneca garum pretioſam ſaniem præcordia rodentem vocat. Plinius *lib.*31. *cap.*7. Muria aqua eſt ſale miſta. Columella *lib.*12. *cap.*7. & 25. Piſces in liquamine ſoluti muriam liquant. Martial. *lib.*13.

Antipolitani fateor ſum filia thunni,
Eſſem ſi ſcombri non tibi miſſa forem.

Halec

Halec eſt infra muriam ex halece piſce. Horatius *Satyr.4. lib.* 2. Ius ſimplex eſſe ait è ſolo oliuo, duplex ex oleo & muria.

——— ſimplex è dulci conſtat oliuo,
Quod pingui miſcere mero, muriáque decebit,
Non alia quam qua byzantia putruit orca.
Hoc vbi confuſum ſectis inferbuit herbis
Corycióque croco ſparſum ſtetit inſuper addes
Preſſa venafrana quod bacca remiſit oliua.

De Mullo.

CAPVT XXVI.

FEneſtella mullos à colore mulleorum calceorum dici vult apud Plin. *lib. 9. cap.17.* Rubro colore eſt, ſed moriens varios induit colores, ait Seneca. Mullus 8. librarum in mari rubro captus *lib.9.cap.18.* Mullus vnicus 80. millibus nummum ab Aſinio Celere emptus. Alius apud Senecam 10. millibus nummum, id eſt, ducenis quinquagenis philippeis. Dicitur τρίγλη quòd ter in anno pariat. Dioſcorides *lib.2.cap.24.* τρίγλη συνεχῶς ἐσθιομένη ἀμβλυωπίας κατασκευαστική, *mullus aſſiduè comeſtus hebetat oculorum aciem.* De eo Martialis,

Spirat in aduecto, ſed iam piger, æquore mullus
Langueſcit, viuum da mare, fortis erit.

Vide Macrobium *lib.7. cap.11.*

De Rhombo & Scaro.

CAPVT XXVII.

RHombus vulgo turbot, piſcis lautus & latus. Iuuenalis,

Incidit Hadriaci ſpatium admirabile Rhombi.

Martialis *lib.13. epigr.76.*

Quamuis lata gerat patella Rhombum,
Rhombus latior eſt tamen patella.

Horat. *Satyr.2. lib.2.*

——*grandes Rhombi, patinaq́;*
Grande ferunt vna cum damno dedecus.

Scari autem dicuntur à σκαίρειν, vel ἀσπαίρειν, quòd naſſa incluſi caudæ ictibus crebris laxent fores, atque ita retrorſum erumpant. Plinius *lib.32. cap. vlt.* Scarus qui hodie principalis eſt. Petronius,

Ingenioſa gula eſt Siculo ſcarus æquore merſus
Ad menſam viuus perducitur.

Vide Macrobium *lib.2. Saturn.* Martial. *lib.13. ep.79.*

Hic ſcarus æquoreis qui venit obeſus ab vndis
Viſceribus bonus eſt, cætera vile ſapit.

De Coracino.

CAPVT XXVIII.

COracinus, Auſonio coruus, Alexandriæ inter cibos eſt princeps, in Græcia vilis. Amphis,

ὅστις κορακῖνον ἐσθίει θαλάττιον
γλαύκου παρόντος, οὗτος οὐκ ἔχει φρένας.

Mar

Martialis,

Princeps Niliacis raperis coracine macellis,
Pellea prior eſt gloria nulla gulæ.

De Acipenſere.

CAPVT XXIX.

Dicitur & Acipenſis, vulgo *Eſtourgeon*, ſturio, vel ellops, quem primus Gallonius Romanus præco intulit menſis. Lucillius,

O Publi Gurges Galloni es homo miſer, inquit,
Cœnaſti in vita nunquam bene, cùm omnia in iſta
Conſumis ſquilla, atque acipenſere cum in decumano.

Horat. *ſerm.2. Satyr.2.*

—— haud ita pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa
Infamis.

Apud Athenæum *lib.*7. Archeſtratus acipenſerem putat eſſe γαλεὸν Rhodium, qui Romæ cum tibiis & coronis ad cœnas cum pompa circumfertur, μετ᾽ αὐλῶν ϗ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερόμενον ἐστεφανωμένων τε ϗ τῶν φερόντων. Gellius *lib.* 7. *cap.* 6. ἔλλοπα ῥόδιον inter cibos lautos & opiparos numerat. Cic. *de fato in fragmentis.* Pontius Scipioni plures inuitanti, acipenſer iſte paucorum eſt hominum. Macrob. *lib.2.Saturnal.cap.*12. Ouidius *in Halieut.*

Túque peregrinis acipenſer nobilis vndis.

Oppianus vocat eum γαλεὸν γλαῦκον. Martialis,

Ad Palatinas acipenſem mittite menſas.

Macrob. *lib.3.Saturn.cap.*16. Acipenſer à coronatis miniſtris cum tibicine in menſam inferebatur.

De

De Lupo, Muræna, & alijs.

CAPVT XXX.

De lupo interpontano diximus alibi. Edimus turdum pinguem, bonúmque piſcem lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit ait Macrob. *lib.3.Sat.cap.*16. Horat. *Sat.vlt.lib.*2.

Affertur ſquillas inter murana natantes
In patina porrecta. Sub hoc herus, hæc grauida, inquit,
Capta eſt, deterior poſt partum carne futura.
His mistum ius eſt oleo quod prima venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi.

Scombrum intelligit vt Strabo *lib.* 3. *Geograph.* Vnde garum optimum. De Venafro Martialis *lib.*13.

Hoc tibi campani ſudauit bacca venafri.

Horat. *ibidem,*

—— *illutos Curtillus echinos,*
Vt meliùs muria, quàm teſta marina remittit.

Curtillus malebat echinos integros non liquefactos, quàm muriam ex iis factam. Mulli interdum trilibres reperti, rari qui tres libras ſuperarent. Horat. *Sat.*2.*lib.*2.

—— *trilibrem*
Mullum in ſingula quem minuas pulmenta.

Piſces ſaxatiles, & interpontanos in deliciis fuiſſe oſtendimus. Item oratas, & murænas à quibus Romani nobiles nomina mutuati. Macrob. *lib.*3.*cap.*16.*Sat.* Lupus inter duos pontes captus, acipenſer, mullus qui duas libras excedat. Caſſiodor. *lib.* 12. *epiſt.* Exormiſton inter piſces regium genus, compar

par murænis, colore diſtans, naribus ſetoſis, coloſtrea delicatudine præditum. Ennius de lithoſtreis, & muribus marinis,

Mures ſunt Æni, aſt aſpra oſtrea plurima Abydi.

Lampridius *in Heliogabalo* lithoſtrea vocat locuſtas, cammaros, ὀστρακοδέρμους, λιθοῤῥίνους. Empedocles apud Plutarch.

τοῦτο μὲν ἐν κόγχαισι θαλασσονόμοις, βαρυνώτοις,
καὶ μὴν κηρύκων τε λιθοῤῥίνων, χελωνῶν τε.

Hoc quidem videre eſt in conchis marinis graui dorſo, & cerycibus ſaxeo cortice, ac teſtudinibus. Scarus cerebrum Iouis dictum. Ennius:

Scarum preterij cerebrum Iouis penè ſupremum.

Vet. Gloſſ. κήρυκες buccini, aurata χρυσόφρυς, capito κέφαλος, dentex συνόδους, rubellius φάγρος, locuſta κάραβος, turdus κίχλα, tructa τρώκτης, ſardina θρίσσα, ſilurus glanis, ſulmo ἀπλακὰς, catelli γαλεοὶ, coruus κορακῖνος, oclata μελάνουρος, mel marinum ἀφύαι apuæ, ὀπτανδίσεις aſſaturæ. Feſtus, Muriatica video in vaſis ſtanneis, bonum naritam, & cammarum, & tagenia. Muriatica ταριχηρὰ, ſalſamenta. Plautus *Pœnolo*, quaſi ſalſa muriatica. Halex, τάριχος, muriatica Plinio *lib.* 38. *cap.* 8. Eſicia, inſicia ex Varrone diximus eſſe inſectam minutim carnem qua auium, vel piſcium ventriculi farti. Apicius *lib. de re culin.* Iſiciorum varia ſunt genera. Marina fiunt de ſcylla, ſeu cammaris, & aſtacis, de loligine, de ſepia, locuſta, pectine, oſtreo. Alibi iſicia è piſcibus, cammaris, pipere. Initium menſæ apud Græcos bulbus, finis thynnus. Athenæus *lib.* I.

ἄρξομαι δ' ἐκ βόλβοιο, τελευτήσω δ' ἐπὶ θύννον.

Philoxeno helluoni parua τήγανα appoſita, magna Dionyſio. Apud Tertull. *lib. de pallio, cap.* 8. Aſinius

Celer muli vnius obſonium ſex millibus ꝧs. detulit. Filius Æſopi margarita dehauſit. Clemens Alex. *lib.*2. *Pæd.cap.*1. Piſces gulæ commodos numerat τὰς ἐν πορθμῷ τῷ σικελικῷ σμυραίνας, τὰς ἐγχέλεις τὰς μαιανδρείους, τοὺς ἐν μήλῳ ἐρίφους, τὰς ἐν σκιάθῳ κεστρέας, τὰς πελωρίδας κόγχας, καὶ τὰ ὄστρεα τὰ ἀβυδηνά, καὶ τὰς ἐν λιπάρᾳ μαινίδας, τὴν γογγύλην τὴν μαντινικὴν, τὰ παρὰ τοῖς ἀσκραίοις τεῦτλα, κτένας μεθυμναίους καὶ ψήττας ἀττικὰς, καὶ τὰς δαφνείους κίχλας, χελιδονίους τε ἰσχάδας, ὄρνεις τοὺς ἀπὸ φάσιδος, ἀτταγᾶς αἰγυπτίας, μῆδον ταῶνα, *muranas quæ ſunt in freto Siculo, Mæandri anguillas, & qui in Melo ſunt hœdos, & qui in Sciatho mugiles, Pelori conchas, & Abydena oſtrea, mænas quæ ſunt in Lipara, bolum Mantinicum, betas quæ ſunt apud Aſcræos, pectines Methymnæos, lingulacas Atticas, turdos Daphnios, caricas Chelidonias, phaſidas aues, attagenas Ægyptias, Medicum pauonem.* Hæc condimentis immutantes ij qui ſunt gulæ dediti obſoniis inhiant, quæcumque tellus, & profunda Ponti, immenſáque alit altitudo aëris. Plæraque ex Pollucis *lib.*6. *cap.*9. mutuatus eſt Clemens. Aſpera oſtrea quæ vocat Ennius Lampridium oſtendi vocari λιθόστρεα, ὀστρακόδερμα, λιθόδερμα, λιθόῤῥινα. Auſonius,

Quæ teſtis concreta ſuis ſeu ſaxa cohærent.

Neptunus interdum pro piſcibus ponitur. Næuius,

Coquus dedit Neptunum, Venerem, Cererem.

id eſt, piſces, poma, panes. Græci ὄψον vulgo de piſcibus accipiunt, imò & κρεοπωλεῖον de loco vbi piſces vænuunt. Ita in colloquio quotidiano prandium inſtructuri erunt, εἰς κρεοπωλεῖον vbi emunt piſces decem denariis. καὶ σκιφίας, χρόμιός τε ἐν τῷ ἦρι καπλὸν ἀνάνιον, ἰχθύων πάντων ἄριστος, ἀνθίας τε

χείματι,

χείματι, *Sciphias, & chromicas veris tempore ſi audiendus eſt Ananius poëta Epicharmo vetuſtior, omnium piſcium ſunt optimi, anthias autem hyeme.* Anonymus, ὄψων ἄριστον καρὶς ἐκ συκίας φύλλων, καὶ ἀμία ἐν συκίας φύλλοις, καὶ ὀριγάνῳ ἢ μάλα πολλῷ, *piſcium optima ſquilla ex fici foliis, & amia in fici foliis, & origano mediocri.* Qui piſcibus inuigilant dicuntur ab Athenæo, οἱ τὰς κητείας παρεδρεύοντες ἄνδρες, homines qui in cetariis degunt. Piſces autem alij ſunt ὀστρακόδερμοι conchæ, μαλακόστρακοι carabi, cancri. μαλακοὶ ὅσων ἡ σὰρξ ἁπαλὴ, καὶ χαυνὸς, *molles quorum caro mollis & laxa* vt polypi, & ſepiæ, alij ζωοτοκοῦσι, ὡς πάντα τὰ σελάχη, τὰ γαλεώδη, οἱ κυνίσκοι, *viua pariunt, vt omnia cartilaginoſa, muſtela, canes.* Sunt & λεπιδωτοὶ, φολιδωτοὶ ſquamoſi, πελάγιοι marini, αἰγιαλώδεις littorales, βύθιοι qui profundo merguntur, πετρώδεις ſaxatiles, ἀγελαῖοι gregales, σποραδικοὶ ſingulares, cete. Vide S. Baſilium *lib.* 7. *Exaëm.* Piſcium alij limo aluntur, alij alga, & fucis, quidam herbis quæ in aqua naſcuntur, quidam ſe inuicem vorant. ἡ τῶν βραγχίων αὐτοῖς διαστολὴ, καὶ ἐπίπτυξις δεχομένη τὸ ὕδωρ, καὶ διεῖσα ταύτην τὴν ἀναπνοὴν κέκτηται, *branchiarum explicatio & compreſſio aquam accipiens, & tranſmittens hanc reſpirationem habet.* Nullus piſcis ex parte dentes habet, ſed omnes denſos habent acutorum dentium ordines, ne diu mandendo alimentum auferatur aquæ impetu. Boa piſcis boatum edit, ceteri ferme piſces ſilent. Apud Pauſaniam, Paciliæ piſces in fluuio Arcadiæ vocem turdi imitantur. Piſces maris imperium portendunt. Delphis cum Athenienſes aquam è puteo hauſiſſent, in qua repertus piſcis, reſpondit aruſpex eos maris dominos fore. Polypus oleæ ramo capitur, orcheſtris ſaltatione

&

& cantu. Omnes piſces plani dicuntur ſacri, quia mare in quo reperiuntur beluoſum non eſt, vt anthias, chryſophrys, ellops, pompilus, delphinus. Piſcatores naues coronabant ſi eos cepiſſent. Plato *in Phædone* ait mare nihil gignere Ioue dignum. οὐδὲν θάλασσα γίγνει Διὸς ἄξιον. Contra Rhodij piſces in deliciis habebant ſi conuiuia obirent. Æthiopes qui piſcibus victitant breuis ſunt vitæ, ait Diodorus. Nugæ. Chartuſiani piſcibus victitant, & diu viuunt. Ægyptij abſtinent piſcibus, & piſcem pingunt vt prophanum ſignent. Ineptè, quum Nilum colant piſcoſum. Piſces ſaxatiles fuere in deliciis. Perſæ Arimani piſces dicant, qui malus Deus, volatilia & altilia Oromaſdi qui bonus Deus. Apud Ælianum lacerta, chromis, aper, piſces grunniunt. Chalcis ſibilat. Cocys mulum imitatur. Aſſyrij piſcibus abſtinent, & colunt pro aqua piſces, pro aëre columbam. Ægyptij oxyrinchum piſcem pro Deo colunt. Aſcalone Dercero colitur, quæ à fronte mulier eſt, ab vmbilico piſcis. ὀψοφάγοι olim dicti qui piſces ederent, lauti habebantur, quia piſces erant in deliciis, ſordidi qui boum & ouium carnibus. Iuuenalis,

Atque ita defecit noſtrum mare dum gula ſæuit.
Quidquid conſpicuum, pulchrumq; ex æquore toto
Res fiſci eſt vbicumque natat.

Apud Homerum piſcibus Heroës non vſi, niſi animantia terreſtria deficerent. Cato dixiſſe fertur, quomodo ſalua eſſe ciuitas poteſt, in qua pluris eſt piſcis, quàm bos. In honorem Dianæ Phaſelitidis piſces argenteos deferri in templa moris fuit. Plinius *lib. 9. cap. 7.* Piſces carent pulmonibus, ſed viſcera trahunt aërem, qui aquis incluſus eſt,

vt

vt in terræ cauis,quia piſces æſtate oſcitant,anhelant,dormiunt, at ſine reſpiratione ſomno locus non eſt. Audiunt, odorantur, quod ſine aëre non procedit. Branchiis paſſis attrahunt aërem, & eiiciunt cum aqua,quod Ariſtoteles negat,quia pulmone carent,& aqua eos per branchias refrigerat. Manilius *lib.*4. Venerem in piſcem ſe mutaſſe ait, cùm gigantes Diis bellum indixere.

Scilicet in piſcem ſeſe Cytherea nouauit
Cum Babyloniacas ſubmerſa profugit ad vndas,
Inſeruitque ſuos ſquamoſis piſcibus ignes.

Inde fieri ait vt qui naſcuntur ſub ſigno piſcium ſint libidinoſi. Stephanus ſcribit quandam Naidem in Noroſa inſula maris Erythræi eos mutaſſe in piſces cum quibus concubuerat. Ouidius *lib.* 4. *Metamorph.*

Naïs an vt cantu, nimiúmque potentibus herbis
Verterat in tacitos iuuenilia corpora piſces
Donec idem paſſa eſt.

Murenæ in piſcinis Craſſi & Luculli ad crepitum digitorum ventitabant. Apud Plautum *in Rudente* inſtrumenta piſcatoria hæc numerantur.

Hice hami, atq; arundines ſunt nobis quæſtu, & cultu,
Cottidie ex vrbe ad mare huc prodimus pabulatum,
Pro exercitu gymnaſtico, & palæſtrico hoc habemus,
Echinos, lepadas, oſtreas, balanos captamus.
N. Saluete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ
Famelica hominum natio.

Sed de piſcibus qui vulgo in cœna adhiberentur pluribus ſuprà egimus. Coqui piſcibus gratiam ex colore quærebant. Athenæus *lib.*7. οἷον παρατέθεικα, οὐ πεφαρμακευμένον, οὐδ' ἄνωθεν ἐξηνθισμένον, *qualem appoſui non fucatum aut colore ſurſum efflореſcentem.*

Coquus ait *τειμμάτιον τούτοις ὠκίωσα ἄνθινον, colorem illis floridum terendo aſperſi, κατέπνιξα ἐν ἅλμῃ τούτον λαυθιστέρᾳ, exſtinxi eum in muria florida.* Apud Hippocratem coloris genus eſt in conditura piſcium ὁ καρυκοειδής, id eſt, ὕφαιμος. Galenus *lib. de tuenda ſanit.* Saxatiles, inquit, piſces in albo iure dabis, ſine garo, & ſine ſuperuacua conditura, quam καρυκείαν vocant. Glauci caput expetitum inter piſces fuit. Antiphanes, *ἀποστῶ ἂν ὧν προείλόμην, τοῦ Καλλιμέδων γλαύκου προοῖτο ἂν κρανίον, diſcedam ab inſtituto ſi Callimedon glauci abijciat cranium.* ἔγχελυς marina anguilla dicitur Epicharmo πεταγάνε-ψις, quod in patella coquebatur. Archeſtratus anguillam ſolam carere oſſibus, & ſpinis ait, ἔγχελυς ἡ φύσει ἐστὶν ἀπύρηνος μόνος ἰχθύς. Antacæum tamen ſpinis & ariſtis carere, & ἀνάκανθον εἶναι volunt. Antacæus item Ponticus ἀπύρηνος. Anguillas betæ foliis inuolutas comedebant. Ariſtoph. *in Acharn.* ἐγχέλεις ἐντευτλανῶν. Celtis ῥίνα ἰχθύων εἶδος. Celtis eſt cœlum ſeu ſcalpellum γλυφίον. Conchulas ſtriatas, & echinorum caliculos appetunt delicati, & piſces diſquamati, & exdorſari volunt. Seleucus Solenſis ſolum piſcium ſcarum καθεύδειν, ὅθεν οὐδὲ νύκτωρ ποτὲ ἁλῶναι, *quare nec de nocte capi.* Gellius *lib.* 7. *cap.* 16. ſcaros Cilices optimos eſſe ait. Apud Ariſtot. *lib.* 2. *hiſt. anim. cap.* 13. Piſces omnes ſunt καρχαρόδοντες, *dentibus ſerratis,* excepto ſcaro, cuius lingua ſpinoſa, & aſpera, palato ſic adhæreſcit, vt non appareat. Piſces quoſdam eſſe foſſiles docent Ariſtotel. *lib de mirabil. audit.* Strabo *lib.* 4. *&* 12. Athenæus *lib* 8. Athenæus ex piſcibus vocales eſſe, φθέγγεσθαι, ſolos ſcarum, & fluuiatilem χοῖρον porcum aſſeuerat. Forum piſcatorium Athenis dictum

dictum ἰχθυες, ἀγρὰ ἰχθυόπωλις, καὶ ὀψόπωλις. Piſcium fluuiaticorum optimi ſunt qui ſequuntur pronum fluuij impetum, aut in rapidiſſimis fluuiis natant, οἱ ἐν τοῖς ὀξυτάτοις τῶν ποταμῶν ὄντες, οἱ τ' ἐπὶ ῥῦν ἰόντες. Græci veteres ὄψον de piſcibus non dixerunt niſi adderent θαλάττιον. Hippocrates omnes piſces etiam fluuiatiles vocat θαλάσσια. *lib.* 1. *de morb. mulier.* χέλιδω ὄψοισι θαλασσίοισι. *Lib. de morbo ſacro*, ἀπὸ χειδὸς θαλασσίων τρίγλης, ἐγχέλυος. Anguilla etſi mare ſubit tamen fluuialis eſt. Piſciculum gloſſæ vocant ψαφίον. Heſychius τραχήλους τὰς πορφύρας καλεῖ, purpuras vocat trachelos ſeu ceruices. Aſperæ conchæ Macedonibus dictæ κάρυκοι. *lib.* 3. Athenæus, μῦες muſculi ex genere concharum ſquillam reſipientes mali ſucci, ſaporis ingrati, σιλλώδεις, κακόχυλοι, πρὸς τὴν γεῦσιν ἀπειθεῖς, elixæ per ſe ceruices purpurarum iuuant ſtomachum, ἑψόμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς οἱ τράχηλοι τῶν πορφυρῶν εὐθετοῦσι πρὸς τὰς τῶν ςομάχων διαθέσεις. Nonnulli vertebras conchyliorum τοὺς σπονδύλους, trachelos purpurarum eſſe volunt. Oſtreum quod ὠτάριον Græci vocant, Æoles aurem Veneris vocarunt. Petronius, mox cibis validioribus paſtus, id eſt, bulbis, cochlearúmque ſine iure ceruicibus. Vrtica marina dicitur ἀκαλύφη, quaſi ἀπαλὴ vel ἀκαλὴ τῇ ἀφῇ, ἀκαλὸς enim mollis & tener, vnde ἀκαλαῤῥείτης Homero leniter fluens. Apud Athenæum Thynnorum ad Pachynum captorum τὰ ἠτραῖα *inteſtina*, Pollux vocat ἠτρείδια τυμάχη. ἦτρον καὶ γαστήριον *ventriculus.* πλεκτὴ πολύποδος eſt πλεκτάνη, *cirrus polypodis. lib.* 1. *Lib.* 4. Athen. ἤσθιον καὶ τέττιγας καὶ κερκώπας ἀνασομώσεως χάριν, *locuſtas loquaces, & mutas comedebant, vt prouocarent appetitum.* τέττιγες ὀπτοὶ Anaxandridæ laudantur. Cleomenes

menes *epiſt. ad Alexand.* Salſamenta vocat *χέννια ταειχηρὰ μυρία*, quiſquilias ſalſas ciborum. De conchyliis Horat. *lib. 2. Satyr. 8.*

Nos inquam cœnamus aues, conchylia, piſces,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum.
—— quum paſſeris atque
Inguſtata mihi porrexerat ilia rhombi.

Paſſer eſt piſcis planus rhombo ſimilis.

De Oſtreis.

CAPVT XXXI.

ISidorus oſtrea neutro genere dici vult ab *ὀςράκων*, oſtreas carnes oſtreorum. Nonius teſtam non diſtinguit à carnibus, & oſtream ac oſtreum pro eodem ponit. Macrob. *lib. 2. Saturn. cap. 11.* Hic eſt Sergius Aurata, qui primus balneas penſiles, primus oſtrearia in Baiano locauit, primus omnium ſaporem oſtreis Baianis adiudicauit. Martialis *lib. 13. epigr. 77.*

Ebria Baiano veni modo concha Lucrino
Nobile nunc ſitio luxurioſa garum.

Petronius,

—— atque Lucrinis
Eruta littoribus condunt conchilia cœnas
Vt renouent per damna famem.

De Squilla.

CAPVT XXXII.

CIcero *lib. 2. de Natura Deor.* Pinna duabus grandibus patula conchis, cum parua ſquilla (quam

(quam pinnoterem, pinnophylaca, cancrum vocat Plinius *lib.* 9. *cap.* 42.) quaſi ſocietatem coit comparandi cibi. Itaque cùm piſciculi parui in concham hiantem intrauerint, tum admonita à ſquilla pinna morſu comprimit conchas, cibúmque cum ſocio partitur vt Plinius. In Liri fluuio ſquilletum eſſe ait Cicero pro lege Agraria. Martialis,

Cæruleus nos Liris amat quem ſylua Maricæ
Protegit, hinc ſquillæ maxima turba ſumus.

E Liri ſquillæ influunt in mare. Athenæus *lib.* 3.

De Echino.

CAPVT XXXIII.

Dioſcorides *lib.* 2. *cap.* 1. ἐχῖνος θαλάττιος εὐστόμαχος, εὐκοίλιος οὐρητικός. *Echinus marinus ſtomacho, ventrique vtilis, vrinam ciet.* Spinis conſitus eſt. Horatius *lib. Epod.*

Spinis horret echinus vt marinus aſperis.

Martialis,

Ille licèt digitos teſtudine pungat acuta,
Cortice depoſito mollis echinus erit.

Ariſtoteles quod cibo idoneum eſt oua eſſe magna, & eſculenta in maiore corpore, & minore. Iſidorus *lib.* 12. *cap.* 8. caro eius mollis, & minio ſimilis.

De Murice.

CAPVT XXXIV.

MVrex concha eſt latior purpura, ſimplice concha, vtroque latere ſeſe colligit, roſtro pedali, quinque digitos craſſo, nauium ſecundo vento volantium curſum ſiſtit, vt & remeligo piſcis. De Periandro res nota. Oppianus *lib.* 1. *Halieut.* Laudantur murices Baiani. Horat. *Sat.* 4. *lib.* 2. Murice Baiano melior. Martial.

Sanguine de noſtro tinctus ingrate lacernas
Induis, & non hoc eſt ſatis, eſca ſumus.

De Gobio.

CAPVT XXXV.

GAlenus *lib.* 3. *de aliment. facult.* Gobius κώϐιος (κῶθος, κώθων) littoralis piſcis eſt ex eorum numero qui parui perpetuò manent, præſtantiſſimus ad voluptatem, coctionem, ac diſtributionem, & ſucci bonitatem, ſi in arenoſis littoribus, aut inter ſaxa viuit. Nam qui in fluminum oſtiis, aut ſtagnis marinis verſatur, eſui non eſt commodus. Malè putat Oppianus eum eſſe virulentum. Martialis,

In Venetis ſint lauta licet conuiuia terris
Principium cœnæ gobius eſſe ſolet.

De

De Lupo.

CAPVT XXXVI.

LVpus Tiberinus inter duos pontes in deliciis fuit, vt Macrobius *lib.2. Sat.* Horatius *lib.2. Sat.2.*

Vnde datum ſentis lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hier pontes inter iactatus, an amnis
Oſtia ſub Thuſci.

Græcis dicitur λάϐραξ Latinis lucius, catillo, Gallicè *Brochet.* Martialis,

Laneus Euganei lupus excipit ora Timaui,
Æquoreo dulces cum ſale paſtus aquas.

De Aurata.

CAPVT XXXVII.

XΡυσόφρυς dicitur quia in capite auri colorem refert. τωνίσκος. Oppianus,

ἀγλαΐην χρυσόφρυς ἐπώνυμος.

Ouidius,

Auri chryſophrys inuiolata decus.

Martial.

Non omnis laudem pretiúmque Aurata meretur,
Sed cui ſolus erit concha Lucrina cibus.

Conſule Ariſtotelem *lib.* 8. *de hiſtor. anim.* Macrobium *lib.2.Sat.cap.*11.

De Conchis & Oſtreis.

CAPVT XXXVIII.

MYtilus & conchæ molliunt aluum. Horat. *Sat.4. lib.2.*

——ſi dura morabitur aluus
Mytilus & viles pellent obſtantia concha,
Et lapathi breuis herba, ſed albo non ſine Coo
Lubrica naſcentes implent conchylia Luna,
Sed non omne mare eſt generoſa fertile teſta,
Murice Baiano melior Lucrina peloris,
Oſtrea Circeis, Miſeno oriuntur echini,
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.

Mutilus Athenæo *lib.3.*dicitur tellina. Martialis,

Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino,
Sumitur inciſo mytilus ore mihi.

Mytili ſunt myes Ariſtoteli *lib.4. de animalibus*, à quibus diſtinguit tellinas. Peloris oſtrei genus chama maius, ideo πελωρὶς dicitur quaſi portentoſa. Athenæus *lib.3.* πελωρίδες ὠνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον. μείζων γὰρ ἐστι χήμης, καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς. τῶν κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοὶ, ἄβρωμοι γὰρ καὶ εὐκοίλιοι, albi pectines teneriores ſunt, ſalſuginem non olent,& facilè digeruntur. Patuli cur dicantur indicat Ariſtot.*lib.4.de animal.* τῶν διθύρων τὰ μὲν ἐστιν ἀνάπτυχα οἷον οἱ κτένες καὶ οἱ μύες, *eorum qua duabus teſtis continentur alia ſunt patula vt pectines, & muſculi.* Alij autem piſces ponebantur aſſi, id eſt, ſine vllo iure. Nonius, aſſum vt in obſoniis, ſine pigmento ſaporis alieni, alij conditi, id eſt, cum ſuo iure. Horat. *ibidem.*

Nec

Nec ſatis eſt cara piſces auertere menſa,

id eſt,auferre de menſa vbi exponuntur piſces venales.

Ignarum quibus eſt ius aptius, & quibus aſſis,
Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet.

Idem potorem laſſum ſquillarum eſu recreandum putat.

Toſtis marcentem ſquillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea.

Squillæ καρίδες Ariſtoteli qui omnia cochlearum genera vocat ςρομβώδη. Iuuenalis *Sat.* 7. de cauſſidicis.

Quod vocis pretium? ſiccus petaſunculus, & vas
Pelamidum, aut veteres Maurorum epimenia bulbi.

De ſecundis menſis, ſeu bellarijs.

CAPVT XXXIX.

INter bellaria,lauri folia comedebant,ne vinum redolerent. Athenæus *lib.* 4. ἔθος ἦν τοῖς πάλαι φύλλα δάφνης τραγηματίζειν. Martialis,

Fœtere multo Myrtale ſolet mero,
Sed fallat vt nos, folia deuorat lauri.

Fortè quia,vt eſt *lib.* 11.*Geopon.* δάφνη ὑγιείας ἐργαςική, *laurus facit ſanitatem.* Poma item in bellariis fuere, & pruna, mala citrea in antecœna, aut certè ante ſecundas menſas. Laconibus ὀξύμηλα dicuntur κοκκύμηλα pruna μάδρια, quaſi μαλόδρυα, pruna. Plutarchus malum citrium ſuo ſæculo vix edi ſolitum ait,ſub Athenæo frequentiſſimum fuit. Plinius de malo aſſyria, pomum ipſum aliàs non

manditur. Virgilius tamen,

—— & olentia Medi

Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Medicam arborem appellat. Secunda menſa dicitur menſa pomorum, & mala. Sub menſæ exitum largius bibebant. Martialis de ſecundis menſis *lib.2. epiſt.74.*

Menſæ munera ſi voles ſecundæ
Marcentes tibi porrigentur vuæ,
Et nomen pyra quæ ferunt Syrorum.

Polentæ item caſeatæ inter bellaria fuere. Apuleius, offulam grandiorem in conuiuas contruncare geſtio. Martialis *lib.14.* de piſtore dulciario,

Mille tibi dulces operum manus iſta figuras
Exſtruit, huic vni parca laborat apis.

Varro apud Gellium *lib.13.cap.11.* Bellaria ea maximè ſunt mellita, quæ mellita non ſunt, πέμμασι enim cum πέψει, bellariis cum coctione ſocietas eſt infida. Clemens *lib. 1. Stromat.* ἄρτος ἀναγκαῖος πρὸς τὸ ζῆν, ἀλλὰ οὐ τὰ προσοψήματα, καὶ τραγήματα. *Panis ad vitam neceſſarius non tragemata, quæ dicta τρωγάλια.* δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺ τρωγάλιον, *cœna deſinente dulcia ſunt bellaria.* Euſtathius, ἐπιδορπίδες, τραγήματα, ὡραῖα, cupediæ, res belliſſimæ Plauto. Apule. *Mileſ.10.* ſapidiſſima intrimenta. *Mileſ.11.* Intritum melle confectum. Gloſſ. πλακίτης lucunculus. *Mileſ.11.* Cruſtula, lucunculos, hamos, lacertulos, & complura ſcitamenta mellita. Scriblitarius, dulciarius, piſtor. Afranius, Piſtori nubat, cur non ſcriblitario, vt mittat fratris filio lucunculos. Plautus *in Pœnolo*, Laterculos, ſeſamum. Euſtathius, ἀνάδειπνα λέγονται ἰσχνὰ ἐδέσματα τραγηματώδη μετὰ κρέα καὶ ἰχθῦς παρατιθέμενα. Vide Macrobium *lib.3.*

*lib.*3.*Saturnal. cap.*18. Athenæum *lib.* 2. Anadipna veſpertini cibi ſunt belliſſimi poſt carnes & piſces appoſiti. Dulcia ſunt genera piſtorij operis à ſapore dicta, quia melle adſpergebantur. Vide Iſidor.*lib.*10.*origin.* Apuleius *Mileſ.* 4. Dulciolis ventrem ſaginare. Gloſſ. γλυκεροπράτης, dulciarius, πλακουντάριος. Euſtathius, ἐπίχλια, ἐπαίκλια, (fortè ἐπαίκλια,) ἐπιφυράματα, τὰ μετὰ τὸ δεῖπνον βρώματα. Statius *lib.*1.*Sylu.vlt.*

Iam bellaria adorea pluebant
Quidquid nobile Ponticis nucetis,
Fœcundis cadit aut iugis Idumes,
Quod ramis pia germinat Damaſcus,
Et quas præcoquit Ebosia cannas.
Molles caioli, lagunculique,
Et maſſis Amerina non peruſtis,
Et muſtaceus, & latente palma,
Pregnantes cariotides cadebant.

Lucunculi à voce λευκὸς, quod eſſent albi, vel potiùs à voce γλυκὺς, quia dulces. Nuces in ſecundis menſis poſitæ. Horat. *Sat.*2. *lib.*2.

——Tum penſilis vua ſecundas
Ornabat menſas, & nux cum duplice ficu.

Secundæ menſæ non ſemper dabantur. Athenæ. *lib.* 14. αἱ δεύτεραι καλούμεναι τράπεζαι πολλάκις ἡμῖν διδόμεναι οὐ μόνον ἐν ταῖς κρονίων ἡμέραις, *ſecundæ menſæ quæ ſæpe nobis dantur, non tantùm per Saturnalia, ſed & alijs diebus.* Bellaria dicuntur ἐπιδορπίσματα, ἐπιφορήματα, ἐπιτραπεζώματα, τρωγάλια, ἐπιδορπισμὸς, quia vt obſonia adiiciuntur pani, ſic bellaria obſoniis. δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺ τρωγάλιον, *cœna cùm finitur, grata ſunt cupedia.* τραγηματισμός. Plato Comicus ἀπλάκουντος, ἀλιβάνωτος, vt ἄσπλαγχνος, cœna ſine placentis.

centis. σάμιοι πλακοῦντες, Samiæ, & Pariæ placentæ optimæ. Parium vrbs ponti, & πάριον. Pherecrates λιπαρὰ ἐπιπαστὰ, aut παστὰ vocat, ἔτνος ἀλφίτοις μεμιγμένον, *pultem farina hordeacea mixtam.* ἄμης, & νάνος πελύπυρος, *placenta caſeata.* Athenæus νάνος, τυρὸς πλακουντώδης, *caſeus in placentam inditus cum oleo,* διὰ τύρου καὶ ἐλαίου σκευαζόμενος ἀμητίσκος, placentula. Caſeus dicitur & τρυφαλὶς τύρου σκελὴ & σκελιδή. Euripides,

τυρὸς ὀπίας δεὶ, καὶ Διὸς γάλα.

Eſt caſeus coactus ſucco fici, & Iouis lac. Ceraſa inter bellaria numerantur, quæ Lucullus Romam primus intulit ab oppido Ceraſunte, à quo S. Hieronymus, & apud Athenæum *lib.* 2. Laurentius, ceraſa nomen reperiſſe volunt. Imò Ceraſuns oppidum à ceraſis dictum, vt Myricuns oppidum à myricis. Mora item ex rubis inter bellaria ſunt, τὰ τῆς βάτου μόρα, vt Euſtathius. Galenus de batinis loquens, χρὴ καλῶς ἐκπλύνειν πρὶν ἐπιχειρεῖν προσφέρεσθαι τὸν καρπὸν τοῦτον, ὅπερ ἐχ ἥκιστα κἀπὶ τῶν συκαμίνων ποιητέον. Lauantur antequam menſæ inferuntur. Ouidius, μῶρα βατώδη, vocat,

Et in duris hærentia mora rubetis.

βάτινα, τὸν βάτων καρπὸν Galenus *lib.6.de locis.* ἄβρωμα, & βάπα Heſychio συκάμινα. Demetrius Ixion, mora quaſi αἱμόρροα, συκάμινα, σύκων ἀμείνω. Carya item ſecundæ menſæ ſunt, qua voce acrodrya omne genus ſignificantur. Propriè κάρυα, nuces iuglandes. Herodianus, ἀμυγδαλὴ παρὰ τὸ ἐν τῇ καλυφῇ τῇ μετὰ τὸ ἔξω χλωρὸν πολλὰς ἀμυχὰς ἔχειν, quia in tegmine quod extimo viridi proximum eſt, multas ſcarificationes habeat inſtrumentum quo nuces franguntur μυκηρόβατον, Heſychio μυκηρόβας, καρυοκατάκτης.

κατάκτης. Heſychius λόπημα τρωγάλια in bellariis, & τρῦφος quæ eſt βλάστησις, pilulæ forma in robore, abiete, carice, & φηγοὶ quæ ſunt eſculi glandes. Caſtaneæ dicuntur ἄμοτα Athenæo, μοτὰ Dioſcoridi. δρυπεπεῖς ἐλαίαι, non δρυπετεῖς, drupæ aliæ θλαστὰ ἐλαίαι, Polluci *lib.6.cap.9.* φαύλη ἐλαία ἡ μικρόκαρπος. Oleæ στεμφυλίδες nigræ, vel ἀπύρῆναι. Inter tragemata πύος coloſtrum, ἴτριον, γογγυλίδες, ῥάφανοι, δρυπεπεῖς, ἐλατῆρες, χόνδροι, πυροὶ, μέλι. ὀστρακίδες, ſunt κώνων πυρῆνες, ſtrobilorum nuclei, ὀστρακίδες teſtulæ, πυρίδες, nuclei. ἀκρόδρυα ἀπύρηνα; baltheus in opere dulciario dicitur κρηπίς. Proclus ἄλιμον ἦν ἐξ ἀσφοδέλου, καὶ μαλάχης, ὅπερ αὐτὸν ἄλιμον, καὶ ἄδιψον ἐποίει. Alimon famem, & ſitim arcet. μύκητες fungi, βολῖται Galeno ἀβλαβέστατοι, deinde Amanitæ. Nicander ſcribit, ſi arboris fici truncum tegas lætamine, & aqua riges, fungos naſci innoxios, συκέης ὁππότε στέλεχος βαθὺ κόπρῳ, κ' ἀκκρύψαις ὑδάτεσσι τ' ἀενάοισι ποτίζοις, φύονται πύθμεσι ἀκήδεοι. Fungi qui cocti appoſiti duriores ſunt, noxij ſunt, οἱ μετὰ τὸ ἑψηθῆναι, καὶ πεσσῆναι πωρούμενοι· ὕδνα γηγενῆ, καὶ πέζιες, καὶ μύκητες ῥίζαν οὐκ ἔχουσι, tubera terra nata radice carent.

De Olea.

CAPVT XL.

MAcrobius *lib.3. Saturn. cap. vlt.* ſupra ſexdecim olearum genera numerat. Virgilius *lib. 2. Georg.*

Nec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuæ
Orchades, & radijs, & amara pauſia bacca.

Colu

Columella *lib. 5. cap.8.* genera decem ponit, vt & Iſidorus *lib.17. cap.7.* Cato *cap.6. R.R.* ponit octo. Orchades ſeu orchites dictæ ab ὄρχις, quia rotundæ vt teſticuli. Varro *lib. 4. de ling. Lat.* Olea grandis orchitis, quod ea antiquitus orchemora. Gloſſ. orchæ ἐλαῖαι ἐπιμήκεις, oblongæ oleæ. Vide Plinium *lib.15.cap.3.* Nicander in Alexiph. eam adhibet aduerſus venena. Radij oleæ ſunt oblongæ ἀκτινοειδεῖς inſtar radij. Cato *cap.6.R.R.* oleam conditiuam, radium maiorem, ſalentinam. Radius minor dicitur radiolus Columellæ *lib.12.cap.47.* Orchiten, & radiolum, vel regiam. Iſidorus Radiolæ pro eo quòd oblongæ ſunt in modum radiorum. Pauſia verò dicitur à pauiendo, quia tunditur exprimendo oleo vt Cato, quando viridis eſt. Alij dictam volunt à pauſa, & παύομαι, quia non legi ſoleat niſi præ maturitate nigricans, vt deſinat niger ille color augeri. Columella acerbam pauſiam menſe Septembri, vel Octobri, dum adhuc vindemia eſt contunde. Oliuæ Ægyptiæ laudatiſſimæ. Theophraſt. de cauſis plant. *lib.6. cap.12.* ἐν αἰγύπτῳ ἢ τὸ μὲν τῶν αἰγυπτίων καλουμένων ἐλαιῶν γένος, τῶν πολυκάρπων τε καὶ μεγάλων, ἀνέλαιόν ἐστι. *Oliua Ægyptia nihil reddunt olei cùm ſint alij maiores ex quibus plurimum olei exprimitur.* Varro *lib. 11. Rerum humanarum* commendat Caſſinas oleum, frumentum campanum, falernum vinum, Tuſculanam ficum, mel Tarentinum, piſcem Tiberis. De olearum, ficuum, vuarum generibus vide Macrob. *lib.3. Saturnal. cap. vltimo.*

De

De Olea.

CAPVT XLI.

OLeæ principem locum inter ea quæ terra fundit tenent, quæ in menſis regum frequentes. Horat. *Sat.2. lib.2.*

——— necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum, nam vilibus ouis,
Nigriſque eſt oleis hodie locus.

Pollux *lib.6.* δρυπεπεῖς ἐλαῖαι, ἁλμάδες, νυκτεῖδες· τὰς δὲ κοπνάδας ἐλαίας τραμβύλους ὠνόμασε φερεκράτης. *Drupæ oliuæ, ſeu rapæ conditæ, & nyctrides, malim, nectridas quæ natant in ſale & aceto.* Oleas oleaſtris inſitas Trambelos nominauit Pherecrates, quæ φαυλίαι & malæ dicuntur. ἃς δὲ οἱ νῦν θλαστὰς πάντας πυρῆνας οἱ κωμικοί. *Oleas quas nunc confuſas, comici pyrenas dixere.* φαυλίας commemorat Lucianus in Lexiphane ἄλλος ἤδη φαυλίας. Sed de oleis vide Theophraſtum, Dioſcoridem, Plinium, Horatium, & alios.

De Ficu.

CAPVT XLII.

ATticæ ficus bello Perſico cauſam dedere, quæ tam gratæ palato fuerunt, vt eas Darius cùm guſtaſſet bellum Athenienſibus inferre decreuerit, vt regionem tam ſuauis cibi feracem ſibi acquireret. Apud Dioſcoridem *lib.1.* Ficubus ſiccis vis eſt excalefaciendi, alendi, ſed ſitim magis ſtimulant,

mulant, aluo ſunt vtiles,gutturi, arteriæ, renibus, veſicæ,& iis quos longa valetudo decolorauit,anhelatoribus, epilepticis, hydropicis opportunæ. σῦκα ξηρὰ εὔφιμα, θερμαντικὰ, διψητικώτερα, εὐκοίλια· βρόγχῳ τῇ καὶ ἀρτηρίᾳ, καὶ κύστει, καὶ νεφροῖς εὔθετα, καὶ τοῖς ἐκ μακρονοσίας κακοχροοῦσι, καὶ ἀσθματικοῖς, καὶ ἐπιληπτικοῖς, καὶ ὑδρωπικοῖς. Laudantur à Iuliano deſertore *in epiſt. ad Serapion.* τῶν ἐπιχωρίων ἰσχάδων τὰς μακροκέντους ἀεισοφάνης δοκεῖ εἶναι πλὴν μέλιτος τῶν ἄλλων γλυκυτέρων τὰς ἰσχάδας. Ariſtophanes putat ex indigenis ficubus eas quæ dicuntur macrocentæ vel macrocentræ longiore fortè pediculo rebus omnibus melle excepto aliquid dulcius eſſe. Herodotus vt oſtendat veram ſolitudinem,dicere contentus eſt apud quos neque ficus ſunt, neque bonum aliud, quaſi nullus vſpiam ficu fructus melior ſit. Homerus ſoli ficui dulcis cognomentum adſtruit, cùm mel χλωρὸν, & vernum vocet. Hippocrates mel dulce ſenſui, ſed omnino digeſtione, amarum eſſe ait, ficum autem non ſapore tantùm dulcem, ſed digeſtu meliorem. Ficus eſt medicamentum omnis cibi noxij vt ait Ariſtoteles: ideo in conuiuiorum bellariis apponi, vt emendet vitium ſi quod eſt ab aliis cibis. Quare ficus ſacra Diis,quæ aris imponitur in omni ſacrificio, melior omni thure ad ſuffitum, vt Hierophantæ aiunt. Græcorum epiſtolæ Damaſcenas ficus præter cæteras laudant,quæ nuſquam alibi proueniunt, & à mercatoribus per totum orbem differuntur, quæ ἐνάγει τῶν πρέμνων ἐπιμήκεσι τοῖς κέντροις οἱονεὶ κάλυκων δίκην ἀπήρτηνται), quæ ſtimulis vel pediculis longis cuiuſque caudicis ſuſpenſæ ſunt inſtar calycum. Vide Plinium *lib.* 15. *cap.* 18. & Theophraſtum *de plantis.*

plantis. Coctana ficus Tyriorum Athenæo *lib. 9.* κότλανας ὑμεῖς καὶ λεπίδιον τὰ πάτεια μου νόμιμα βρώματα. Plinius *lib.* 13. *cap.* 5. Syria, in ficorum genere caricæ, & minores eius generis quæ cottana vocantur.

De alijs cibis hortenſibus.

CAPVT XLIII.

MVlti alij fructus hortenſes fuere. Ariſtophanes in Acharnenſ. ait apud Bœotos naſci bonum origanum, pulegium, ſtoreas, ellychnia, φέρω ὅσ' ἐστὶν ἀγαθὰ Βοιωτοῖς ἁπλῶς, ὀρίγανον, γλαχῶ, ψιάθους, θρυαλλίδας, νάσσας, κολοιούς. Varro *in Satyra de edulijs*, Nuces Thaſſas, palmas Ægyptias, glandem Ibericam laudat. Heliogabalus exhibuit piſum cum aureis (nummis exaudi) lentem cum cerauniis, fabam cum electris, & orizam cum albis (id eſt, margaritis) exhibens albas prӕterea in vicem piperis piſcibus, & tuberibus conſperſit. Miſcuit gemmas pomis ac floribus. Hydrogarum Romanorum ducum primus publicè exhibuit quum antea militaris menſa eſſet apud Lampridium.

Lactuca.

CAPVT XLIV.

NIcander lactucam βρίγκην vocat, quæ dicitur Heſychio βρίγκηξ θριδακίνη κυπρίοις. Eubulus

lactucam νεκύων βρῶμα,qua vel ætate Auguſti multos ideo abſtinuiſſe ſcribit Plinius. πιτρακίνη Heſychio eſt ſylueſtris lactuca. Dicitur & lactuca Eunuchus & Aſtytis ob vim ψυκτικὴν refrigerantem. In Adonidis feſtis horti ferebantur in teſtaceis vaſis è lactucis, quia Venus mortuum Adonin in lactucis collocauit. Heſychius, ἐν τοῖς ἀδωνίοις εἴδωλα ἐξάγουσι, καὶ κήπους ἐπ' ὀστράκων, καὶ παντοδαπὴν ὀπώραν, οἷον ἐκ μαράθρων, καὶ θριδάκων παρασκευάζουσι αὐτῷ τοὺς κήπους· καὶ γὰρ ἐν θριδακίναις αὐτὸν κατακλινθῆναι ὑπ' ἀφροδίτην φασί. *In Adonijs ſimulacra efferunt, & hortos in teſtis, & poma omne genus, veluti ex fœniculo, & lactucis parant ei hortos. Eum enim à Venere aiunt in lactucis collocatum.* Athenæus *lib.* 2. Callimachus ait, Venerem Adonim in lactucis occultaſſe, ὅτι κρύψειεν. Eubulus, μὴ παράθει μοι θριδακίνας, ὦ γύναι, ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ἢ σεαυτὴν αἰτιῶ, ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γὰρ, ὡς ὁ λόγος ποτὲ τὸν ἄδωνιν ἀποθανόντα προὔθηκε κύπρις, *Ne mihi appone lactucas in menſa, aut te incuſabo, quia in olere hoc, vt fama eſt, olim collocauit Venus Adonim mortuum.* Erant & lactucæ Cappadocæ, Plin. *lib.*19. *cap.*7. item, lactucæ ſeſſiles, & vulgares de quibus Martialis *lib.* 3. *& lib.*13.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes.

Ad lactucam occiſus Adonis, quæ ideo ab Eubulo vocatur mortuorum cibus. Ad lactucam pertinent cichorea. Horatius,

Me cichorea, leuéſque malua,

De

De Caule, & fungis, moris.

CAPVT XLV.

HOratius *Satyr.4. lib.2.*

Caule ſuburbano qui ſiccis creuit in agris
Dulcior. Irriguo nihil eſt elutius horto.

Idem de fungis,

—— *Pratenſibus optima fungis*
Natura eſt, alijs malè creditur. Ille ſalubres
Æſtates peraget qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quam legerit arbore ſolem.

Ode 2. Epod.

—— *Lecta de pinguiſſimis*
Oliua ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, & graui
Malua ſalubres corpori.

Lapathum rumicem Latini vocant. Lucillius, ô lapathe, vt iactere neceſſe eſt, cognitum cui ſis. Varro, hanc eandem voluptatem tacitulus taxim conſequi lapathio, & ptiſana poſſim. *Sat.4. lib.2.* Horat.

—— *ſi dura morabitur aluus*
Mitulus, & viles pellent obſtantia concha,
Et lapathi breuis herba, ſed albo non ſine Coo.

Lapathus à *λαπάζειν exinanire.* Rumicem minorem ὀξυλάπαθον vocant.

De Ficu.

CAPVT XLVI.

FIcus adeò ſuauis eſt vt pro quauis re dulci ſumatur. Ita Theocritus,

καὶ ἀπ' αἰγίλω ἰσχάδας τρώγοις.

Ex Ægilo quæ vna fuit ex tribubus Atticis ficum comedas. Hipponax ficus auro anteponit,

εἴ τις κατείρξει χρυσὸν ἐν δόμοις πολλὸν
καὶ σῦκα βαιὰ, καὶ δύο ἢ τρεῖς ἀνθρώπους,
γνώῃ ὅσῳ τὰ σῦκα τοῦ χρυσοῦ κρείσσω.

Si quis aurum domi multum concluſerit, & paucas ficus, & duos aut tres ſeruos, cognoſcet quanto ficus auro meliores ſint. Vnde & φιλόσυκοι dicti homines pacis amantes. Apud Pauſaniam Ceres Phytalo quia hoſpitalis erat primam ficum dedit.

ἔνθα δ' ἄναξ ἥρως φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
Δημήτραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
ἣν ἱερὰν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονόμαζε,
ἐξ οὗ δὴ τιμὰς φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως.

Plutarch. *de cupidit. diuitiar.* prodit moris olim fuiſſe per Dionyſia vt ferrent duntaxat vas vini, flagellum vitis, hircum, cofinum ficuum, denique phallum vt oſtenderent ficus à Baccho repertas quod Lacones exiſtimarunt. Ficus Calliſtrutia ſapore præſtantiſſima. Athenæus, καλλιστρούθιον σῦκον ὑπερέχον πάντων. Idem Plinius ait ficus cerina à cereo colore, κήρινον σῦκον. Ficus Liuiana Pompeiana, Liuia Plinio, ſiccata ſole in annuum vſum. Caricæ, ficus paſſæ, ἰσχάδες. Ficus matura κόλυθρον Athenæo, præcox πρόδρομον σῦκον. Ficus duricoria Macrobio id eſt, ſerotina.

De Chia ficu, & Caricis.

CAPVT XLVII.

CAricæ Ægilides laudatæ. Caricæ Tithraſiæ à Tithrante pago tribus Ægeidis. Procnides

caricæ

caricæ Heſychio. Martialis *lib.* 13.

Chia ſeni ſimilis Baccho quam Setia miſit,
Ipſa merum ſecum portat, & ipſa ſalem.

Per Setiam, ſetinum agrum Campaniæ intelligit. De coctanis caricis, ſeu coronis, cottanis, cocto-nis. *lib.* 7.

Paruáque cum canis venerunt cotona prunis.
Hæc tibi quæ torta venerunt condita meta,
Si maiora forent coctana, ficus erat.

Metam vocat vas turbinatum. Plinius *lib.* 3. *cap.* 5. Syria in ficorum genere habet caricas minores eius generis quæ cotona vocant, à cotone vrbe.

De Bombyleumate.

CAPVT XLVIII.

BOmbyleumata Heſychio dicuntur τὰ μαγειρικὰ ἀρτύματα, *curioſiùs præparata*, τὰ μαγειρικῶς ἀρτύματα περιττῶς κατεσκευασμένα. βομβυλεύειν σὺν τῷ ὄνθῳ ἀρτύειν condire ontho. Heſychius ὄνθον condimenti genus eſſe vult. Athenæus *lib.* 2. γάρκην ὠνθυλευμένην, *conditam ontho. Lib.* 8. ἄρνα σύμπηκτον ὠνθυλευμένον, *agnum confixum conditum.*

De Coloſtro & Caſeo.

CAPVT XLIX.

COloſtrum, Coloſtra eſt prima à partu ſpongioſa denſitas lactis, Plinio *lib.* 28. *cap.* 9. Coloſtrati infantes à coloſtro. Palladius *in Nouemb.*

Coloſtra lac cuius ſpiſſior natura agnis ni auferatur nocebit. Ariſtoteli dicitur τροφαλὶς, quia maximè alit. Iupiter lacte capræ nutritus. Martialis *lib.13.*

Surripuit paſtor quæ nondum ſtantibus hœdis,
De primo matrum lacte coloſtra damus.

Caſeum lunenſem, Veſtinum, Velabrenſem, ſeu fumoſum, Trebulanum laudat. *ibidem.*

Trebula nos genuit, commendat gratia duplex,
Siue leni flamma, ſiue domamur aqua.
Caſeus Hetruſca ſignatus imagine Lunæ.

De Caſeis.

CAPVT L.

CAſei quia ex lacte animalium fiunt in carnibus reponentur. Heliogabalus dulciarios, & lactarios tales habuit, vt quæcunque coqui de diuerſis exhibuiſſent, vel ſtructores, vel pomarij, illi modò de dulciis, modò de lactariis exhiberent apud Lampridium. Caſei fuere ſecundæ menſæ. Pollux *lib.6.* τυρῦ τροφαλὶς, *caſei, coloſtra,* τυρὸς χλωρὸς, *caſeus recens,* τὸ δὲ ξηρὸν ἰσχνὸν ἔλεγον, *ſiccum autem macrum* vocarunt. ὁ γὰρ ὀξυρίας τυρὸς σικελικὸν τὸ ἔδεσμα, caſeus acris, vel acetoſus oxyrias, qui ſitim acuit, Siculus cibus eſt. Euſtathio ὀπίας τυρὸς δριμὺς δι' ὀπῦ συκῆς πηγνύμενος. *Opias caſeus acris coagulatus ſucco fici.* Athenæus *lib.14.* τυρὸς τρομίλιος σικελικός. *Tromilius caſeus Siculus.* Velabrenſis Romæ. Martialis,

Et Velabrenſi maſſa recocta foco.

In macello Romæ multæ fuere caſeariæ tabernæ

Plin.

Plin. *lib.*11. *cap.*42. Apud Polluc. *lib.*6.*cap.*10. laudatur in primis caſeus Cythnius, & Siculus, τυρόπωλαι qui caſeos vendunt *lib.*7. *cap.*33. Antiphani τυρὸς χλωρὸς caſeus recens dicitur, ξηρὸς ſiccus, ξυστὸς raſilis, πηκτὸς recentiſſimus, κοπτὸς, τμητὸς, ſectilis.

De Condito, Amulo, & alijs.

CAPVT LI.

VT conditum fiat mel cum vino coquitur, piper, dactylorum oſſa torrida. Roſatum fit è melle, vino, & foliis roſæ ad bibendum. Ita fit & vinum violaceum. Folia citri viridia in ſportella palmea in dolium muſti miſſa pro roſato ſunt, apud Apicium. Carenum eſt genus liquoris Apicio. Careni calyx. Amulum infuſum, vel orizæ ſuccum, ἄμυλον. Vt Apothermum fiat alicam elixam amygdalis depilatis, & lotis ex creta argentaria paſſo aſperges, ait Apicius.

De Alica.

CAPVT LII.

ALica præſtantiſſimum eſt triticum cuius granum tunditur in pila lignea vt ex ea fiat potio. Plinius *lib.* 22. *cap.* 25. negat eam fuiſſe ætate Pompeij, eſſe quidem eximiè vtilem ſiue elixa detur ex aqua mulſa, ſiue in ſorbitiones decocta, ſiue in pultem. Fit ex zea vel ſpelta. Plinius

 *lib.*18.

*lib.*18.*cap.*11. Ptiſanæ quæ ex hordeo fit laudes omnes in alicam tranſeunt, quæ tamen pauperiorum fuit. Martial.

Nos alicam, mulſum poterit tibi mittere diues.

De Placentis, & Alica.

CAPVT LIII.

MVlieres vt plurimum liba & placentas fingebant. Theocritus,

εἴδατα δ' ὅσσα γυναῖκες ἐπὶ πλαθάνῃ πονέονται
ἄνθεα μίσγοισαι λευκῷ παντοῖ' ἅμ' ἀλεύρῳ
ὅσσα τ' ἀπὸ γλυκερῶ μέλιτος, τά τ' ἐν ὑγρῷ ἐλαίῳ
πάντ' αὐτῷ πετεῆνα τά δ' ἑρπετὰ, τῇδ δὲ πάρεστι.

Heſychius *ἀλετρεῖαι τὰ εἰς θυσίας πόπανα ἀλοῦσι*, Virgines liba ad ſacrificia molunt. Cibi quos mulieres in plathane vaſe panifico faciunt flores miſcentes omnes cum farina alba, & quæ ex dulci melle & in humido oleo omnia volatilia & ſerpentia ipſi adſunt. Athenæus ſub finem *lib.*3. *πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἰτρίων τε, καὶ μέλιτος, ὃν ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι*, *Placenta ex lacte, & ſeſamo quam Romani libum vocant.* Scholiaſt. Ariſtoph. *ἴτριον, πεμμάτιον λεπτὸν διὰ σησάμου καὶ μέλιτος γινόμενον. μελίπηκτα* placentæ mellitæ. Apud Gellium Varro, bellaria ea maximè ſunt mellita quæ mellita non ſunt. *πέμματα, τραγήματα ὡραῖα*, cupediæ res belliſſimæ, vina Liberi, bellaria. *χόνδρος*, Alica, Nicander Colophonius,

χόνδρα μὲν ἐκτρίψειας, ὑποστρώσεις δ' ἐνὶ κοίλοις
ἄγγεσιν, εὐώδει δὲ μιγῇ ἅμα φύρσον ἐλαίῳ,
ζωμὸν δὲ βρομέοντα κατακτλὰς πνῖγε δὲ πῶμα

ἀμφιβα

ἀμφιϐαλὼν, φωκτὸν γὰρ ἀνοιδαίνει βαρὺ χρῖμιον,
ἠρέμα δ' ἐγχλιάον κοίλοις ἐνδαίνεο μύστροις.

Chondrum tritum in vaſe cauo ſternito, admixtóque oleo fragrante pinſito, addito iuſculo quod feruens ac fremens hauſeris, tum operculo impoſito aſſum exhalare ne permitte, ſuffoca, ſic hordeum ne tranſpiret excoctum vehementer intumeſcit, ſenſim vero tepidum myſtris tu cauis in cibo ſumito. Apicius, Alica quomodo fiat, fabatiæ virides,& conciſæ, &c. Feſtus, alicam ab alendo dictam ait: propriè eſt farris genus, tritico ſimile, ſuccum certiorem habens, ſiue in aqua coquatur cum mulſo, aut vino, ſiue cum oleo, ſaléque frixum ſumatur, vt Galenus *lib.* 1. *de aliment. & Plin. lib.* 28. *cap.* 7. Tandem alica dicta confectio ex zea, ſeu hordeo. Plinius *lib.* 18. *c.* 11. & Palladius *lib.* 6. Ad Alicam referri poſſunt apud Theophraſtum, iuſcula ſpiſſiora, ſorbilia, ῥοφήματα σωματοδέστερα παχύτερα, *lib. de igne.* Et apud Hippocratem, ῥοφήματα διδόναι πτισάνην, ἢ κέγχρον, ἢ ἄλητον ἢ χόνδρον, *ſorbitiunculas dare ptiſanam, aut kenchron panico ſemen ſimile, aut farinam, aut alicam.* Pultes quædam niueæ Martiali *lib.* 3.

Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Item,

Et pultem niueam premens botellus.

Puls candida facta ex tritico.

De Placentis.

CAPVT LIV.

INter bellaria non poſtremum locum obtinent opera dulciaria, placentæ, liba, ſcriblitæ. Quare

Sami vicus fuit in quo mulierculæ eſſent liborum, & operis dulciarij artifices, de quibus Athenæus *lib.* 12. ἡ σαμίων λαῦρα, στενή τις ἦν ἄμφοδος γυναικῶν δημιουργῶν, καὶ τὴν πρὸς ἀπόλαυσιν, καὶ ἀκρασίαν πάντων βρωμάτων, ὧν ὁ πολυκράτης ἐνέπλησεν τὴν ἑλλάδα. *Vicus Sami anguſtus, quaſi angiportus, in quo mulierculæ dulciorum panifices, & omnium cupediarum, quæ intemperantiæ ſeruiunt, quibus Polycrates Samius Græciam repleuit.* Alexandriæ item fuit λαῦρα εὐδαιμόνων, ἐν ᾗ πάντα τὰ πρὸς τρυφὴν ἐπωλεῖτο, *vicus beatorum in quo omnia quæ ad delitias faciunt, vendebantur*, vt Romæ Thuſcus vicus, vbi fiebant tracta farinacea ſolo impoſita, ſeſamo ſparſa, quorum pars ima dicitur ſolum. Vnde tracta fingere, & depſere. Strues dictæ cum tracta porrecta in ſolo ſternerentur. Scriblita, quòd ſit ſcripta ſignis. Globuli, globi, lagana, lucunculi, tractæ in panificio erant paſtilli in longum porrecti, & producti, offæ paſtilli in rotundum glomerati. Clibanus dicitur teſtum, baltheus, & baltheum quo cingitur tracta. Sphærita placenta globos habens, qui in ſolo placentæ componuntur. Sauillum libum à ſuauitate, Muſtaceus cum farina muſto ſubigitur ſubditis lauri foliis. Panificium Græci vocant ἀρτοποιεῖον, ἀρτοκόπικον, aut potiùs officinam vbi fiunt panes, nam propriè ἀρτοποιΐα eſt panificium apud Xenoph. ἀπὸ δὲ ἀρτοποιΐας κρειττὸς τὴν οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει ἀρτοκόπος, ἀρτοκοπεῖν, ἀρτοποιεῖν. *Cyribus è panificio totam domum alit. Piſtoris eſt panes pinſere,* ταραντῖνος, ἀπικιδίανος περλυκίδιος, *Tarantinus Apicianus, perlucidius*, Plikius, oruzites, muſtacia ſeſamata ex Chryſippo Thyaneo, ſunt genera liborum. Item, Craſtianum Siculum, non Craſianum, vt

vt vulgò legitur. Craſtus eſt oppidum Siciliæ. Cruſtum Iulianum, Cruſtarij, cruſtularij. Cruſtum Canopicum. ἄγλαα, ἠγλαισμένα, vncta pingui edulia, perlucida. Cappadocium libi genus. Plicium ab implicita figura. γυτζᾶτον, gutzatum aſperſum mellis guttis. Tutulatum, Cruſtum purum, purium vocat Athenæus. Paulianus, ſubitillum ex alica, ſauillum ex farina. Spira fit immixto caſeo. Cato *cap*. 77. Luculli, lucunteres ab albo λευκῷ. Circus, circulus, cruſtoplacenta, χρυσοπλακοῦς, Catillus ornatus, id eſt, πίναξ. Oſtracites in figlino teſtu coquitur. Irneus Catonis in irneum fictilem indi ſolitus, quæ demittebatur in ollam æneam aqua calidam plenam, & ad ignem coquebatur. Attacitæ ſunt Attanitæ. Cato *cap*. 75. Libum hoc modo facito. Caſei pondo duo in mortario bene diſterat. Vbi bene diſtriuerit, farinæ ſiligineæ libram, aut ſi voles tenerius eſſe, ſelibram ſiliginis ſolùm eodem indito, permiſcetóque cum caſeo bene, ouum vnum addito, & vnà bene permiſceto, inde panem facito, folia ſubdito, in foco calido ſub teſta coquito leniter. *Cap*. 77. Spiram ſic facito, in ſolo tracta cum melle oblinito bene, inde tanquam reſtim tractes facito, ita imponito in ſolo, dein plicis completo bene arcte coquito. *Cap*. 76. Placentam ſic facito, farinæ ſiligineæ libras duas, vnde ſolum facias in tracta farinæ libras 4. & alicæ 1. libras duas. alicam in aquam infundito, vbi bene mollis erit, in mortarium purum indito, ſiccatóſque bene, dein manibus depſito, vbi bene ſubactum erit, farinæ libras 4. paulatim addito, id vtrumque tracta facito, in qualo vbi areſcant, componito, vbi arebunt, componito puriter, tum facies in ſingula

tracta.

tracta. Conſule Catonem vt piſtor, fictórque dulciarius euadas. Te docebit ille inſigniter. τυροκόσκινος placenta fuit ex caſeo per cribum ſuccreto, alius eſt τυρόκνηστος· ὑποτυρίδες placentæ ſunt ex lacte, melle, farina. γαστρὶς eſt placenta. Heſychio γάστριον, πέμματι σησαμῶδες, eſt placenta ſeſamo ſparſa. Pancarpium Alexandrinis placenta quæ fit ex itriis contritis cum melle coctis, quæ vbi coxiſſent ad inſtar globulorum fingebant, & tenui biblo adſtringebant. ἴτρια δέ ἐστι ταῦτα συντεθειμμένα, ἃ μετὰ μέλιτος ἑψόμενα, καὶ μετὰ τὴν ἕψησιν σφαιροειδὸν συντεθέντα περιδεῖται βύβλῳ λεπτῇ, ἕνεκα τοῦ συμμένειν. Itrium eſt libi genus. ἐπλινέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἴτριόν τε ἐκ μέλιτος. Alcman παρέξει πυάνιόν τε, πόλτον, χίδροντε λευκὸν, κηρίναν τ' ὀπώραν. Puls πολτὸς ex fabacea farina, Pyanion eſt πανσπερμία ἐν γλυκεῖ ἑψημένα, omne genus ſeminum in muſto, aut dulci coctum. Cato *cap.* 79. Globulos ſic facito, caſeum cum alica ad eundem modum miſceto, inde quantos voles facere, facito, in ahenum caldum vnguen indito, ſingulos aut binos coquito, verſatóque crebro duabus rudibus, coctos eximito; eos melle vnguito, papauere infriato, ita ponito. Enchytum vt globulos facit, in vnguen caldum fundit, hoc in reſtim quaſi ſpiram facit, id duabus rudibus verſat, perfrigítque, vnguit, colorat, mediocriter cum melle, aut mulſo apponit. Ames placenta ἀπὸ τοῦ ἐξαμᾶσθαι αὐτὸν σπουδῇ ὑφ' ἡδονῆς, ὡς μέλιτι καταρδόμενον. Vide Catonem *cap.* 87. de Amylo. Iones ἀμυλιά, alij ἄμτα, quod multa in vnum coniiciant ab ἅμα. Suidas, διακόνιον οἱ μὲν τὴν τοῦ πλακοῦντος κρηπῖδα, *Diaconium alij placenta ſolum eſſe volunt*; alij ζωμὸν ποιὸν, quoddam iuſculum, quidam mazam, aut

ἄλλα

ἄλλα τὰ κυκλότερα πέμματα, liba quædam orbiculata in ereſione quam Apollini faciunt. Baſtynias placenta barbarica, vel vt alij legunt Baſunias. Pſammitum, ψαιστόν, libum eſt. στρεπτὸν, καὶ νεήλατα placentæ, item Deudalides, Attanites, ἄτανα, τήγανα, ſartagines, κρῆιον, ideſt, κρεώδοτον, placenta carnibus farta. γλυκινίας placenta, empepta triticeus panis cauus, æqualis ſolo, vel baſibus quibus imponuntur placentæ ex tritico factæ. ἐμπέπτης πύρινος ἄρτος κοῖλος σύμμετρος τῷ κρηπῖδι, ἐν αἷς ἐπιτίθενται τὰ διὰ τοῦ πυρὸς σκευαζόμενα πλακούντια. Heſychius ἐμπέλανα, πόπανα· ἔμπηπτα, vel potiùs ἔμπηκτα πλάγια τὰ πύρινα εἰς ἃ ἐπιτίθενται τὰ διὰ τυροῦ, ῥόδιοι, Empepta obliqua triticea in quæ Rhodij imponunt quæ ex caſeo fiunt, Heſychius, ἐγκρίδες πέμμα ἐλαίῳ ἑψόμενον, καὶ μελιτώμενον, *Encrides bellaria oleo cocta, & melle imbuta*, quidam Amanitas vocant. Idem, ἔγκεις γλυκεῖς ἐξ ἐλαίου ὑδαρεῖς. ἐπικύκλιος *ſporta*, vel *circulus*. γῦρις, γῦρος, πλακοῦς, *gaufre*, κριβάνης, κριβάνης, πλακοῦντες μαστοειδεῖς, *placenta mammoſa*, κεγχρίτης *placenta*. Hippocrates *lib.4. Epidem.* ἐσχαρίτης, vel potiùs ἐσχαρίτης κρίμνης. Heſychius, κεγχρίσιν πλακοῦντος εἶδος, κριμνὸς ἢ κριθή, hordeum. Idem κρίθη πυρόν· χαρίσιον πέμμα. ἐπιδαιτρον, quod omnium poſtremum diuiditur in conuiuiis. νάνος, ἄρτος πλακουντώδης, & ναστός Heſychio, σηκτὸς Polluci. ψώθια placentæ, ἄμορα, ſimilago cum melle cocta, ἀμοργῖται placentæ. Amorgites placenta. χόρια, ex melle & lacte. Pæſa, vel paſſa libum. Paſſanus qui panem facit, aut vendit, χαλλαβοειδὴς σησαμώδης. Echinus placenta inſularis. κοτυλίσκος *placenta* Chœnix tres cotylas continet. Ex tertia parte chœnicis fiunt χοιρίνια ἐκ πεφρυγμένων πυρῶν. Vide *cap.* 11. Pollucis *lib.6.*

De

De panum & placentarum generibus. Piget enim hîc verba eius, licèt pulcra, eruditáque, exſcribere. χόνδρον λευκὸν vocant ἑφθὲς πυρὲς, cocta tritici grana, frictáve. χόνδρα ἐρεικτὰ hæc grana prius frangunt, quàm torreant. χόνδρα ἐρεικτὰ ἐκ κριθῆς νέας γενόμενα, ſunt πυρὶ νεοφρυγῆ. Panis, polenta, puls, ſæpe accipiuntur pro eodem, quanquam aliquid eſt diſcriminis. Galenus ſcribit Cyprios alphitis, id eſt, farina è toſtis hordei granis pro pane vti. Græci per ἄλφιτα polentam intelligunt, vt Galen. περὶ τροφῶν δυνάμ. *Leuit.* 2. ἐὰν δὲ προσφέρῃς θυσίαν πρωτογεννημάτων τῷ κυρίῳ νέα πεφρυγμένα χόνδρα ἐρεικτά. *Si obtuleris Deo munus primitiarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris.* μελικηρίδες, μελικηρες, *placentæ mellitæ.* Heſychius, μελικαεὶς, σκεύασμά τι βρωτὸν διὰ πυρὸς. Amyli placentæ, ἢ ζωμοὶ πλακουντώδεις, ἐν νυνὶ ἀμύλατόν φασι. Plato Comicus, πλακοῦς ἐνόρχης, ἄμυλος ἐγκύμων, κίχλαι, placenta coleata, amylus prægnans & fartus, turdi. Copte opus piſtrinarium. Oua inter bellaria ſæpe numerantur. Ephippus, putamus, ames, ouum. de Pictaciis Nicander ſeu de fiſtaciis, πίστακι' ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλέοισιν ὅμοια. σίδας τὰς ῥοίας vocant, mala punica Bœotij. Empedocles,

οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι, καὶ ὑπέρφλοια μῆλα.

Sida oppidum Bœotiæ Sidis, nomen dedit. Athenæus *lib.* 14. Pamulæ Nicolai, panes Nicolai fuere. Palladius in vita Abbatis Apollo, panes Nicolaos maximos. Mazæ ad hominum vſus, Anthema, Thridacine, phyſte, vinoſæ, ephieros, dandalis, lolodiaconium, tripta, anemone, cardame. Bereces mazæ ſunt, ſeu molæ ex cribratis farinis ſubactæ,

ꝑctæ, dandalides ex toſtis hordeis, procona, & proconia ex intoſti hordei farinis. Placentarum ſpecies ſunt ama, amula, enthrya, ſtrepta, neilata, pthis, phtida libatoria, thrymantides, crepis ex farina & melle, cui vuæ, aut ficus toſtæ inerant, quibus exeſis crepida ipſam auium ζωμῷ iuſculo intritam comedebant. Placentæ philoxeniæ Leucadij Philoxeni inuentũ, placentæ Samiæ. Conus erat ex vuis & amygdalis, quæ contrita ſimul & commiſta aſſabantur. Eſcarites Rhodia inter panem, & placentam media Tageniæ Polluci ſunt encrides, quas apponunt ſtridentes & tepidas vt mel ſuperfundant. Tageniæ ſartagini infuſæ caſeus, oleum, mel, & ſeſama infundebantur. Quædam dicta πλυνία placentis apponi ſolita, radiis textoriis ſimilia coloris albi. Præter placentas erant myrthides, caricæ, meſpila μέσπιλα ἃ καὶ ὄα καλεῖται, ait Pollux Alexis, ἰσχάδες τὸ περιβόητον τῶν ἀθηναίων, καὶ θύμου δεσμαί τινες caricæ inſigne Athenienſium, & faſciculi thymi. Phœnicides, bellaria vocat προπύλαια, quia in propylæis templorum vænibant. Euripides τυρὸς ὀπίας ἐστὶ, καὶ δίος γάλα. ἀποτράγημα λείψανόν ἐστι τῶν τραγημάτων, καὶ τραξίμων· κόκκοι ῥόας acini mali granati. Ariſtophanes, ὀξογλυκείαν τ᾽ ἄρα κοκκιεῖς ῥοάν. Mali granati grana decerpis. Amygdalæ, nuces perſicæ quæ nunc regiæ, κάρυα περσικά. Caricæ chelidoniæ Atticæ, quas & chelidones. Pollux, ἰσχάδας πρόκειδας, malim πρόκνιδας. caricæ oxali. Vide Pollucem *lib.6.cap.*11. σταφυλαὶ, ἐλαιοσπάμμαξις, φοινικοβάλανος, κρητικὴ, μελινέως, μεθυσέως, χαιρενέως. Item ἄπιοι, μῆλα, ὄχναι, ἀχράδες, ἀσταφίδες, pyra mala, pyra ſylueſtria, vuæ paſſæ erant, inter bellaria.

De

De Panibus, Pulte, Alica.

CAPVT LV.

POllux *lib.16. cap.7.* E rebus terra natis fiunt *ἄρτοι, ἄλφιτα, μάζα, σιτία, panes, farina, maſſa, frumenta.* Frequentior apud Romanos panis vſus, quàm pultis erat, ideóque in ſacrificiis mola ex farre & ſale conſtat auctore Valer. Maximo *lib. 2. cap.5.* Romani tamen pultifagi. Iuuenal.*Sat.14.*

A ſcrobe, vel ſulco redeuntibus altera cœna
Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ.

Puls hordeacea in lacte dicitur lactea Heſychio, *γαλαξία πόλτος κείθινος ἐν γάλακτι.* Apicius de pultibus Iulianis, Alicam purgatam infundis, cùm feruerit oleum immittis cerebella duo cocta, ſelibram pulpæ. Panes ferebant in reticulis quos Ariſtophanes vocat *γυργάθους*, Theophraſtus *ὁρμαθούς.* Panis *κλιβανίτης εὔπεπτος, ἰπνίτης*, ſeu *καμινίτης δύσπεπτος*, in clibano coctus facile concoquitur ac digeritur, in furno coctus ægrè. Athenis panis *ἀγοραῖος* laudatus, Rhodi panis *ἐσχαρίτης*, qui dulcibus ac mollitie mirificè temperatus eſt, fuit *μεθόριος ἄρτου, καὶ πλακοῦντος* Polluci intermedius inter panem & placentam. Sub finem menſæ panem hunc ex paſſo edunt. *λαβόντα θερμοὺς, ἐσχαρίτας ἀνακλῶντα βάπτειν ἐς γλυκύν.* Sumens calidos panes in foco coctos euoluens tingit in paſſum. Pollux *lib.7.c.10. οἱ δ' δίπυροι ἄρτοι πρὶς εἰσι τρυφῶντες, Panes bis ignem paſſi*, vulgo nautici dicti, laganum, apanthracis, placentæ. Athenæus *lib. 3.* conſulendus de tota ratione panum. *κόλλαβος* placenta quadrata

drata paruula ἐκ μεγάλων κολοβωμένη, ex magnis deminuta & mutilata. Placenta omnis ſi eſt πλακοῦς εἰς πλάτος ἐκτείνεται, placenta in latitudinem extenditur. Quidam Collabos panes eſſe aiunt ſimiles citharæ verticellis. Apud Athenæum βολβοφάκη, πολφοφάκη Polluci, Italis *vermicelli*, πολφοὶ μηρύματα ἐκ σιτοῦ farinæ ſubactæ, cum adipe, maſſa in fila deducta, & producta. Placentas mulieres vulgo fingebant. Heſychio γυνὴ δημιουργὸς ἡ ἐν τοῖς γάμοις πέμματα πέσσει. γυν. δημ. τὰ πέμματα ποιοῦσα. Athenæus, τοὺς δὲ τὰ πέμματα, προσεῖπε τοὺς πλακοῦντας ποιοῦντας δημιουργούς. γυναῖκες ἀλετρίδες, ποπανοποιοί, μιμούμεναι τὰς φύσεις, mulieres molitrices quæ placentas faciunt, quæ naturas imitantur, τὰς πλαττούσας ὅσα τοῖς θεοῖς ἀνιᾶσι ζῶα, καὶ φυτά, ait Proclus ad *lib.* 5. *Plato. de Rep.* quæ fingunt animalia, & plantas Diis ſacras.

De Faba & Leguminibus.

CAPVT XLVI.

Conchis faba eſt cum ſuo folliculo, aut cortice elixa, aut edulium è faba confectum, vt differat à faba freſa, quæ ſine cortice coquitur. Martialis *lib.* 13.

Si ſpumet rubra conchis tibi pallida teſta,
Lautorum cœnis ſæpe negare potes.

Dicitur & concha. Scribonius, ex fabæ quaſi concha multo cum cumino cocta. Iuuenal. *Sat.* 3.

Cuius conche tumes;

Martialis *lib.* 5. *ep.* 40.

Iro pauperior forem Carine,
Si concham toties meam comeſſes.

Dioſcorides *lib.2.cap.12.* κύαμος ἑλληνικὸς πνευματώδης, φυσώδης, δύσπεπτος. Faba Græca inflat, ægrè digeritur; κύαμος αἰγύπτιος ἢ ποντικὸς, ἔχει φύλλον μέγα, ὡς πέτασον, καυλὸν δὲ πηχυαῖον, περὶ δάκτυλον τὸ πάχος. Faba Ægyptia, ſeu Pontica folium habet petaſi inſtar magnum, caulem cubitalem. ἐρέβινθος ὁ ἥμερος εὐκοίλιος, οὐρητικὸς Cicer ſatiuum aluo idoneum, vrinam ciet. Cicer elixum vel frictum plebeculæ in deliciis fuit, Martial. *lib.1.*

—— quod otioſa
Vendit qui madidum cicer corona.

Horatius,

Nec ſi quid fricti ciceris probat, & nucis emptor.

Plaut. in Bacchidib. *Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum eſt cicer.* In ſpectaculis cicer frictum per cuneos vendebant. Lens carior faba. Martialis *lib.13.*

Accipe Niliacam Peluſia munera lentem,
Vilior eſt alica, carior illa faba.

Pherecrates, μή μοι φακῆς, μὰ τὸν Δία, οὐ γὰρ ἥδομαι, ἢν γὰρ τρώγῃ τις τοῦ στόματος ὄζει κακόν, *ne mihi lentem per Iouem, non mihi placent. ſi quis comederit, os ei putidum.* Peluſiaca lens laudatur. Virgil.

Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis.

De Farre, & Simila.

CAPVT LVII.

FAr ſignificat frumentum adoreum, & farinam ex eo factam, & pultem. Triticum primum locum

cum tenet inter frumenta, ex quo fit pollen volatile, deinde ſimilago, ſeu ſimila, σεμίδαλις, σιμαλίς, denique furfures. Martialis,

Non poteris ſimilæ dotes numerare, nec vſus,
Piſtori toties quum ſit & apta coquo.

Piſtores Romæ non fuerunt ad Perſicum vſque bellum annis ab Vrbe condita ſuper 580. Ipſi panem faciebant Quirites, mulierúmque id opus erat, ait Plinius *lib.*18. *cap.*11. Dioſcorides *lib.* 2. *cap.*107. πυρὸι πρὸς ὑγείας χρῆσιν ἄριστοι, οἱ πρόσφατοι καὶ τελείως ἠδρηκότες τῇ χρόᾳ μηλίζουσιν. *Triticum ſalubre eſt quod recens & perfectè adultum flaueſcit.*

De Hordeo.

CAPVT LVIII.

Dioſcorides *lib.*2. κριθὴ ἀρίστη ἡ λευκὴ, καὶ καθαρὰ ἀτροφωτέρα πυρῶ. τὸ ἐξ αὐτῆς ἀλφίτου ἡ πτισάνη εὐτροφιμωτέρα, διὰ τὴν ἐν τῇ ἑψήσει χύλωσιν. Hordeum optimum candidum, purúmque minus quàm triticum alit. Ptiſana ob cremorem in decoctione redditum plus alimenti præbet quàm polenta ex hordeo facta. Conſule Plinium *lib.*18. *cap.*7. Panem ex hordeo antiquis vſitatum vita damnauit, quadrupedúmque tradidit refectibus. Ptiſanæ inde vſus validiſſimus, ſaluberrimúſque tantopere probatur. Hippocrates vnum laudibus eius dicauit volumen. Idem *lib.* 22. *cap.* 25. Ptiſanæ laudes transfert ad alicam. Romani ptiſanam ex oriza, non ex hordeo fecerunt, vt Plin. *lib.* 18. *cap.*7.

De Rapis, & Caulibus, ſeu Colibus.

CAPVT LIX.

MArtialis *lib.*13.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa,
Quæ damus in cœlo Romulus eſſe ſolet.

De Coliculis,

Ne tibi pallentes moueant faſtidia caules,
Nitrata viridis braſſica fiat aqua.

Cautes braſſicæ pars eſt interior. De porro ſectiuo,

Fila Tarentini grauiter redolentia porri.

De porro capitato,

Mittit præcipuos nemoralis Aritia porros,
In niueo virides ſtipite cerne comas.

Aſparagus in tòtum ſpina eſt, nullum folium habet. Trium librarum aſparagum Rauenna aliquando produxit vt Plinius *lib.*19. *c.*8. Martialis,

Mollis in æquorea quæ creuit ſpina Rauenna
Non erat incultis gratior aſparagis.

Suidas, ἄπυρος τροφὴ ἡ δι' ὀπώρας καὶ λαχάνων. ὁ δὲ Ζήνων ἀπύρῳ τροφῇ ἐνέχετο. *alimentum igne non procuratum poma & olera, quo vſus Zeno philoſophus Stoicorum parens.* In colloquio quotidiano λαχανοπωλεῖον dicitur vbi olera & herbas emunt, item ὀπώρας *mala*, συκάμινα mora, σῦκα *caricas*, *mala perſica*, ἄπιους *pyra*, γεικόνκια, *tuberes*. Plato φιλόσυκος, *amans ficuum*, Arceſilaus φιλόβοτρυς *vuarum*, Philippus Macedo φιλόμηλος, *malorum amans.* Ægyptij Papyrophagi. Æſchylus, βίβλυ δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ σταχὺν μέγαν, *fructus bybli non capit magnam ſpicam*, panem è biblo,

ſeu

ſeu papyro fecere, imò & potum, vt ex hordeo zythum. τὰς κριθὰς ἐς ποτὸν καταλεαίνοντες (malim καταλέοντες) *hordeum in potionem molentes*, πίνοντας ἐκ κριθῶν μέθυ, *ex hordeo bibentes merum*, βύβλον ἀεὶ ἀλέοντες, *Papyrum ſemper molentes*, ὀπὸς κατ' ἐξοχὴν, *laſer*, ἑψήματα vocant cocta olera, aut legumina abſque carne. Clemens *lib.* 2. *Pædag.* βολβὸν, ἐλαίαν, λαχάνων ἔνια, γάλα, τυρὸς, τά δ' ὡραῖα, ἑψήματά τε παντοδαπὰ ζωμοῦ ἄνδ. *Bulbum, oleam, quædam olera, lac, caſeus, bellaria, olera cocta ſine carne*, κἂν δέῃ κρέως ὀπτοῦ μᾶλλον, ἢ ἑφθοῦ μεταδοτέον. Galenus *lib.* 4. ὑγιεινῶν, vocat ἕψημα ζωμὸν λευκὸν, ius album. Conchos, Romanis dicitur conchis faba non freſa, ſed integra cum folliculo, conchen & concham vocat Martialis,

Quum ſaxitani ponatur concha lacerti,
Et bene ſi cœnas conchis inuncta tibi.

Conchis cibus pauperum apud Iuuenal. *Sat.* 3. & 14. Apud Athenæum *lib.* 4. Vel cœna pauperum, vel antecœnium deſcribitur. Alexis, σήσαμα, ἀσταφίδα κεκομμένην, *ſeſama, vuam paſſam contuſam, aut conciſam*, μάραθον *fœniculum, anethum*. νάπυ, *ſinapi*, καυλὸν *caulem*, σίλφιον *laſerpitium, aut caulem laſerpitij*, κορίαννον αὖον, *coriandrum ſiccum*, ῥοῦν ſemen fruticis coriarij quod cibis aſpergitur, cuminum, capparim, origanum, γήτειον, *cepam non capitatam*, σκόροδον *allium, thymum*, σφακὸν *ſaluiam*, σίραιον *ſapam ſeſeli*, πήγανον *rutam*, πράσον *porrum*, θρῖον *ficus folium*, σίραιον *defrutum*, βολβὸν *bulbum*. Galenus φυλλία vocat ἡδύσματα κηπαῖα, *hortenſes ſuauitates*. Heſychio φυλλιὰς ἐστὶν ὑπότριμμά τι ἐκ λαχάνων σκευαζόμενον, *intritum quoddam ex oleribus factum*. Athenæus *lib.* 3. fabæ Ægyptiæ triplicem vtilitatem facit, prima eſt flo-

ris ad coronamenta, altera ciboriorum maturo fructu ad epulas, tertia radicis ad edendum ex iuſculo. tadix vocatur colocaſium. Ciborum propriè eſt faba Ægyptia ex qua pocula faciunt, quæ Horatius ciboria vocat, non planta quæ fert fabam, ἧς ὁ καρπὸς, ait Stephanus, ἧτε ῥίζα πάντως ὀφιώδης ἐστὶν, τῷ ποικίλῳ, καὶ ταῖς κεφαλαῖς. κολοκάσιον μέντοι καλοῦσι τὴν ῥίζαν, τὸ δὲ ἐπιπεφυκὸς ὄψιν ἰδίαν ἔχει, ἐδωδίμους τε τὰς φλέβας παρέχον, cuius plantæ fructus, & radix omnino ſerpentis inſtar flexuoſa eſt, varietate & capitibus. Radicem vocant colocaſion, quod ſuper enaſcitur, formam propriam habens, & venas edules præbens, quas vocat Theophraſtus διαφύσεις, fibras ſeparatas, Martialis fila, cibus gratus eſt,

Improba cum morſu fila, manúque trahes.

De Aceto.

CAPVT LX.

INter ea quæ terra edũtur numero acetum, quod fit è vite, quódque condimentum ſuauiſſimum eſt. τοῦτο μόνον τῶν ἡδυσμάτων ἥδος καλοῦσιν, Hoc ſolum condimentum Attici vocant voluptatem. Heſychius, ἥδος, ἡδονὴ, καὶ ὄφελος, καὶ ὄξος, *Edos, voluptas, vtilitas, acetum.* Item ἅδος Dinolocho ὄξος· ὀξίδες *acetabula.* Pharium acetum Iuuenali, Cleonæum Ariſtophani.

De

De Abyrtaca.

CAPVT LXI.

ABYrtace genus condimenti è ſucco herbarum virentium. Antiphanes σησάμου, νίτρου (vel λίτρου) κυμίνου, ῥοῦ, μέλιτος, ὀριγάνου, βοτανίων, ὄξους, ἐλαίου, εἰς ἀβυρτάκην χλόης. *Seſami, nitri, cumini, ſeminis fruticis coriarij, ſeu ſumach, mellis, origani, herbuſcularum, aceti, olei in abyrtacem graminis, aut herbæ,* ἀβυρτάκη ὑπότριμμα βαρβαρικὸν κατασκευαζόμενον διὰ πράσων, ϗ καρδάμων, ϗ ῥοιᾶς κόκκων, δριμὺ δηλονότι. *Abyrtace intritum barbaricum factum ex porris, naſturtio, granis mali granati,* acre ſcilicet. Theopompus ἥξει δ' ἐς Μήδων γαῖαν ἔνθα καρδάμων, πλείστων ποιεῖται ϗ πράσων ἀβυρτάκη. *Veniet in Mediam vbi Abyrtace fit è multis naſturtiis, & porris.* Lucianus in Lexiphane, ϗ μυττωτὸς, ϗ ἀβυρτάκη, ϗ τοιαῦται τινὲς καρυκεῖαι, ϗ θρυμματίδες, ϗ θρῖα, ϗ μελιτοῦττα. *Et moretum, ſeu alliatum, & abyrtace, & ſimilia quadam condimenta, & thrymatides, & frictilla ficulneis foliis inuoluta, & ex melle dulciaria.*

Rurſum de Aceto.

CAPVT LXII.

IVuenalis,

Nati ſinciput elixi, Phariòque madentis aceto.

Fuiſſe oportet Ægyptium acetum acerrimum, quo Cleopatra gemmam molis admirabilis liquefe-

cerit. Perſius Stoicum acri aceto lotum ait. Martialis *lib.* 13. *epigr.* 117.

Amphora Niliaci non ſit tibi vilis aceti,
Eſſet cùm vini, vilior illa fuit.

Ariſtophanes Cleonæum ὄξος commemorat. *Lib.* 23. *cap.* 21. Plinius. Dioſcorides *lib.* 5. *cap.* 21. ὄξος ψύχει, καὶ στέφει, εὐστόμαχόν τε ἐστὶ, καὶ εὐόρεκτον; *acetum refrigerat & aſtringit, ſtomacho vtile eſt, & appetentiam excitat.* Acetum potui fuit *lib.* 3. *de penu legata.* Militibus erat poſca ex aceto & aqua. Acetum dicitur εἶδος.

De alijs terra natis.

CAPVT LXII.

APiaſtra, faſelares, fœnum Græcum irritandæ gulæ fuere pro antecæna. Galenus *lib.* 2. *de facult. aliment.* προλαμβάνουσι ῥαφανίδας, ἐλαίας τε, καὶ τήλεις ἐκ γάρυ, καὶ μετὰ ταῦτα μαλάχας τε καὶ τεῦτλα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα λάχανα μετ' ἐλαίου, καὶ γάρυ. τῆλις eſt fœnum Græcum. Apiaſtrum μελισσόφυλλον, ſiue μελίτταινα, vuæ Apamenæ hodie Damaſcenæ dicuntur. Pollux ponit θερμοὺς, κοκκύμηλα, lupina, pruna, repoſitorum τῶν ἀποθέτων. συκάμινα, μόρα ἐκ τῆς βάτου, *mora è ſentibus*, κεράσια, *ceraſa*, χόνδρος *alica*, κάρυοι, *nuclei*, μαλάχη *malua*, θριδακίνη *lactuca*, κινάρα, *cinara, ſeu acanthus*, σίκυος *cucumis*, πέπων, *pepo ſeu* σπερματίας, μῆλα τῶν ὡραίων, *mala bellariorum*, κυδώνια μῆλα, *cotonea*, σῦκα τῶν χλωρῶν *ficus recentes.* Martialis *lib.* 5. *ep.* 79.

Non deerunt tibi ſeſſiles propinqua,
Viles Cappadoca, grauéſque porri,

Diuiſis

Diuiſis cybium latebit ouis,
Nigra coliculus virens patella,
Et pultem niueam premens botellus,
Et pallens faba cum rubente lardo.

Cappadocæ ſunt lactucæ Plinio *lib.*19. *cap.*7. Seſſiles, item lactucæ vulgares *lib.*3. Martial. & vtrumque porrum, ſeſſiléſque lactucas. Cybium piſcis eſt *lib.*11. Et caudam cybij, grauéſque mænas. Botellus genus farciminis fuit ſine carnibus apud Apicium. Tertullianus tamen *in Apologet.* botulum vocat ſanguine diſtentum. Addit Martial. *lib.* 5,

Menſæ munera ſi voles ſecundæ,
Marcentes tibi porrigentur vuæ,
Et nomen pyra quæ ferunt Syrorum.

Colore nigricanti fuere, vt Plinius *lib.*15. *cap.*15. Martial. *lib.*5.

Succurrent tibi nobiles oliuæ,
Piceni modo quas tulere rami,
Et feruens cicer, & tepens lupinus.

De vuis paſſis, ouis ollaribus conſule Columellam *lib.*12. *cap.vlt.* de porro ſectiuo Iuuen. *Sat.*14.

Filaque ſectiui numerata includere porri.

Nero frequens in popinis helluabatur, & interim alios quicquam in popina coctum præter olera & fabam elixam vendere vetabat. Martialis *lib.*5.

In ſellariolis frequens popinis.

Lucianus *in Lexiphane*, ἄλλος ἐθερμοτράγει, ὁ δὲ ἠμεῖ τὴν κύστιν, ὁ δὲ ἀραιὰς ποιῶν τὰς ῥαφανίδας ἐμυστίλατο τοῦ ἰχθυηροῦ ζωμοῦ, ὁ δὲ ἐρρόφει τὴν κριθῶν, *alius calida glutiebat, alius inteſtinum ieiunum, ſeu bilam eiectabat, alius raphanis in tenues partes conciſis abſorbebat ſalſas, ac piſculentas illas offellas, alius agreſtes oliuas*

 edebat,

edebat, ἤδη φαυλίας, *alius hordeum ſorbebat.* Inter olera numero quod Apicius habet dulcia domeſtica, palmulas, vel dactylos, infartiles, bulbos, fungos fœneos: guſtum de præcoquis, duracina, concicla Apiciana, concicla Cõmodiana. Cibos tenues, & parabiles ex oleribus deſcribit Tzetzes in Heſiodum, σκίλλης τὸν ὄγκον, καὶ μαλάχης τοὺς κλάδους τεμὼν ἐν ὅλμῳ συγκεράσοις, καὶ μέλι, καὶ σπῶν τι βραχὺ πρὸς τροφὴν τῶν τμημάτων, οὐκ ἂν πλησθῆς τοῦ λιμοῦ τι διάφορον. *Scillas tumorem, & malua ranos ſecans in mortario miſcens cum melle, & extrahe aliquid minutum ad victum, nihil tibi à fame erit incommodi ſi diligenter triueris.* Scilla enim poteſt perdere eos qui neſciunt commode ea vti, ſi autem venenum ſquillæ extuderis, miſcens in ollis ſufficienter cum aqua, poſtea ſiccaris ad ſolem, & ſecans tenuia, miſcens ſeſamo, & melle, & lachryma papaueris ex Proclo, bene erit. Moleſtias quaſdam, difficultatéſque ciborum, quærere, caticas, piper, nuces, ſimilam, piſtacia, aquam non bibere, nec veſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas, & contrita olera, baccharúmque ſuccum non calicem ſorbere, ſtultum eſt ait Hieronymus. Apicius, Si laſer in dolium vitreum miſeris, & nucleos pineos, cibóſque intuleris, mirabeአis vim ſaporis. Fiet cocetum κυκεὼν, id eſt, *pharmacum.* Tertullianus *in Valentinianos,* Herculis cocetum. Heſychius φλογίδια, καὶ κεγχρίδες δι' ἐλαίου σκευαζόμεναι. *Flogidia eſt milium oleo temperatum.* Propriè flogidium eſt fruſtulum carnis aſſæ. ἐπίπαστα τὰ ἐπιπαστόμενα τοῖς ἔτνεσι τὰ ἄλφιτα· οὕτως γὰρ ἥδιον αὐτά. *Farina aſperſa leguminibus.* Euſtathius κάνδαυλος βρῶμα ποιὸν παρὰ λύδοις, *Candaulos cibus quidam apud Lydos à Candaule.* Philo *in Mechanicis,*

vt

vt obſidionem toleres, reſeruare triticum in manipulis, & cicer, & alia legumina cum equi coacto ſanguine, aut lacte, & ſeſamum, & aracum legumen accenſum, aut mixtum cum olei amurca, vt non putreſcat, & iecinora modò ne ſint ſuũ, cum felle ſalita & ſiccata in vmbra. Sic enim magis durant, & iſta omnia à coquis accepta in vnum locum conferre, cum decreto ne quis ea occultet: ἀποκεῖσθαι δὲ ἐν τοῖς δράγμασι πυρὸν, καὶ ἐρεβίνθους, καὶ θέρμους, καὶ ὀρόβους, καὶ ἱππάκην, καὶ σήσαμον, καὶ ἀράκους πεφωσμένους, ἄλλους ἐν ἀμόργῳ πεφυραμένους. οὕτω γὰρ ἄσηπτον γίνεται, καὶ ἥπατα ἔξω τῶν ὑῶν ἔχοντα τὴν χολὴν ἡλισμένα, καὶ ἐξηρασμένα ἐν σκιᾷ. ἀπαθέστερα γὰρ οὕτως διαμένει, συνάγειν δὲ ταῦτα δεῖ παρὰ τῶν μαγείρων ψήφισμά τι περιβάλλοντας.

De Malis & Vuis.

CAPVT LXIII.

MAla, & vuæ inter bellaria ſunt. Vennucula vua in ollis ſeruatur, Albana fumo duratur. Horat. *Sat.4. lib.2.*

Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco.
Nam facie præſtant. Vennucula conuenit ollis,
Rectius Albanum fumo duraueris vuam.

Vuam Albanam cum malis Catius apud Horatium catinis imponebat. *Sat.2. lib.2.*

——Tum penſilis vua,
Et nux ornabat menſas cum duplice ficu.

Ficus duplices maiores. Vegetius *lib.1. artis veterin.* Ficus duplices viginti, rutæ faſciculum. Ita Virgilius

lius equo duplicem ſpiram attribuit. *Sat.8.lib.2.*

Poſt hoc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta.

Melimela ſunt mala mellei ſaporis. De malis & pomis Macrobius *lib.3. Satur.cap.19.* Sunt autem genera malorum, Armeniũ, Cotonium, Citreum, Coccymelium, condiriuum, ἐπιμηλὶς, múſteum, Mattianum, orbiculatum, ogrannum præcox, panniceum, Punicum, Perſicum, quirianũ, proſiuum rubrum, ſcandrianum ſylueſtre, ſtruthium, ſcantianum, Tibur verianum. Citreum Virgilius vocat felix malum,

Felicis mali quo non præſtantius vllum.

Homerus citrum arborem θύον vocat. De pyris idem ponit Antianum, Cucurbitinum, Ciritum, Ceruiſcam, Calculoſum, Cruſtuminum, Decimanum, Græculum, Lollianum, Lanuuinum, Laureum, Lateruſianum, Morapium, Mileſium, Myrteum, Næuianum orbiculatum, Præcianum, Rubile, Signinum, Tullianum, Titianum, Turrinianum, Timoſum, Præcox, Volemium, Meſpilium ſerum, Sextilianum ſerum, Tarentinum ſerum, Valerianum ſerum. Nux verò iuglans, quaſi Iouis glans, vel glans iuuans, Διὸς βάλανος Theophraſto, quæ dicitur & auellana, & præneſtina, & pontica. Ad agrum præneſtinum quidam dicti Carſitani populi ἀπὸ τῶν καρύων à nucibus. At nuces caſtaneæ dicuntur Heracleoticæ, aliæ ſunt Baſilicæ iuglandes, & Græcæ nuces, quæ & amygdalæ, & thaſiæ. Iam verò nux molluſca eſt perſicum quod cæteris omnibus nucibus mollior ſit. Nux Tarentina ita mollis eſt vt vix attrectata frangatur, denique nux pinea. Vide Macrobium.

bium. Iſta omnia aſſeruabantur vel in penu, vel in horreis, vel in Apothecis. Quare claudam hunc librum capite de cella & penu, quia alibi egimus de horreis.

De Cella & Penu.

CAPVT LXVI.

GLoſſæ, cellarium, penu, κελλάειος, *penuarius.* Promus condus. Iſidorus *lib.* 15. *cap.* 3. Cella dicta quòd nos occultet & celet. Donatus ad Terent. *Adelp. act.* 4. *ſc.* 2. Cella & cellarium à reponendis celandíſque rebus eſculentis & poculentis dicitur. Sed & cellæ gladiatorum, ſeruorum, ſcortorum, ſunt anguſta cubicula. Cellæ in diuerſoriis cubicula. Petron. Vos me hercule ne cellæ mercedem daretis fugere nocte in publicum voluiſtis *lib.* 41 *ff. de legat.* 1. Cellaris locus celandis rebus. *lib.* 17. *ff. de ædilit. edicto.* Fugitiuus in cellam ſe recepit. Cellarienſis cellæ præfectus *l. vltim. Cod. Theodoſ. de offic. omn. iudic.* Sulpitius Seuer. *lib.* 2. *Sacræ hiſtor.* cellaria pro annonis publicis poſuit. Martial. *lib.* 11.

Hinc cellarius experitur artes
Vt condat vario vafer ſapore
In rutæ folium Capelliana.

Plaut. *in Pſeudolo*, Condus promus ſum, procurator peni. Cella erat vt videtur pars prima Triclinij. Petronius, iam ad triclinium veneramus, in cuius parte prima procurator rationes accipiebat. Promus condus erat procurator peni qui patrifami

trifamilias quotidie de nocte totius diei expenſas & rationes afferebat. In gloſſis Iſidori & in veterib. inſcriptionib. dicitur Arcarius, diſpenſator, procurator, Atrienſis. Sueton. *de Galba*, diſpenſatori breuiarium rationum adferenti paropſidem leguminis pro ſedulitate & diligentia porrexiſſe. Accipiebant igitur patresfamil. rationes inter cœnandum. Scholiaſtes Iuuenal. ad *Sat. 6.* ratiocinium diurnum accipit in tranſuerſa charta ſcriptum. Apuleius *Apolog.* 2. neget eam rationibus villicorum, opilionum, & equiſonum ſolertiſſimè ſubſcripſiſſe. Vide *l.* 40. *ff. de ſtatuliber. & l.*41. *ff. de fideicommiſſ.*

DE

DE CONVIVIIS

LIBER TERTIVS.

PROLVSIO.

VT inter metalla nullum auro nobilius, inter liquores hominis vitæ vtiles, nullus vino commodior, inter frutices nullus vite opportunior eſt. Plato *lib. 2. de legib.* οἶνον φάρμακον αἰδοῦς, καὶ ψυχῆς κτήσεως δεδόσθαι, σώματός τε ὑγιείας καὶ ἰσχύος: *Vinum medicamentum pudoris datum eſſe, quo animus contineatur, & ſanitas corporis, ac robur.* Ideo Homerus οἶνον εὐήνορα, vinum quod viros bonos ac valentes faciat, appellat, *Odyſſ.*4. & *Iliad. l.*19. Vlyſſes ait Achilli,

> ὃς δέ κ' ἀνὴρ οἴνοιο κορεσσάμενος, καὶ ἐδωδῆς,
> ἀνδράσι δυσμενέεσσι πανημέριος πολεμίζῃ,
> θαρσαλέον νυ οἱ ἦτορ ἐνὶ φρεσὶν, οὐδέ τε γυῖα
> πρὶν κάμνει, πρὶν πάντας ἐρωῆσαι πολέμοιο.

Vir autem qui vino, cibóque ſatur, cum hoſtibus toto die pugnat, cor ei eſt audax in pectore, neque membra ante laborant, quam omnes prœlio excedant. Ariſtophanes *in Equitibus,*

> οἶνον σὺ τολμᾷς εἰς ἐπίνοιαν λοιδορεῖν;
> οἴνου γὰρ εὕροις ἄν τι πρακτικώτερον;
> ὁρᾷς ὅταν πίνωσιν ἄνθρωποι τότε
> πλουτοῦσι, διαπράττουσι, νικῶσι δίκας

ὠφε

Ἀδαιμονοῦσι, ὠφελοῦσι τοὺς φίλους.

Audes tu vinum incuſare in conſilium. An repereris aliquid vino efficacius. Vides homines cùm biberint diuites eſſe, res conficere, lites obtinere, felices eſſe, iuuare amicos. Horat. *lib.* 3. *Od.* 21.

Tu lene tormentum ingenio admoues
Plerumque duro, tu ſapientium
Curas, & arcanum iocoſo
Conſilium retegis lyæo.
Tu ſpes reducis mentibus anxijs,
Vireſque & addis cornua pauperi,
Narratur & priſci Catonis
Sæpe mero caluiſſe virtus.

Apud Xenophontem *in Sympoſio* Socrates ait, ὁ οἶνος ἄρδων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσύνας, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει, *Vinum irrigans animos ægritudines ſopit, vt mandragora ſuccus homines, hilaritatem verò excitat, vt oleum flammam. Tamen vt terra modicè rigata germina erigit, nimium imbuta emaciatur, & ſterileſcit, ita & nimio vino animi offunduntur.* Plato ſcribit, πόντα τὸν ἄνθρωπον ἵλεω, ἢ πρότερον γίνεσθαι, ἀγαθῶν τε ἐλπίδων, καὶ δυνάμεως πληροῦσθαι, καὶ ἀφοβίας. ὅθεν καὶ λακεδαιμόνιοι ἀκρατοποτοῦντες ὁπλίζονται, καὶ πέρσαι βουλεύονται, *virum bene potum, leniorem, ac tranquilliorem fieri, & bona ſpe, ac virtute impleri, metúmque exuere. Quare & Lacedæmonij cùm merum biberint armantur, & Perſæ inter vina conſultant.* Zeno dicebat, legumina amara cùm maduerint dulceſcere, ita & moroſos cùm biberint, quantum ſatis eſt amœniori eſſe ingenio: nam plus iuſto poti, res non gerunt, ſed vina egerunt. Plato, μεθύων κυβερνήτης ἀνατρέπει πάντα, πλοῖον, ἅρμα, στρατόπεδον, πόλιν.

Ebrius

Ebrius gubernator euertit omnia, nauim, currum, exercitum, vrbem. Panyaſis moderatum vini vſum laudat,

> οὐ γάρ μοι ζώειν γε δοκεῖ βροτὸς, οὐδὲ βιῶναι,
> ἀνθρώποιο βίον ταλασίφρονος, ὅστις ἀπ' οἴνου
> θυμὸν ἐρητύσας πίνῃ ποτὸν, ἄλλο νεόφρων.
> οἶνος γὰρ πυρὶ ἶσον ἐπιχθονίοισιν ὄνειαρ,
> ἐσθλὸν, ἀλεξίκακον, πάσης συνοπηδὸν ἀοιδῆς,
> οἶνος μὲν θνατοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄειστον
> πινόμενος κατὰ μέτρον, ὑπὲρ μέτρον δὲ χερείων.

Non enim mihi homo viuere videtur hominis vitam mala tolerantis, qui ſtolidus, vino abſtinens, alia potione vtitur. Vinum enim non minus mortalibus vtile eſt, quam ignis, bonum eſt, mala depellens, cantus comes. Vinum à Dijs donum eſt optimum, moderate ſumptum, ſupra modum deterius eſt. Aqua temperetur vini ardor. Auſon.

> *Infantem nymphæ Bacchum quo tempore ab igne*
> *Prodijt inuentum ſub cinere abluerant.*
> *Ex illo Nymphis cum Baccho gratia multa eſt,*
> *Seiunctus quod ſit ignis, & vrat adhuc.*

Euripid. *in Bacchis,*

> —— βότρυος ὑγρὸν πόμα
> εὗρε, ὃ παύει τοὺς ταλαιπόρους βροτοὺς
> λύπης, ὅταν πλησθῶσιν ἀμπέλου ῥοῆς,
> ὕπνον τε λήθην τῶν καθ' ἡμέραν κακῶν
> δίδωσιν, οὐδ' ἔστιν ἄλλο φάρμακον πόνων.

Bacchus inuenit vuæ humidum potum, quod ſedat dolores miſerorum hominum, cum repleti fuerint vitis liquore, & malorum quotidianorum obliuionem ſomno (malim ὕπνῳ τε) *affert, neque aliud eſt malis remedium.* Poſtea vocat παυσίλυπον ἄμπελον, *vitem dolorum ſedatricem.* De vini variis effectis Iſidorus Peluſiota

*lib.2. epiſt.*109. οἶνος τοὺς μὲν εὐμενεῖς ποιεῖ, τοὺς δὲ θυμώδεις, καὶ τοὺς μὲν φιλικοὺς, τοὺς δὲ μαχίμους, καὶ τοὺς ἡμέρους, τοὺς δὲ θηριώδεις. οἶμαι ταῦτα συμβαίνειν ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος διαθέσεως, τῷ ἢ αὔξεσθαι, ἢ μειοῦσθαι ἀπὸ τοῦ οἴνου τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων συμπτωμάτων, ἢ ἀπὸ τῶν λανθανόντων τοὺς πολλοὺς τῆς ψυχῆς κινημάτων. *Vinum alios facit mites, alios iracundos, alios ad amandum, quoſdam ad pugnandum pronos, nonnullos lenes, alios ferinos. Exiſtimo id prouenire aut à diſpoſitione corporis, quo vino cauſa eiuſmodi affectuum augeantur, aut minuantur, aut ab occultis animi motibus.* Quia enim vinum ex humidis ſolum mores facit, miſcetur quodammodo moribus vtentium. Ad quemcumque enim animi habitum ſe applicuerit, oſtendit eiuſmodi affectus non eos efficiens, cùm ante non eſſent, ſed occultos in apertum trahens. Simulatos enim mores detegens, nudat, ac demonſtrat quod latuerat. Vnde vulgaris adagio, *In vino veritas.* Vinum aqua miſcendum. Diodorus Siculus *lib.* 4. Inter epulas cùm merum affertur dicunt, boni dæmonis, poſt cœnam cùm datur aqua mixtum exclamant, Iouis ſeruatoris. τὸ γὰρ ἄκρατον μανιώδεις ἀποτελεῖν, *merum enim furorem animis inijcit.* Veteres vni cyatho vini tres aquæ affundebant. Heſiodus *lib.*2. *operum,*

τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου.

Vinum autem lætitiam facit. Apud Plutarch. *Sympoſ.*4.

ἡδύς τε πίνειν οἶνος ἀφροδίτης γάλα.

Iucundum vinum, & ſuaue potu, lac Veneris. Varro: Vino nihil iucundius quidquam cluet, hoc continet coagulum conuiuia, hoc hilaritatis dulce ſeminarium, hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.

ὦ πᾶσι

ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε, καὶ σοφώτατε, ὡς ἡδύς τις εἶ,
ὅταν ταπεινὸν, καὶ μέγαν ποιῇς φρονεῖν,
μόνος τὴν ὀφρὺς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν,
τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.

O omnibus ſapientibus cariſſime Dionyſe, & ſapientiſſime, quàm ſuauis es, cùm humilem ſpiritus alte tollere iubeas, ſolus perſuades vt ſeueri ſupercilia tollentes rideant, imbecilli audeant aliquid, timidi, ſint audaces. Sotion ſcribit, παρὰ κλειτορίοις κρήνην εἶναι, ἧς ὅταν τις τοῦ ὕδατος πίῃ, τοῦ οἴνου τὴν ὀσμὴν οὐ φέρει, *Apud Clitorios fontem eſſe, cuius aquam qui biberit, vini odorem non ferat.*

φεῦγε δ' ἐμὴν πηγὴν μισάμπελον ἔνθα μελάμπους
λυσάμενος λύσσας προιτίδας ἀργαλέης
πάντα καθαρμὸν ἔκοψεν ἀπόκρυφον.

Fuge meum fontem vini ac vitis oſorem, vbi Melampus cùm lauiſſet Proëtidas, ac furore difficili ſoluiſſet, omnem purgationem abſcidit occultam. Gell. *lib.* 13. *cap. vltim.* Varro, nouum vinum refrigerare ait, vetus calefacere, medium eſſe prandium caninum, id eſt, vinum quod neque nouum, neque vetus ſit, non eſſe vinum, quia canes vinum non bibunt. Prandium item caninum dicitur in quo vini nihil eſt. Plaut. *in Trucul.* Ignoſcas quod vini vitio fecerim. In mutum culpam confers, quod nequit loqui, nam vinum ſi fabulari poſſet, ſe defenderet.

Non vinum hominibus moderari, ſed vino homines ſolent.
Qui quidem probi ſunt, verum qui improbus eſt
Aquam ſi bibit, ſiue adeo caret temeto, tamen ab ingenio
Improbus eſt.

Idem ibidem,

> *Blitea & lutea eſt mulier, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.*
>
> *Si alia membra vino madeant, cor ſit ſaltem ſobrium.*

Vinum ſenibus vtile eſt, pueri, fœminæ, iudices, magiſtri nauis eo abſtineant. Plato *lib.2. de legibus*, τοὺς παῖδας μέχρι ἐτῶν δέκα καὶ ὀκτὼ τὸ παράπαν οἴνου μὴ γεύεσθαι, ὡς οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν εἰς τε τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν, μηδὲ αὖ κυβερνήτας, μηδὲ δικαστὰς ἐνεργοὺς ὄντας οἴνου γεύεσθαι, τὸ παράπαν, οὐδ' ὃς βουλευόμενος εἰς βουλὴν ἀξίαν τινὰ λόγου συνέρχεται. *Pueros ad annum ætatis decimum octauum omnino vinum non guſtare, quia non oportet ignem igni addere, animæ & corporis, neque magiſtros nauium, neque iudices qui in actu verſentur, neque ij qui in conſilium maioris alicuius negotij vocantur.* Ariſtoteles *lib.1. œconom. cap.5.* ſcribit Carthaginenſes in bello abſtinuiſſe vino, ἀπέχονται οἴνου ἐπὶ στρατιᾶς. Ælian. *lib.2. variæ hiſt.* Lex Maſſiliæ, & Mileti γυναῖκας μὴ ὁμιλεῖν οἴνῳ, *ne mulieres vinum bibant.* Idem Romæ ſeruatum, vbi iuuenes ad annum 35. abſtinebant vino, μηδὲ τῶν ἐλευθέρων γεγονότων οἱ ἀφ' ἥβης μέχρι πέντε, καὶ τριάκοντα ἐτῶν. Zaleuci lex fuit apud eundem *lib.2. cap.37.* εἴ τις λοκρῶν νοσῶν ἔπιεν οἶνον ἀκρατῆ μὴ προστάξαντος τοῦ θεραπεύοντος, εἰ καὶ περιεσώθη θάνατος ἦν αὐτῷ ἡ ζημία, *Si quis Locrenſium ægrotus bibiſſet vinum aqua non miſtum, non imperante medico, licet conualuiſſet, vt morte mulctaretur.* Apud eundem *lib. 3.* τάπυροι ἐν οἴνῳ ζῶσι, καὶ οὐ μόνον εἰς πόμα καταχρῶνται αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ χρίσματα. *Tapyri populi viuunt in vino, & non ſolùm eo vtuntur vt bibant, verum & vt ſe lauent, & vngant.* βυζάντιοι δεινῶς οἰνόφλυγές εἰσι, καὶ ἐν τοῖς

παμπλησίοις ἐνοικοῦσι, καὶ τὰς γυναῖκας τοῖς ξένοις προσαγωγοὶ, *Byzantij vini ſitientiſſimi ſunt, & in popinis habitant, & hoſpitibus vxores ſuas producunt.* Leonidas popinas in mœnibus poſuit, ne in obſidione ea deſererent. Thraces, Scythæ, Thebani, Argiui πιεῖν οἶνον δεινότατοι, & Illyrij bibaciſſimi ſunt. Adde, ſi lubet, Flandros, Gallos, Britonas. Homerus *Odyſſ.* φ.

οἶνός σε τρώει μελιηδὴς, ὅστε καὶ ἄλλους
βλάπτει, ὃς ἄν μιν χανδὸν ἕλῃ, μηδ' αἴσιμα πίνῃ,
οἶνος καὶ κένταυρον ἀγακλυτὸν εὐρυτίωνα
ἄασεν ἐν μεγάρῳ μεγαθύμου πειριθόοιο,
ἐς λαπίθας ἐλθόντ', ὁ δ' ἐπεὶ φρένας ἄασεν οἴνῳ
μαινόμενος κακ' ἔρεξε δόμον κατὰ πειριθόοιο.

Vinum te lædit dulce, quod & alios lædit, qui modum in bibendo non tenent. Vinum læſit Eurytionem inclytum centaurum in domo magnanimi Pirithoi ad Lapithas profectum, ille poſtquam vino animum perdidit furens in domo Pirithoi mala fecit. Quid mirum ſi vinum hominibus immoderate ſumptum noceat, cùm & bruta leui attactu vini concidant. Ælian. *lib. 2. var.* κόρακες οἰνοῦτταν βοτάνην ὅταν φάγωσι, καὶ οἱ κύνες βακχεύονται, πίθηκος δὲ καὶ ἐλέφας ἐὰν οἴνου πίωσι ὁ μὲν ἐλέφας τῆς ἀλκῆς ἐπιλανθάνεται, ἀλώπηξ δὲ πανουργίας, *Corui œnuttam herbam vbi comederint, & canes furunt, ſimius & elephas vino poto, alter roboris, alter ſolertiæ obliuiſcitur.* Vinum loquaces facit. Plaut. *Ciſtellaria.* Quia ſum onuſta nunc mea ex ſententia, quæque adeò me compleui flore Liberi, tacere nequeo miſera quod tacito eſt mihi, ait lena. Horatius,

At ne quis modici tranſiliat munera Liberi
Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero
Debellata, monet Sithoniis non leuis Euius,

Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum
Diſcernunt auidi. Non ego te candide Baſſareu
Inuitum quatiam.

ait Horatius. Nõ temere igitur Diogenes Cynicus vinum largius datum cùm effudiſſet dixit, *ἐὰν αὐτὸν ἐκπίω, οὐ μόνον αὐτὸς ἀπόλλυται, ἀλλὰ κἀμὲ προσαπόλλυσι, Si pòculum hoc bibero, non ſolum ipſum perit, ſed & me ipſum perdit.* Ouidius *lib.* 4. *Metamorph.* de Baccho,

Quacunque ingrederis clamor iuuenilis, & vna
Fœmineæ voces, impulſáque tympana palmis,
Concauaque æra ſonant, longóque foramine buxus,
Quem circum Tigres, ſimulacráque inania lyncum,
Pictarúmque iacent fera corpora pantherarum.

Voluit hoc inuolucro ſignificare homines ebrios in feras migrare. Romæ per initia fœminæ abſtemiæ. Tertullian. *in Apologet.* Cùm mulieres vſque adeò vino abſtinerentur, vt matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos ſui inedia necarint. Sub Romulo verò quæ vinum attigerat, impune à Menetio marito trucidata eſt. Idcirco & oſcula propinquis offerre neceſſitas erat, vt ſpiritu indicarentur. Vinum corporis vires debilitare oſtendit Hector *lib.* 6. *Iliad.*

μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ,
μή μ' ἀπογυιώσῃς, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι.

Ne mihi vinum ſuaue præbe, mater veneranda, ne me debilites, & obliuiſcar roboris ac impetus. Apud Laërtium Anacharſis ait, *τὴν ἄμπελον τρεῖς φέρειν βότρυς, τὸν πρῶτον ἡδονῆς, τὸν δεύτερον μέθης, τὸν τρίτον ἀηδίας, Vitem ferre tres vuas, primam voluptatis, alteram ebrietatis, tertiam faſtidij.* Idem dixit mirari ſe quomodo Græci in principio conuiuij paruis poculis,

lis, in fine magnis ſe inuitent. Rogatus an eſſent inter Scythas tibiæ, dixit non eſſe vites, quaſi nemo ad tibicinem ſaltet, niſi ebrius. Modus in omnibus maximè in vino, optimus. Theognis,

ἄφρονος ἀνδρὸς ὅμως, καὶ σώφρονος οἶνος, ὅταν δὴ
    πίνεθ᾽ ὑπὲρ τὸ μέτρον κοῦφον ἔθηκε νοόν.
ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
    γινώσκουσ᾽, ἀνδρὸς δ᾽ οἶνος ἔδειξε νόον.
καὶ μάλα περ πινυτοῦ.

Vinum, viri prudentis, & imprudentis animum leuitate implet, ſi vltra modum bibatur. In igne aurum & argentum periti viri cognoſcunt, vinum autem viri indicat mentem, etiam valde prudentis. De bibacibus Poëta,

οἳ πίνουσι μόνον βατράχων τρόπον οὐδὲν ἔδοντες
οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει.

Qui ranarum inſtar nihil edentes bibunt. Vinum ex ſapiente facit inſipientem. Habet tamen vinum eam vim, vt ægritudines animi detergat, ſomnum conciliet, dolores ſopiat. Homerus *Odyſſ.* ξ. vbi Vlyſſes dicit Eumolpo,

——— οἶνος γὰρ ἀνώγει
ἠλεός, ὅς τ᾽ ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ᾽ ἀεῖσαι,
καί θ᾽ ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ᾽ ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν,
καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ᾽ ἄρρητον ἄμεινον.

Vinum iubet lene quod ſapientem canere compellat, & tenerum ridere, & ſaltare, & dicere verbum aliquod vtique quod melius non dici eſſet. Quomodo vitis alios erigere, aut ſuſtentare poſſet, quæ egeat erigente, alioqui humi ſerperet, cùm egeat tibicine quo ſuſtineatur. ἄμπελος πῶς ἢ τοίχους συνδήσειεν, ἢ κέραμον ἐπίσχοι, εἴ γ᾽ οὐδ᾽ αὐτὴ πρὸς τὸ ἑστάναι ἀρκεῖ, ἀλλὰ δεῖ πολλῆς ἐπικουρίας. ὥσπερ γὰρ οἱ μεθύοντες ἄλλων ἀνέχονται

χερσὶ, κἂν ἀποστῶσι οἱ βοηθοῦντες, οἱ δὲ κατέπεσον, οὕτω καὶ ἡ ἄμπελος δεῖται τῶν ὀρθωσόντων, κλίμακας ὑποκεῖσθαι δεῖ καὶ χάρακας, διὰ γὰρ τοῦ ἑαυτῆς σχήματος δηλοῖ τὴν τῶν ῥιπτῶν φύσιν· ἃ γὰρ οἶνος ἐργάζεται τοὺς πίνοντας, ταῦτα αὐτὴ πέπονθεν ὑπὸ τῆς φύσεως. *Vitis quomodo vel parietes colligare, aut tegulam ferre queat, ſi ipſa per ſe ſtare, & erigi non poteſt, ſed multo ſubſidio eget, vt enim ebrij aliorum manu ſuſtentantur & ſi auxilia abſcedant ipſi in terram per ſe defluunt, ita & vitis eget erigentibus. Scalas, & vallos ſubijcere oportet: forma enim ſua oſtendit naturam viminis. Quæ enim vitis facit bibonibus, ipſa id ipſum à natura patitur.* Tamen Anacreon de ſe canebat,

> ὅταν πίνω τὸν οἶνον εὕδουσιν αἱ μέριμναι
> τί μοι πόνων, τί μοι γόων, τί μοι μέλει μεριμνῶν
> θανεῖν με δεῖ κἂν μὴ θέλω.

Cùm vinum bibo dormiunt curæ, quò mihi labores, quò gemitus? quò mihi curæ? mori me oportet licèt nolim. Apud Athenæum οἶνος καὶ τοῖσιν ἑλκωθεῖσιν ὠφέλημα ἔχει. Dioſcorides οἱ παλαιοὶ οἶνοι πρὸς τραύματα καὶ φλεγμονὰς ἐπιτήδειοι σὺν ἐρίοις οἰσυπηροῖς ἐπιτιθέμενοι· καταντλοῦνται ὠφελίμως πρὸς τὰ θηριώδη ἕλκη. *Vina vetera ad vulnera, & inflammationes vtilia cum lanis ſuccidis & ſordidis impoſita. Hauriuntur vtiliter aduerſus vlcera fera.* Vnde & Pythia iuſſit Athenienſes τιμᾶν Διόνυσον ὑγιάτην, καὶ ἰατρόν. Apud Athenæum *lib.* 2. Medici autem arbitrantur nulla re magis homines viribus, & ipſo ſtatu, ac proceritate minui, quàm vino. Galli olim cùm zytho, & lacte vterentur valido corpore, & procero erant, Afri quia vino ab ineunte ætate vſi, erant puſilli, hodie Afri quia zytho, aqua, lacte vtuntur procero ſtatu ſunt, Galli quia vino, cottidie aliquid de ſtatura deiiciunt.

deiiciunt. Vinum enim genitale ſemen in parentibus adurit, & exſiccat, neruos debilitat, oſſa pueris aridiora efficit, quam vt creſcant, & augeantur, tum quia auſterius eſt, ſtomachum dulcium appetentem cum quo diu luctatur debilitat, & vix tandem in ſtomacho dulce euadit. Omnia enim acria, & auſtera potius medicamenti, quam alimenti loco habenda ſunt. Ideo Romani melle vina emendabant. Horatius,

Aufidius forti miſcebat mella falerno
Mendoſe, quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet; leni præcordia mulſo
Prolueris melius.

Liuia Auguſta annos 82. quos vixit, vino Pucino tenui, & dulci retulit acceptos; alius apud Auguſtum mulſo.

De Vino.

CAPVT I.

VIno ad excitandas vires ſi modicè ſumitur nihil opportunius eſt, ad furorem, & morbos, ſi præter modum, nihil potentius. Eratoſthenes, οἶνος μὲν πυρὶ ἶσον ἔχει μένος, εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρα ἔλθῃ, κυμαίνει δ' οἷα λίβυσσαν ἅλα βορρῆς, ἠὲ νόθος, τὰ κεκρυμμένα πάντα φαίνει βυσσόθεν, ἐκ δ' ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε νόον. *Vinum igni æqualem vim habet, quando in hominem venerit, agitat autem ſicuti Boreas mare Libycum, aut nothus, omnia occulta oſtendit funditus, & hominibus mentem excutit.* Ideo quæ peccantur in vino obliuione ſepelienda ſunt. Plutarchus περὶ

διονύσῳ νάρθηκα, καὶ λήθην συγκαθιερῦσι, ὡς μὴ δέον μνημονεύειν τῶν ἐν οἴνῳ πλημμεληθέντων, ἀλλὰ νυθεσίας παιδικῆς δεομένων. Baccho virgulam, & obliuionem conſecrant, quod meminiſſe eorum non oporteat, quæ in vino peccata ſint, ſed puerili verbere admonere. Modus in vino tenendus eſt. Xenophon *in Sympoſio, τὰ ἐν τῇ γῇ φυόμενα, ὅταν μὲν αὐτὰ ὁ θεὸς ἀθρόως ποτίζει, ὐ δύναται ὀρθοῦσθαι, ὐδὲ ταῖς αὔραις διαπνεῖσθαι, ὅταν ὅσῳ δεῖται τοσοῦτον πίνει, καὶ μάλα ὀρθά τε αὔξεται, καὶ θάλλοντα ἀφικνεῖται εἰς τὴν καρπογονίαν. Quæ in terra naſcuntur ſi nimio imbre potantur erigi, aut aura perflari nequeunt, ſi quantum ſatis eſt bibunt & erecta augentur, & florent, vt fructus edant. Bacchus* dicitur *διθύραμβος*, ait Phornutus, *ὅτι οἶνος ποιεῖ τὸ στόμα δίθυρον, quia vinum duas fores ori addit. νυκτέλιος* vocatur, quia aperit arcana, *μόρυχος*, quia *μορύξαι*, inquinare ſolet. Aqua autem vini vis compeſcenda eſt: ideo Bacchus à Nymphis lotus dicitur. Athenæus *in fragmentis*, Græci *τῷ μετὰ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ προσδιδομένῳ ποτηρίῳ δία σωτῆρα προσλέγουσι, cùm poſt cœnam primum poculum aqua mixtum datur Iouem ſeruatorem inuocant,*quod conuiuio pluuia ingruente relicto cùm rediiſſent, vinum imbre madidum innoxium experti ſunt. Fœminæ vino abſtineant. Romę matrona quòd loculos in quibus eſſent claues vinariæ cellæ reſignauiſſet, à ſuis mori coacta eſt. Apud Val.Maximum *lib.6.* Egnatius Metellus (aliis dicitur Menetius) vxorem quod vinum bibiſſet è dolio fuſte interfecit, & à Romulo abſolutus eſt. Plutarchus *lib. de Iſide*, Sacerdotes Ægyptij vinum non bibunt,quia putant eſſe *αἷμα γιγάντων πολεμησάντων θεοῖς, Sanguinem gigantum, qui cum diis bellarunt.* Tum quia *τὸ μεθύειν ἔκφρονας ποιεῖ, καὶ*

πρὸς

παραπλῆγας, *Ebrietas furioſos & lymphaticos facit.* Lacones in Ilotis diſcebant quàm turpe ſit vino madere, ἐν εἵλωσι μεθύειν καθεμάνθανον ὅσον αἰσχρόν. Vinum autem ſpiritus inanes addit, & animos præter rationem auget. Ideo Pauſanias *pag.* 102. Lacones Bacchum ψίλαν, id eſt, *alatum*, vocare ait, quia ψιλὰ Dores πτερὰ dicunt. ἀνθρώπους ὁ οἶνος ἐπαίρει, καὶ ἀνακουφίζει γνώμην. *Hominibus vinum cornua addit, eos attollit, & animum leuem facit.* Sed mediocriter ſumptum iuuat. Quare qui vini vſum damnant, ipſi damnantur. Clemens *lib.* 2. *cap.* 2. *Pædag.* Vino abſtinent Encratitæ. S. Gregor. Nazianzen. οἶνος πάθους ἔγερσις ἐκλελοιπότος. ὕλη γὰρ εἰσρέουσα ῥώννυσι φλόγα. *Vinum excitatio eſt perturbationis deficientis. Materia enim influens, roborat flammam.* Zaleuci lex, Æger ſi vinum biberit ſine iuſſu medici, licèt conualuerit moriatur. Carthaginenſes magiſtratus tempore à vino abſtinent. Perſæ adoleſcentes etiam natali die vino temperant. Cretenſes, Lacedæmonij, Carthaginenſes militibus interdicunt vino, ait Xenophon. In India mulier quæ temulentum Regem occidit ſucceſſori nubit. Romani iuuenes ante 35. annum vino abſtinent, ait Ælianus *lib.* 13. *cap.* 11. *variæ.* Qui rebus ſacris operantur vino abſtinere debent. *Leuit.* 10. Dixit Dominus ad Aaron, *Vinum & omne quod inebriare poteſt non bibes tu, & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini.* Numer. 6. *Vir ſiue mulier, cùm votum fecerint vt ſanctificarentur, & ſe voluerint Domino conſecrare, à vino & omni eo quod inebriare poteſt ſe abſtineant.* S. Epiphan. *pag.* 17. *Panar.* Seuerus hæreticus vitem ex eo ſerpente qui Euam deceperat eſſe natam aiebat. τὸ σκαλιὸν, ἄμπελός

πηλός ἐστι ὄφεως δίκην, λευκὴ ἄμπελος ὡς ὄφις, μέλαινα ὡς δράκων. ἔοικε δὲ καὶ τὰς ῥάγας τῆς ἀμπέλου ὥσπερ ἰοῦ ῥαθάμιγγας, διὰ τὸ κυκλοειδὲς, τὸν δ᾽ οἶνον δολοῦν τὸν νοῦν τῆς ἀνθρωπότητος. *Vitis vt ſerpens inæqualis, & tortuoſa eſt, alba vt anguis, nigra vt draco. Acini ſunt quaſi veneni guttæ ob rotundam formam, vinum polluit hominis mentem.* Ideo Seueriani abſtemij. Solonis lex apud Laërtium, ebrium prætorem morte mulctari iubet. Pittacus temulentos ſi quid deliquiſſent bis mulctauit, & quia plus æquo biberant, & quia deliquerant. Apud S. Chryſoſtomum quemadmodum vrbe capta omnia tumultu fremunt, ita & animus, ſi vino captus eſt, omnia tumultu implet. In fidibus eæ magis ſonoræ ſunt, quæ magis raſæ, minus ſonant pinguiores, ita & in hominibus abſtemij magis conſonant, pingues & luxu perditi ſemper diſſident. Sicuti autem febre ſedata, manet imbecillitas, & veſtigia febris, ita & vbi quis crapulam edormiit, capitis vertigo, & cruditas manet. Aſinus & canis nunquam plus iuſto bibunt, ne aſino inferior eſto. Miſce aquam vino, quia, vt docet vetus Poëta,

αἱ νύμφαι τὸν βάκχον, ὅτ᾽ ἐκ πυρὸς ἥλατ᾽ ὁ κοῦρος,
νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
τοὔνεκα σὺν νύμφαις βρόμιος φίλος, ἢν δὲ νιν εἴργῃς
μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Nymphæ Bacchum quando ex igne puer exſiliit lauerunt ſuper cinere matris exuſtæ adhuc volutatum. Quare cum Nymphis Bromius gratus eſt, quòd ſi eum aqua miſceri prohibeas, accipies ignem adhuc flagrantem. Non ita terræ vexantur nimia aqua, vt corpus nimio vino. Ebrius viuens mortuus eſt, quia domi foriſque inutilis, aſpectu grauis, geſtu ridiculus,

lus, dæmon eſt voluntarius, morbus veniam non habens, ait S. Chryſoſtom. *homil.* 1. *ad populum Antioch.* Androcydes Alexandro dixit, vt eum ab ebrietate abduceret, vino parcendum, quia ſit ſanguis terræ, γῆς αἷμα ἐστὶ τὸν οἶνον. ineptè. Neque enim vinum terræ ſanguis eſt, ſed ebrij ſæpe terram humano ſanguine imbuunt, quod Alexander ipſe fecit, Clyto amico interempto. Bene igitur Amphictyon, qui ὀρθοῦ Διονύσου βωμὸν ἵδρυσε, recti Dionyſij aram inſtituit, in templo horarum, & primus aquam vino miſcuit. Pardales Bacchi nutrices vino efferatas fingunt, vt vinum furorem facere oſtendant. Venatores fontem notant vnde pardales bibunt & obſtruunt. Vinum infundunt, & pardales ebrias capiunt ac vinculis ligant. Vinum οἶνον dictum volunt, ὅτι τῆς οἰήσεως τὸν νοῦν ἐμπίμπλα, Quia viſis fanaticis animum, & vanis opinionibus implet. Apud Platonem primus crater ὑγιείας ſanitatis, ſecundus amoris ἔρωτος, tertius ὕπνου ſomni, quartus ὕβρεως contumeliæ, quintus βοῆς clamoris, ſextus κώμων comeſſationum, ſeptimus ὑπωπίων ictuum & contuſionum, octauus μανίας furoris. Ruminæ θύουσι γάλα, ſacrificant lac Romæ, ait Plutarchus, quia pueri abſtemij eſſe debent. Vinum, & vites auſpicati aliquid habuiſſe putantur. Vinum album Taciti purpureum factum augurio imperij fuit. Maximini filius vites inſtituit quæ vuas purpureas tulere. Aſtyages ex vtero filiæ ſomniauit exortam vitem, quæ totam Aſiam inumbraret. Vitis Beliſarij ante Libycam expeditionem vim racemorum immenſam produxit, vinum è prœlo ter exundauit, & toties lacum

effecit,

effecit, ait Procopius. Auguria erant imperij & victoriæ. Cùm Preteianes in Æthiopia rex creatur, vitis ſicca emittit pampinos, & vuas ipſa hyeme. In Arcadia fons eſt μισάμπελος odium vini afferens, velim eum eſſe in Germanis vt vinum oderint! Vinum intus calefacit, foris refrigerat. Primum poculum Gratiis, alterum Veneri, tertium ἄτη ſeu noxiæ ſacrum eſſe aiunt. Ageſilaus Rex conuiuij creatus ait Xenophon, ſi parum vini eſſet omnibus ex æquo admetiebatur. Si multum, quantum quiſque vellet, bibebat. Regius lyricen peccata ſua deflens potum ſuum cinere, & fletu miſcebat. An cinerem illum ex ſarmento eſſe putes qui ex vino potus morſum canis ſanat, vt Conſtantinus docet in Geoponic? Philippus Macedo ſpongia Demoſtheni dictus eſt quia bibax, vt & Bonoſus Imperator Amphora ſuſpenſa. Tiberius Nero, Biberius Caldius Nero vocatus. Dionyſius Tyrannus ebrio maledico pepercit. Miles qui de Pyrrho inclementer dixerat, cauſam rogatus, plura, inquit, in te, & inclementiora dixiſſem, ſi plus vini fuiſſet. Areopagitæ popinones puniebant, idque merito, quia quod temporis reipublicæ impendendum fuit, luxui impenderent. Vinum autem nouum refrigerat, vetus calefacit, nigrum virus, album vrinam ciet, κιῤῥὸν, giluum, πέψιν efficit, vt ſcribit Varro. Athenis erant οἰνόπται, ὀφθαλμοὶ, μνήμονες, qui obſeruarent quæ inter vina fierent, puniréntque. Romæ modimperator, dictator, Rex, qui modum bibendi diceret, de quo Horatius,

Quem Venus arbitrum dicet bibendi.
Nec regna vini ſortiere talis.

Catul

Catullus,

Vt lex Poſthumia iubet magiſtra.

Olim dictum,

Aut bibat, aut abeat.

In caput Empedoclis, quia bibere detrectabat, vinum fuſum eſt. Ille petulantes reos peregit. Domitius matremfamilias dote multauit, quia plus vini biberat, quàm valetudinis cauſa. Quid faceret hodie, vbi fœminæ viros bibendo ſuperant. Cicutam bibebant in compotationibus vt cogerentur vinum lãrgius obducere, aut oleum, vt vomerent. Vinum aliud erat protropum, quod ſponte flueret, aliud tortiuum, apud Varronem. Maſſiliæ, Romæ, Mileti fœminæ vino abſtinent, iuuenes ad annum vſque triceſimum, ait Ælianus *in varia.* Elephas, ſimia, pardalis vino feritatem, & calliditatem ponunt. In Arcadia vites quædam reperiuntur, quæ fœminas fœcundas, viros rabioſos faciunt. Mula vino pota non calcitrat. In epulis poculum primum Mercurio, alterum Gratiis, tertium Ioui ſeruatori poſitum aiunt Athenæus, & Euſtath. Alij ita definiunt, primum poculum Ioui olympio, alterum Herculi, tertium Ioui σωτῆρι. In Azania Arcadiæ regione fons eſt, cuius aquam qui guſtauerit, ne vini quidem fert odorem. Clitorius fluuius odium vini parit. Oua noctuæ Baccho exoſa, quia infanti odium vini generant. Vina noua olim non guſtabant niſi hyeme exacta, menſe ἀνθεστηριῶνι, Maio, quem diem vocant ἀγαθοῦ δαίμονος, πιθοίγια, καὶ ηὔχοντο πρὶν ἢ πιεῖν ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τε φαρμάκου χρῆσιν γενέσθαι, *Boni dæmonis, & dolia aperta, vouebant priuſquam biberent libantes, vt vinum ipſis eſſet innoxium,*

xium, ſalutare, loco medicamenti, ait Plutarchus, quia putarent, πάντων δεινῶν μητρόπολιν εἶναι τὸν οἶνον, *Omnium malorum vinum metropolim eſſe*, apud Athenæum. Ideo apud Philoſtrat. *lib.3. de Apollon.* τῷ βρέφει πρὶν γεύσασθαι οἴνου; Infanti antequam vinum guſtet, ouum noctuæ comedendum dabant, quia odium vini conciliat. Vetus verbum eſt, οἶνος οὐκ ἔχει πηδάλια. *Vinum gubernaculo caret.* ἀκροπόται, *bibaces* dicti, βατράχῳ οἰνοχοεῖς, *rana vinum affundis.* Vites quædam nobiles fuere. Vitis aurea in templo Solomonis, quia Deus populum ſuum vineam Sorec vocat. Vitis aurea Xerxis ſub qua Salaminiū prœlium ſpectauit. De nimio vini potu veteres, μελέτη μανίας μέθη, *meditatio furoris ebrietas*. Nihilominus Athenis ἄγαλμα Διονύσου πλησίον ἀθηνᾶς, quia vino prudentia augetur, ſimulacrum Dionyſij proximè Mineruam erat. Contra vetus Epigram.

Παλλάδος εἰμὶ φυτὸν, Βρομίου τί με θλίβετε κλῶνες;
ἄρετε τοὺς βότρυας, παρθένος οὐ μεθύω.

Palladis ſum arbor, cur me premitis Bromij rami. auferte vuas, virgo cum ſim, non inebrior. Athenæus *lib.10.* οἶνος γάλα ἀφροδίτης, *vinum lac Veneris.* Darij ſepulcro inſcriptum, πολυπότης ὢν οὐκ ἐμεθύσατο. *Bibebat plurimum, & non inebriabatur.* Ad poëticam vinum facere putarunt. Athenæus *lib.2.* Διονύσου τροφοὶ αἱ μοῦσαι. *Muſa Bacchi nutrices*, quia

Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma
Proſiluit dicenda.

Venus Baccho infenſa eſt. Plutarchus *in Romaic.* veneralium ἑορτὴν νήφοντες ἑορτάζουσι, καὶ πολὺν οἶνον ἐκχέουσι ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἀφροδίτης, *Feſtum veneralium abſtemij celebrant, & multum vinum è templo Veneris effundunt*, quia vinum ad Venerem parum commodum

modum, vt minimum aqua vinum temperetur. Athenæus *lib.* 1. ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα, *aut tribus aquæ partibus duas vini affunde, aut duabus aquæ vnam vini, aut tribus aquæ ne vnam vini.* Quod docti qui in Prytanæo dominantur faciunt. Vini medium optimum eſſe exiſtimat Plutarchus *Sympoſ.* 3. *cap.* 2. τοῦ μὲν οἴνου τὸ μέσον, τοῦ ἐλαίου τὸ ἐπάνω, τοῦ μέλιτος τὸ κάτω γίνεται βέλτιον. *Medium vini, ſummum olei, imum mellis optimum.* Ita tamen vt in vino Herculis Scyphus repudietur. Apud Athenæum *lib.* 11. Herculeus Scyphus quem in extrema menſa plenum ebibebant, quo epoto mortuus Alexander. Denique Plato audiendus *lib.* 2. *de legib.* τοὺς παῖδας μέχρις ἐτῶν ὀκτωκαίδεκα, καὶ δέκα τὸ παράπαν οἴνου μὴ γεύεσθαι, διδάσκοντες ὡς οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν, εἴς τε τὸ σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν, πρὶν ἐπὶ τοὺς πόνους ἐγχειρεῖν. *Qui monet pueris abſtinendum vino ante* 18. *annum, quia ignem igni addere nefas, ne omnia conflagrent, priuſquam anima & corpus ad labores obduruerint.*

De Vino veterano.

CAPVT II.

VIna veterana fuere in pretio. Seneca *lib.* 4. *Nat. quæſt. cap. vlt.* Quoniam non contenti vina fundere veterana, & per ſapores ætatéſque diſponere. Apul. *Mileſ.* 2. Vinum vocat in ætate pretioſum. Seneca *cap.* 17. *lib. de vita Beata.* Cur apud te vinum ætate tua vetuſtius bibitur. *lib.* 3. *ff. de legatis* 3. Dari volo lagynos vini vetuſti 150.

lagunam veteres, lagœnam, λάγωον Græci dixere. Vinum vetus amarum. Catullus, *Ingere mi calices amariores*, quia ex Seneca *ep.64.* In vino nimis veteri ipſa nos amaritudo delectat. Ouid.*lib.2.Artis.*

Qui properant nona muſta bibant, mihi fundat auitum
Conſulibus priſcis condita teſta merum.

Lib.5. *Faſtor.*

Quaque puer primis quondam diffuderit annis
Promit fumoſo condita vina cado.

Statius *lib.4. Sylua 6.*

Vinaque perpetuis auo certantia faſtis.

Lucan. *lib.4.*

Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus.

Lib. 10.

——— merum non Mareotidos vua
Nobile, ſed paucis ſenium cui contulit annis
Indomitum Meroë cogens ſpumare falernum.

Vina vt ætatem ferrent in teſtis picatis, gipſatis aſſeruabantur. Marcellus *de medicam.* Operculo ſuperpoſito & clauſo, vel gypſato diligenter de argilla. Porphyrio ad *Oden 30. lib.1.*

Græca quod ego ipſe teſta conditum leui,

dicit hoc vinum per ſemetipſum inueteratum. Leuiſſe ergo ſe gypſo. Columella *lib.1.R.R.cap.6.* Vinum celerius fumo matureſcit; ſed, auctore Plinio *lib.25.cap.1.* inſalubertimum eſt. Statius *lib.4. Sylu.8.*

Albanóque cadum ſordentem promere fumo.

Plinius *lib.14.cap.14.* Apothecas fuiſſe & diffundi vina ſolita anno 633. Vrbis apparet in conſulatu Opimiani vini argumento. Deleo *in Conſulatu c.4. Luc.* Opimio cõſule cum Caius Gracchus ſeditionibus

nibus

nibus plebem agitans interemtus; ea cœli temperies fulſit quam coꝺturam vocant,ſolis opere, natali Vrbis 634.durántque adhuc vina ducentis ferè annis iam in ſpeciem redacta mellis aſperi. Etenim hæc natura vinis in vetuſtate eſt, nec potari per ſe queunt, ſi non peruincat aqua, vſque in amaritudinem carie indomita. Ante Opimium diffundebantur ſi auditur Iuuenalis *Sat.* 5.

Ipſe capillato diffuſum conſule potat.

Martial. *lib.* 1.

Teſta ſed antiqui felix ſiccatur Opimi,
Egerit & nigros Maſſica cella cados.

Plautus Pœnolo,

Ibi tu videas literatas fictiles epiſtolas
Pice ſignatas, nomina inſunt cubitum longis literis.

Petronius: Allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, quarum in ceruicibus Pittacia erant affixa cum hoc titulo, Falernum Opimianum annorum centum. Apothecas vini vocabant horrea. Horat. *lib.*4. *Od.*12.

Nardi paruus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitijs accubat horreis.

Vide Columell.*lib.*1.*cap.*9.Amphoræ & teſtæ plærumque Samiæ, aut Cumanæ erant. Horat. *lib.*3. *Od.*14.

Spartacum ſi qua potuit vagantem
Fallere teſta.

Aliud autem erat vinum doliare, aliud defuſum. Doliare nouum in doliis ligneis, defuſum ad vetuſtatem in teſtas, ſerias, amphoras, diotas defundebatur, & fumum bibebat. *lib.*3. *Od.*21.

O nata mecum conſule Manlio,
——Pia teſta,

Quocunque lectum nomine Maſſicum
Seruas,
Deſcende, Coruino iubente,
Promere languidiora vina.

Deſcendebant ex cellis ſuperioribus cùm fumum bibiſſent. Teſtæ pice oblinebantur intus,& ipſum foramen quod vnicum in ſummo fuit pice obſtringebatur.

Corticem aſtrictum pice demouebo
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ.

Terentianus Chremes in ſeipſum cruciante, omnia releui dolia. *Od.*1. *lib.*1. Maſſicum vinum laudat Horat.

Eſt qui nec veteris pocula Maſſici.

Imò & puteos fodiebant, & quadris lapidibus in imo quaſi cortinam rotundam coagmentabant, quo vina defuſa conderent, quæ labentibus annis corticem in ſummo duriſſimum vt ſecuribus frangi oporteret. Aſſeruabatur ibi vinum incorruptũ, & mirificam vim tempore ac ſenectute contrahebat. Galenus apud Athenæum *lib.*1. ἀπὸ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν οἶνον συρεντῖνον ἄρχεσθαι εἶναι πότιμον, ait *Surentinum vinum non eſſe potabile niſi poſt* 25. *annos*, lib. 1. de Antidotis, quia ante 20. annum eſt incoctum & crudum ὡς χεδὸν περὶ κ. ἐτῶν ἔτι ὄντα ἄπεπτον. Quod vinum ψαφαρὸν, indomitum, intractabile & aſperum eſt, quare à Tiberio generoſum acetum, à C. Cæſare nobilis vappa. Aliter dixit Perſius:

Indomitum quod deſpumare falernum.

ψαφαρὸν, id eſt, *friabile*, opponitur γλισχρῷ, lento & glutinoſo. Ita vinũ Metaphoricè dicitur σκληρὸν *durum*. Archilochus vocat χαλίκρητον μέθυ, & χάλιν vinum. Hipponax ὀλίγα φρονοῦσιν οἱ χάλιν πεπωκότες, *parum ſapiunt*

apiunt qui vinum bibunt. χαλίκρατον μέθυ Athenienſes vocant meracum, temetum ἄκρατον, vino temperatum, οἶνος κεκερασμένος, ἄκρατος in Apocalypſi Ioannis. Vina fumoſa vina fumo excocta & ducata. Ariſtot. *lib.* 4. *Meteor.* ſcribit in Arcadia vinum in vtribus fumo ita exſiccari vt bibatur abraſum. Tibull. *lib.*2.

Nunc mihi fumoſos veteris proferte falernos
Conſulis, & Chio ſoluite vincla cado.

Cellæ vinariæ, & amphoræ ad hypocauſti, ſeu vaporarij fumum proximè erant. *Ode* 28. *lib.*3.

——prome reconditum,
Lyde ſtrenua, Cacubum,
Parcis deripere horreo
Ceſſantem Bibuli conſulis amphoram.

Ex Italicis vinis, falernum à decimo anno potabile eſt ait Athen. *lib.* 1. vſque ad viceſimum annum. Vetuſtius caput & neruos tentat, κεφαλαλγικὸς καὶ τῶν νεύρων καθάπτεται. Albani vini duo genera, ὁ μὲν γλυκάζων, ὁ δὲ ὀμφακίας. Vtraque à 15. anno ἀκμάζουσι. Rheginum vinum Surentino λιπαρώτερον, pinguius, & generoſius. Priuernas vinum λεπτομερέστερον Rhegino, vt & Formianum Priuernate, λιπαρώτερον. Ibi lege de vino trifolino, ſetino quod leuius eſt falerno & minus ferit caput, Tiburtino, Lauicano, Angaurano, Præneſtino, Cumano, Albano, Nitano, Vicentino, Cæcubo quod generoſum eſt, & aliis. Horatius,

Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes vuam, mea nec falerna
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.
Vile potabis modicis Sabinum

Cantharis Græca quod ego ipſe teſta
Conditum leui.

Epiſt.12.lib.1.Vinum Sabinum modici pretij fuiſſe ait *Sat.3.lib.2.*Veientanúmque rubellum. Athenæus *lib.1.* ἀγλυκὴς δὲ καὶ ὁ καίκυβος πληκτικὸς, εὔτονος ὁ καλλικὸς κυφὸς, τῦ φαλέρνυ ἀστομαχώτερος. *Ode 31.lib.1.* Horat.

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem.

Vina vetera percolari ſolita erant vt defecarentur, Græci σακκίζειν, σακχελίζειν vocant. Plin.*lib.19.cap.4.* Inueterari vina ſaccíſque caſtrari. *l.21.ff. de auro & arg. legato*, colum vinarium commemoratur. Lucillius apud Cicer. *lib.12.de finibus.*

Cui nil dempſit nix, & ſacculus abſtulerit nil.

Martialis *lib.12.*

Turbida ſollicito tranſmittere Cacuba ſacco.

Sacco tamen debilitari & vapeſcere putabantur. Horat.*Sat.4.lib.2.* de vinis Maſſicis,

——— at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.

Poëtæ vinum χάλιν vocant quòd ſoluat curas, λυσιμελῆ Bacchum. Apollonius πῖνε χαλίκρατον λαβὸν μέθυ, *bibe meracum dulce temetum.* Athenæus *lib.1.* τὸ οἶνον παλαιὸν παρέχειν ὕπνυς ἀταράχυς, *vinum vetus prebere ſomnos placidos.* Dioſcorides, τὸ νέον οἶνον δυσόνειρον, *vinum nouum ſomnia moleſta facere.* Vinum chalybonium in Syria. οἶνος αὐτίτης Rhodi & in Gallia. Galeno ὁ αὐτοετίτης, hornus, ὁ ἐκ τῦ ἐνεστῶτος ἔτυς, aliis eſt, ὁ αὐτῦ γεγενημένος vinum ibi natum, aliis ὁ ἀπαράχυτος, cui nihil aquæ infuſum. ἀπαλὸς οἶνος ὑδαρὴς ἐκ οἰνώδης languidum, elumbe. Pollux οἶνος, πόμα, ποτόν, vinum potus, vinum ſuaue, ἡδὺς

ἐπάγω

ἐπαγωγὸς, γλυκὺς, αὐστηρὸς, auſterum, amarum, λειαυστηρὸς amarodulce, μελιηδὺς, mellitum, ἀνθοσμίας odoratum, Thaſium, Chium, Ariſteum optimum, Ariſtuſium, Mendæum, Mendeſium, Iſmaricum, Leſbium, πιπίειδος, Chalybonium, Pellæum, Pramneum, Maroneum, μαρωνείτης. Nondum enim veteres vinum Italicum nouerant accuratè, quod nulli alij poſthabuiſſent. Vinum σειραῖος, Siſeræum è muſto coctum, ἐκ γλεύκους ἑψημένος, γλυκὺς, dulce. Murinum vinum vnguento mixtum, μυρίνης μύρῳ κεκραμένος. Alij volunt eſſe melicratum ſeu œnomeli. ἕψημα οἶνος ἑψημένος εἰς γλυκύτητα quod ad dulcedinem coctum, πρότροπος ὁ πρὶν ἀποθλίβεσθαι ἐκρυεὶς, vinum protropon prodromum non calcatum, quod ſponte fluxit. ὁ δὲ φαῦλος οἶνος vinum malum, ſecundum, δευτερίας, ἐξεστηκὼς vapidum, ἐκτροπίας ſubleſtum, acetoſum ὀξωίνης, ὀξώδης, δευτερίας tortiuum, τρυγοφανίας fæculentum. Sacias, σακτὸς ὁ διυλισμένος, colatum, τρίμμα vinum cum aromatibus. Athenæus *lib.6.* Vinum cui farina admiſta, ἠλφιτωμένος. Vina Maſſica cœlo ſereno totam noctem exponebantur ne neruis nocerent, quia colo lineo tranſmiſſa vires amittunt. Horat. *Sat.4. lib.2.*

Maſſica ſi cœlo ſupponas vina ſereno
Nocturna ſi quid craſſi eſt tenuabitur aura,
Et decedet odor neruis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.
Surrentina vafer qui miſcet fæce falerna
Vina columbino limum bene colligit ouo.

Aliquid fæcis falernæ immiſcuiſti vino Surrentino vt ſit generoſius, vis id defæcare, iniicito columbinum ouum, trahet limum deorſum, & vinum

num erit generoſius. Martialis *lib.* 14.

Surrentina bibis, nec murrhina picta, nec aurum
Sume, dabunt calices hæc tibi vina ſuos.

Alij ouorum aliquot gallinarum albumina in dolium mittunt, & baculo mouent, vinum defæcatur. Tamen Horatius dixit,

Quatenus ima petit voluens aliena vitellus.

Vinum autem dicitur παλαιοῦσθαι inueterari cum diu aſſeruatur, vocatúrque κεχρονικῶς, vel cum vini veteris qualitatem fumo aſſequutum eſt. Galenus *lib.* 1. *de Antidotis.* παλαιοῦσθαι τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως εἰς τὴν τοιαύτην ποιότητα τῶν παλαιουμένων. ὁ περιφερόμενος λόγος, πάντα ἄλλα γηρᾷ τῷ χρόνῳ πλὴν οἴνου, *Omnia alia ſeneſcunt tempore excepto vino.*

De Murrina potione.

CAPVT III.

MVrrina genus eſt potionis quæ Græcis dicitur nectar, ait Feſtus. Hanc mulieres vocabant murcolam. Quidam murratum vinum, quod appellatum volunt ex vuæ genere murrinæ nomine. Murrata potione vſi antiqui, nunc ædiles per ſupplicationes diis addunt ad puluiuaria. 12. Tabulis cautum ne murrata mortuo indatur. Nonius tamen ait Murrinam fuiſſe loram ſeu loream ex Varrone *lib. de vita pop. Rom.* Antiquæ mulieres maiores natu bibebant loram aut ſapam, aut defrutum, aut paſſum, quam murrinam quidam Plautum appellare putãt. Sapa dicitur mollaceum. Loram dicebant in vindemia cum expreſſiſſent

acinis

acinis muſtum, & folliculos in dolium conieciſſent. Plinius *lib.* 14. *cap.* 10. Lora fit maceratis aqua vinaceis. Pollux, ἦν δέ τις καὶ μυρίνης οἶνος μύρῳ κεκραμένος, *erat murines vinum vnguento mixtum.* Athenæus *lib.* 12. μύρῳ οἶνος μιγεὶς μυρίτης. Heſychius, μυῤῥίνην ᾗ ἐπεχεῖτο μύρον. Theophraſtus *lib. de Colorib.* οἱ δὲ μῦρα οἴνῳ ἐπιχέοντες. *Alij vnguenta vino infundentes*, μύρον ἡδύνει τοὺς οἴνους, *Vnguentum vina lenit.* Plinius *lib.* 13. *cap.* 3. Quoſdam vnguenta in potus addere. Gloſſæ, μύρον vnguentum murra vinum confectum ex baccis myrti; myrtites, myrteum, myrtinum, murtatum. Athenæus *lib.* 1. *c.* 29. μυρτίτης δὲ ἡ μυῤῥίνης οἶνος, murrina. Gloſſ. μυῤῥίνη, μυρσίνη, myrta. Suidas myrta ὁ καρπὸς τῆς μυῤῥίνης. Heſychius idem docet. Plinius *lib.* 14. *cap.* 13. & *c.* 16. Laudatiſſima apud priſcos erant vina myrtæ odore condita. Plaut. *in Perſa*, quanquam & in ea calamum addi iubet. Fabius Dorſenus, mittebam vinum pulchrum murrhinum, panem & polentam, vinum, murrinam. Plautus *Pſeudolo*, Murrinam, paſſum, defrutum, mellinam. Aromatites fiebat è myrta, è nardo Celtica, calamo, aſpalatho, offis in muſtum aut dulce vinum deſectis apud Plinium. Cato *lib. de R. R. cap.* 124. Myrtam nigram areſacito in vmbra, vbi iam erit paſſa ſeruato ad vindemiam, in vrna muſti confundito myrtæ ſemodium, id oblinito. Vbi deſiuerit feruere muſtum, myrtam eximito. Conſule Plin. *lib.* 15. *cap.* 19. Columellam *lib.* 4. *cap.* 8. *lib.* 13. *cap.* 21. Docent Romæ myrrham creuiſſe, & ad defrutum aliquid myrrhæ additum. Heſych. ποτὸν ἐσκευασμένον murrinam. Ariſtoteles ait vnguenta propter myrrham expetita. Plutarch. *de Iſidis Theoph. lib. de odorib.*

Ægyptium vnguentum fieri ait ex cynnamomo & myrrha. Æoles σμύρναν, μύῤῥαν, μύραν vocarunt apud Athen. *lib.* 12. Quia multa vnguenta διὰ σμύρνης ἐσκευάζετο, καὶ ἥγε στακτὴ καλουμένη ex ſola myrrha ſtacte. Vnde μεμυρισμένα ἐσμυρισμένα vnguento perfuſa. Athenæus *in fragmentis* μυῤῥίζω à myrrha. Athenæus *lib.* 15. *cap.* 15. Stacte commoda potui, ἐπιτήδειος πρὸς πότον. Dioſcorid. *lib.* 1. *c.* 62. Stacte pinguitudo eſt recentis myrrhæ ad potum maxime idonea. Pſalm. 44. *Stacte & myrrha à veſtimentis tuis.* Stacte eſt gutta ſeu lachryma liquidior & tenuior myrrhæ. Myrrhatum vinum quod Chriſto Domino datum eſt amarum fuit, murrha & thure conditum vt ſenſum doloris adimeret. Galenus *lib.* 1. *Simplic. Medicam. cap.* 19. Murrhina ſi largiùs bibatur aut dementat, aut necat. Apule. *Mileſ.* 8. Multimodis ſe commulcat ictibus myrrhæ præſumptione munitus. *Mileſ.* 10. Obfirmatus myrrhæ præſumptione nullis verberibus ac ne ipſi quidem ſuccubuit igni. Hieronym. *ad c.* 27. *Matth.* Vſque hodie Iudæi dant Chriſto vinum murrhatum vt eum conſopiant. Dioſcor. *lib.* 1. *cap.* 38. Myrrha facit ſoporem. Pſalm. 59. *Potaſti nos vino* κατανύξεως, *alti ſoporis.* Vide doctiſſimum Gretſerum *libro de Cruce.*

De Nota vini.

CAPVT IV.

ASeribebant teſtis notam & titulum vini. Iuuenal.

Cuius

—— Cuius titulum patriámque ſenectus
Commendat multa veteris fuligine teſta.

Pittacion vocat Petronius *in Satyr.* Notam Horat. *Sat.*10. *lib.*1.

Vt Chio nota ſi commiſta falerni.

Ode 3. lib. 2.

Interiore nota Falerni
Te reclinatum bearis.

Vnde Curius ad Ciceron. *lib.* 7. *ad famil.* Sulpicij ſucceſſori nos de meliore nota commenda. In Bruto de Opimiano & Aniciano, quod ſub Opimio & Anicio Cos. lectum eſt, atqui eæ notæ ſunt optimæ. Horat. *lib.*1. *epiſt.*5.

Vina bibes iterum Tauro diffuſa.

Quia vina è doliis in cados & teſtas diffundebant ad vetuſtatem. *Sat.*2. *lib.*2.

Et niſi mutatum neſcit diffundere vinum.

Proculus *de Tritico vino & oleo legatis:* Vinum in amphoras & cados hac mente diffundimus, vt in his ſit donec vſus cauſa cōprobetur. In dolia conjicimus, vt ex his poſtea vel in amphoras & cados diffundamus, vel ſine ipſis doliis veneat. Idem, qui vinũ Surrentinum in vrnalibus habebat diffuſum. Dolia erant lignea, vrnæ fictiles, literatæ, vt patria & annus ſciretur. De dolio non hauriebant, vt biberent, ſed quandam ſequebantur ætatem, ait Cicero in Bruto. Ambroſius bibones ſui æui arguit. *lib. de Elia cap.*17. Epulis aſſiſtunt pueri coma nitentes, ex gente barbarica ad hos vſus electi per ſingularum diſtincti ætatum vices, cornu in medio vini plenum non epularis, ſed prœliaris inſtrumentum buccinæ, primo minoribus poculis veluti velitari pugna præluditur, vt tragœdiarum

actorum

actorum primo ſenſim vocem excitant, donec vino aperiant iter, vbi res calere cœpit poſcunt maioribus poculis, vbi conſummatæ fuerunt epulæ putes iam eſſe ſurgendum, tunc de integro potum inſtaurant ſuum, ac ne immoderatum hoc arbitreris, menſura proponitur, certatur ſub iudice, ſub lege decernitur, agonothetes illic furor eſt, hîc ſi quis calicem conuertat vrgetur ad potum.

De varijs vini generibus.

CAPVT V.

Virgil. *lib.* 2. *Georg.*

Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris
Quam Methymnæo carpit de palmite Leſbos,
Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ,
Et paſſo pſythia vtilior, tenuiſque lageos
Tentatura pedes olim, vinctúraque linguam
Purpureæ, Pretiaque, & Rhetica.
Sunt & Aminea vites firmiſſima vina
Argitiſque minox, tumidis Bumaſte racemis,
Et Rhodia.

Apud Athen. *lib.* 1. λεσβίυ πόματος ὐκ ἔστιν ἄλλος οἶνος ἥδιον πίνειν. *Nullum vinum Leſbio iucundius bibitur.* Ouid.

Gargara quot meſſes, quot habet Methymna racemos.

Vrbs Lesbi inſulæ. Thaſus inſula maris Ægæi. Antiphanes, οἶνος τε θάσιος, καὶ μύρον, καὶ στέμματα. Mareotides vineæ ſunt in Libya Mareotide prope Ægyptum, vt Strabo *lib.* 17. Plaut. *in Caſſina*, Niſi hæc meraclo ſe vſpiam percuſſit flore Lybico. Athenæ. *lib.* 1. De vino Mareotico, οἶνος κάλλιστος,

λευκός

κάλλιστε γὰρ, καὶ ἡδὺς, εὔπνους, εὐανάδοτος, λεπτὸς, *Vinum pulcherrimum, album, ſuaue, odorum, quod facile in venas diditur, tenue.* Pſythia ad vinum paſſum vtilior eſt. Petitur à Græcis, vt Columella *lib.3.cap.2.* Plinius *lib.14. cap.9.* Pſythium, & melampſythium paſſi genera ſunt. Lageos vua Græcanica tenuis & penetrabilis vt vult Seruius. Preciæ dicuntur quaſi præcoquæ, quia citò matureſcunt, vt Columella *lib.3. cap.2.* Plinius *lib.14. cap.2. & cap.6.* Rheticam in Veronenſi agro ponit. Sueton. *in Auguſt. cap.77.* Auguſtus maximè delectatus eſt Rhetico. Silius *lib.7.*

Tmolus & Ambroſiis Aruiſia pocula ſuccis,
Ac Methymna ferax lacubus ceſſere falernis.

Macrobius *lib.3. Saturn.* Aminei fuerunt vbi nunc falernum eſt. Quint. Serenus, ſuccus Amineæ vitis. Auſonius,

Solus qui Chium miſcet, & Amineum.

Seruius Amineum vinum ſine minio & rubore. Galenus *lib.6. de locis*, σαφύλας αὐστηρὰς ἀμιναίας. Aëtius interpretatur Amineas τὰς στυφνοὺς aſtringentes. Plinius *lib.14. cap.2.* Principatus datur Aminæis propter firmitatem. Ouidius *de Ponto.*

Africa quot ſegetes, quot Tmolia terra racemos.

Iſidorus *lib.17. cap.5.* Argitis Græcula vitis generis albi. Plinius *lib.14.cap.1.* Bumaſti tument mammarum modo. Sunt vuæ ollares de quibus Columella *lib.12. cap.43.* Aruiſium nectar Virgilio vinum Chium. Plinius *lib.14.*

Vina nouum fundam calathis Aruiſia nectar.

Ecloga 5. Virgil. Mamertinum vinum in Sicilia dicitur Potalinus. Plinius *lib.13.cap.6.* Mamertina vina circa Meſſanam in Sicilia genita. Ex iis Po-

tulana

tulana ab auctore dicta. Vinum hoc dulce potu eſſe, ait Athenæus *lib.*1. Chalybonium vinum ἐν δαμάσκῳ τῆς συρίας, vt Strabo,& Heſychius, naſcitur in Syria.Malè apud Suidam legitur χαλιδώνιος. Alexis θάσια & λέσβια vina vocat οἰνάρια. Eubulus ψίθιον ἄκρατον laudat. Mendæum vinum generoſum cui ἐνουρῶσι dij ipſi vt Nectari.Ariſtophanes *in Theſmophoriaſ.* laudat vinum Thaſium, μηλοσφαγοῦσαι θάσιον οἶνον σαμμίον, οἱ δὲ θασίαν ἀνακυκλῶσι λιθοδράμπυκες. Vocant vinum dilutum ἁπαλὸν, ὑδαρὲς, quod non eſt οἰνῶδες. Vina alba ſunt ὀλιγοφόρα, multum aquæ habent à natura. καπνίας vitis genus eſt cuius meminit Plinius. Aliud vinum eſt de quo Horat.

Amphora fumum bibere inſtituta
Conſule Tullo.

χίου κεράμιον Athen. *lib.*1.Vas fictile vino Chio plenum. Chium vinum erat generoſum, vt & Thaſium. Dio Chryſoſt. τὸ οἰνόφλυγα ἐν θάσιον κατέπλησε. *Vino deditum vnus vini Thaſij hauſtus repleuerit.* οἶνος μυρτίτης ἢ μυῤῥίνης cui vnguentum infuſum vt Heſychius.Myrtites Myrteum vinum μυρσινίτης.Apud S.Marcum, ὁ ἐσμυρνισμένος οἶνος eſt murrhatum vinum, non myrteum. Cnidium vinum non tantùm è Cnido inſula, ſed & ex Ægypto dictum. Olympiodor. *in lib.*1.*Meteor.* Ariſtot. ἐν αἰγύπτῳ τῷ οὕτω θερμοτάτῳ ψυχρὸς οἶνος ὁ κνίδιος καλούμενος, διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν. Maræoticum vinum ἀπὸ τῆς ἐν ἀλεξανδρείᾳ κρήνης μαρείας, καὶ τῆς παρ' αὐτὴν πόλεως ὁμωνύμου, dicitur Alexādriæ à fonte Mariæ & vrbe prope hūc fontem ſita,vel à Marone vt Athenæus *lib.*1. lego, ἐν ἀλεξανδρείᾳ, ἀπὸ τῆς κρίνης μαρείας.Vrbs enim aſſita fonti Mariæ dicebatur Maria, non Alexandria,aut Alexandria ſumitur pro territorio Alexandriæ.

De

De Mulſo.

CAPVT VI.

MVlſum alica pretioſius fuit maximè ſi è vino vetere fiat, vt Plinius *lib.22. cap.24.* Pollio plurimis annis nihil præter mulſum edit, aut bibit, & vitam vltra centeſimum annum produxit. Mulſum interdum fit ex aqua, & melle, *μελίκρατον*, *Mellina.* Martialis *lib.4.*

Tam bene rara ſuo miſcentur cinnama nardo,
Maſſica Theſeis tam bene vina fauis.

Item *lib.13.*

Attica nectareum turbatis mella falernum
Miſceri debet hoc à Ganymede merum.

Plinius, Semper mulſum ex vetere vino vtiliſſimum, facilliméque cum vino cõcorporatur, quod in dulci nunquam euenit. Horat. *lib.2. Sat.4.*

Aufidius forti miſcebat mella falerno,
Mendoſè.

Athenæo vinum alterum falernum dulce eſt, vnde fit mulſum optimum, alterum auſterum, de quo Iuuenal. *Sat.13.*

—— denſiſſima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta falerno.

De Paſſo.

CAPVT VII.

PAſſum dictum quia ex vua paſſa cogitur Nonio. Paſſum nominabant ſi in vindemia vuam diutius

diutius coactam legerent, cámque à ſole aduri paſſi eſſent. Percutitur vua ſiccior, & decoquitur, inde fit paſſum. Plin. *lib.*14. *cap.*1. A patientia nomen acinis dicitur paſſis. Palladius *Octob. tit.*19. Columella *lib.*12. *cap.*39. Martial. *lib.*13.

Gnoſſia Minoa genuit vindemia Creta
Hoc tibi quod mulſum pauperis eſſe ſolet.

Plin. *lib.*14. *cap.*9. Paſſum è Cretico, Cilicium, & Africum. Fieri certum eſt ex vua, Græci ſticham vocant, nos Apianam. fit item ſcirpulis in vite ſole aduſtis, aut feruente oleo. Vide.

De Mulſo ex Dioſcor.

CAPVT VIII.

OἸνόμελι διαφέρει τὸ ἐκ τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ, καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον. ἧττον γὰρ πνευματοῖ, καὶ ταχέως παρίσταται. *Oenomeli, ex vetere vino & auſtero excellit, quia minus inflat & celeriter in vſum venit.* Aqua mulſa eaſdem vires obtinet quas mulſum. Vt mulſum ad bonitatem proficeret mittebatur in ollas quæ cluſini farris pulte imbutæ eſſent. Martialis,

Imbue plebeias cluſinis pultibus ollas
Vt ſatur in vacuis dulcia mella bibas.

De Vino Albano.

CAPVT IX.

ATheneus *lib.* I. γίνεται δὲ καὶ περὶ τὴν Καμπανίαν κώμην ἀλβανὸς ποτιμός, κῦρος ἀπὸ ἐτῶν πέντε.

Ad

Ad Campaniæ Cumam vrbem vinum eſt Albanum potui commodum, & leue ab annis quinque. Plinius *lib.*23. *cap.*1. Albana neruis vtiliora. Virium plus Surrentino, auſteritas Albano. Horat. *lib.*2. *Sat.*8.

——procedit fuſcus hydaſpes
Cæcuba vina ferens, Alcon, Chium maris expers,
Heic herus, Albanum, Mæcenas, ſiue falernum
Te magis appoſitis delectat, habemus vtrumque.

Martialis de Albano,

Hoc de Caſareis mitis vindemia cellis
Miſit, Iulæo quot ſibi monte placet, id eſt, Albano.

De Surrentino, Falerno, & alijs.

CAPVT X.

SVrrentinum tenue & ſalubre ait Plin. *lib.*14. *cap.*6. Surrentum in Picentibus iuxta mare Thyrrenum. Sinueſſa Campaniæ maritima vrbs, falernus ager Campaniæ. Maſſicos montes à falernis diſtinguit Plinius *lib.*3. *cap.*5. Martialis,

De Sinueſſanis venerunt Maſſica prælis.

Setinum vinum in Campania, quo cibos concoqui iubent. Plinius *ibidem*. Martialis,

Pendula Pontinos quæ ſpectat Setia campos
Exigua vetulos miſit ab vrbe cados.

Athenæus *lib.*1. *cap.*24. ὁ δὲ σητῖνος ἐμφερὴς τῷ φαλέρνῳ, οὐ πληκτικός, non ferit caput. Plinius Setino, Pucino, & Statano primas dat, ſecundas Falerno, Fauſtiano, Gaurano, ſeu Maſſico. Tertias Albano, Surrentino, Fundano, Caleno. Trifolinum Sur-

rentino craſſius eſt. Vide Athenæum *lib.* 1. Plinium *lib.* 14. *cap.* 6. Martialem *lib.* 13. *epigram.* 108. 109. *& ſequent.* & Dioſcoridem *lib.* 5. Anthoſmiam Plutarchus *Sympoſ.* 4. vocat ἡμερίδην qui flores ſapit. τὴν δ' ἀνθοσμίαν ἀπωσάμενοι τουτονὶ καὶ ἡμερίδην ἀξιοῦτε ἡμᾶς πίνειν ἐκ πίθου κωνώπων χορῷ περιαδόμενον. *Reſpuimus lene & ſapidum, vt ex dolio vinum durum & agreſte quod culices circumſonant bibamus.*

De varijs vinis.

CAPVT XI.

VIna generoſa πολυφορώτατα vocant, quia plurimum aquæ ferant. Aquæ optimæ τὸν οἶνον ὀλίγον φέρειν οἷαί εἰσι, *vinum minimum ferre poſſunt*, id eſt, minimo vino infuſo recipiunt ſaporem. Quia optima aqua ἀποιότατός ἐστι. Vetera vina vtiliter ad vulnera adhibentur, ait Dioſcorides. Et ad vlcera crudelia. οἱ παλαιοὶ οἶνοι πρὸς τραύματα καὶ φλεγμονὰς ἐπιτήδειοι σὺν ἐρίοις οἰσυπηροῖς, cum lanis ſuccidis admota ἐπιτιθέμενοι. καταντλοῦνται ὠφελίμως πρὸς τὰ θηριώδη ἕλκη. Ideo Pythia vocat διονύσιον ὑγιάτην apud Athen. *lib.* 2. & διόνυσον ἰατρόν. Eodem libro Staphylus ait Melampodem τὴν τοῦ οἴνου κρᾶσιν πρῶτον εὑρεῖν, *vini temperamentum primum inueniſſe.* Alij Amphitruonem eſſe volunt qui ante Iliaca tēpora Athenis regnauit vt Athenæus, qui Homerum varia vini temperamenta nouiſſe ſcribit *lib.* 4. Laudat Homerus vinum τὸ δεχόμενον ἱκανὴν κρᾶσιν, quod multam aquam ferre poteſt, ait Athen. *lib.* 1. Hippocrates vocat οἰνώδη καὶ πολυφόρον οἶνον, quale eſt vinum

vinum vetus, de quo prouerbium apud Galenum, *πάντα τ' ἄλλα γηρᾷ τῷ χρόνῳ πλὴν οἴνου*, *lib. 1. de Antidotis*, καλοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ παλαιοῦσθαι τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως εἰς τὴν τοιαύτην ποιότητα τῶν παλαιουμένων. Qui vini periti ſunt vinum aiunt veteraſcere cùm induit ſaporem vini veteris. Vinum nigrum, ait ibidem Athenæus, multum alit & diu manet in corpore, μένει ἐν τῇ ἕξει τῶν πινόντων πλεῖστον χρόνον, καὶ πλείονα τῷ σώματι δίδωσι τροφήν. Athenæus *lib. 1. cap. 23.* Vinum vetus ſuaue, ſalubre, coquit cibos, facile diditur per venas, & corpus, ſanguinem rubrum generat, παλαιὸς οἶνος οὐ πρὸς ἡδονὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν προσφορώτερος. πέσσει γὰρ μᾶλλον τὰ σῖτα, καὶ λεπτομερὴς ὢν εὐανάδοτός ἐστι, δύναμιν δὲ τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖ τό αἷμά τε ἐνερευθὲς καὶ εὐανάδοτον κατασκευάζει, καὶ τοὺς ὕπνους ἀταράχους παρέχει. Vinum ſuauius ſi aquam maris infuderis. ἡδίων ἐστὶ ὁ οἶνος παρεγχεομένης θαλάσσης. Apud Chios primum fuit vinum nigrum. Oenopion Bacchi filius primus docuit Chios vites inſtituere. λεπτὸς καὶ ἀπαλὸς οἶνος λευκός. ὁ δὲ κιῤῥὸς πέπτει ῥᾷον ξηραντικώτερος, *vinum giluum, & citrinum exſiccat non coquit cibos.* Mitylenæi vinum dulce vocant prodromum, alij protropon. In Icaro inſula eſt Pramneum, alij οἶνον πρὸς τὴν παραμονὴν ἐπιτήδειον, omne vinum quod ſeruari poteſt Pramneum vocitant. ἀνθοσμίας πίπων νεκταρεσταγής, vua fragrans ex qua ſtillet in torculari nectar merum. Ermippus apud Athen. *lib. 1. cap. 27.*

——μάγνητα δὲ μειλιχόδωρον,
καὶ θάσιον τῷ δὴ μήλων ἐπιδέδρομεν ὀδμή,
τοῦτον ἐγὼ κρίνω πολὺ πάντων εἶναι ἄριστον
τῶν ἄλλων οἴνων μετ' ἀμύμονα χῖον ἄλυπον

ἔστι δέ τις οἶνος ὃν δὴ σαπρίαν καλοῦσι
οὗ καὶ ἀπὸ στόματος στάμνων ὑπανοιγομένων
ὄζει ἴων, ὄζει δὲ ῥόδων, ὄζει δ' ὑακίνθου
ὀσμὴ θεσπεσία.

Vinum Magneſium mellitum, & Thaſium quod olet mala, quod meo animo cæteris antiſtat excepto Chio innocenti. Eſt autem quoddam vinum quod ſapria, ſeu putre dicitur, cuius ex ore cum amphora eſt aperta ſpirant violæ & roſæ, hyacinthi diuinus odor. Caryſtium vinum in Laconica. Heſychius πείρημα ὁ ἀρωματίζων οἶνος vinum Pollium, aut Pollæum Syracuſis. Pollux *lib.6.cap.2.* γλυκὺς καὶ πολλαῖος ἐκ συρακουσῶν Rhodium, & Samagoreum Athenæo *lib.1.* ἔρπις vinum. Samagoreum, Samagonium, Samagiron Athenis. an quia ex Samo allatum? Athenæi *lib.10.*

De Vini craſi, ſeu temperamento.

CAPVT XII.

NVlla Græcis fuit certa vini κράσεως, & aquæ temperamentum, vt neque hodie nobis. Quoſdam videas poculum implere aqua, & vini poſt aliquantum infundere, alios meracum bibere. Apud Ariſtophanem temperamentum optimum, cùm duæ vini partes, aquæ tres. Hippocrates ſæpe meminit τοῦ ἴσης ἴσῳ. Hermippus in Θεοῖς,

ἔπειθ' ὅταν πινώμεθ' ἢ διψώμεθα
εὐχόμεθ' θεὸς τοῦ θ' ὁ οἶνος ἀκέρας γλυκύς.
οὐκ τοῦ καπήλου 'γω φέρω παίζων ἅμα
κ' αὖθις γεγένηται τοῦτο πέντε καὶ δύο.

Deinde cùm bibimus, aut ſitimus, precamur nobis benignum, & bene temperatum eſto, quod de caupona & propola

propola ludens fero, & rurſum factum hoc eſt, quinque & duo. id eſt, quinque vini, duo aquæ. Anacreon, *τὰ μὲν δέκ' ἐγχέας ὕδατος, τὰ πέντε δ' οἴνου, κυάθοις ὡς ἂν ὑβριστιῶσαν φρένα δ' αὖ βασσαρήσω. Duas aquæ partes infundens, quinque vini, vt cùm luxuriantem animum cyathis rigauero furere incipiam.* Diocles, *πῶς δὲ κεκραμένον πίνειν τὸν οἶνον δεῖ με, τὰ τέτταρα καὶ δύο. Quomodo temperatum bibam? quatuor aquæ vini duo.* Heſychius, *τὸ πάλαι ἐκιρνᾶτο τρία ὕδατος, τὸ δὲ τέταρτον οἴνου.* Multi fuere abſtemij, Glauco Athenienſium tyrannus *ὑδροπότης*, Iulius Cæſar quem Cato dixit vnum ex omnibus ad euertendam Rempub. ſobrium acceſſiſſe. Theodorus Lariſſæus *ὑδροπότης*. Omnes Iberi aquam bibunt, vide Athenæum *lib. 2. cap. 5.*

De vſu aquæ calidæ & gelidæ.

CAPVT XIII.

VEteres aqua gelida & calida in conuiuiis vſos, & thermopolia habuiſſe vbi aquam in miliariis vaſis excalefacerent vulgo notum eſt. Vide Lipſium & Mercurialem. Iuuenal. *Sat. 5.*

Quando vocatus adeſt gelidæ calidæque miniſter.

Martial. *lib. 8. ep. 67.*

Caldam poſcis aquam ſed nondum frigida venit,
Frigida non deſit non deerit calda petenti.

Plaut. in Trinummo,

—— Satin in thermopolio
Condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem.

Vino miſcebant aquam calidam. Martialis,

Iam defeciſſet portantes calda miniſtros,
Si non potares Sextiliane merum.

Plaut. in Milite,

——— abſorbui
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Philo de vita Theoretica, οἶνος ἐν ἐκείναις τῶν ἡμέραις οὐκ εἰσκομίζεται, ἀλλὰ διαυγέστατον ὕδωρ, ψυχρὸν μὲν τοῖς πολλοῖς, θερμὸν δὲ τῶν πρεσβυτάτων τοῖς ἁβροδιαίτοις, *Per illos dies vinum non infertur, ſed aqua limpidiſſima multis frigida, ſenibus delicatis calida.* Vnde ſequitur calidam fuiſſe in deliciis. Plinius *lib.* 19. *cap.* 4. Hi niues, illi glaciem potant, pœnáſque montium in gulæ voluptatem vertunt, ſeruatur algor æſtibus, excogitatúrque vt alienis menſibus nix algeat. Itali vt gelu perennet in æſtatem, fontis aquam hyeme in locum cauum deducunt, vbi glacie concreſcat, rumpunt ſecuribus glaciem, eámque in turrim profundam ſubſtrata palea ſtipant, turrim implent, glaciem palea tegunt. Vide Plinium *lib.* 31. *cap.* 3. Pacatus in Panegyrico Theodoſ. Niſi æſtiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. Vide Macrob. *lib.* 7. *c.* 12. Plin. *lib.* 1. *ep.* 15. Alica cum mulſo & niue parata. Gellius *lib.* 10. *cap.* 5. Is nos aquam multam ex diluta niue bibentes coërcebat. Omnino aqua niuata, aut ſoluta glacies in potu noxia eſt. Vide Senecam *epiſt.* 78. *lib. de Prouidentia cap.* 3. *lib.* 2. *de ira cap.* 25. Martial.

Setinum, dominæque niues, denſique trientes,
Non potare niuem, ſed aquam potare rigentem
De niue, commenta eſt ingenioſa ſitis.

Apud Petronium aquam niuatam pueri Alexandrini

drini in manus infundunt. Seneca *lib.4.quæſt.natur. cap.vlt.* Inuenimus quomodo ſtiparemus niuem, vt ea æſtatem euinceret, & contra anni feruorem defenderetur loci frigore. Niues colabantur ſacco niuario. Martial.*lib.*14.

Attenuare niues norunt & lintea noſtra,
Frigidior colo non ſalit vnda tuo.

De potu veterum & modo bibendi.

CAPVT XIV.

VAriis menſuris veteres potarunt ſextante, deunce, triente. Sextante moderati ac ſobrij, deunce bibaces. Apud Suetonium Auguſtus ſextante bibit, eúmque ſexies tantùm in conuiuiis publicis ori admouit. Martialis,

Sextantem poto, tu potas, Cinna, deuncem,
Et quereris quod non Cinna, bibamus idem.

Idem de Luſco Phryge,

Miſceri ſibi protinus deunces
Sed crebros iubet.

Deunces fuere bibonum. Triens erat 4. plus minus vnciarum aut 5. quo vſi volgo viri frugi. Propertius,

Quum fuerit multis exacta trientibus hora.

Perſius *Sat.*3.

Sed tremor inter vina ſubit calidúmque trientem.

Triens ſexta pars ſextarij. Vulgo ſextarium in cœna viri etiam frugi bibebant. Aliis ſextarius toto die ſuffecit. Interdum pluſculum ſe inuitabat Martialis *lib.*11.

Quincunces & ſex cyathos, beſſemq́ bibamus.

In conuiuiis publicis initio minutis poculis bibebant, in fine maioribus vt Alexander Trallianus *lib.* 1. *Problemat.* Vt ſenſim ſtomachus corroboretur vino ferendo. Apuleius 4. *Florido.* Sapientis viri ſuper menſam celebre dictum eſt, prima, ma, inquit, cratera ad ſitim pertinet, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniam. Sæpe bibebant Dei alicuius nomine inuocato. Pindar. *Ode* 6. *Iſthmion,*

εἴη δὲ τρίτον σωτῆρι προσαίνοντας ὀλυμπίῳ.

Contingat tertium Seruatori propinantes olympio. Diis ſecundis bibere tum dicebant. Virgilius,

Non ego te menſis & diis accepta ſecundis
Tranſierim Rhodia.

Vltimum poculum Mercurio dicatum ſuprà oſtendimus. Homerus *lib.*7. *Odyſſ.*

σπένδοντας δεπάεσσι ἐΰσκόπῳ ἀργειφόντῃ,
ᾧ πυμάτῳ σπένδεσκον. vel οἱ.

Libantes poculis Mercurio ſpeculatori cui vltimò libabant. Corippus *lib.*3. *Iuſtin.*

Poſtquam diuina ſumpſere nouiſſima cœna
Pocula, & excelſæ ſiluerunt gaudia menſæ.

In fine conuiuij diſcedentes ſe inuicem ſalutabant narrante Dione in Commodo. Dici ſolitum viuas, ζήσειας. Apuleius *Mileſ.* 10. Grandiſſimum illum calicem vno hauſtu perhauſit, & clamor exſurgit conſona voce cunctorum ſalute me proſequentium, acclamabant enim cùm quis vægrande poculum vno hauſtu ſiccaſſet. Heſiodus tres aquæ partes, vnam vini affundendam putat,

τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου.

Horatius *lib.* 3. *Od.* 21. Vina diluta languidiora vocat.

vocat. Feſtus, vinum ſpurcum cui aqua admixta, & quod ſacris adhiberi non licet. Vinum quando primum aqua miſtum ſit indicat Athenæus *lib.* 11. Idem *lib.* 10. ἢ πέντε πίνειν, ἢ μὴ τέτταρα, *ad duo pocula vini quinque aquæ miſcenda*, aut tria pocula aquæ ad vnum vini, ſed non 4. aquæ pocula ad vnum vini. Apud Suidam cùm aliquis ἀμυστὶ biberet acclamabant, viuas. τοῦτο δὴ τὸ ἐν συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι ἐξεβόησαν ζήσειας. Vide Suidam in ἐπισκυθίζειν. σκυθικὴ πόσις ἀκρατοποσία, ἐπισκυθίσαι Laconibus. Heſychius, ἆρα οἴσει τρία ἐπὶ οἴνου ἐλέγετο, ἐπεὶ τὸ πάλαι ἐκίρνατο τρία ὕδατος λαμβάνων, τὸ δὲ τέταρτον οἴνου. Ebrietatis remedia vocant μέθης φάρμακα, ἀμεθύστους συνθέσεις. Cato *de re Ruſtica cap.* 156. Si voles in conuiuio multum bibere, cœnareque libenter, ante cœnam eſto braſſicam crudam quantum voles ex aceto. Et item vbi cœnaueris comeſto aliqua quinque folia. Reddent te quaſi nihil ederis, biberíſque. ἐκποτίζειν eſt lente, & cum faſtidio bibere quaſi pitiſſando. Heſychius, τριὰς σωτῆρος, εἶδος τοῦ περὶ πότον ἀσκεῖσθαι, ὡς καὶ τὰ ὁμήρου. Hic liber modum in conuiuiis bibendi præſcripſit. Ter bibebant ob tres gratias, aut nouies ob Muſas. Auſonius,

Ter bibe, vel toties ternos, ſic myſtica lex eſt,
Vel tria potanti, vel ter tria multiplicanti.

Ideo modimperator dicitur μυστοπόλος τριάδος *lib.* 4. *Anthol. cap.* 34. *epig.* 4. Et ἀρχιερεὺς τριάδος *ibidem. inſcript. vet.* Ἀπολλοδώρου ἱερέως τῶν χαρίτων διὰ βίου, λουκίου ποπλλίου αὔλου, τῷ αὐτοκράτορι καίσαρι θεῷ σεβαστῷ θεοῦ υἱῷ. Omnino Apollodorus ille non fuit modimperator, ſed Sacerdos gratiarum. Horatius,

—— tribus aut nouem
Miſcentur cyathis pocula commodis.

De Vini hauſtibus, ſeu Crateribus.

CAPVT XV.

IN hauſtibus vini quos Crateras vocant, veteres non conſentiunt. Apud Pollucem primus Crater eſt Iouis olympij, ſecundus eſt Heroum, tertius Iouis ſeruatoris perfecti, διὸς σωτῆρος τελείου. Diodorus Siculus *lib.*4. Inter epulas, inquit, quum merum affertur, dicunt ἀγαθοῦ δαίμονος: poſt cœnam quum datur mixtum aqua κεκραμένου ὕδατι exclamant Iouis ſeruatoris, τὸ γὰρ ἄκρατον μανιώδεις ἀποτελεῖν, quia meracum in furorem agit. Æſchylus,

λοιβὰς διὸς μὲν πρῶτον ὡραίου γάμου
ἥρας τε, τὴν δευτέραν τε κρᾶσιν ἥρωσι νέμω.
εἶτα τρίτην διὸς σωτῆρος εὐκταίαν λίβα.

Libationes primum quidem tempeſtiuis nuptiis Iouis, & Iunonis, ſecundum temperamentum Heroibus tribuo. Tertium votiuam libationem Iouis ſeruatoris. Euſtathius 1471. ἀγαθὸς δαίμων ἐλέγετο ᾧ μετ' ἄρσιν τραπεζῶν ἔπινον, *Bonus dæmon, cui ſublatis menſis propinabant.* Vnde & dicitur boni dæmonis ποτήριον *poculum.* τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κράματι ζεὺς σωτὴρ ἐπιφωνεῖται, *Poſt cœnam temperamento vel potioni Iupiter ſeruator innocabatur. pag.*1816. ἀγαθοῦ δαίμονος, τουτέστι ἀγαθῆς τύχης, *Boni dæmonis, hoc eſt bonæ fortunæ.* Igitur non conuenit inter veteres de tertio poculo poſt cœnam. Quidam enim illud bono dæmoni, alij Ioui ſeruatori, nonnulli Mercurio tribuunt. Pollux *lib.*6.

lib.6. cap.16. πρῶτος κρατὴρ διὸς σωτῆρος, ἀγαθοῦ δαίμονος ὁ μετὰ τὰς τραπέζας ἄκρατος. ἑρμῆς ἡ τελευταία πόσις, ὅθεν ὅμηρος, τῷ πυμάτῳ σπένδεσκον. *Primus Crater eſt Iouis ſeruatoris, at vinum merum quod bibitur ſublatis menſis dicitur boni Dæmonis, vltima potio dicitur Mercurius.* Quare Homerus dicit, vltimo libabant. Varia autem vini genera fuere. Vinum myrto, myrrha, id eſt, vnguento è myrto, myrrha, & aliis rebus mixtum, μυρτίτης οἶνος, μυῤῥίνης, μυρσινίτης, apud Heſychium, Dioſcoridem, Athenæum *lib.1.* Dioſcorides *lib.5. cap.34.* De vino Rhœte ex punico malò quæ dicitur ῥοία, vulgo legitur ῥοίτης, malim ῥοεύτης, ῥοδίτης, οἰνάνθινος οἶνος, σχίνινος, τερμίνθινος, φοινικίτης, Vide condituram eius ibidem. Heſychius, τάργανον πόμα ἐκ στεμφύλων. οἶνος τετεργανωμένος. Vinum aqua mixtum dicitur πηλὸς vnde κάπηλος. Athenæus *lib.9.* Ne, inquit, ex Oeneo patre Tydei feceris Peleum. Id eſt, ne vinũ aqua miſceas. Anthoſmias deſcribitur à Xenophane μείλιχος ἐν κεράμοις ἄνθεος ὀσδόμενος, *Suauis in fictilibus flores ſapit.* Olim aquam cyatho prius infundebant quàm vinum adderent. Xenophanes,

οὐδέκεν ἐν κύλικι πρότερον κεράσειε τις οἶνον
ἐγχέας, ἀλλ' ὕδωρ καὶ καθύπερθε μέθυ.

Ne quis prius in calicem infundat vinum, ſed aquam cui ſuperinfundat vinum. Anacreon, φέρ' ὕδωρ, φέρ' οἶνον, ὦ παῖ, *fer aquam, fer vinum puer.* Heſiodus iubet tres partes aquæ, vnam vini poni, ſed aqua ſit limpida ex fonte iugi, & fluente.

κρήνης τ' ἀενάου, καὶ ἀποῤῥύτου, ἥτ' ἀθόλωτος
τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου.

In Athenæi fragmento Cretibus ἀναφαία ἡ θερμοπότις.

De

De modo bibendi.

CAPVT XVI.

QVod Latini dixerunt à ſummo, Græci dicunt *κύκλῳ πίνειν*, *in circulum bibere*, quum ordine omnes à ſummo ad imum bibunt. Euſtathius *pag.*1525.*κύκλῳ πίνειν*, vide Athenæum *lib.*10. *τὰς ἀρύσεις τὰς ἀπὸ δεξιᾶς πόσεις* interpretatur. Lucianus *in Lexiphane dixit*, *ἐπίνομεν δ' ἄμυστι, καὶ ἤδη ἀκεκραιπάλες ἦμεν, εἶτα ἐχρώμεθα καγχαρίδι. Bibimus hauſtim ſine reſpiratione, & iam ſumus ſemimadidi. Deinde vncti ſumus caccharide.* Bacchus dicitur Mitrophorus, ait Diodorus *lib.* 4. quia *πρὸς τὰς ἐκ τοῦ πλεονάζοντος οἴνου κεφαλαλγίας τοῖς πίνουσι γινομένας διαδέσθαι αὐτὸν μίτρῃ τὴν κεφαλὴν*, *Ad prohibendum capitis dolorem ex nimio vino mitra caput religabat, vnde natum regum diadema.* Græco more maioribus poculis bibitur, vt Cic. *lib.*3. *in Verrem.* Idem *lib.* 9. *ad famil.* Promulſidis meminit. Non eum quem tu es ſolitus promulſide conficere. Polyb. *pag.* 203. ſcribit eos, qui de die bibunt, ebrios vt plurimum eſſe, *ὁ γὰρ γάϊος ἀνεπαύετο μεθύων ὡς εἰκὸς ἐστὶ τοὺς ἀφ' ἡμέρας πίνοντας.* Moderati viri tribus potionibus contenti erant. Plin. *lib.*28. *cap.*6. Democritus ſcripſit librum quaternos cyathos non eſſe potandos. Petronius, tribus potionibus ex lege ſiccatis Synodo Nannetenſi *can.*4. Tres tantùm cyathi potandi. Sueton. de Auguſto, Non amplius ter bibere eum ſolitum ſuper cœnam in caſtris apud Mutinam Cornelius nepos tradit. Poſtea, quoties largiſſimè ſe inuitaret ſenos ſextantes

tantes non exceſſit, aut ſi exceſſiſſet reiiciebat. Athenæus *lib. 5.* ſcribit Amphictionem oſtendiſſe κρᾶσιν οἴνου καὶ ὕδατος, vnde poſuit ὀρθοῦ Διονύσου ἄγαλμα, recti Dionyſij ſimulacrum. Volunt eum morem fortè natum, cùm ſub dio potantes merum biberent, repentè pluuia orta in ſpecum refugerunt, deinde regreſſi pocula vino & aqua pluuia mixta ſuauiora experti ſunt. Ideo & Bacchum vt natus eſt à nymphis lotum vult Callimachus, vt Athenæus *in fragmentis*.

De mediocri potu.

CAPVT XVII.

Veteres ter bibiſſe diximus in cœna. Sextarius vini menſura fuit, quæ ſobrio in cœnam ſufficeret. Horat. *Sat. 1. lib. 2.*

Panis ematur, olus, vini ſextarius.

Vopiſcus de Tacito, fuit vita parciſſimus, ita vt ſextarium vini tota die nunquam potauerit. Sextarius 12. cyathos habuit, id eſt, ſenos ſextantes. In ſextante duo cyathi fuere. Hemina ſex cyathi. Pollux *lib. 6. cap. 2.* ἐπῄνουν οἶνον τὸν τρία φέροντα, τὸ τρίπλουν τοῦ ὕδατος, *Vinum commendabant, in quo vna vini, duæ eſſent aquæ partes* ὅτῳ μὲν ὁ οἶνος ἀρύεται, ἀρύσηρ, ἀρύστιχος, *quo vinum hauritur vrceus hauſtorius, hauſtrum*, ἐφηβος, οἰνήρυσις, κοτύλη, λεπαστὴ, οἰνοχόη, cantharus, κύαθος· ὅτῳ διηθεῖται, quo collatur fiſcella, ὑλιστὴρ, καὶ τρύγοιπος ſaccus. σάκκον ὅτῳ ἐγχέοιτο.

De

De Bibendo.

CAPVT XVIII.

VIta hominis non minus potu quàm cibo ſuſtentatur. Sed vterque ſit moderatus. Euſtathius, *κρᾶσις οἴνου λεγομένη τρία ποιεῖται ἐν οἴνου, καὶ δύο ὕδατος. κρᾶσις πέντε δύο οἴνου καὶ τρία ὕδατος. ἡ δὲ τέσσαρα ἢ καὶ ἴσον λεγομένη, καὶ ὑδαρῆς.* *Prima mixtio fit ex vno vini duobus aquæ, altera ex duobus vini tribus aquæ, tertia ex duabus vini duabus aquæ.* *πάλαι ἐχρῶντο κέρατι ἀντὶ ποτηρίου, ὅθεν κεράσαι.* *Cornu olim vſi pro gutto, vnde vox κεράσαι.* Herculis Scyphus capaciſſimus, Q.Curtius *lib.*10. Nondum Herculis Scypho epoto Alexander ingemuit quaſi telo confixus. Capitolinus *in Gordianis*, Fuit vini cupidior, ſemper tamen vndecunque conditi, nunc roſa, nunc maſtiche, nunc abſynthio, ceteríſque rebus quibus gula maximè delectatur. Apud Lāpridium *in Heliogabalo*, Maſticatum, puleiatum, roſatum ſunt potiones, non vt vult Caſaubonus, pocula, & vaſa *μαστιχίτης, ῥοδίτης, γληχωνίτης*. Solinus, ex his pocula conficiunt, id eſt, potiones, *προπόματα*. Trallianus *lib.*11, *περὶ δὲ προπομάτων ἄριστον ἐστὶ τὸ κονδίτον, καὶ τὸ ἀψινθάτον, καὶ τὸ ἀνισάτον, ἢ λιβυστικάτον, ἢ μαστιχάτον, ἢ κιτράτον.* Heliogabalus condito piſcinas & ſolia temperauit, & roſato, atque abſinthiato vulgus ad bibendum inuitauit. Græci *ἀψινθάτον*. Olim vnguenta vino admiſcebantur. Ælianus *lib.*12. *variæ cap.*31. *μύρῳ οἶνον μιγνύντες οὕτως ἔπινον. οἶνος μυῤῥινίτης* murrhina potio. Heſychius *μυῤῥίνην* vocat vinum cui vnguentum infuſum. Vinum

num murrhatum in Iudæis myrrha conditum quod cruciariis, doloris ſenſum adimebat. Conditum penè idem ac mulſum. Cælius Aurelian. *lib.5. cap.4.* Tardarum paſ. Diocles probat conditum bibendum quod plærique Latini mulſum vocant. Differunt tria hæc, conditum, melitites, & mulſum, ſeu œnomeli. Vide Aëtium *lib.3.* & Nicolaum Myrepſ. *Sect.27.* Vinum vetuſtate edentulum dixit Plaut. *in Pœnolo.* Poſidippus meminit vini μυρτίτου. Vinum ὑδαρὶς eſt lora, vinum κεκραμένον eſt generoſum, ſed aqua mixtum. Athenæus *lib.*10. τὸν οἶνον ὑδαρῆ πωλούντων τῶν καπήλων ἐν τῷ στρατοπέδῳ, κεκραμένον ὁ Λύσανδρος ἐκέλευσεν αὐτὸν πωλεῖν, ἵν' αὐτὸν ἀκρατέστερον ὠνοῖντο. Vinum cui aliquid σιτῶδες admiſcetur generoſius eſt, ideo ἠλφιτωμένος οἶνος, farina hordeacea vinum aſperſum. πολλοὶ ἀπαλφιτίζοντες τὸν οἶνον ἔπινον. Quidam farinæ loco vinum vitello oui aſpergebant. τινὰς τοῖς οἴνοις ἐπιπάττοντας λέκιθον. κυκλοῦν διάσον, eſt in orbem per ſingulos conuiuas poculum ducere. Fœminis Romæ vini potus interdictus, paſſum bibêre. Vt Gell. *lib.*10. *cap.*24. Gloſſæ paſſum, σταφιδίτης, non σταφυλίτης ſed σταφίτης. Paſſum fit ἐκ τῆς ἀσταφίδος, ait Athenæus *lib.*10. καὶ ἔστι παραπλήσιος πινόμενος αἰγοσθενείῳ γλυκεῖ, καὶ τῷ κρητικῷ, οὐ δὲ ἔχει οἴνου κυρίαν ἡ γυνή, id eſt, ἐξουσίαν. Mulier Zopyra vocata eſt οἰνηρὸν ἀγγεῖον. Alij potores dicti Cotylæ, Chonæ, Choes. Ælianus *lib.3. Var.* oſtendit veteres non tantùm bibiſſe vinum, ſed etiam eo ſe vnxiſſe. οὐ μόνον εἰς πόμα καταχρῶνται οἴνῳ, ἀλλὰ καὶ χρίσματά ἐστιν αὐτοῖς ὁ οἶνος, ὥσπερ ἄλλοις τὸ ἔλαιον. οἶνος ἀρκεσίγυιος, firmans membra vinum. Iſidorus *lib.*20. *cap.*3. Conditum quod non ſit ſimplex, ſed commixtione pi-

gmento

gmentorum compoſitum. Mulſum melle mixtum. Melicratum potio ex aqua & melle. Malè. dicitur enim ea potio mellina, ſed melicratum œnomeli, aut vt ipſe vocat œnomelum. Hydromelum quod fiat ex aqua & malis Matianis. Hydromeli tamen ex aqua & melle. Luria oxymelum ex aceto & melle. Paſſum quicquid ex vua paſſa compreſſum effluxerit. Quia percutitur vua ſiccior, & decoquitur. Defrutum quòd defrudetur, & quaſi fraudem patiatur. Malè. Carenum quod feruendo parte careat. Sapa quæ feruendo ad tertiam partem redacta eſt. Nonius, murrhina potio confecta. Varro *lib.* 1. *de vita P.R.* Paſſum nominabant ſi in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque paſſi eſſent in ſole aduri. Loram in vindemia dicebant cum expreſſiſſent acinis muſtum, & folliculos in dolium conieciſſent. Paſſum quidam putant Plautum murrhinam appellare. Defrutum ſi ex duabus partibus ad tertiam redegerant deferuefaciendo. Sapa muſtum eſt ad mediam partem decoctum. V. Gloſſ. Menaria dicitur γλαστίς. Sed vt ex diuerticulo in viam redeamus, Athenæus *in fragmentis*, ſcribit quia pluuia orta pocula vino plena derepente aqua mixta gratiora viſa ſunt, οἱ ἕλληνες τῷ μὲν παρὰ δεῖπνον ἀκράτῳ προσδιδομένῳ τὸν ἀγαθὸν ἐπιφωνοῦσι δαίμονα, τιμῶντες Διόνυσον, τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ προσδιδομένῳ ποτηρίῳ Δία σωτῆρα ἐπιλέγουσι, ὄμβρων ἀρχηγὸν ὑπολαβόντες. Malè igitur cum Euſtathio Suidas dixit, ἀγαθοῦ δαίμονος πίνουσι μετὰ τὸ δεῖπνον. Imo, Διὸς σωτῆρος. Iterum vide Suidam in voce ἄκρατος οἶνος· τρεῖς κρατῆρας ἵστασαν ἐν τῷ δείπνῳ, πρῶτον ἑρμῇ, δεύτερον χαρισίῳ, τρίτον Διὶ σωτῆρι. Tres crateras ſtatuebant in cœna, primum

Mercu

Mercurio, alterum Chariſio, tertium Ioui ſeruatori. Vide Suidam in voce philotheſia. Suprà νίπτρον diximus lotionem eſſe poſt cœnum, μετάνιπτρον Athenæus *lib.* 12. potionem vini eſſe ait, quam finita cœna, cum lauaſſent manus ſumebãt. τὴν μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπὴν ἀπονίψονται μεταδιδομένην κύλικα. Diphilus δέξαι τὴν δὲ τὴν μετανιπτρίδα μεστὴν διὸς σωτῆρος ἀγαθοῦ δαίμονος. Apud Laërtium miratur Anacharſis Græcos minoribus poculis cœnam incipere, maioribus finire, πῶς οἱ ἕλληνες ἀρχόμενοι μὲν ἐν μικροῖς πίνουσι, πλησθέντες δὲ ἐν μεγάλοις. Honoratis viris ſemper plenum poculum porrigebatur, ait *lib.* 5. Athen. aliis ex æquo, τοῖς ἐντιμοτάτοις ἀεὶ πλήρες παρεῖχον τὸ ποτήριον, τοῖς δ' ἄλλοις ἐξ ἴσου. Agamemnon ait Idomenei, σὸν δὲ πλεῖον δέπας ἕστηκε ὥσπερ ἐμοί. *Poculum tibi vt mihi plenum præbetur.* Suidas τὸν πρῶτον κρατῆρα ὀλυμπίων φασί, δεύτερον ἡρώων, τρίτον σωτῆρος, ὃ καὶ τέλειον, ἢ τὸ σωτῆρι, καὶ ὀλυμπίῳ, vt Plato *in Sympoſio.*

De Præbibendo.

CAPVT XIX.

MOris olim fuit vt bibentes meminiſſent Deorum, regum, amicorum honoris cauſa, vt ait Athenæus ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως νίκης καλῶς, *cauſa victoriæ Antigoni regis bene ſit.* ſup. ἕνεκα. Item, φέρε τὸν τρίτον φίλας ἀφροδίτας, χαίρετε ἄνδρες συμπόται. *Affer tertium poculum cara Veneris. Saluete viri conuiuæ.* Plutarchus *in Demetrio*, ἡδέως ἤκουε τῶν παρὰ πότον ἐπιχύσεις λαμβανόντων, δημητρίου βασιλέως,

σελδύκου δ' ἐλεφαντάρχου, *iucundè accipiebat eorum qui in conuiuio eſſent, libationes, & vini fuſiones acclamantium, Demetrij regis, & Seleuci elephantarchi.* τὸ ἐπιχεόμενον κύαθον ἐν τοῖς συμποσίοις σωτῆρος καλοῦσι, *Libatum fuſúmque vinum inter epulas ſeruatoris vocant.* Apud Laërtium leges Xenocratem χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας τοῖς καταχοῦσι παρὰ Διονυσίῳ τυράννῳ θεῖναι πρὸς τὸν ἱδρυμένον ἑρμῆν, ἔνθαπερ τιθέναι καὶ τοὺς ἀνθίνους εἰώθει, *Aurea corona honeſtatum à Dionyſio tyranno, quia bibendo vicerat, coronam ad ſtatuam Mercurij ſuſpendiſſe, vnde corona è floribus ſuſpendebantur.* Hæc verba ſolemnia fuerunt cùm propinarent, προπίνω σοι καλῶς, λαμβάνω ἀπό σου ἡδέως, *præbibo tibi pulcrè, accipio à te hilariter*, vt eſt in colloquiis quotidianis. Interdum poſt cottabiſmum præbibebant. Cicero 1. *Tuſcul.* Theramenes cùm vinum bibiſſet, reliquum ſic è poculo eiecit vt reſonaret, quo ſonitu reddito ridens, propino, inquit, hoc pulcro Critiæ. Græci enim in conuiuio ſolent nominare cui poculum tradituri ſunt. Apud Homerum θεοὶ χρυσέοις δεπάεσσι δειδέχατο ἀλλήλους. *Dij aureis poculis ſe inuicem excipiebant.* ἐδεξιοῦντο ταῖς δεξιαῖς προπίνοντες ἑαυτοῖς τῇ δεξιᾷ διδόντες τὸ ποτήριον. *Excipiebant dextra ſibi inter ſe propinantes, & dextera poculum dantes.* Vlpianus ad Demoſth. *de falſa legat.* ἅπερ φίλοι γίγνεσθαι ἐν τοῖς συμποσίοις τὸ δεξιοῦσθαι ἀλλήλους τοῖς ποτηρίοις, *Quod fieri ſolet in conuiuijs, vt ſe poculis excipiant. Sepe rex ea pocula cùm aurea eſſent dabat bibentibus.* πολλάκις δέ φασι ταῦτα τὰ ποτήρια χαρίζεσθαι τὸν βασιλέα οἷς προπίνει χρυσᾶ ὄντα· καὶ τοῦτο ἦν προπίνειν. προπίνειν propriè eſt præbibere, & alteri calicem porrigere. προπίνειν φιλοτησίαν, ἀντιπροπίνειν ὅμοια *lib.* 3. Athen. In conuiuiis acclamabant

bant

bant boni ominis cauſſa, εὖ δειπνήσειας, *bene cœnes*, lib. 4. ibidem. In Scolio Pindari, ἀγάθωνι τὸ καλὸν κότταβον ſupple, ἐπιχαλῶ, φημίζω, *Agathoni Cottabum hunc nuncupo.* ἕλκειν, σπᾶν, *bibere, obducere*, lib. 11. Teleclides, μέλιχρον οἶνον ἕλκειν ἐξ ἡδυπνόου λεπάστης. κρατὴρ ἐξερρέζετο, οἶνε προύποτε χωρεῖ, *Cratera largiter vino impleta eſt, iam incipiunt conuiuæ poculis ſe inuitare.* Lib. 4. moris fuit vt in quaque menſa poneretur poculum mixtum aqua, ποτήριον ἐν ἑκάστῃ τραπέζῃ περιπλάστῳ κρεμάμενον ὕδατος, malo κεκερασμένον. In Cottabo tamen æramentum ſupinum ſuſpendebatur è lacunari, quaſi operculum lychni, quod lucernam fert ſibi impoſitam. τὸ κοτταβεῖον ἐκρέματο ἀπὸ τῆ ὀρόφυ, ὕπτιόν τε, καὶ λεῖυ χαλκῦ πεποιημένον, ὥσπερ λυχνίω τὸ ἐπίθεμα ὃ τὸ λύχνον ἐπ' αὐτῷ φέρει, ait Pollux. Athenæo κατακτοὶ κότταβοι. Præmia Cottabo ludentium oua, placentæ, πέμματα, tragemata, aut pyramuns. incuruabant digito, & in hoc ludo in obliquum torquebant, quod Antiphanes dixit, αὐλητικῶς καρκινοῦν τοὺς δακτύλους, ſicut cancer cùm ſe mouet in obliquum. Quod diximus Carorum nomina bibentes appellaſſe oſtendit Poëta *lib.* 7. *Antholog.*

ἔγχει λυσιδίκης κυάθους δέκα, τῆ δὲ ποθεινῆς
εὐφράντης ἕνα μοι ἐννέα δίδου κύαθον.

Infunde Lirodices decem cyathos, nouem Euphrantes amabilis. Theocritus *Idyl.6.*

καὶ πίομαι μαλακῶς μεμναμένος ἀγιάνακτος.

Bibo molliter memor Agianactos. Aſconius *lib.* 3. *in Verrem*, Numerum cyathis libabant ſalutantes primò Deos, deinde amicos ſuos nominatim. Nam toties merum bibunt, quoties Deos & caros ſuos nominatim bibunt. Inter bibendum dominam

nominare iuſſi. Horatius,

—— dicat Opuntiæ
Frater Megillæ quo beatus
Vulnere, qua pereat ſagitta.

Plautus *in Sticho*, Bene vos,bene nos,bene te,bene me, bene noſtram etiam Stephanium. Theocrit. *Idyl.* 14.

ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον
ᾧ τινος ἤθελ' ἕκαστος, ἔδει μόνον ᾧ τινος εἰπεῖν.

Iam procedente cœna, viſum infundi merum quodcunque quiſque vellet, oportuit tantùm dicere quod vellet. Martial. *lib.9. epigr.95.*

Nunc mihi dic quis erit, cui te, Calatiſſe Deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæſar erit.
Sutilis aptetur decies roſa crinibus, vt ſit
Qui poſuit ſacra nobile gentis opus.

Id eſt,Domitianus,qui templo Flauia poſuit. Inter pocula igitur amicis, aut regibus bene precabantur. Xiphilinus ſcribit Commodum in Theatro feras conficientem pulcherrimæ fœminæ manu poculum vini accepiſſe, & cùm biberet cum Senatu populum acclamaſſe, τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι, ζήσειας. Vide Suidam, ζήσειας ἐν τῷ ἀμυστί. ἐπιδέξια οἰνοχοεῖν, Pindari Scholiaſtes *Ode 6. Olympion*, ſcitè,commodè, alij ordine cum à dextris incipiatur. Sic ἐπιδέξια ἀναβάλλεσθαι, *eleganter amiciri.* ἐπαρίστερα περιβεβλῆσθαι, *ſiniſtrè & ineleganter.*

De Cottabo.

CAPVT XX.

VEteres adeò Cottabi fuere ſtudioſi, ait apud Athenæum Hegeſander, vt vaſa facerent ſeu calices

calices ad ludum opportunos qui Cottabides dicti, tum verò ædificium rotundum vt cottabo in medio conſtituto ex æquis ſpatiis de victoria cuius præmium Cottabion concertarent. Suidas ἐν παίγνιον παρὰ ἀθηναίοις τοιοῦτον. ῥάβδος μακρὰ πεπηγμένη ἐν τῇ γῇ καὶ ἑτέρα ἐπάνω, &c. Luſus talis erat. Defixa erat in terra quædam virga oblonga, & alia ſupra eam commota vt in ſtatera, habebat autem duas lances ſuſpenſas, & duos crateras aquæ ſub lancibus, & ſub aqua ſtatuam æneam inauratam. Id obtinuit in conuiuiis, & omnibus ludentibus exſurgebat aliquis phialam habens mero plenam, & à longè ſtans quod vini ex epota phiala ſupererat id totum ad ſtillam vſque vnam mittebat in lancem vt repleta grauis fieret & deſcendens feriret caput ſtatuæ quæ latebat ſub aqua, & ſonitum faceret, quíque ita iaceret vt ne gutta quidem vna effunderetur vincebat, & canebat quaſi ab amica redamaretur, ſi aliquid in terram cecidiſſet aut ſonitum non feciſſet vincebatur. Statua ſub aqua latens dicta Manes. Tzetzes *Chiliade 6. cap.* 85. In conuiuio, inquit, erat ſtatera & ollulæ ex vtroque latere ſtateræ ſub lancibus. Ollulæ iſtæ in medio habebant ſtatunculas dictas Manes. Comiſſatores cùm impleſſent os ſuum eo vino, quod dicebatur latax, ſeu latage, humor & fluxus, id iniiciebant in vnam è lancibus, hoc eſt, exſpuebant & eiulabantur. Is dictus cottabus. Si igitur ictu vini lanx deorſum vergeret, & ſonitum feciſſet Manem in caput feriens, luſor vincebat, ſin minus riſui erat. Paulò aliter Pollux *lib.6. cap.* 19. κοτταβεῖον ἐκρέματο ἀπὸ τοῦ ὀρόφου ὕπλιόν τε καὶ λεῖον χαλκοῦ πεποιημένον, &c. *Cotta-*

binm à culmine ſuſpendebatur ſupinum ex ære leuê factum, vt candelabri operculum quod candelam ſuſtinet. Erat deinde virga quædam longa quam cottabicam vocabant, & rotunda peluis caua, quam & chalceium & ſcapham vocarunt, polóque horas indicanti erat perſimilis. Sed cottabo à culmine ſuſpenſo ludentem ſonum quendam edere opórtebat qui latax dictus. Ariſtophanes cottabium catacton vocat, ruptilem cottabum aſſimilans illud tubæ tintinabulo. Peluis porrò aqua implebatur cui globus innatabat lanx, & Manes ſtatua, tres myrti & tria acetabula, & qui humida manu cottabum contingens aliquod horum adipiſcitur laudatur: ſed qui plurima eorum quæ innatabant ſubmergit, cottabia pro præmio accipiebat. Pollux latagen eſſe vult ſonum qui editur iniecto vino. Tzetzes & Ariſtophanis Scholiaſtes guttam vini quod in poculo remanet. Callimachus,

πολλοὶ καὶ φιλέοντες ἀκόντιον ἧκαν ἔραζε,
οἰνοπόται σικελὰς ἐκ κυλίκων λατάγας.

Multi amantes iaculum emiſerunt humi, ſed meribibones Siculas ex calicibus guttas mittunt. Athenæus *lib.* 15. Cottabium eſt lucernula ſublimis habens Manetem ex quo percuſſam lancem deorſum cadere oportuit. Quod reliquum erat è vino epoto dictum latage, quod manu conuerſa ex alto iaciebant in cottabium ludentes, ait Athenæus. Heſychius, qui cottabos proiiciebant τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀγκύλουν κυκλοῦντες αὐτὴν ὡς ἐνῆν εὐπρεπέστατα, *dexteram manum inflectebant ſinuantes eam perquam decenter.* Athenæus *lib.* 11. Oportebat læuo cubito innixos, & dextra cubitum circulantes κυκλώσαντα molliter

ὑγρῶς

ὑγρῶν mittere latagen. Apud Euſtathium *lib. 2. Iliad.* Æſchylus vocat cottabos ἀγκυλητοὺς à flexione cubiti. Præmia inferebantur in conuiuia quæ darentur victoribus & dicerentur Cottabea, erant bellaria, tragemata, placentæ, oua. Cottabi cata-cti & ruptiles, de quibus ſuprà egimus, ſunt lucernæ ſurſum ſublatæ & mox delapſæ. Athenæus *lib. 15.* ἔστι δὲ λυχνία ἀναγόμενα πάλιν τε συμπίπτοντα. Vide Ariſtophanis Scholiaſten *in Pace.* Nimius enim in his ludicris ſum. Thraces in Cornibus præbibebant. Xenophon *pag. 315.* καὶ κέρας λαβὼν προπίνω σοι ἔφη, *Cornu accepto dixit, Præbibo tibi.* Athenæus *lib. 6.* Lacones non habent προπόσεις, καὶ φιλοτησίας. *Lib. 15.* Mos erat vt ſurgentes à cœna cùm libaſſent, quod vini meri ſupererat, puero qui porrexerat illud darent bibendum. ἔθος ἦν ἀναστᾶσι τοῦ δείπνου καὶ σπείσασι, τὸ λοιπὸν τοῦ ἀκράτου τῷ διδόντι παιδὶ ἐκπιεῖν διδόναι.

Rurſum de Cottabo.

CAPVT XXI.

COttabus dictus cùm bibentes ſi quid in poculo reliquum erat ita in ſolum allidèrent vt ſonitum faceret. Heſychius, ἀγκύλη χεὶρ ἀπηγκυλωμένη, καὶ συνεστραμμένη εἰς ἀποκοτταβισμὸν, Cottabi luſus ortus eſt à Siculis, quibus latage dicitur liquor ex potione reliquus. Cottabus item præmium propoſitum victori in potu. Euripides,

πυκνοῖς δ' ἔβαλλον βακχίου τοξεύμασι
κάρα γέροντος, τὸν βάλλοντα δὲ στέφειν

ἐγὼ τετάγμην ἆθλα κοτ]άβων διδούς.
Crebris ictibus bacchi, ſenis impetebant caput, ego eram conſtitutus, vt ei qui deſtinatum locum feriebat imponerem coronam dato in præmium cottabo. Elata in ſummum caput, & inuerſa manu, quod ex potione reliquum erat in ſolum allidebant vt ſuprà docuit Heſychius. Ariſtophanis Scholiaſtes *in Pace*, ῥάβδος ἦν μακρὰ πεπηγμένη ἐν τῇ γῇ, καὶ ἑτέρα ἐπάνω αὐτῆς κειμένη ὡς ἐπὶ ζυγόν. Vide locum Scholiaſtis, & Athenæum *lib.*11. & 15. Valer. Ma:. *lib.*3. *cap.*2. Theramenes, quod ſupererat illiſum humo clarum edere ſonum coëgit, renidénſque Critiæ, inquit, propino. Athenæus *lib.* 10. κότταβος τοῖς ἐρωμένοις παίγνιον σικελικὸν, *Cottabus amantibus ludicrum eſt Siculum.* Horatius,

Abſumet hæres Cæcuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pauimentum ſuperbo
Pontificum potiore cœnis.

Tingebatur per Cottabiſmum. Plinius *lib.*24. *cap. vlt.* Tricongium ait optima fide bibiſſe, nihílque ad elidendum in pauimento ſonum ex vino reliquiſſe. Cottabus, item vas fuit in quo latagæ ponebantur. Sed & accenſos quoſdam cottabos nuncupabant, κατάκτυς, id eſt, *lucernas quæ ſuſpenſa dimittebantur.* Vide Athenæum *lib.*10. 11. & 15. Suidam in voce *Cottabus*, & Pollucem *lib.*10. Etymologicum Cottabus, inquit, in medio diſcumbentium vas erat poſitũ vino plenum, in quo aliud minoris formæ vaſculum fluitabat, in quod oportebat ita reliquum potionis iniicere, vt deprimetur, ídque erat indicium, vel vxori vel liberis qui iniecerat, eſſe carum.

De

De alijs Potionibus.

CAPVT XXII.

PLinius *lib.* 14. *cap.* 13. Lautiſſima fuiſſe ſcribit apud priſcos vina murræ, odore condita, de quibus conſule Columell. *lib.* 12. *cap.* 20. Feſtus, Murrhinam Græci Nectar vocant. Gellius *lib.* 10. *cap.* 23. Mulieres bibere ſolitas loram, paſſum murrhinam, & quæ id genus epotant potu dulcia. Vinum ἐξεστηκὸς, vappa, ῥάμμα ὀξύτης, καχὶς Suidæ. Lucillius,

Qui gallam bibere, ac rugas conducere ventri.

Quia gallæ atramentariæ colorem refert. Vina cruſia, ſubleſta, fugientia Lucillio. οἶνος ἐκφαντίδης, καπηλίας. Olim abeuntes cœna non Ioui perfecto, ſed Mercurio libabant ſuper linguis, quia & Deorum nuntius eſt, & ſomni præſes. Athenæus, ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαλλάοντες ἔσπενδον ἑρμῇ, καὶ οὐχ ὡς ὕστερον τελείῳ διΐ, ἑρμῆς γὰρ ὕπνου προστάτης. σπένδουσι δὲ αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῶν γλώσσαις ἐκ τῶν δείπνων ἀπιόντες. Poſt cœnam philotheſia potio fuit pro conſeruanda amicitia. Heſychius, φιλοτησία πρόποσίς τις μετὰ τὸ δεῖπνον ὑπὲρ φιλίας. Idem ait veteres ad tres aquæ partes vnam vini miſcuiſſe. ἄριστα τρία, ἐπεὶ τὸ πάλαι τρία ὕδατος ἐκιρνᾶτο, καὶ τὸ τέταρτον οἴνου. Athenæus *lib.* 1. Ex eo coniicit Ægyptios bibaces fuiſſe, quòd ſoli hominum ante omnem cibum olera cocta comederent. ὅτι δὲ φίλοινοι αἰγύπτιοι σημεῖον καὶ τὸ παρὰ μόνοις αὐτοῖς ὡς νόμιμον ἐν τοῖς δείπνοις πρὸ πάντων ἐδεσμάτων κράμβας ἐσθίειν ἑφθὰς, καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο. Timæus tamen ſcribit Sybaritas antequam bibunt olera comede-

re. Pitiſſare eſt vinum guſtare. Terent. in ſeipſum cruciante, pitiſſando modò, vini quid mihi abſumpſit. In Græcia varius bibendi mos, pro ciuitatum varietate, ait Athenæus *lib.* 1. Chius & Thaſius incipiunt à magnis poculis ad dexteram, ἐκ μεγάλων κυλίκων ἐπιδέξια πίνει. Atticus à paruis ad dexteram, vt in veneratione dextrouorſum circumaguntur, ſic in conuiuio patera in dextrum circumfertur. Auſonius;

Vt ſolitum, quoties dextra inuitatio menſæ
Sollicitat comem leni ſermone Lyæum.

Iliad. 1.

—— θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν
ᾠνοχόει γλυκὺ νέκταρ.

Pitiſſare ὑποβρέχειν, ὑποπίνειν. Subbibere dicebat Nero. βρέχειν bibere. Longus *lib.* 2. *Paſtoralium.* καὶ οἷον δὴ γέροντες ὑποβεβρεγμένοι πρὸς ἀλλήλους πολλὰ ἔλεγον. Theſſalus magna pocula propinat ab initio cui vult, ἐκπώματα προπίνει ὅτῳ ἂν βούληται μεγάλα. Lacedæmone quiſque quod ſibi oppoſitum eſt, bibit, τὴν παρ' αὐτῷ ἑκαστος πίνει, ſupple κύλικα. Acrothoraces apud Lucianum dicuntur qui vino pluſculum incaluerunt in Lexiphane, vt & Ariſtoteles *in problem. ſect.* 3. *q.* 2. *&* 16. Clemens tamen *lib.* 2. *Pædag. cap.* 2. Acrothoraca dici vult, qui animo & corpore inter vina ſibi conſtat nec penitus afficitur. ὁ ἔχων τὴν μνήμην καὶ τὸ σῶμα ἀσάλευτον οἴνῳ, καὶ ἀκράδαντον. Vide Pollucem *lib.* 6. Initio minutis poculis more Attico bibebant, vbi incaluiſſent maioribus, quia, vt notat Alexander Aphrodiſæus, ſenſim fuere ſtomachi, venarúmque anguſtiæ laxandæ, non per initia obruendæ. Virgilius 1. *Æneid.*

Poſtquam

Poſtquam prima quies epulis, menſaque remota,
Crateras magnos ſtatuunt.

Lib. 3. in Verr. Poſcunt maioribus poculis. Facta eſt inuitatio vt Græco more biberetur. *Iliados 9.*

μείζονα δ' κρητῆρα μὲν οἴνου καὶ κάθιστα,
ζωρότερον δ' κέραιρε.

Fili Menœti maiorem craterem appone, & meracius miſce. Philo de Methe, καὶ ἄρχονται μὲν ἀπὸ τῶν βραχυτέρων κυάθων, προϊόντες δὲ τοῖς μείζοσι οἰνοχόοις ἐπέχειν προσαγγέλλουσι. *Incipiunt à minutis poculis, longius progreſſi iubent pocillatores maioribus miniſtrare.* Alex. Aphrod. *lib.* 1. ἀρξάμενοι ἐν μικροῖς πίνουσι, πληρωθέντες δ' ἐν μεγάλοις ποτηρίοις. Heſychius ἀρυστῆρας, ἀρυστίχους, ἀρυστεῖς τὰς ἀπὸ δὲ πόσεις vocat. Apud Athenæum *lib.* 6. λαγυνοφορία, σαγησία feſta, vbi lagœnas ſiccant. Vina ſublecta olim coquebant. Suidas ἄπυρος οἶνος ὁ μὴ ἑφθὸς, καὶ ὁ ἀναδενδρίτης, quod non coctum eſt, ſed naſcitur in aſſita arbore vinum dicitur apyrum.

ἡδύς τε πίνειν οἶνος ἀφροδίτης γάλα.

Vinum potui ſuaue, Veneris lac. Varro, vino nihil iucundius quidquam cluet. Hoc cõtinet coagulum conuiuia, hoc hilaritatis dulce ſeminarium, hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.

ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
διόνυσε, καὶ σοφώτατε, ὡς ἡδύς τις εἶ,
ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος,
τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπιθεῖν γελᾶν,
τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν.

Qui à ſummo ad imum bibunt dicuntur ἐν κύκλῳ πίνειν, in circulo bibere, apud Athenæum. Plaut. *in Perſa,* Age puere à ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos. Idem *in Aſinaria,* Da puere à ſummo

ſummo age tu interibi ab infimo da ſuauium. Cicero *de Senect.* Is ſermo qui more maiorum à ſummo adhibetur in poculis. Plaut. *in Perſa,* Age circumfer muſtum à ſummo. Interdum totam noctem inter pocula ducebant, & ſi quid in calice ſuperfuerat, illud diis manibus effundebant. ἑωλοκρασία ἡ χθεσινὴ κρᾶσις, ὅ ἐστι λείψανον χθεσινοῦ κρατῆρος ὃ κατέχεον τῶν ἀποκοιμηθέντων οἱ διαπαννυχίσαντες, ait Euſtathius.

De vomitionibus inter vina.

CAPVT XXIII.

CVm in vino peruigilarent, & pergræcarentur, eos vino madentes & meiere, & vomere oportuit, cùm vt onere leuarentur, tùm vt ad crapulam recentes ac noui redirent. Certè Vitellius facile omnibus ſufficiebat vomitandi conſuetudine, ait Sueton. *cap.* 13. Dio de eodem, ἀπλήστως ἐμφορούμενος, καὶ συνεχῶς πάντα ἐξεμῶν ὡς μόνῃ τῇ παρόδῳ τῶν σιτίων τρεφόμενος, *inſatiabiliter in cibos effuſus, & aſſiduè omnia euomens, vt ſolo tranſitu ciborum aleretur.* Cicero *lib.* 13. *epiſt. ad Atticum,* ἐμετικὴν agere dixit. Seneca *epiſt.* 88. Quid liberale habent iſti ieiuni vomitores, quorum corpora in ſagina, animi in macie, & veterno ſunt. *Epiſt.* 122. Iſti non videntur tibi contra naturam viuere, qui ieiuni bibunt, qui vinum recipiunt inanibus venis, & ad cibum ebrij tranſeunt. Plinius *lib.* 23. Aſclepiades damnauit meritò & vomitiones tunc ſupra modum frequentes. Cicero *pro Deiot.* Cùm vomere

poſt

poſt cœnam velle te dixiſſes ô Cæſar, in balneum te ducere ceperunt. Vomebant enim in balneis ſaturi. Iuuenalis ideo dixit,

Et crudum pauonem in balnea portas.

Seneca *epiſt.* 83. Quum penes te palma fuerit, & propinationes tuas ſtrati ſomno, ac vomitantes recuſauerint, cùm ſuperſtes toti conuiuio fueris, &c. & nemo tam vini capax fuerit, vinceris à dolio. Ipſæ fœminæ perpotabant, vomitabant. *Epiſt.* 95. Non minus peruigilant, non minus potant, & oleo, & mero viros prouocant, atque inuitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur. Plinius *lib.* 26. *cap.* 3. Aſclepiades merito damnauit & vomitiones ſupra modum frequentes. Iuuenal. *Sat.* 6.

—— Nam ſic tanquam alta in dolia longus
Deciderit ſerpens vomit, & bibit.

Martial. *lib.* 7. *epigr.* 66.

Nec cœnat prius, aut recumbit ante
Quàm ſeptem vomuit meri deunces.

Lib. 6. ep 89.

Ille fide ſumma teſta data vina remenſus
Reddidit œnophori pondera plena ſui.

Alij conuiuæ qui moderatiores videntur, ait Philo *lib. de vita contemplat.* ὥσπερ μανδραγόραν τὸν ἄκρατον πίοντες ὑποβεβλήκασι, καὶ τὸν εὐώνυμον ἀγκῶνα προβαλόντες, καὶ τὸν αὐχένα ἐπικάρσιον ἐπιστρέψαντες, ἐνερευγόμενοι τῶν κύλιξιν, ὕπνῳ βαθεῖ πιέζονται μηδὲν μήτε ἰδόντες ὡς μίαν μόνην ἔχοντες αἴσθησιν τὴν ἀνδραποδωδεστάτην γεῦσιν, *Quum vinum vt mandragoram biberint, ſub menſa eiiciunt, & læuo cubito protenſo, ceruice inflexa & contorta in calices exonerato per vomitum vino alto ſomno conſopiuntur, auditu & viſu priuati, vt qui vnicum*

vnicum guſtandi ſenſum qui maximè ſeruilis eſt habeant. Vide Celſum *cap.3. lib.1. cap.12. lib.2.* Plutarchum *lib. de ſanitate tuenda.* Philo *de vita Caij,* θερμολουσίαι τε ἄκαιροι, καὶ ἔμετοι καὶ αὖθις πάλιν οἰνοφλυγίαι. *Calidæ lotiones intempeſtiuæ, & vomitiones, & rurſum perpotationes.* Seneca *lib. de prouidentia,* Hi quicquid biberunt vomitu remetiuntur. Vitellio in os pinna indebatur vt vomeret. Pompeius apud Plutarchum cuidam quem ditauerat dixit, Feci te ex πεινατικοῦ ἐμετικόν, *ex eſuriente vomitorem.* Galenus *lib. de vſu partium*, laudat eos qui quot menſibus vomitione vtuntur. Sed non tantùm vomebant, verùm & veſicam exonerabant. Athenæus *lib. 12.* Sibaritæ primi ἐξεῦρον ἀμίδας ἃς εἰσέφερον εἰς τὰ συμπόσια, *inuenerunt matulas quas in conuiuia ferebant.* Idem *lib. 1.* ſcribit in compotationibus fuiſſe ἀμίδας, *matulas.* Sophocles *in Achæorum conuiuio,*

ἀλλ' ἀμφὶ θυμῷ τὴν κακόκοσμον οὐράνην
ἔρριψεν, οὐδ' ἥμαρτε, περὶ δ' ἐμῷ κάρᾳ
κατάγνυται τὸ τεῦχος οὐ μύρου πνέον,
ἐδειματούμην δ' οὐ φίλης ὀσμῆς ὕπο.

Ira fremens grauiter olentem ille matulam
Fecit, nec errauit, meum namque ad caput
Vas rumpitur, fragrantis vnguenti nihil
Spirans, odoris fœditate inhorrui.

Hermippus μέχρι δ' ἂν ἐνουρῶσι καὶ τοὶ θεοί. *Vinum Mendæum tandiu bibunt Dij, donec illud meiere cogantur.* Solebant igitur, ait Athenæus, καὶ τὰς ἀμίδας ἀλλήλοις περικαταγνύναι, *matulas ad capita alliſas inter ſe frangere.* Demoſthenes ἐνεούρουν τε ἡμῖν, καὶ τὰς ἀμίδας κατερρήγνυον, in ea quæ eſt aduersùs Cononem, nos lotio perfundebant, & matulas inter ſe frangebant. Plautus *in Captiuis,* Niſi qui colaphos perpeti potis

paraſi

paraſitus, frangíque aulas in caput. Vnde & paraſiti Plauto dicti, Duricapitones. Æſchylus apud Athenæum *lib.*1. idem dicit quod Sophocles. Ibidem dicitur Eupolis primus τὸ τῆς ἀμίδος ὄνομα ἠγήσασθαι, nomen matulæ induxiſſe, ſcilicet in ſcenam, quum tamen priùs in vſu communi eſſet. Pamphilus Siculus, ἀμίδα δότω τις, ἢ πλακοῦντά τις δότω, *Det aliquis matulam, aut placentam.* Romæ ſub menſa videntur habuiſſe confluuium, in quod vrina decideret. Varro apud Nonium. Sed quæ neceſſitas te iubet aquam effundere domi tuæ? Si vaſa habes pertuſa plumbum non habes? Ad quam rem nobis eſt confluuium? ad quam rem vrnarium? In pauimento non audes facere lacunam, at humi facis calceos elixos. Antiqui noſtri domibus lateritiis paululum modo lapidibus ſuffundatis habitabant, vt humorem effugerent, aut ſabulum iaciunt à pariete qui cryptas domi non habent. Apud Herodotum *pag.*99. In conuiuiis eſt ποδανιπτὴρ ἀργυροῦς, ὅπου δαιτυμόνες ἐναπονίζεται, ἐμοῦσι, ἐνουροῦσι. *Eſt peluis argentea in quam conuiuæ lauant, vomunt, meiunt.* Auguſtinus *lib.* 2. *de Ciuit. Dei.* Extruantur ampliſſimæ, atque ornatiſſimæ domus vbi conuiuia opipara frequententur, vbicumque libuerit & potuerit, diu noctúque bibatur, ludatur, vomatur, diffluatur. Cicero *in Piſonem*, In quo conuiuio nemo poteſt dicere, vtrùm iſte plus biberit an vomuerit, an effuderit. Bibitur vſque eo dum de ſolio miniſtretur. Seneca *epiſt.*95. Inuitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur.

De

De Coronis.

CAPVT XXIV.

COronæ in conuiuiis adhibitæ non tantùm honoris Deorum aut lætitiæ cauſſa, ſed maximè vt vapores è vino & cibis cerebrum petentes infringerent. Per initia coronæ ex ſimplici lana fuere, quem οἰὸς ἄωτον vocat Theocritus, ouis florem, tandem ex roſis & aliis floribus qui cerebrum iuuarent. Legendus Athenæus *in fragmentis de coronis.* Plutarchus 1. *Sympoſ.* ἐπεὶ δ' ἐπήρθησαν αἱ τράπεζαι, καὶ στεφάνων περὶ τῆς μελίσσης διαδοθέντων, ἡμεῖς μὲν ἐσπείσαμεν. *Vbi menſa ſublata ſunt cum corona à Meliſſa data eſſent, nos quidem libauimus.* Coronabant pocula, non ſeipſos, niſi priuata cœna eſſet, quia ebrioſorum fuit ſeipſos coronare. Vnde & Polemo coronatus cùm in Xenocratis auditorium irrupiſſet, ſibi ſenſim coronam detraxit, eo de modeſtia loquente. Plautus *in Pſeudolo*, Quid ego video cum corona ebrium Pſeudolum tuum. *In Amphitr.* Capiam coronam mihi in caput, aſſimilabo med eſſe ebrium. Propertius,

Cùm tua prependent demiſſa in pocula ſerta.

Virgilius,

—— & vina coronant.

—— pateràmque corona

Induit.

Syneſius *epiſt.* 32. ὁ γὰρ ἰδὼν τὸν πορνοβοσκὸν σοβοῦντα διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐν στεφάνῳ, καὶ μύρῳ μεθύοντα, καὶ κωμάζοντα. *Is enim videns lenonem magnificè ambulantem in foro cum corona & vnguento ebrium & comeſſantem.* Theocritus,

στέφον

στέψον τὴν κελέβαν φοινικέῳ οἰὸς ἀώτῳ.
Cinge poculum purpureo ouis flore. Feſtus, antiquiſſimum genus fuit coronarum lanearum. Contra Plutarchus *Sympoſ. 3. cap. 1.* moris fuiſſe oſtendit vt floribus caput redimirent firmando cerebro. διὸ μάλιστα τοὺς ἀνθίνους ἐκ τῆς τραχήλου καθιέντες ὑποθυμίδας ἐκάλουν, καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων μύροις ἔχριον τὰ στήθη. *Ideo maximè floreas coronas ex collo ſuſpendentes hypothymidas vocabant, quaſi pectorales & pectora vnguento ex ijs vngebant.* Athenæus *in fragmentis*, οἱ ἀρχαῖοι διὰ τοὺς περὶ τὸν οἶνον πόνους κεφαλαλγιῶν, δεσμοὺς εὕρισκον τοὺς τυχόντας τῶν κροτάφων συνδέσοντας ὠφελεῖν δοκοῦσι, *veteres ob dolorum capitis ex vino violentiam vincula quibus tempora vincirent inuenerunt, vtilia rati.* Coronant frontem, στεφανοῦσι τὸ μέτωπον. Anacreon,

ἐπὶ δ' ὀφρύσι σελίνων στεφανίσκους θέμενοι.

Supra ſupercilia coronulas apij ponentes. Veteres Diis coronas conuiuales conſecrarunt apud Athenæum. Dionyſius Tyrannus in feſto Chown, auream coronam præmium poſuit ei qui primus Choa ebibiſſet, cúmque primus Xenocrates obduxiſſet, coronam abiens Mercurij ſtatuæ in aula poſitæ impoſuit, τῇ τῶν χοῶν ἑορτῇ τῷ πρώτῳ ἐκπιόντι χόα, ἆθλον ἔθηκε στέφανον χρυσοῦν, καὶ ὅτι πρῶτος ἐξέπιε Ξενοκράτης ὁ φιλόσοφος, καὶ λαβὼν τὸν στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἀναλύων τῷ Ἑρμῇ τῷ ἱδρυμένῳ ἐπὶ τῆς αὐλῆς ἐπέθηκεν. Laërtius *lib. 4.* καὶ χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας τοῖς Χουσί, feſto Choum. Iuſtinus *lib. 18.* Miſſi à Senatu in Ægyptum legati cum ingentia ſibi à Ptolemæo rege miſſa munera ſpreuiſſent, interiectis diebus ad cœnam inuitatis coronæ aureæ miſſæ ſunt, quas illi honoris cauſa receptas

poſtera die ſtatuis regis impoſuerunt. Veteres caput, collum, pectus coronis ornarunt, auribus flores aut ſolutos aut ſertos impoſuerunt apud Athenæum *lib.* 12. & 15. Cratinus, ἁπαλὸν δὲ σισύμβριον ῥόδον, ἢ κρίνον παρ' οὖς ἐτήκε, *ad aurem tabeſcebat.* στέφανοι χριστοὶ *corona vnguento delibuta.* στεφάνους ἐδρόσιζον τοῖς μύροις, μύῤῥα ἡ σμύρνα παρ' αἰολεῦσι, ἐπειδὴ τὰ πολλὰ τῶν μύρων διὰ σμύρνης ἐσκευάζετο. Myron vnguentum dicitur à myrrha, non à μυριάδ. ἥγε στακτὴ καλουμένη διὰ μόνης μύῤῥας. Theophraſtus *de odoribus* ait ex murrha ſciſſa oleum ſponte fluere, ἐκ σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ καλεῖται διὰ τὸ μικρὸν στάζειν, ὃ δὴ μόνον τινές φασιν εἶναι ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον τῶν μύρων, τὰ δὲ ἄλλα πάντα σύνθετα. Samiaci olei meminit Antiphon apud Athen. *lib.* 2. fuit & ἀκάνθινον oleum ex ſpinis in Carmania. ἄκανθα & ἄκανθον peculiare genus ſpinæ Plinio *lib.* 24. *cap.* 12. Spinæ plures, alba, regia, acuta, Arabica, Ægyptiaca. Apud Euſtathium ex Cteſia rex vſus achantino oleo. ἐστεφάνουν δὲ καὶ τὰ στήθη καὶ ἐμύρουν ταῦτα ἐπεὶ αὐτόθι ἡ καρδία, *coronabant pectus & vnguento inungebant quia ibi eſt cor*, ait Athenæus. Anacreon πλεκτὰς δ' ὑποθυμίδας περὶ στήθεσι λωτίνας ἔθεντο, *circa pectus loti coronas pectorales poſuerunt.* Plutarchus de Dæmonio Socratis, στεφάνους δασεῖς ἔχοντες οἱ μὲν ἐλάτης, οἱ δὲ πεύκης, ἔνιοι δὲ χιτώνια τῶν γυναικῶν ἀμπεχόμενοι μεθύοντας ἀπομιμούμενοι κώμῳ χρωμένους μετὰ γυναικῶν. *Coronas denſas habentes, alij abietis, alij pitea, quidam tunica muliebri amicti; ebrios imitati comeſſatione vſos cum mulieribus.* Clemens *lib.* 2. *Pedag. cap.* 2. οἱ μὲν γὰρ βακχεύοντες οὐκ ἄνευ στεφάνων ὀργιάζουσι, *Bacchantes non ſine coronis ſunt.* ἀοχλήτου ἀμεριμνίας στέφανος σύμβολον, *Corona ſignum eſt ſecuritatis cura*

experitis

expertis & turba. Homerus,

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Suidas τὸ παλαιὸν τοῖς ὀρχουμένοις περιάπτετο στέφανος κατάψυχον τὸ κρανίον ἀπὸ τῆς τοῦ οἴνου θέρμης. *Veteres inter vina capita coronis cingebant refrigerando capiti à vini vaporibus.* Horatius *lib.* 1.

Diſplicent nexæ Philyra coronæ.

Scholiaſtes apud Homerum ἐπεστέφοντο ποτοῖο κρατῆρες, καὶ ὑπερχειλεῖς ποιοῦνται οἰωνοῦ χάριν, *Coronantur vino pocula boni ominis cauſa.* Athenæus *lib.* 5. Veteres coronis vſi quæ cuique Deo propriæ erant.

De Lucernis.

CAPVT XXV.

QVia de nocte conuiuia agitabantur, lucernas accendi oportuit. Virgil. *lib.* 1. *Æneid.*

——— dependent lychni laquearibus aureis

Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.

Athenæus *lib.* 10. Tres œnopœæ præbebant cœnantibus lucernas & elychnia. Plutarchus *in Arato*, λαμπάδας, καὶ στεφάνους ὠνοῦντες δοῦλοι αὐτοῦ. *Cùm lampades & coronas ſerui eius emiſſent.* Apud Athenæum trapezopoius ὁ λύχνους ἑτοιμάσας. Martialis *lib.* 14.

Illuſtrem cùm tota meis conuiuia flammis,

Totque geram myxos, vna lucerna vocor.

Qui ibant ad cœnam de nocte paſſim Vulcanum in cornu raſili gerebant in Græcia, excipito Lacedæmonem, vbi ſine lucerna domum à Syſſitiis redibant. Athenæus *lib.* 4. in conuiuio Catari ἀναπαύσαντες ὡς δᾳδὸς ἐφάνησαν λάθρα κατὰ μηχανὰς χαθέντων

τῶν φραγμάτων, aperta cœnatione lucernæ extiterunt & apparuerunt conuerſis pluteis qui obiecti erant. χασνεία χασνεία vertibulæ. *Lib. de mundo* διὰ μιᾶς ὀργάνου χασνείας πολλὰς καὶ ποικίλας ἐνεργείας ἀποτελοῦσι. Vna organi conuerſione multa & varia pariter adminiſtrant. φράγματα Plato παραφράγματα tabulata. Erotes, Panes Dianæ, Mercurij ſunt lucernæ vel candelabra. Vide Plutarchum in Antonio de Cleopatræ lucernis in Sicilia. Sic apud Homerum in Phæacibus ſimulacra iuuenum in angulis cœnationum faces tenent.

χρύσειοι δ' ἄρα κοῦροι ἐϋδμήτων ἐπὶ βωμῶν
ἕστασαν αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχοντες
φαίνοντες νύκτας κατὰ δώματα δαιτυμόνεσσι.

Lucretius,

—— aurea ſunt iuuenum ſimulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris
Lumina nocturnis epulis vt ſuppeditentur.

De Vnguentis.

CAPVT XXVI.

PRimi Iones vnguenta in conuiuiis, coronas, & ſecundæ menſæ conſuetudinem, ſi Valerio Max. fides *lib.* 2. *cap.* 6. vſurparunt. Adhibuerunt autem ſibi vnguenta conuiuæ, vt cerebrum contra vapores è vino firmarent. Martialis,

Vnguentum fateor bonum dediſti,
Corneli, mihi, ſed nihil ſcidiſti.

Horatius,

Nardi paruus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis.

Plinius

Plinius *lib.* 13. *cap.* 1. Vnguenta ſcribit à Perſis reperta. Plautus,

Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.

Propertius,

Aut quid Orontea crines perfundere myrrha.

Horat. *lib.* 1. *Od.* 5.

Quis multa gracilis te puer in roſa
Perfuſus liquidis vrget odoribus.

Catull.

Cubile ſertis, & Syrio fragrans oliuo.

Spartianus de Ælio Vero, vnctus odoribus Perſicis. Odorum autem alij erant liquidi quæ vnguenta ſunt, alij aridi quæ διαπάσματα, & ſi rotundi ſunt, paſtilli dicuntur & trochiſci. Horatius,

Paſtillos Ruffillus olet.

Lib. 2. Od. 7.

—— *Coronatus nitentes*
Malobathro Syrio capillos.

Qui ebrij comeſſabantur vnguentati erant. Valer. *lib.* 6. *cap.* 9. Cùm Polemo conuiuio non poſt occaſum, ſed poſt ortum ſurrexiſſet vnguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucida veſte amictus. Athenæus *lib.* 4.

αὐτὰρ ἐπεὶ δόρποιο μελίφρονος ἐξ ἔρον ἕντο
χεῖρας νιψαμένοισιν ἀπ᾽ ὠκεανοῖο ῥοάων
ὡραῖος παῖς ἦλθε φέρων μύρον ἤειρον ἡδύ (l. ἴειρον)
ἄλλος δ᾽ αὖ στεφάνους ἐπιδέξια πᾶσιν ἔδωκεν.

Sed poſtquam cœnæ dulcis exuerunt deſiderium, cùm lauiſſent manus, ab Oceani fluento pulcher puer venit ferens vnguentum, quod fit ex iri herba ſuaui, alius autem coronas ad dexteram omnibus dedit. Heſychius ſcribit Exaligyrum vas argenteum eſſe fialæ ſimile, in quo vnguenta quibus in conuiuio vngeban-

tur ἐξαλίγυρον σκεῦος ἀργυροῦν φιάλῃ παραπλήσιον, ἐξ ὧ ἐν τοῖς ξυμποσίοις ἠλείφοντο μύρον. Coronas & vnguenta dare munus erat conuiuatoris, cætera afferebantur à ſingulis conuiuantium in commune. Scholiaſtes Ariſtoph. οἱ καλοῦντες ἐπὶ δεῖπνον στεφάνες καὶ μῦρα καὶ τραγήματα παρετίθεσαν, οἱ δὲ καλούμενοι ἔφερον ὀψήματα, καὶ κίστην, καὶ χοᾶ. Vocati ad cœnam ferebant obſonia, ciſtam ὀψοφόρον, ſeu ſportam ferendis obſoniis, & congrum vas vini. μῦρα dicuntur à myrrha, quia ἐκ σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ, ex murrha conciſa fluit oleum quod dicitur ſtacte, quia paulatim fluit. Quod vnguentum ſolum eſſe ſimplex & non mixtum exiſtimant Plinius, Myrrha & per ſe vnguentum facit ſine oleo ſtacte duntaxat. Singuli quoque ſucci nobiles vnguenta faciunt. In primis malobathrum, poſtea iris Illyrica, & Cyzicena amaracus. Quis primus inuenerit vnguenta non traditur, Iliacis temporibus non erant, nec ture ſupplicabatur, ait Plinius. Malè. Quia Homer. τὴν χρῖσιν οἶδε μύρου. Iris in Elide optima & Cyzici. κάλλος apud Homerum ponitur pro vnguento. *Iliad.* 3. de Paride,

κάλλεΐ τε ςίλϐων, καὶ εἵμασι.

Item Venus,

κάλλεϊ τὰ πρόσωπα καθαίρει.

Heſychius, κάλλει τῷ μύρῳ τῷ τῆς ἀφροδίτης, vnguentum veneris Homerus callos vocat. Apud Euſtathium *Iliad.* π. ψακαστὰ μῦρα, poſtea dicta ſunt liquida. Athen. *lib.* 4.

ἀραῖος παῖς ἦλθε, φέρων μύρον ἴεινον ἡδύ.

Pulcher puer venit portans vnguentum ex iri ſuaue. Ita lege, non ἠεινὸν ex vernis floribus. Cleopatra cùm in Cilicia occurriſſet Antonio ταλαντιαίως εἰς ῥοδὰ

ῥᾳδὰ μισθὸς ἔδωκεν. Roſa veteribus in deliciis fuit, teſte Nerone *lib.*6. Suet.*cap.*27. Et Vero Imperat. Venafranum oleum erat pro vnguento. Martialis *lib.* 13.

Hoc tibi Campani ſudauit bacca Venafri,
Vnguentum quoties ſumis & iſtud olet.

Plinius *lib.*15. *cap.*2. Maximè agro Venafrano, eiúſque parte quæ Licinianum ſudat oleum. Vnguenta hanc palmam dedere accommodato ipſis odore. Vnguentum foliatum in deliciis fuit. Galenus *lib.*12. θεραπευτ. Spicata & foliata reperta ait ὑπὸ τῆς ἐν ῥώμῃ τρυφῆς. Telini vnguenti meminit Iſidorus, ex Iulio,

Corpúſque ſuaui Telino vnguimur.

Apud Xenophontem, Calliæ vnguentum inferre volenti ait Socrates, olei quo vnguntur adoleſcentes in gymnaſiis odor dulcior quàm vnguenti. Apud Plin.*lib.*9.*cap.*33. Delphini vnguenti odorem refugiunt. Sed de vnguento quod vino admiſcetur Iuuenalis *Sat.*6.

Grandia quæ mediis iam noctibus oſtrea mordet,
Quum perfuſa mero ſpument vnguenta falerno.

Vnguentis igitur deliburi, crinéſque nardo peruncti epulabantur vnguento etiam in vinum infuſo, vt Athenæus *lib.*14. *cap.*15. Clemens *lib.* 2. *Pædag. cap.* 8. στεφάνων ἡ ἡμῖν καὶ μύρων χρῆσις οὐκ ἀναγκαία, ἐξοκέλλει γὰρ εἰς ἡδονὰς καὶ ῥᾳθυμίας μάλιστα γειτνιώσης τῆς νυκτός. *Vſus coronarum & vnguenti nobis non eſt neceſſarius, quia facile deflectit ad voluptates, & otium maximè nocte appetente.* Plutarchus *lib.*3. *Sympoſ.c.*13. Delibuto capite erant in conuiuiis, vt Cicero pro Roſcio Amerino. Statius,

Nec pingui crinem deducere amomo.

Tttt 4 Oui

Ouidius,

Spiſſáque de nitidis tergit amoma comis.

Anacreon ἐμὲ μᾶλλον ὡς ἔτι ζῶ μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα πύκασον, *Me magis dum vino unguentis delini, & roſis caput cinge.* Lucan. *lib.*10.

Accipiunt ſertas nardo florente coronas,
Et nunquam fugiente roſa, multúmque madenti
Infudere comæ quod nondum euanuit aura
Cinnamon externa nec perdidit aëra terra,
Aduectúmque recens vicinæ meſſis amomum.

Plautus in Curculione,

Tu mihi ſtacte, tu cinnamomum, tu roſa
Tu crocum, & caſſia es, tu bdellium.

De Coronis vide Artemidorum *lib.*1. *c.*79. Ouid. *lib.*5. *Faſtor.*

Tempora ſutilibus pinguntur tecta coronis
Et latet iniecta ſplendida menſa roſa,
Ebrius incinctis philura conuiua capillis.

Lib.9. Metam.

——— *Quam ſi conuiua iaceret*
Inter plena meri redimitus pocula ſertis.

Iuuen. *Sat.*5.

Quale coronati Thraſea, Heluidiúſque bibebant.

De Coronis & unguentis.

CAPVT XXVII.

CLemens *lib.*2. *Pædag.cap.*8. τοιαύτη δὲ καὶ τῶν στεφάνων ἡ χρῆσις, κωμαστικὴ καὶ πάροινος. ἀπόῤῥει. μή μοι στέφανον ἀμφιθῇς κάρᾳ. ἦρος μὲν γὰρ ὥρᾳ λειμῶσιν ἐνδρόσοις καὶ μαλακοῖς ποικίλοις χλοάζουσιν ἄνθεσι ἐνδιαι-τᾶσθαι

τῶν καλὸν, αὐτοφυεῖ καὶ εἰλικρινεῖ τινι εὐωδίᾳ καθάπερ τὰς μελίττας τρεφομένους. τὸ δὲ πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος κοσμήσαντας οἴκοι περιφέρειν οὐ σωφρόνων. *Talis eſt vſus coronarum, comeſſabunda & ebria diffluit. Ne mihi capiti coronam impone. Veris enim hora agitare in pratis roſcidis mollibus variis pulcrum eſt ac floribus virentibus, enutritos natiuo & ſyncero vt apes, odore, ſed coronam plectilem ex prato fragranti & incorrupto ornantes domi circumferre non eſt moderati viri.* Archeſtratus apud Athenæum *lib.*3.

αἰεὶ δὲ στεφάνοισι κάρα περὶ δαῖτα πυκάζου
παντοδαποῖς, οἷς ἂν γαίας πέδον ὄλβιον ἀνθεῖ,
καὶ στακτοῖσι μύροις ἀγαθοῖς χαίτην θεράπευε.

Semper coronis caput omnigenis inter epulas redimito, quibus terra ſolum fertile abundat, & ſtillatitiis vnguentis bonis capillum procurato. Martial. *lib.*11.

At mea me libram foliati poſcit amica.

Lib.14.

Hæc licèt in gemma quæ ſeruat nomina Coſmi
Luxurioſe bibas ſi foliata ſitis.

Ariſtippus dicebat vt equus & canis vnguento deteriores non fiunt, ita nec homines. reſpondet Clemens *lib.* 2. *Pædag. cap.* 8. ἀλλ' ἵππῳ μὲν καὶ κυνὶ οὐδεὶς λόγος τοῦ μύρου, οἷς δὲ ἡ αἴσθησις λογικωτέρα, τούτοις ἡ ἀπόλαυσις ἐπιψογωτέρα, κορασιώδεις ὀσμὰς ἐπιφερομένοις, *Equo & cani nulla ratio aut ſenſus vnguenti, homines quibus ſenſus cum ratione coniunctus eſt, frui deliciis vitio vertendum, & inferre odores puellares,* μύρων ἄπειροι διαφοραὶ, βρένθιον, &c. καὶ ψάγδας αἰγυπτίας lege ψάγδαι αἰγυπτίαι. Vide Dioſcorid. *lib.*10. *cap.* 5. Plinium *lib.* 13. *cap.* 5. Athenæum *lib.*15.*cap.*14. *cap.*15.Simonides apud Clementem κἀλειφόμην μύροισι καὶ θυμιάμασι, καὶ βάκχαρι. καὶ ἡ

νάρδος ἀδόκιμοι παρ' αὐτοῖς, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ῥόδων ἄλειμμα, καὶ τὰ ἄλλα ὑγρά τε καὶ ξηρὰ, καὶ τὰ διάπασα, καὶ τὰ ὑποθυμιώμενα μύρα. *Vnctus ſum vnguentis, ſuffitibus, & baccari. & Nardus ipſis probatur, & vnguentum roſaceum, & alia vnguenta humida, ſicca, & quæ inſperguntur, & quibus ſuffitus fiunt.* Idem vocat διαπάσματα vnguenta & vnctiones. Myrrha, ſtacte, & Caſiæ, σμύρνα, à veſtimentis tuis. Pſalm. Dauidis. Seneca in Thyeſte.

Verna capiti fluxere roſæ,
Pingui madidus crinis amomo.

Sidonius,

Indus odorifero crinem madefactus amomo.

Tibul. *lib.2. el.1.*

Illius puro diſtillent tempora nardo.

Propert. *lib.3. el.9.*

Sit menſæ ratio, noſque inter pocula curret,
Et crocino nares murreus vngat onyx.

Qui ad cœnam inuitabant, vnguentum & coronas mittebant. Seneca *lib.2. de Ira cap.33.* Ad cœnam inuitauit eum eo die, vnguentum & coronas miſit. Claudian. de bello Gildon.

Mixtis redolent vnguenta coronis,
Crinitos inter famulos, plebémque canoram
Vmbratus dux ipſe roſis, & marcidus ibat
Vnguentis, crudúſque cibo.

Horat. *lib.1. Od.5.*

Perfuſum liquidis vrget odoribus.

Lib.3. Od.14.

I pete vnguentum puer & coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli.

Lucret. *lib.4.* Pocula crebra, vnguenta, coronæ, ſerta parantur *l.21. ff. de auro & arg. leg.* Vnguen-

tis

tis legatis non tantùm ea legata videntur quibus vngimur voluptatis cauſa,ſed & valetudinis, qualia ſunt commagena, glaucina, criſtina, rhodina, murrha,colum,nardum purum,hoc quidem etiam quo elegantiores ſint, & mundiores vnguntur fœminæ. Dioſcorides *lib.* 1. *cap.* 81. Petalium è nardo præſtantiſſimum vnguentum, dicitur foliatum. Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *Pædag.* ἡ γὰρ ἐπιτήδευσις τῆς εὐωδίας δέλεάρ ἐστι ῥᾳθυμίας πόῤῥωθεν εἰς λίχνον ἐπιθυμίαν ἐπισπωμένης, *Studium fragrantiſſimi odoris eſt eſca ignauiæ quæ à longè nos trahit ad cupedias & voluptates.* Ibidem inſectatur mulierculas quæ veſtes, & lectos, & domos ſuffiunt, & irrigant odoratis liquoribus, ipſas etiam matulas. Iſta τὴν ἀνδρωνῖτιν ἐκθηλύνουσι, viros effœminant. Comicus μύροις ὑπαλείφεται τὰς χεῖρας, ὑγιείας μέρος μέγιστον, ὀσμὰς ἐγκεφάλων χρηστὰς ποιεῖν, καὶ ἡ τῶν ποδῶν διὰ τοῦ λίπους τῶν ἀναθερμαινόντων, ἢ ἐμψυχόντων μύρων ἀνάτριψις ὠφελείας ἕνεκεν ἐπιτηδεύεται. *Vnguentis manus vngit. Sanitatis pars maxima eſt, vt cerebri bonos odores faciat. Quin etiam pedum per vnctionem eorum quæ calefaciunt, aut refrigerant, exercetur frictio vtilitatis gratia,* vt ſcilicet iis qui ſunt repleti in capite, fiat quædam attractio, & diuerſio ad corporis partes minus principales διαφέρει ξηραλοιφεῖν τοῦ μύρῳ χρίεσθαι.

Rurſum de Vnguentis.

CAPVT XXVIII.

QVi vnguenta improbant, iidem & flores, ac odores à Deo rebus attributos improbent, ac damnent

damnent neceſſe eſt. Peſſimè ſit iis, aiebat Ariſtippus, vnguenti odore delinitus,quorum intemperantia & abuſu factum eſt, vt res homini commodiſſima damnaretur. Moderata vnguenta neruos roborant, cerebrum firmant,caput expurgant, ſanguinis ardorem leniunt, & iucundo halitu animum recreant. Quàm nobis odor è cloaca,& mephite ingratus eſt,tam vnguenti odòr opportunus & vtilis eſt, modò modus hîc qui in aliis rebus teneatur. In Arabia Felici tanta odoris,ac tam varia copia eſt, vt homines in illa titillatione deficiant niſi cornua boum, & aliorum animantium adurant, ait Strabo. Certè magnus ille Aaron vnguentum capiti affundere ſolitus erat,quod in barbam deſcenderet. Chriſto Domino piſticum vnguentum capiti aſperſum eſt,quod quia non adulteratum erat, ſed fideliter ac ſyncerè factum, nomen à fide reperit. Fuit autem vnguentum in vſu apud Hebr. multis ſæculis antequam Græcis innotuiſſet. Hippocrates certè in eo libro qui Medicus inſcribitur, laudat medicum qui placere cupiat vnguentis odoratis quæ ſuſpicione careant. Adhibeat medicus vnguenta non ad luxum, ſed quia cum ægrotis ſæpe verſatur ad valetudinem. Vnguentum rebus nauci admiſcendum non eſt. Ideo Ariſtoteles *libro de ſenſu, & ſenſili* probat illud Stratidis in Euripidem, ὅταν φάκην ἕψητε μὴ ἐπιχεῖν μῦρον, cùm lenticula coquitur non infundas vnguentum, quod tamen melioribus cibis vtiliter admiſcetur. Sed vnguentum vtilius eſt potionibus, vt *ibidem* docet Ariſtot. εἰ δὲ νῦν εἰς τὰ πόματα μιγνύντες τὰς τοιαύτας δυνάμεις. *Hodie miſcent vnguenta potionibus.* Ariſtophan. Vnguenta ſæpe ad

luxum

luxum adhibita oſtendit *in Pluto*, ὅτε μύροισι μυρίδας σακτοῖς ὁπόταν νύμφην ἀγάγηϑον. *In Acharnenſibus*, στέφανοι, μῦρον, τραγήματα. Apud Athenæum, *lib.* 12. Initio Empedocles ait Venerem placari vnguentis odoratis. Vnguenta ſi luxui ſeruiunt è medio tollantur. Bene ergo apud Plutarchum in Laconicis, Lycurgus expulit vrbe vnguentum tanquam olei perniciem. Seplaſiarij Capuæ Hannibalis exercitum effeminarunt. Seneca *cap.* 13. *lib.* 4. *quæſt. naturalium.* Vnguentarios Lacedæmonij vrbe expulerunt, quia oleum diſperderent. Athenæus *lib.* 4. ſcribit Solonem prohibuiſſe Athenis vnguenta vendi. Ægyptij vnguentis ad luxum abuſi ſunt. Diodorus enim Siculus *lib.* 2. prodit Myrin regem Ægypti piſcium vectigal cuiuſdam lacus ad Memphim dediſſe vxori ad vnguenta. Sed & Græci vnguentis abuſi. Anacreon Hippocrate antiquior frequenter vnguenta commemorat. Apud Athenæum *lib.* 11. Xenophanes longè antiquior Hippocrate vnguenta in conuiuiis adhibita oſtendit. In veteri inſtrumento Aſa Rex mortuus, in lecto vnguentis meretriciis pleno collocatus eſt. Iudith facie vnguento delibuta perrexit ad Olofernem. Quare fallitur Plinius *lib.* 13. *cap.* 1. Qui vnguenta Iliacis temporibus ignota fuiſſe ſcribit. Athenæus *lib.* 15. Illud *Iliad.* ψ.

——— ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ

de vnguento accipit, vt & Euſtathius. Archilochus qui Romuli ætate floruit voce μύρυ eſt vſus. Homer. *Iliad.* ξ, de Iunone

——— ἀλείψατο δὲ λίπ' ἐλαίῳ
ἀμβροσίῳ, ἑδανῷ, τό οἱ τεϑυωμένον ἦεν.

Vnxerunt

Vnxerunt pingui oleo diuino ſuaui quod ei odorem ſpirabat; Iliad.6.

ἐν δ' ὠτειλὰς πλῆσαν ἀλείφατος ἐννεώροιο.

Vulnera Patrocli repleurunt vnguento nouem annorum. Didymus *lib.*2. *Odyſſe.* ἀνῶδες ἔλαιον, ἱερὸν μῦρον interpretatur. Plinius *ibidem*, primum quod equidem inueniam caſtris Darij regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander cœpit ſcrinium vnguentorum. Malè, cùm Herodotus ſcribat Cambyſem Perſarum regem miſiſſe ad regem Æthiopiæ alabaſtrum vnguenti. Plinius *cap.* 3. *ibidem.* Certum eſt Antiocho rege, Aſiáque deuictis, vrbis annos 565. Publicum Licinium Craſſum, Iulium Cæſarem Cenſores edixiſſe, ne quis vnguenta venderet exotica. Hippocrates meminit vnguenti Ægyptij albi, item Amaracini, Anthini, Bacharij, Cedrini, Irini, Nardini, roſacei, Suſini, Mendeſij, Metopij, quia lignum ex quo galbanum naſcitur in Ægypto metopium dicitur, vt docet Dioſcorides. Galenus Ægyptium albū vocari ait Suſinum. Plinius *lib.*13. *cap.*1. Perſarum debet eſſe gentis inuentum. Illi madent eo. *cap.* 3. Ægyptum ait terrarum omnium vnguentis accōmodatiſſimam. Pollux *lib.*6. *cap.*19. Theophraſtus *libro de odoribus*, χρωματίζουσι δὲ ἀμαράκινον, ῥοδινὸν, μεταλλεῖον, ἀχρωμάτιστα δὲ τῶν μὲν πολυτελῶν αἰγύπτιον, μήλινον, κύπρος. τὰ δὲ εὐτελῆ πάντα. ταῦτα δὲ ἀχρωμάτιστα διότι τὸ μὲν αἰγύπτιον, καὶ κύπρινον λευκὸν εἶναι βούλονται. τὸ δὲ μήλινον τὴν τῶν μήλων χροιάν. τοῖς δὲ εὐτελέσιν οὐ λυσιτελεῖ τὸ χρῶμα προστιθέναι. Athenæ. *lib.*13. Athenis vetitum lege Solonis ne quis ciuis Atticus μυρεψικὸν faceret. Vnguentum Telinum, Tertullianus *lib. de pallio cap.*5. Vnguentum Metallium. Heſychius μεταλλάς

τις

τις σικελιώτης τὴν τοῦ μεταλλείου μύρου κατασκευὴν εὗρεν. Metallus quidam Siculus artificium metallij vnguenti reperit. Ariſtophanes μῦρον εὕρημα μετάλλου. Capillis affundebãt vnguentũ inter vina. Propert.

Iam dudum Tyrio madefactus tempora nardo
Debueram ſertis implicuiſſe comas.

Martialis,

Quod madidis nardo ſparſa corona comis.

Barbam ipſam vnguento illinebant. Euphemus apud Pollucem *lib.*10. λύε μοι τὰ ἀλαβάστρια, καὶ τῇ σπάθῃ τὸν πώγωνά μου, καὶ τὴν ὑπήνην μύρισον. De vnguentis ex Ægypto & Iudæa Marcellus Medicus,

Quódque ab Idumæis vectum ſeplaſia vendit,
Et quicquid confert medicis lalagea cataplus.

Seplaſia Capuæ vicus vbi vnguentarij. Perſius,

Ceu ſpirent cynnama ſurdum,
Ceu Ceraſo peccent Caſia.

Heſychius ἴσοφκον μύρου εἶδος. Iuuenal.2. opobalſama commemorat, Propertius myrrhina.

Hirſuto ſpirent opobalſama collo
Quæ tibi.

Propertius,

Aut quid Orontea crines perfundere myrrha.

Nonnus initio *lib.*33. Conficiendi vnguenti rationem exponit.

ὄφρα πυκαστιγάδων ποταμῶν ἔντοσθε λεβήτων
ἀσσυρίῳ μίξασα χυτὰς ὠδῖνας ἐλαίου
αὔθεσιν ἰνδώοισι μύρον τελέσειεν ἀγάστη.

Ælianus *lib.*9. *Var.* Quoſdam luxu perditos fuiſſe ait, quia μύροις οὐ πέδον ἐρραίνετο. Vnguentarius celeberrimus fuit Coſmus ille apud Martial.

Et Coſmianus ipſe fuſus ampullis
Non erubeſcit murice aureo nobis

Diuidere

Diuidere mœcha pauperis capillare.
Quod quacunque venis Coſmum migrare putamus,
Et fluere excuſſo cynnama fuſa vitro.

Vnguenta Nicerotis laudat idem Poëta,

Et nido niger alitis ſuperba
Fragras plumbea Nicerotiana.
Lucerna nimbis ebria Nicerotianis.
Vtrúmne Coſmi, Nicerotis an libram,
Laſſo quod externi ſpirant opobalſama Drauci
Quod Coſmi redolent alabaſtra, focique Deorum.

Amomum nigrum erat.

Circumfuſa roſis, & nigra recumbit amomo.

Perſ.

Hic ſibi corrupto caſiam diſſoluit olino.

Virgilius,

Et Caſia nitidi corrumpitur vſus oliui.

Horatius,

Funde capacibus vnguenta de conchis.
Nardi paruus onyx eliciet cadum.
Vnge puer malobathro Syrio capillos.

Prudentius,

Vt mitra caſariem cohibens aurata virilem
Combibat infuſum croceo religamine nardum.

Horatius,

Nunc & Achemania perfundi nardo iuuat.

Athenæus *lib.* 12. ſub finem, Athenis etiam pedes vnguento ἀλείφειν. Heraclitus *in epiſt.*

ὦ τὰς τῆς ἐλαίου φθορὰς ἐν μύροις.

Iuuenalis,

Et matutino ſudans Criſpinus amomo.
Quantum vix redolent duo funera.
——*Mœchis foliata parantur.*
Adiunctus vnguenta roſis

Aſſiduo

Aſſiduo Syrophœnix vdus amomo.

Coſmus & Niceros erant vnguentarij.

Coſmi ahenum laudat Iuuenalis. Nigra vnguenta erant. Martialis,

Crine nitens niger vnguentis.

Piſticum vnguentum ſæpe commemorat Anaſtaſ. Bibliothecarius *in Pontif. Rom.* Virgines vnguentis vſæ. Theocritus,

χεῖρας φοιβήσασα μύροις ἔτι παρθένος.

Manus purgans & tergens vnguentis cùm eſſet adhuc virgo. Heſiodus *lib.* 2.

οὔπω ἔργα ἰδυῖα πολυχρύσου ἀφροδίτης,
εὖτε λοεσσαμένη τερένα χρόα, καὶ λιπ᾽ ἐλαίῳ.

Nondum ſciens operum Veneris aureæ quando lota & vncta pingui oleo tenerum corpus, vbi Scholiaſtes ἠλείφοντο πρότερον αἱ παρθένοι τῷ τοῦ βαλσάμου ἐλαίῳ. Clemens Alexand. *lib.* 2. *Pædag. cap.* 8. μῦρον βρένθιον à flore, μετάλλιον ab auctore, βασίλειον, πλαγγόνιον à Plangone inuentore, μῦρον τὸ ἀπὸ κρίνων, τὸ ἀπὸ τῆς κύπρου. Conſule Clementem, & Athenæum *lib.* 12. & 13. Et Pollucem *lib.* 6. *cap.* 19. Plinium *lib.* 13. *cap.* 3. Valerius Maxim. ſcribit Ionas primos induxiſſe morem vnguentorum, & coronarum in conuiuiis, quare dicti μυροβρόχοι. Romæ vnguenta olim in vitio fuere. Caius Tutius *in orat. de lege Fannia*, Ludunt alea ſtudioſè vnguentis delibuti. Cicero poſt reditum in Senatu de Piſone, ſtupri plenus, madente coma, compoſito capillo. Pro Seſtio de Gabinio, vnguentis delibutus, calamiſtrata coma. Martial.

Cuius olet toto pinguis coma Marceliano.

A Marcelo pigmentario nobili. Agathias de quodam iuuene molli. ἁβροσαγὴς ἔχων ἀεὶ τὸ μέτωπον καὶ

τοὺς βοστρύχους. Martialis *lib.*8.

Si ſapis Aſſyrio ſemper tibi crinis amomo
Splendeat, & cingant florea ſerta caput.

Archeſtratus *in Gaſtrinomia,*

ἀεὶ δὲ στεφάνοισι κάρα παρὰ δαῖτα πυκάζειν
παντοδαποῖς οἷς ἂν γαίας πέδον ὄλβιον ἄνθει,
καὶ στακτοῖσι μύροις ἀγαθοῖς χαίτην θεράπευε,

Croco imbuebant crines. Propertius,

Térque lauet noſtras ſpiſſa ciliſſa comas.

Quod alij de nardo accipiunt. At Hercule iam quidam etiam vnguenta in potu addunt. Martialis,

Vnguentum fateor bonum dediſti
Corneli mihi, ſed nihil ſcidiſti.

Iuſtinus *lib.*9. Non in conuiuiis riſit, non ludos inter epulas adhibuit Ptolemæus parricida, non coronas, aut vnguenta ſumpſit. Cicero *lib.*1. *ad Atticum.* Porrò vnguentum intelligo oleum odoratum, ac velut vnguentarium, alioqui plebeium admiſcere oleum lenti nihil prodigioſum. Nero vnguenta cum floribus ſpargere ſolitus. Suetonius *in Nerone.* Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis verſatilibus, vt flores ex fiſtulis, & vnguenta deſuper ſpargerentur in Iulio *cap.*53. Circa victum C. Oppius adeò indifferentem docet, vt quondam ab hoſpite conditum oleum pro viridi appoſitum aſpernantibus cæteris, ſolum etiam largiùs dicat appetiſſe. Plutarchus vertit μύρον. Vnguento vti pro oleo eſt hominis ſimplicis, & ἀπειροκάλου. Horatius de quodam Næuio ruſtico.

Nec ſic vt ſimplex Næuius vnctam
Conuiuis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.

Plutar

Plutarchus ait Cæſari appoſitos aſparagos καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου. Suetonius de Nerone. Indicebat & familiaribus cœnas quorum vni mellita quadrageſies H S. conſtitit, alteri pluris aſperſio roſacea. Ita omnino legendum, & notat cœnam non diſſimilem illi, de qua Plutarch. *in Othone*, λέγεται πολλαχόθεν ἀργυροῦς καὶ χρυσοῦς περιβάλλειν ἄφνω σωλῆνας ὥσπερ ὕδωρ τὸ μύρον ἐκχέοντας, καὶ καταχλύζοντας, *argenteos aureóſque tubos multis locis repentè emiſiſſe vnguentum inſtar aquæ effundentes, omniaque rigantes.* Pro *mellita* veteres libri habent *mitellita*. Plutarchus *lib. 3. Sympoſ.* τό γε μύρον τοῦτο τῆς ἀνθίνης ταύτης καὶ μαραινομένης ἐν ταῖς χερσὶ τῶν στεφανηπλόκων στουδαιοτέραν ἀναδίδωσιν ὀδωδίαν. Simplex eſt, & inſulſus qui τὸ ἐπὶ φακῇ μύρον adhibet, cùm oleum adhibere debeat. Catullus de vnguento optimo,

Nam vnguentum dabo quod meæ puellæ
Donarunt Veneres, Cupidinéſque,
Quod tu quum olfacies Deos rogabis
Totum vt te faciant Fabulle naſum.

Pollux *lib. 6. cap. 19.* ὅτι δὲ καὶ μύρων ἐν τοῖς συμποσίοις, ἐπιμνηστέον. μύρον μεγαλλήσιον ἀπὸ μεγάλου σικελιώτου, καὶ πλαγγόνιον ἀπὸ πλάγγονος καὶ βερένθιον ἐκ λυδίας, νάρδινον, βαβυλωνιακὸν, αἰγύπτιον τὸ μέλαν. σάγδας δὲ αἰγύπτιον ἦν μύρον. μύρα δὲ εἴδεσαν, καὶ βάκχαριν, καὶ ἀμάρακον, καὶ ἶριν. ἐκ δὲ κύπρου, καὶ κρίνου μύρον ἀδελφώνυμος ὁ σικυώνιος ἀλεξάνδρῳ ἔπεμψε. σφόδρα δὲ ἦν εὐδόκιμον τὸ βασίλειον. De vnguentis vide Dioſcoridem *lib. 1. cap. 53. & ſequentibus*, & Pollucem *lib. 6. cap. 19.* & Plinium *lib. 13. cap. 1. 2. 3. 4.*

De Ludis inter epulas.

CAPVT XXIX.

QVia conuiuia lætitiæ dicantur, ludi, acroamata, tibicines, cantus, & cætera id genus oblectamenta ſemper apud veteres cõuiuiis adhibita. Apud Suetonium Auguſtus ait, inter cœnam luſimus *γεροντικῶς* talis iactatis. Et *cap.72.* Si vellent inter ſe inter cœnam, vel talis, vel par impar ludere. Luſitani ſaltant ad menſam, ait Strabo. Ælius Verus Imper. apud Capitolinum frequentiùs pugnas in conuiuio habuit, poſt conuiuium luſum eſt teſſeris vſque ad lucem. Suidas, *ἔθος τοῖς νέοις δειπνοῦσι, καὶ νυκτερεύουσι καταχεῖν τῶν κοιμωμένων τῶν ἑώλων δείπνων τοὺς ζωμοὺς πρὸς τοιαύτην παιδιὰν κεκραμένους, ὅθεν ἑωλοκρασία τὸ χθιζὸν βρῶμα.* *Moris fuit iuuenibus cœnantibus, & pernoctantibus colligere, & ſeruare eorum qui dormiunt iuſcula heſterna cœnæ mixta ſimul ad luſum, unde & colocraſia dicitur heſternus cibus.* Vide Tzetzen *Chiliade 6. cap.* 8. In conuiuiis canebant, loca è Poëtis proponebant, gryphos afferebant. Theophraſtus *in characteribus, αὐθάδης οὔτ' ᾆσαι, οὔτε ῥῆσιν εἰπεῖν, οὔτ' ὀρχήσασθαι ἂν ἐθελήσειε ἐν συμποσίῳ.* *Contumax in conuiuio canere, locum è Poëta proponere, qui canatur aſſa voce, ſaltare non vult.* Dixi, conuiuia lætitiæ dicari, quam vt omnes fruerentur *τὰ βούγλωσσα καταμιγνύντες εἰς τὸν οἶνον, καὶ τοῖς ἀποφθέγμασι τῶν ἀριστέων, καὶ ᾀδόντων τὰ ἐδάφη ῥαίνοντες πρὸς εὐθυμίαν τοῖς ἑστιωμένοις,* ex Homero *lib.4. Odyſſ.* ait Plutarchus *Sympoſ.1. cap.1.* Miſcentes bugloſſa, herbas in vinum, & aſpergentes pauimen

pauimentum verbenarum, & adiantorum, vt hilaritatem conuiuis crearent. Maximus Tyrius *Sermone* 13. ſcribit Ænianes in Ponto inter vina ita oblectari, ἐυφραίνεθ. Duo viri pugnant tertio aliquo canente: vnus agricolam agit, & arat; alter latronem armatum, prope agricolam arma ſunt, quæ ille arripit incurrente latrone, & fortiter cum eo pugnat, vtrinque feriunt, & feriuntur imitati pugnantium vulnera, & caſus. In Thracia conuiuæ inter vina per iocum nectebant nodum è trabe quem ſuppoſito ſcamno collo aptabant, manu falciculam, aut cultellum tenebant, ſubtrahebatur ſcamnum, ſi is qui è trabe pendebat ſcienter, & propere nodum cultello abſcinderet, conſulebat vitæ ſuæ, ſi eſſet tardior, & hebetior, ſæpe ſtrangulabatur, cæteri mortuum riſui habebant.

De Acroamatis.

CAPVT XXX.

Conuiuiis olim adhibebant acroamata, tibicines, tibicinas, citharœdos, pſaltrias, miraculorum patratores, qui in enſes inſilirent, vt apud Platonem, & Xenophontem *in conuiuio Socratis*. Apud Suetonium *cap.* 74. Auguſtus aut acroamata, & hiſtriones, aut etiam triuiales ex circo ludios, & frequentiùs Aretalogos adhibebat. Adhibebantur item conuiuiis fidicines, fidicinæ, ſaltatrices, crotaliſtriæ, citharœdi. Ammianus *lib.* 30. Cùmque apponerentur exquiſitæ cupediæ, & ædes pulſu neruorum, & articulato, flatilíque ſonitu reſo-

narent, iam vino incaleſcente. Trimalcio hæc acroamata apud Petron. adhibet,

Memphitides puellæ, ſacris Deum paratæ, tinctæ colore noctis

Puer manu loquaci, trementibus labellis.

Iuuenalis *Sat.* 11.

Forſitan exſpectes vt Gaditana canoro
Incipiat prurire choro.

Macrob. *lib.* 2. *Saturn. cap.* 1. Non defuere qui pſaltriam intromitti peterent, vt puella ex induſtria ſupra naturam mollior, canora dulcedine, & ſaltationis lubrico exerceat illecebris philoſophantes. Ambroſius *de Cain & Abel*, Saltatrices tonſæ, & criſpantes comam. Athenæus *lib.* 4. In conuiuio Antonij fuiſſe τὰ ἐξ ἰταλίας ἀκροάματα, hiſtriones, mimos ex Italia, quos ſuper conuiuium varia recitaturos, aut cantu, & iocularibus dictis voluptati futuros acceríiuerat. Quoties noua fercula inferebantur toties hydraulica inſonabant inſtrumenta. Petronius. Proceſſit ſtatim ſciſſor, & ad ſymphoniam ita geſticulatus lacerauit obſonium, vt putares Darium hydraule cantante pugnare. Apud Sidonium Apol. *lib.* 1. *ep.* 2. Dum epularetur Rex Gothorum Theodoricus nulla organa hydraulica vt apud alios reges ſonabant. Cicero 4. *Tuſcul.* dixit Cato in originibus morem apud maiores hunc fuiſſe vt deinceps qui accubarent canerent ad tibias clarorum virorum laudes, ac virtutes. Arnobius *lib.* 4. Scribuntur Dij veſtri in tricliniis cœleſtibus, atque in Chalcidicis aureis cœnitare, potare, & ad vltimum fidibus, & vocum modulatione repleri. Seneca *lib. de beata vita.* Vides hos eoſdem è lectis ſuis ſpectantes popinam ſuam, au-

res

res vocum ſono, ſpectaculis oculos, ſaporibus palatum ſuum oblectantes. Liuius *lib.* 29. Tunc pſaltriæ, ſambuciſtriæque, & conuiualia ludionum oblectamenta addita epulis. Ante deuictam Aſiam veterum Romanorum epulis fides ac tibias adhibere moris, ait Quintilian. *lib.* 1. *Inſtit. cap.* 14. Victa Aſia pſaltrias etiam adhibuerunt. Acroamata ſunt propriè ſymphoniaci pueri apud Macrob. *lib.* 2. *Saturnal. cap.* 4. Apud Eginghartum Carolus Magnus inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Plutarchus *lib.* 6. *Sympoſ. cap.* 7. Platonis Dialogos dramaticos, non diegematicos pueri diſcebant, & in conuiuiis apud viros graues exhibebant. Plinius *lib.* 9. Poſt cœnam priuati etiam comœdiam, aut lyriſten inducebant, cùm lyriſtes in cœnam inductus eſt calceos poſcunt, aut non minore cum tædio recubant. Valerius Maxim. *lib.* 2. *cap.* 1. Maiores natu in conuiuiis ad tibiam egregia ſuperiorum opera carmine pangebant, vel vt Cicero ait, præclara virorum fortium facinora ad tibiam cantabant, 1. *Tuſcula.* Sidonius *lib.* 9. *epiſt.* 13.

Pede, voce, veſte Bacchas,
Thymelen, Palénque doctas
Ciſtariſtrias Corinthus, &c.
Bimari remittat vrbe
Tepidas ad officinas
Digiti quibus canentes
Pariter ſonante lingua
Animata fila pulſu
Satyris amica nudis, &c.

Theodoſius tamen prohibuerat pſaltrias comiſſationibus adhiberi, vt ſcribit Aurel. Victor. Gal-

lienus menſam ſecundam ſcurrarum, & minorum ſemper habuerat, ait Trebellius. Athenæus *lib.*4. Poſt ſecundas menſas πόρναι καὶ θαυματοποιοὶ inducti, miraculorum patratores, & ſcorta. Xenophon *in Sympoſio*, πρῶτον μὲν ὥσπερ εἰκὸς ἦν ἐπαινοῦντες τὴν κλῆσιν οὐχ ὑπισχνοῦντο συνδειπνήσειν, ὡς δ' ἀφῃρέθησαν αἱ τράπεζαι, καὶ ἐσπείσαντο, καὶ ἐπαιάνισαν, ἔρχεταί τις αὐτοῖς ἐπὶ κῶμον, ἔχων τε αὐλητρίδα ἀγαθὴν, καὶ ὀρχηστρίδα τῶν τὰ θαύματα δυναμένων ποιεῖν, ταῦτα δὲ καὶ ἐπιδεικνὺς ὡς ἐν θαύματι ἀργύριον ἐλάμβανεν. *Primum quidem, vt par erat, cùm laudaſſent vocationem non ſe promiſerunt cœnaturos, cùm autem menſæ eſſent ſublata & libaſſent, & pæanem ceciniſſent, quidam venit ad eos comeſſatum, habens optimam tibicinam, & ſaltatricem miracula patrantem. Quæ cum oſtendiſſet, argento donata eſt.* Plato in Protagora ſcribit homines quadrantarios, & de foro ac triuio, quia non poſſunt honeſtis & elegantibus ſermonibus ſe oblectare inter epulas, neque cantu ad tibiam fortium virorum laudes canere, in conuiuia tibicinas aduocare, vt aliena voce ſuam inſcitiam ſubleuent. Vbi autem conuiuæ bellè inſtituti conueniunt, non reperias apud eos tibicinas, pſaltrias, ſaltatrices, quia ipſi voce ſua ſe oblectant, & eleganti conſortio mutuáque ſermonum vice ſolantur. ὁμοιότατα ἦν τοῖς συμποσίοις τοῖς τῶν φαύλων καὶ ἀγοραίων ἀνθρώπων· καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀλλήλοις δι' ἑαυτῶν συνεῖναι ἐν τῷ πότῳ, μηδὲ διὰ τῆς ἑαυτῶν φωνῆς, καὶ τῶν λόγων τῶν ἑαυτῶν ὑπὸ ἀπαιδευσίας τιμίας ποιοῦσι τὰς αὐλητρίδας πολλοῦ μισθούμενοι ἀλλοτρίαν φωνὴν τὴν τῶν αὐλῶν, ὅπου δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ συμπόται, καὶ πεπαιδευμένοι οὐκ ἂν ἴδοις οὔτ' αὐλητρίδας, οὔτε ὀρχηστρίδας, οὐδὲ ψαλτρίας, ἀλλ' αὐτοὺς αὑτοῖς ἱκανοὺς ὄντας συνεῖναι διὰ τῆς αὐτῶν φωνῆς. Plutarchus *Sympoſ.*

Sympoſ.6. cap.6. ſcribit Philoſophos *αὐλητρίας tibicinas*, & comœdias in conuiuiis adhibuiſſe. Liuius *lib.39.* Antiocho victo primum Romæ pſaltriæ, ſambuciſtriæque, & conuiualia ludionum oblectamenta epulis addita. Ibi multa verba quibus honor auribus præfandus ſit iaciebantur, idcirco virgo de conuiuio abdicatur, ait Varro, ideo quòd maiores noſtri virginis acerbæ aures veneris vocabulis imbui noluerunt. Virgil. 11. *Æneid.*

Aut vbi curua choros indixit tibia Bacchi,
Exſpectare dapes, & plena pocula menſa,
Hic amor, hoc ſtudium, dum ſacra ſecundus aruſpex
Nuntiet, ac lucos vocet hoſtia pinguis in altos.

κωμασταὶ comeſſatores, & tibicinæ non vocati, ibant tamen in ædes vbi conuiuia agitabantur, vt docet Plato *in conuiuio.* Quintilianus *lib.1. cap.1.* Omne conuiuium pudendis canticis ſtrepit.

De Scurris.

CAPVT XXXI.

SCurræ qui facetè dicta iacerent in conuiuia venire ſoliti. Gallienus menſam ſecundam ſcurrarum, & mimorum ſemper habuerat, ait Victor. Mulierculæ etiam ſecum accumbere iubebant homines faſtigiato capite, diſtorto vultu, ſicinnis portentis oblectatæ, ait Clemens *lib.4. cap.4. Pædag.* *καὶ συναναχλίνονται τοῖς φόξοις παίζουσι, σικίννοις τέρασι γανύμεναι.* Seneca *epiſt.123.* Varus eques Roman. cœnarum bonarum aſſectator quas improbitate linguæ merebatur. Iuuenal. *Sat.9.*

Conuiua ioco mordente facetus,
Et ſalibus vehemens.
Curtius & natto bucca.

Sat. 3.

Bucca perpetui comites.
Notaque per oppida bucca.

Gloſ. τρίϐαλλοι, ſcurræ, copriæ, vrbani. Buccæ, & buccellarij, qui aliena buccea, hoc eſt, quadra viuunt. Buccones παράσιτοι, βυκίωνες bucceæ panis βλωμοί. βλωμιαῖοι ἄρτοι Athenæo quadrati. Buccones iſti vtplurimum erant comedones, glutones: μεσηγοδορποχέσης, ὁ μεσουντος τοῦ δόρπου ἀποπατῶν πρὸς τὸ πάλιν ἐμπίπλασθαι. Euſtathio, qui inter cœnandum exonerat ventrem, vt iterum cibis eum oneret. Sutrius Vetus auctor, ſummates viri ſimplones facti ſunt, ganei. Simpulum, ſimpulatores, ſimplones. φαγίκυλεις, τρώκτης φάγος, fagones, οἱ πολλὰ ἐσθίοντες, φαγέσαρκος, γαμίας gulosus, λίμισμα, πλήρωμα, cibicida, κάπφαγας, μάκρος, μάρσιπποι, marſupia ciborum, voragines, currunt ad eſcas ſcurræ;

Viuite lurcones, comedones, viuite ventres.

Comedones apud Athenæum dicuntur ἐπὶ δεῖπνον ἄμαχοι. Ælianus *lib.* 1. *Var.* καὶ πᾶν ὁπῶν φαγεῖν ἄμαχοι, inuicti comedones, glutones, λάσταυροι, catillones. Athenæus *lib.* 12. καὶ τὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς λασταυροκάκκαβον βρῶμα καλούμενον, cibus laſtauro caccabus, quia liguritores os ſuum inquinabant, vt viderentur caccabi. κοιλιοδαίμων, cuius Deus venter eſt, τηγανοκνισσοθήρας πρὸς τὸ φαγεῖν ζῶν, qui venatur nidorem ſartaginis, qui viuit vt edat. Palladius *in hiſtor. Lauſ.* κοιλιόδουλος, ἐλβιογάστωρ, *ſeruus ventris, ventre diues.* Clemens Alexand. καί μοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἢ γνάθος εἶναι, videtur mihi homo

iſte

iſte totus maxilla eſſe. τηγάνῳ σύντροφοι, qui inter ſartagines aluntur. Eubulus τεῖς βαλλαντιοσπαράκτας vocat ſordidè viuentes, πιθογάστρους, qui doliarem ventrem habent, γάστρωνας, πίθους, ἀσκοὺς, θυλάκους, *ventres, dolia, vtres, vidulos, ſaccos,* κνισολείχους, qui lambunt nidorem, κνισοκόλακας. Apud Athenæum ὀψοφάγοι piſciuori dicuntur. Antagoras Poëta οὐκ εἴα τὸν παῖδα ἀλεῖψαι τὸν ἰχθὺν, ἀλλὰ λοῦσαι, *Non ſinebat ſeruum piſcem oleo vngere, ſed aqua tantùm lauare.* Quidam λοῦσαι ἐλαίῳ, *lauare oleo* intelligunt. Sed quis fando audiuit piſces oleo, non aqua lotos? Andocides pictor piſciuorus fuit, Philoxenus item Cytherius, & Hyperides orator, qui tantus erat gluto piſcium, vt eius cauſa larus, gauia, mergus, & aliæ aues piſciuoræ fierent Syræ, id eſt, abſtinere piſcibus cogerentur, ait ille apud Athenæum, ὥστε λάρους τῶν Σύρων. Diocles item Medicus opſophagus erat, & Bion piſciuorus. Hippocrates *lib.2. de ratione victus. lib. de aëre & aquis*, edaces vocat ἀκρισίτους, qui ientarent. Dapinare autem apud Plautum eſt præbere cibum. In Captiuis, æternum tibi dapinabo cibum. Dapaticè accipiam te. Daps δάπτω, δαρδάπτω Græcis.

De Scolio.

CAPVT XXXII.

SColiorum argumenta fuere vitæ præcepta, quę non niſi à doctis dari potuere. Plæraque illorum ſeptem ſapientum dicta continent, quæ ᾀδόμενα ſeu decantata olim dicta ſunt, quia moris erat

ea

ea cantare in conuiuiis. Moris item fuit in conuiuiis vt ſaltarent & laſciuia vterentur inconditis corporis motibus. Græci κολαβρίζειν & σκιρτᾷν dicunt. κολαβρισμὸς genus ſaltationis laſciuæ. κόλαβροι ſunt cantilenæ, & cantus.

De Scolio & Cantu.

CAPVT XXXIII.

MVlta fuere cantica quibus veteres in conuiuiis vſi. Athenis erat canticum Harmodium appellatum, cuius initium, Amantiſſime Harmodi nondum mortuus es. Erat & Melos Admeti, tertium Lamponis. Suidas *in voce Scolion*, ἐν τοῖς τῶν ποτῶν συνόδοις ᾖδον μέλος τι ἁρμόδιον οὗ ἡ ἀρχὴ, φίλτατε ἁρμόδιε οὔ τι που τέθνηκας. Plutarchus *in Sympoſ.* 1. τὰ σκολιά φασιν οὐ γένος ᾀσμάτων εἶναι πεποιημένον ἀσαφῶς, ἀλλ' ὅτι πρῶτον μὲν ᾖδον ᾠδὴν τοῦ θεοῦ κοινῶς ἅπαντες μιᾷ φωνῇ παιανίζοντες, δευτέραν δ' ἑκάστῳ μυρσίνης παραδιδομένης ἣν αἴσακον. ἐπὶ δὲ τοῦτο λύρας περιφερομένης. *Dicunt ſcolia non eſſe genus cantici factum obſcurè, ſed quia primum canebant canticum Dei in commune omnes vna voce Paanem citantes, alterum canticum canebant myrthea corona vnicuique data quam aſaron vocabant. Doctus canebat, indoctus cùm detrectaret dictum ſcolion.* Ita & Heſychius σκολιὰν τὴν παροίνιον ᾠδὴν, οὐ διὰ τὸ τῆς μελοποιΐας ἔμπον ὅτι σκόλιος ἦν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἅπαντες ᾖδον αὐτὰ, ἀλλὰ μόνοι οἱ συνετοί. *Scolium canticum vocant conuiuale, non propter modum carminis, quia flexuoſus eſſet, ſed quia non omnes canebant eiuſmodi cantica, ſed ſoli docti.* Ariſtides *in Eteonem,*

καλὸν

καλὸν δὲ τὸν ἐτεῶνα ἐν σκολίοις ὥσπερ ἁρμόδιον ᾄδειν, *pulcrum Eteona in Scolijs vt Armodium canere.* Clemens *lib.2. Pædag. cap.4.* ἕλληνες κατὰ τὰς συμποτικὰς ἀποχὰς ἑβραϊκῶν κατ᾽ εἰκόνα ψαλμῶν ᾆσμα τὸ καλούμενον σκόλιον ᾖδον κοινῶς ἁπάντων ἅμα φωνῇ παιανιζόντων, ἔστιν ὅτε δὲ περιελιττόντων καὶ ἐν μέρει τὰς προπόσεις τῆς ᾠδῆς. οἱ δὲ μουσικώτεροι αὐτῶν καὶ πρὸς λύραν ᾖδον. *Græci in conuiuijs ad morem Pſalmorum Hebraicorum canticum Scolion dictum canebant communiter, omnibus ſimul voce pæanem citantibus, interdum & inuoluentibus propinationes in parte cum cantico. Qui Muſicæ ſcientiores erant, canebant etiam ad lyram.* Heſychius, ἔθος ἦν ἐν τοῖς συμποσίοις τὸν μὴ δυνάμενον ᾆσαι δάφνης κλῶνα ἢ μυῤῥίνης λαβόντα πρὸς αὐτὸν ᾄδειν, αἶαν παῖ τελαμῶνος, ἤ τι σκόλιον γεγραμμένον εἰς αἴαντα. *Moris fuit in conuiuijs vt qui canere non poſſet, lauri ramum aut myrthi capiens apud ſe caneret, Aiax fili Telamonis, aut aliquod Scolion ſcriptum in Aiantem.* Idem, ἁρμοδίου μέλος τὸ ἐπὶ ἁρμοδίῳ ποιηθὲν σκόλιον ὑπὸ καλλιστράτου. *Armodij carmen Scolium factum à Calliſtrato in Armodium.* Pollux *lib.6.cap.10.* ᾄσματα, καὶ σκόλια παροίνια, καὶ μυῤῥίνην τινὲς ἐπιδέξια περιφέροντες, καὶ ἐκπώματα, καὶ λύραν ᾄδειν ἠξίουν. *Cantica & Scolia inter vina, & myrtheam coronam quidam à dextro latere circumferentes, & pocula & lyram rogabant conuiuas vt canerent.* Plato *in Protagora*, σὲ ἀκηκοέναι ἐν τοῖς συμποσίοις ᾀδόντων ἀνθρώπων τοῦτο τὸ σκόλιον, ἐν ᾧ καταριθμοῦνται ᾄδοντες, ὅτι ὑγιαίνειν μὲν ἄριστόν ἐστι, τὸ δὲ δεύτερον καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ τὸ πλουτεῖν ἀδόλως. *Te audiuiſſe in conuiuijs canentes hoc Scolion, optimum eſſe integra valetudine frui, deinde pulcrum eſſe, tertiò diuitem ſine fraude.* In Apopthegmatis regum Plutarchus, ἐν δὲ συμποσίῳ λύρας συμπεριφερομένης καὶ ᾀδόντων ἐφεξῆς,

ἐφίξεως, *in conuiuio cum lyra circumferretur, & canerent ordine.* Cicero 1.*Tuſcul.* Solitos eſſe in epulis canere conuiuas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus. 4. *Tuſcul.* Mos epularum hic fuit, vt deinceps qui accumberet, caneret ad tibiam clarorum virorum laudes. Heſychius περιέφερον ἐν τοῖς συμποσίοις ἐπὶ δεξιὰ τὸ πάλαι κιθάραν, εἶτα μυρρίνην πρὸς ἣν ᾖδον. *Circumferebant in conuiuijs citharam & myrtheam coronam ad dextrum latus ad quam canebant.* Demoſthenes *de falſa legat.* honeſta mulier refugit accumbere, κατακλίνεσθαι, & canere in conuiuio, quæ tamen ἡσυχῆ, & tranquillè comederat. Heſychius ſcribit lauri, aut myrthi ramum παρὰ πότον διδόναι συνηθὲς, inter vina dare moris fuit accumbentibus per vices, ὑπὲρ τοῦ ᾄσαι ἀντὶ τοῦ βαρβίτου, vt canerent, dabatur, inquam, ramus ille loco barbiti. Manilius,

Ille dabit cantus inter conuiuia lætus.

Seneca *cap.*11. *de vita beata,* Vides hos è ſuis lectis ſpectantes popinam ſuam, aures vocum ſono, ſpectaculis oculos oblectantes. Sidonius *epiſt.*2.*lib.*1. Intromittuntur inter cœnandum mimici ſales, ita vt nullus conuiua mordacis linguæ felle feriatur. De conuiuio Theodorici Macrob. *lib.* 2. *Saturnal. cap.*4. Delectatus inter cœnam pueris ſymphoniacis. Quintilianus *lib.*1.*cap.*10. Inter conuiuia laudes heroum ac Deorum canebant. Virgil. *lib.*1. *Æneid.* in epulis Didonis de citharœdo Iopa.

——cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata docuit quæ maximus Atlas
Hic canit errantem lunam, Soliſque labores.

Moris autem fuit in epulis, vt poſt cœnam circumferretur lyra, quam cùm reſpuiſſet Themi-

ſtocles,

ſtocles, quia lyra canere neſciret, indoctior habitus eſt. In Romanorum epulis fides ac tibiæ adhibitæ, teſte Cicerone 1. & 4. *Tuſculana.* Romæ olim conuiuæ ipſi canebant ad tibias clarorum virorum laudes, ſub Imperatoribus etiam ſambuciſtriæ adhibitæ. Ammianus Marcel. *lib.* 30. Quúmque apponerentur exquiſitæ cupediæ, & ædes amplæ neruorum articulato, perflatilíſque ſonitu reſultarent. Silius *lib.* 6. *de Duillio.*

Cui nocturnus honos, funalia clara, ſacérque
Poſt epulas tibicen adeſt.

Horatius *lib.* 3. *Od.* 2.

—— túque teſtudo
Diuitum menſis, & amica templis.

Apud Sueton. *lib.* 6. *cap.* 21. Nero reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti generis circumduxit. Apud Petronium hydraulæ in conuiuiis laudantur. Achilles Statius de Clitophonte & Leuccipe, ἢν δ' ἀκοῦσαι θέλῃς τοῦ ὕδατος λαλοῦντος μικρὸν ἀνάμεινον ἐκπετάσας τὰ ὦτα. ἐπειδὰν γὰρ (ita lego) ὀλίγος ἄνεμος εἰς τὰς δίνας ἐμπέσῃ, τὸ μὲν ὕδωρ ὡς χορδὴ κρούεται, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ ὕδατος πλῆκτρον γίνεται, τὸ ῥεῦμα δὲ ὡς κιθάρα λαλεῖ. *Si volueris audire aquam loquentem expecta paulum apertis auribus. Quum enim exiguus ventus in vortices aquæ inciderit, aqua vt chorda tinnit, fluctus vt cithara loquitur.* Apud Virgilium in conuiuio Didonis, Iopas, apud Homerum in epulo Alcinoi Demodocus canunt. Valerius Flac. *lib.* 1. *Argonaut.*

Vinaque, & æquoreos inter cum coniuge ciues
Æacides, pulſátque chelyn poſt pocula Chiron.

Lib. 3. Argonaut.

—— & inſignem cithara, cantúque fluenti.

Dorcea,

Dorcea, qui dulci feſtis aſſiſtere menſis
Pectine, Biſtoniæ magnum poſt auſus alumnum.
Apud Plutarch. *in apopthegm.* Philippus Macedo inter cœnandum reprehendit cantorem, cui ille, ne tantum mali tibi ô Rex eueniat, vt iſta meliùs me noris. Symphoniaci pueri Romæ erant in deliciis vt Cicero *pro Milone, & Act.6. in Verrem,* qui ſymphoniacos ſex cuidam amico ſuo Romam miſit muneri. Seneca *epiſt.* 84. In comiſſationibus noſtris plus cantorum eſt quàm in theatris olim ſpectatorum fuit. Macrob. *lib.2. Sat. cap.4.* Delectatus erat inter cœnam ſymphoniacis Toranij Flacci mangonis, atque eos frumento donauerat; quum in alia acroamata fuiſſet liberalis. Gellius *lib. 1. cap.11.* fiſtulatores, fidicines, tibicines laſciuientium deliciæ conuiuiorum. Claudian. *lib. 2. Stilicon.*

—— nulla cithara conuiuia cantu,
Non pueri laſciua ſonant.

Martial. *lib.3. epig.62.*

Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat.

Vide, ſi tanti eſt, quæ de hoc genere diximus in Theatro noſtro.

De Libatione.

CAPVT XXXIV.

VEteres in epulis ſoliti Diis libare ex patera leuiter vini aliquid defundentes vel in menſam, vel in terram. Virgil.

In menſam læti libant, diuóſque precantur.

Lib.5.

Lib. 5. Æneid.

Hic duo ritè mero libans carcheſia Baccho
Fundit humi.
——— extáque ſalſos
Porricit in fluctus, & vina liquentia fundit.

Pateram mero implebant, tum Deos affabantur, deinde fundebant aliquid humi, denique bibebant. 1. *Æneid.*

Hic regina grauem gemmis auróque popoſcit,
Impleuitque mero pateram, quam Belus & omnes
A Belo ſoliti. Tum facta ſilentia tectis.
Iuppiter hoſpitibus nam te dare iura loquuntur, &c.
Dixit, & in menſa laticum libauit honores,
Primáque libato ſummo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans.

Diis *μικρὸν χρέας* in patella inferebant, de patera vinum fundebant. Ouidius *lib. 6. Faſtor.*

Fert miſſos Veſtæ pura patella cibos.

Perſ. *Sat.* 3.

Cultrixque foci ſecura patella.

Quia ad focum Dij lares. Lucianus *in Necricis*, καὶ μὴν σπένδοντες ἐν τοῖς συμποσίοις μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἐπηύχοντό μοι τ' ἀγαθά. Et libantes in conuiuiis magna voce mihi fauſta omnia precabantur. Liuius *lib.* 39. In conuiuiis bene precari, libare diis dapes mos eſt. Varro in Manio, oportet bonum ciuem legibus parere, Deos colere, in patellam dare *μικρὸν χρέας*. Athenæus *lib.* 4. σπένδειν θεοῖς. Vnde tibicen vtplurimum accinebat libationi. Plutarchus *Sympoſ.* 1. Poſtquam menſæ ſublatæ ſunt, & coronæ à Meliſſa datæ, ἡμεῖς μὲν ἐσπείσαμεν, ἡ δ' αὐλητρὶς ἀπεφθέγξατο μικρὰ τῶν σπονδῶν, *nos quidem libauimus, tibicina autem pauca admurmurans libationibus.* Libabant

enim ſub finem conuiuij, & deinde abibant. σπείσαντες μούσαις, καὶ ποσειδῶνι, καὶ ἀμφιτρίτῃ διαλύομεν συμπόσιον, cùm liſſabemus Muſis, Neptuno, & Amphitrite diſſoluimus conuiuium. Ita & *lib. de Muſica*, ταῦτα εἰπὼν ἐπαιώνισε, καὶ σπείσας τῷ κρόνῳ, καὶ τοῖς τούτου παισὶ θεοῖς πᾶσι ἀπέλυσε τοὺς ἑστιωμένους. *Sympoſ.6.* τῷ ἑρμῇ πυμάτῳ σπένδοντες ὅτε μνησαίατο κοίτου. *Mercurio vltimo libantes cum lectum petere volunt, & ſomnum.* Aſconius 3.*Verr.* Eſt Græcis mos συμπίνειν κωθωνιζομένους vt largiùs bibant, cùm merum cyathis libant ſalutantes primò Deos, deinde amicos ſuos. Athenæus *lib.4.* Arcades μετὰ τὸ δεῖπνον σπονδὰς ἐποιοῦντο, οὐκ ἀπορρυψάμενοι τὰς χεῖρας, ἀλλὰ ἀποματτόμενοι τοῖς ψωμοῖς, καὶ τὴν ἀπομαγδαλιὰν ἕκαστος ἀπέφερε, τοῦτο ποιοῦντες ἕνεκα τῶν ἐν ταῖς ἀμφόδοις γινομένων φόβων, ἀπὸ δὲ τῶν σπονδῶν παιὰν ᾄδεται), *poſt cœnam libabant non aqua lauantes manus, ſed ad fruſta panis detergentes, & apomagdaliam quiſque domum deferebat ob terricula quæ occurrunt in triuijs, & angiportibus, poſt libationem pæan canitur.* Apud Heliodorum Ægyptius Diis indigetibus mera aqua libabat, ἐπέχεε τῆς φιάλης ἄκρατον ὕδωρ, καὶ σπένδομεν ἔλεγε θεοῖς ἐγχωρίοις, & libamus, inquit, Diis indigetibus. Arnobius riſui habet iſtas libationes *lib.7.* Pulmentorum, inquit, varietatibus afficiuntur Dij cœlites, vt fieri mos eſt poſt cœnarum diutinas ſaginas, fruſtilla hæc paruula pro ſuauibus malleolis ſumunt. Heliodorus *lib.5. Æthiop.* ſub finem. νῦν δὲ ὥρα γε διαλύειν τὸ συμπόσιον, μνησθέντας τῶν δαιμόνων γενέσθαι ἐπὶ τούτῳ περιήγοντο μὲν αἱ σπονδαί, ἐλύετο δὲ τὸ συμπόσιον. *Nunc dimittendi conuiuij eſt tempus, meminerimus Dei. Deinde libationes circumlatæ ſunt, & ſolutum epulum.* Athenæus *lib.15.* perſtringit fœdam quorundam adulationem, qui

ſingulos

ſingulos cyathos ſingulis Diis libantes in conuiuiis, in honorem Regis duos cyathos effunderent. ϰ̀ τ̃ γλυκυτάτȣ βασιλέως δημοιρίαν, *duplam portionem dulciſſimi regis*. Epichyſis item lulus fuit quum ebrij conuiuæ ſibi cyathos in caput mutuo infunderent. ἦσαν ϑ' αἱ τῶ̃ ἀκράτȣ ἐπιχύσεις ait Theophraſt. Priſcis nulla ἐπίχυσις fuit niſi cùm Diis libarent, vel cottabo luderent. Soliti erant & amantes in honorem eorum quos amarent effundere vinum, ἐπιχεῖν. Athenæus ἦσαν ϑ' ϰ̀ τῶ̃ ἐρώντων ἐπιχύσεις. Thraces ϰτ̀ τῶ̃ ἱματίων καταχεόμϵνοι, καλὸν ϰ̀ ἀϑλῦμεν ἐπιτήδϵυμα ἐπιτηδϵύειν νομίζουσι, *in veſtes accumbentium vinum effundentes putabant ſe pulcrum aliquod facinus facere*. Homerus apud Athenæum *lib*. 5. facit homines Deos colentes parte victus ſui, id eſt, eorum quæ comedunt, ἀπὸ τ̃ δαιτὸς, ſiue, ἢ τῶ̃ δείπνων ἀπαρχὰς, *primitijs cœnarum*. Libabant & ſuper linguis quas Mercurio adoleuerant è cœna abeuntes, σπένδουσι ϰ̀ ἐπὶ τ̃ γλώσσαις ἐκ τ̃ δείπνων ἀπιόντες. Homerus,

γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον, ἀνιστάμϵνοι δ' ἐπέλειβον.

Linguas in ignem iecerunt, & ſurgentes è menſa libarunt ſuper linguis. quia ἐπιλείβειν eſt libare ſuper linguis. Item libabant in menſa vinum, nominato Demetrio, ἐπιχεούσας Δημητρίȣ ait Athen. Quod Plutarchus dixit, ἐπιχύσεων λαμβανόντων Δημητρίȣ, *Epicheſes nomine Demetrij conſecratas capientium*, id eſt, effuſiones vini, & libationes. Homerus,

ȣ̓δ' εἶχον μέϑυ λεῖψαι ἐπ' αἰϑομένοις ἱεροῖσι.

Non habebant vinum quod libarent ſuper ardentia ſacrificia. Moris enim fuit vt vinum aut oleum in ardentia ſacrificia effunderent. Virgilius,

Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus extis.

Digitized by Google

Homerus,

> *ϛήσαντο κρητῆρας ἐπιστεφέας οἴνοιο,*
> *χεῖβον δ' ἀθανάτοισι θεοῖς.*

Statuerunt crateras vino coronatos, & libarunt Dÿs immortalibus.

De Griphis.

CAPVT XXXV.

PRoponebantur ænigmata, & griphi in conuiuiis ludicri & literati, quos qui ſoluiſſet carnibus exquiſitis donabatur, qui non ſoluiſſet poculum aquæ ſalſæ bibere iubebatur. Pollux *lib.6.c.19.* *γρῖφος αἴνιγμα παιδιὰν ἔχει, καὶ σπουδήν. ὁ μὲν λύσας γέρας εἶχε κρεῶν τινα περιφοράν, ὁ δ' ἀδυνατήσας, ἅλμης ποτήριον ἐκπιεῖν.* Nomen griphi factum à griphis piſcatoriis, *ἁλιευτικοῖς.* Poſt epulas alij cecinere ad lyram, alij *ῥῆσιν εἶπον*, elegans aliquod veterum dictum, quidam griphos propoſuere & ſirpos. Cleobulina, ænigmata proponere ſolita erat apud Athen. *γρῖφος πρόβλημά ἐστι παιστικὸν προστακτικὸν τοῦ διὰ ζητήσεως εὑρεῖν τῇ διανοίᾳ τὸ προβληθὲν τιμῆς, ἢ ἐπιζημίου χάριν εἰρημένον.* *Griphus eſt conuiualium quæſtionum ſpecies propria, ænigmati ſimillima, rem quam ſignificat ambagibus de induſtria tegens.* Athenæus *lib.* 10. *γρῖφος λέγεται ὁ δύσκολος καὶ συμπεπλεγμένος λόγος ὁ ἔχων πάθος ἐν ἑαυτῷ μὴ φαινόμενον.* Eſt ſermo, & problema. Pollux *ζητήματα συμποτικὰ ἢ κυλίκεια* tribuit in ænigma & griphum. Ænigma luſum *παιδιὰν* habuit, *γρῖφος* & luſum & ſtudium, *σπουδὴν* ob res graues & ſerias. Athenæus griphorum

ζήτησιν

ζήτησιν non alienam eſſe ait à philoſophia. Idem *lib. vlt.* Muria infundebatur in eorum poculum qui præſtare non potuerant quod iuſſi erant. Antiphanes,

ἅλμην ἔχειν τι προσφέρειν ποτήριον.

Heſychius iis qui ſoluiſſent griphum ſcribit merum dari ſolitum, aliis aquæ cedunt. Euſtath. ad 24. *Odyſſea*, γρῖφος δύσκολον ζήτημα, ὃ ἐν συμποσίοις ἔλεγέ τις προκειμένης φιάλης οἴνου γεμούσης καὶ ὁ ἐπιλυσάμενος τὸ ἀπορηθὲν ἐξέπινεν, *Griphus difficilis quæſtio fuit quam proponebat aliquis poculo pleno vini propoſito quod ebibebat qui quæſtionem ſoluerat*, &c. Vide griphorum exempla apud Athenæum *lib.* 10.

De Conſultatione in Cœna.

CAPVT XXXVI.

INter vina Græci & Perſæ de rebus grauioris negotij conſultabant. Homerus,

— — δαίνυ δαῖτα γέρουσι
πολλῶν ἀγρομένων, τῷ πείσεαι ὅς κεν ἀρίςην
βυλὴν βυλεύσῃ.

Da epulum ſenioribus. Parebis illi ex multis congregatis, qui melius conſilium ſuggeſſerit. Perſæ inter vina de rebus magnis conſultabant; quia cùm vino animi incaluiſſent generoſius conſilium ſe capturos putabant. Sed ieiuni mane, quod in vino deliberatum erat, maturius expendebant, ait Xenophon. Plutarchus 6. *Sympoſ.* Apud Cretas erant Andria, apud Lacones Pheiditia, in quibus quæ ſecreto haberi volebant, de iis conſultabant,

& Ariſtocraticam rationem obtinebant, vt Athenis Prytaneum, & Theſmotheſium. παρὰ κρῆσιν ἀνδρεῖα καλέμενα, παρὰ λάκωσι φειδίτια, βυλευτηρίων ἀποῤῥήτων, καὶ συνεδρίων ἀριστοκρατικὴν τάξιν εἶχεν, ὡς ἀθήνησι πρυτανεῖον καὶ θεσμοθέσιον.

De Militari conuiuio.

CAPVT XXXVII.

ROmæ moris fuit vt tempore cœnæ ad tabernaculum Imperatoris omnes tubicines, & cornicines tuba canerent, & buccina. Polybius *lib.6.* ἔστι γὰρ ἔθος ῥωμαίοις κατὰ τὸν τοῦ δείπνου καιρὸν τοὺς βυκανιστὰς καὶ σαλπικτὰς πάντας σημαίνειν. Plutarchus συμπόσια στρατιωτικὰ καὶ παρεμβολικά. Plato *lib.* 3. *de Rep.* Homerus ἐπὶ στρατιαῖς ἐν ταῖς τῶν ἡρώων ἑστιάσεσι οὔτε ἰχθύσι αὐτοὺς ἑστιᾷ, καὶ ταῦτα ἐπὶ θαλάττῃ ἐν ἑλλησπόντῳ ὄντας, οὐδ᾽ ἑφθοῖς κρέασιν, ἀλλὰ μόνον ὀπτοῖς. Militaria conuiuia vocat & caſtrenſia. Homerus in epulis Heroum neque piſcibus eos vti ait, neque carnibus elixis, ſed aſſis licèt eſſent in mari Helleſpontiaco. Iam ſubiiciam pauca de obſonatoribus, cocis, & aliis cœnarum adminiſtris, tum de vaſis culinariis, & poculis, & argento eſcario & potorio. Olim finito conuiuio acclamatum, ἰὴ παιὰν aut παιὰν, cuius rei cauſam explicat Athenæus *lib.* 15. Heraclides Ponticus ait Apollinem ſuper libatione ter dixiſſe, ἰὴ παιὰν.

DE

DE CONVIVIIS LIBER QVARTVS.

PROLVSIO.

EBRIETAS apud eos frequentior eſt quorum regio vini ferax non eſt, ob iniuriam aëris, & vim frigoris. Vbi vini copia eſt rarò videas homines alicuius dignationis ebrios. Scythæ vino parum aſſueti ob intemperiem cœli, & aſperitatem ſoli, bibaciſſimi erant. Itaque cùm Cyrus in Scythiam irrupiſſet, Thamyris reginæ Scytharum filius adoleſcens, veluti ad epulas, non ad prœlium veniſſet, omiſſis hoſtibus, inſueto barbaros vino ſe onerare patitur, quod eo fini Cyrus in via expoſuerat, priúſque Scythæ ebrietate, quàm bello vincuntur, apud Iuſtinum *lib.*1. Cur autem vigor corporis & animi langueat ebriis, exponit Lucretius *lib.*3.

Denique cur hominem quum vini vis penetrauit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor,
Conſequitur grauitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardeſcit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, ſingultus, iurgia gliſcunt.

Quia cerebrum vaporibus vini offunditur, & ſpiritus quatiuntur. Plærique viri fortes meri bibones fuere, Hercules, Darius, Alexander, Philippus pa-

ter eius, Xenagoras Rhodius apud Ælianum *lib.* 12. *Variar.* ἀμφορεὺς dictus, amphora, Diotimus Athenienſis χώνη, infundibulum. Bene Seneca *epiſt.* 83. Quum propinationes tuas ſtrati ſomno, ac vomitantes recuſauerint, quum nemo tam vini capax fuerit, vinceris à dolio. Vinolentiam crudelitas ſequitur. Violatur enim, exaſperatúrque ſanitas mentis. Vt difficiles faciunt oculos diuturni morbi etiam ad minimam radiorum Solis offenſionem, ita ebrietates continuæ efferant animos. Nam cùm ſæpe apud ſe non ſint, conſuetudine inſaniæ durata vitia vino concepta etiam ſiue illo valent. Tentantur pedes, lingua non conſtat. Si quid ab ebrio peccatum eſt, bis puniri debet. Ariſtoteles 2. *Politic. cap. vlt.* Pittaci lex, τοὺς μεθύοντας ἄν τι πταίσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας, ἢ νήφοντας, οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον, *Vt ebrij ſi quid peccauerint, ampliorem mulctam ſoluant, quàm ſobrij. Quia enim plures iniurioſi ſunt ebrij quàm ſobrij, non reſpexit ad veniam, quaſi danda ſit ebriis, ſed ad vtile.* P. tamen Mimus dixit,

Abſentem lædit, cum ebrio qui litigat.

Dicebat Xenophon *in Oecumenico,* δούλους οἴνου ἀκρατεῖς, οὐκ ἂν δύναιο ἐπιμελεῖς ποιῆσαι. τὸ γὰρ μεθύειν λήθην ἐμποιεῖ πάντων τῶν πράττειν δεομένων, *Seruos vini intemperantes, non poſſis induſtrios, & ſedulos efficere. Ebrietas enim obliuionem affert eorum quæ fieri oportet.* Pythagoras, μέθη μανίας μελέτη, *Ebrietas furoris meditatio eſt.* Arceſilaum qui nimio vini hauſtu ſibi mortis cauſam attulerat Laërtius eleganti epigrammate perſtringit,

ἀρχὰ

ἀρκεσίλαε τί μοί τι τοσοῦτον ἄκρητον ἀφειδῶς
ἔσπασας, ὥστε φρενῶν ἐκτὸς ὀλέσθαι ἐών.
οἰκτείρω οὐ τόσσον ἐπεὶ θάνες, ἀλλ' ὅτι μούσας
ὕβρισας οὐ μετρίῃ χρησάμενος κύλικι.

Arceſilaë cur tam largiter merum hauſiſti, vt mentis expers perieris, non tantùm me tua mortis miſeret, quàm quod Muſis iniuriam feciſti potu immoderato. Apud Ælian. *lib.3. varia,* Alexander πολυπότης πολυποσίας ἀγῶνας, *certamina plus bibituris poſuit.* Quum perpotaſſet apud Perdiccam, altero die crapulam edormiuit. Item apud Eumæum cum pergræcatus eſſet. Iuuenal. *Sat.6.*

——Quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & capitis qua ſint diſcrimina neſcit.
Grandia qua mediis iam noctibus oſtrea mordet,
Quum perfuſa mero ſpument vnguenta falerno,
Quum bibitur concha, quum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exſurgit menſa lucernis.

Theocritus,

Ὀλβιστὸς ὁ τῷ βατράχω, παῖδες, βίος, ὃ μελεδαίνει
τὸν τὸ πιεῖν ἐγχεῦντα, πάρεστι γὰρ ἄφθονον αὐτῷ.

Optabilis eſt ranæ vita, non ſollicita eſt de eo qui bibere infundat, largè adeſt ei quod bibat. Plato ebriis ſuadebat vt ſe in ſpeculo ſpectarent, fore enim vt tali deformitate abſiſtant, συνεβούλευε κατοπτρίζεσθαι, ἀποστήσεσθαι γὰρ τῆς τοιαύτης ἀσχημοσύνης. Seneca *epiſt.93.* Non eſt animus in ſua poteſtate ebrietate deuinctus. Vt muſto dolia ipſa rumpūtur, & omne quod in imo iacet in ſummam partem vis caloris eiectat, ſic vino exæſtuante quicquid in imo iacet abditum effertur, & prodit in medium. Onerati mero vt non continent cibum vino redundante, ita ne ſecretum quidem. Omne vitium ebrietas, &

intendit, & detegit, obſtantem malis conatibus verecundiam remouet, non facit ebrietas vitia, ſed prodit, quicquid mali latebat emergit. Adiice vertiginem capitis, tecta ipſa mobilia velut aliquo turbine circumagente totam domum, ſtomachi tormenta, quum efferueſcit merum. Laërtius ſcribit legem Solonis fuiſſe τὸν ἄρχοντα ἂν μεθύων ληφθῇ θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν, *Prætorem qui ebrius deprehenſus ſit morte mulctandum.* Plautus *in Curculione*, Nomen eſt lenæ multibiba, atque merobiba, quaſi tu lagenam dicas, vbi vinum ſolet Chium eſſe. Lena ait, flos veteris vini meis naribus obiectus eſt. Eius amor cupidam huc me per tenebras prolicit. Salue anime mi liberi lepos vt veteris vetuſti cupida ſum. Nam omnium odor vnguentûm præ tuo nauſea eſt. Tu mihi ſtacte, tu cinnamum, tu roſa, tu crocum, & caſia es, tu bdelium. Vide vt ingurgitat impura in ſe merum auariter plenis faucibus. Ennius *in Athamante*,

His erat in ore Bromius, his Bacchus pater,
Illis Lyaus vitis inuentor ſacra,
Tum pariter euan, euhœ, euhœ, prius,
Ignotus iuuenum cœtus alterna vice
Inibat alacris Bacchico inſultans modo.

Horat. *lib.* 1. *Carm.*

—— natis in vſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt, tollite barbarum
Morem, verendúmque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Denique Iſidorus *lib.* 3. *ep.* 412. ὁ φίλοινος ὅσῳ ἂν πλείους ἐκπίῃ κύλικας, τοσούτῳ πλειόνων ὀρέγεται, ὅτι ἐρασιχρήματος ὅσῳ περ ἂν πλείω συνάγῃ, τοσούτῳ μᾶλλον ἀνάπτει τὸ ἐπιθυμίας τὸ κάμινον, *Merobibi quo plures calices*

calices obduxerint, eo plures ducere cupiunt, & auarus quo plura congeſſerit, eo amplius fornacem cupiditatis accendit,

Hoc diſpar, vinum quod qui bibit, amphora plena eſt.
At ſitiens auri quo plus bibit, hoc magis ardet.

Seneca *lib.* 4. *quæſtion. Natural.* eos inſectatur qui bibunt niuem vt vini ardorem vel reſtinguant, vel accendant. S. Hieronymus *epiſt.* 10. Parcus venter, & ſemper eſuriens triduanis præfertur ieiuniis. Multo melius cottidie parum, quàm rarò ſatis ſumere. Pluuia illa optima eſt, quæ ſenſim deſcendit in terram. Subitus, & nimius imber in præceps, arua ſubuertit. Non Æthnæi ignes, non Vulcania tellus, non Veſuuius, & Olympus tantis ardoribus æſtuant, vt iuueniles medullæ vino plenæ, & dapibus inflãmatæ. Nihil adoleſcentibus vtilius quàm eſus olerum. Legumina quia inflant caſtitati aduerſantur. *Eſai. cap.* 5. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum & miſcendam ebrietatem,* Quia ex vino luxuria, inquit Paulus. Epicharmus ἐκ πόσιος κῶμος, ἐξ κ. θυανοία, ἐκ θυαν. δίκη, ἐκ δίκης καταδίκη, ἐκ δ᾽ κατ. πέδαι τε καὶ σφάκελος καὶ ζημία, καὶ πανίασις. Plato, πρῶτος κρατὴρ ὑγείας, δεύτερος ἔρωτος, τρίτος ὕπνου, τέταρτος ὕβρεως, πέμπτος βοῆς, ἕκτος κώμων, ἕβδομος ὑπωπίων, ὄγδοος μανίας. Addo ἔννατον νόσου, ἢ θανάτου. Ex vini potu comeſſatio, ex comeſſatione furor mentis, ex furore iudicium (dixerim, ex furore inexpiabile ſcelus, ex ſcelere iudicium) ex iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, ex compedibus putredo oſſium, ſideratio, mulcta, mors, aut repentina turbatio. Plato, primum poculum eſt ſanitatis, alterum amoris, tertium ſomni, quartum iniuriæ, quintum clamoris, ſextum

ſextum comeſſationis, ſeptimum verberum, & cicatricum, octauum furoris, nonum morbi, aut mortis.

De Obſonatore.

CAPVT I.

AD conuiuia multi miniſtri operam ſuam contulere, in primis obſonator, de quo Martialis *lib.* 14.

Dic quotus es, quanti cupitis cœnare, nec vnum
Addideris verbum, cœna parata tibi eſt.

Obſonatores dicti macellarij. Sueton. *lib.* 1. Iulius Cæſ. ea quæ ad epulum pertinebant macellariis oblocauerat. de Veſpaſiano *cap.* 19. Rectè & dapſile conuiuabatur, vt macellarios adiuuaret. Græci ἀγορασὴν vocant. Athenæus *lib.* 4. ἀγορασὴς ὁ τὰ ὄψα ὠνούμενος. Ariſtophanes ὀψώνην indigetat eum qui præſtinat, & emit opſonia. Alius eſt ὀψοποιὸς, obſonia faciens. Plato *in Gorgia*, Θεαρίων ὁ ἀρτοποιὸς, καὶ μίθαικος ὁ τὴν ὀψοποιΐαν συγγεγραφὼς τὴν σικελικὴν, καὶ σάραμβος ὁ κάπηλος, ὁ μὲν ἄρτους θαυμαστοὺς παρεσκεύαζεν, ὁ δὲ ὄψον, ὁ δὲ οἶνον, *Thearion paniſex, & Mithæcus qui culinariam Siculicam ſcripſit, & Sarambus caupo, primus panes mirabiles præparabat, alter obſonia, tertius vinum.* Plautus *in Milite*, vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optimum. Procopius *lib.* 3. *Perſico*, Optionem vocat obſonatorem, fortè quia optabat, & eligebat obſonia. ἰωάννην παρέδωκεν, ὃς οἱ ἐπεμελεῖτο τὰ ἀεὶ τὴν οἰκίαν δαπάνας, ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι ῥωμαῖοι. *Ioannem tradidit cui cura ſumtuum*

tuum domeſticorum. Clemens *lib.*1. *Pædag.* Obſonatores vocat τοὺς πολυπραγμονοῦντας τὰς ἐν πορθμῷ σικελικῷ σμυραίνας, *qui curioſè inquirunt murenas freti Siculi, aut certè eorum dominos.* Paraſitorum erat obſonare, Plautus *in Milite*, ipſi obſonant quæ paraſitorum antè erat prouincia. τέχνη ὀψωνητικὴ *ars obſonatrix.* Fuit propria obſonatorum qui ſi emerent carius, dicti δυσώναι, ὅτι τὸ πολύκωμον δυσωνοῦνται, ait Athen. *lib.*7. Apud quem Antiphanes, σὺ δ' ἀγοράσεις ἡμῖν λαβὼν τόδ' ἀργύριον, *Tu nobis emes hoc argento.* Itaque qui mullum vnum, 6. pluribúſve H S. præſtinabant, prius obſonatori pecuniam numerabant, qui ὀψοπώλῃ daret. Gloſſæ tamen ὀψωνοπώλην vocat macellarium quum vulgo macellarius dicatur obſonator. Sanctus Ambroſius *lib. de Elia, & ieiunio, cap.*8. Obſonator eſt qui antequam luceat fores pulſat alienas, & tanquam bellum aliquod immineat excitat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduertis, interrogas quæ cauſa ſit perturbationis, Poſcit, inquit, Dominus meus vbi vinum melius veneat, quærit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi Phaſianus pinguior, vbi piſcis recentior. Ad obſonatorem pertinent cuppedinarij dicti à foro cuppedinis apud Terentium *in Eunucho*, Vbi cuppediæ veniebant, cetarij, ταριχοπῶλαι, ſalſamentarij, qui Athenis viliſſimi, quia ſalſamenta ſeruorum cibus, coqui fartores, piſcatores, aucupes, panifices, dulciarij, lactarij, fictores, ſtructores, carptores, chironomontes, ſciſſores, quia obſonator hæc omnia proſpiciebat Domini voluntate, ἀλλαντοπῶλαι, fartores viles, piſcatores ἰχθυοθηρευταί. δημιουργὸς ſeu fictor dicitur qui πέμματα, ſeu bellaria ſtruit.

De

& Ariſtocraticam rationem obtinebant, vt Athenis Prytaneum, & Theſmotheſium. παρὰ κρῆσιν ἀνδρεῖα καλέμενα, παρὰ λάκωσι φειδίτια, βυλδυτηρίων ἀπορρήτων, καὶ συνεδρίων ἀριστοκρατικὴν τάξιν εἶχεν, ὡς Ἀθήνησι πρυτανεῖον καὶ θεσμοθέσιον.

De Militari conuiuio.

CAPVT XXXVII.

Romæ moris fuit vt tempore cœnæ ad tabernaculum Imperatoris omnes tubicines, & cornicines tuba canerent, & buccina. Polybius *lib.6.* ἔστι γὰρ ἔθος ῥωμαίοις κατὰ τὸν τοῦ δείπνου καιρὸν τοὺς βυκανιστὰς καὶ σαλπικτὰς πάντας σημαίνειν. Plutarchus συμπόσια στρατιωτικὰ καὶ παρεμβολικά. Plato *lib. 3. de Rep.* Homerus ἐπὶ στρατιᾶς ἐν ταῖς τῶν ἡρώων ἑστιάσεσι οὔτε ἰχθύσι αὐτοὺς ἑστιᾶ, καὶ ταῦτα ἐπὶ θαλάττῃ ἐν ἑλλησπόντῳ ὄντας, οὔθ' ἑφθοῖς κρέασιν, ἀλλὰ μόνον ὀπτοῖς. Militaria conuiuia vocat & caſtrenſia. Homerus in epulis Heroum neque piſcibus eos vti ait, neque carnibus elixis, ſed aſſis licèt eſſent in mari Helleſpontiaco. Iam ſubiiciam pauca de obſonatoribus, cocis, & aliis cœnarum adminiſtris, tum de vaſis culinariis, & poculis, & argento eſcario & potorio. Olim finito conuiuio acclamatum, ἰὴ παιὰν aut παιὰν, cuius rei cauſam explicat Athenæus *lib.15.* Heraclides Ponticus ait Apollinem ſuper libatione ter dixiſſe, ἰὴ παιὰν.

DE

DE CONVIVIIS
LIBER QVARTVS.
PROLVSIO.

EBRIETAS apud eos frequentior eſt, quorum regio vini ferax non eſt, ob iniuriam aëris, & vim frigoris. Vbi vini copia eſt rarò videas homines alicuius dignationis ebrios. Scythæ vino parum aſſueti ob intemperiem cœli, & aſperitatem ſoli, bibaciſſimi erant. Itaque cùm Cyrus in Scythiam irrupiſſet, Thamyris reginæ Scytharum filius adoleſcens, veluti ad epulas, non ad prœlium veniſſet, omiſſis hoſtibus, inſueto barbaros vino ſe onerare patitur, quod eo fini Cyrus in via expoſuerat, priúſque Scythæ ebrietate, quàm bello vincuntur, apud Iuſtinum *lib.*1. Cur autem vigor corporis & animi langueat ebriis, exponit Lucretius *lib.*3.

Denique cur hominem quum vini vis penetrauit
Acris, & in venas diſceſſu diditus ardor,
Conſequitur grauitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardeſcit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, ſingultus, iurgia gliſcunt.

Quia cerebrum vaporibus vini offunditur, & ſpiritus quatiuntur. Plærique viri fortes meri bibones fuere, Hercules, Darius, Alexander, Philippus pa-

ter eius, Xenagoras Rhodius apud Ælianum *lib.*12. *Variar.* ἀμφορεὺς dictus, amphora, Diotimus Athenienſis χώνη, infundibulum. Bene Seneca *epiſt.* 83. Quum propinationes tuas ſtrati ſomno, ac vomitantes recuſauerint, quum nemo tam vini capax fuerit, vinceris à dolio. Vinolentiam crudelitas ſequitur. Violatur enim, exaſperatúrque ſanitas mentis. Vt difficiles faciunt oculos diuturni morbi etiam ad minimam radiorum Solis offenſionem, ita ebrietates continuæ efferant animos. Nam cùm ſæpe apud ſe non ſint, conſuetudine inſaniæ durata vitia vino concepta etiam ſiue illo valent. Tentantur pedes, lingua non conſtat. Si quid ab ebrio peccatum eſt, bis puniri debet. Ariſtoteles 2. *Politic. cap. vlt.* Pittaci lex, τοὺς μεθύοντας ἄν τι πταίσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας, ἢ νήφοντας, οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον, *Vt ebrij ſi quid peccauerint, ampliorem mulctam ſoluant, quàm ſobrij. Quia enim plures iniurioſi ſunt ebrij quàm ſobrij, non reſpexit ad veniam, quaſi danda ſit ebriis, ſed ad vtile.* P. tamen Mimus dixit,

Abſentem lædit, cum ebrio qui litigat.

Dicebat Xenophon *in Oecumenico,* δούλους οἴνου ἀκρατεῖς, οὐκ ἂν δύναιο ἐπιμελεῖς ποιῆσαι. τὸ γὰρ μεθύειν λήθην ἐμποιεῖ πάντων τῶν πράττειν δεομένων, *Seruos vini intemperantes, non poſſis induſtrios, & ſedulos efficere. Ebrietas enim obliuionem affert eorum quæ fieri oportet.* Pythagoras, μέθη μανίας μελέτη, *Ebrietas furoris meditatio eſt.* Arceſilaum qui nimio vini hauſtu ſibi mortis cauſam attulerat Laërtius eleganti epigrammate perſtringit,

ἀρχὰ

ἀρχεσίλαε τί μοί τι τοσοῦτον ἄκρητον ἀφειδῶς
ἔσπασας, ὥστε φρενῶν ἐκτὸς ὀλέσθαι ἰών.
οἰκτείρω ἐ τόσσον ἐπεὶ θάνες, ἀλλ' ὅτι μούσας
ὕβρισας ἐ μετρίῃ χρησάμενος κύλικι.

Arceſilaë curtam largiter merum hauſiſti, vt mentis expers perieris, non tantùm me tua mortis miſeret, quàm quod Muſis iniuriam feciſti potu immoderato. Apud Ælian. *lib.*3. *variæ*, Alexander πολυπότης πολυποσίας ἀγῶνας, *certamina plus bibituris poſuit.* Quum perpotaſſet apud Perdiccam, altero die crapulam edormiuit. Item apud Eumæum cum pergræcatus eſſet. Iuuenal. *Sat.*6.

—— Quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & capitis quæ ſint diſcrimina neſcit.
Grandia quæ mediis iam noctibus oſtrea mordet,
Quum perfuſa mero ſpument vnguenta falerno,
Quum bibitur concha, quum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exſurgit menſa lucernis.

Theocritus,

ἀκτὸς ὁ τῶ βατράχω, παῖδες, βίος, ἐ μελεδαίνει
τὸν τὸ πιεῖν ἐγχεῦντα, πάρεστι γὰρ ἄφθονον αὐτῷ.

Optabilis eſt ranæ vita, non ſollicita eſt de eo qui bibere infundat, largè adeſt ei quod bibat. Plato ebriis ſuadebat vt ſe in ſpeculo ſpectarent, fore enim vt tali deformitate abſiſtant, συνεβούλευε κατοπτρίζεσθαι, ἀποστήσεσθαι γὰρ τῆς τοιαύτης ἀσχημοσύνης. Seneca *epiſt.*93. Non eſt animus in ſua poteſtate ebrietate deuinctus. Vt muſto dolia ipſa rumpũtur, & omne quod in imo iacet in ſummam partem vis caloris eiectat, ſic vino exæſtuante quicquid in imo iacet abditum effertur, & prodit in medium. Onerati mero vt non continent cibum vino redundante, ita ne ſecretum quidem. Omne vitium ebrietas, &

intendit, & detegit, obſtantem malis conatibus verecundiam remouet, non facit ebrietas vitia, ſed prodit, quicquid mali latebat emergit. Adiice vertiginem capitis, tecta ipſa mobilia velut aliquo turbine circumagente totam domum, ſtomachi tormenta, quum efferueſcit merum. Laërtius ſcribit legem Solonis fuiſſe τῷ ἄρχοντι ἂν μεθύων ληφθῇ θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν, *Prætorem qui ebrius deprehenſus ſit morte mulctandum.* Plautus *in Curculione,* Nomen eſt lenæ multibiba, atque merobiba, quaſi tu lagenam dicas, vbi vinum ſolet Chium eſſe. Lena ait, flos veteris vini meis naribus obiectus eſt. Eius amor cupidam huc me per tenebras prolicit. Salue anime mi liberi lepos vt veteris vetuſti cupida ſum. Nam omnium odor vnguentûm præ tuo nauſea eſt. Tu mihi ſtacte, tu cinnamum, tu roſa, tu crocum, & caſia es, tu bdelium. Vide vt ingurgitat impura in ſe merum auariter plenis faucibus. Ennius *in Athamante,*

His erat in ore Bromius, his Bacchus pater,
Illis Lyæus vitis inuentor ſacræ,
Tum pariter euan, euhœ, euhœ, prius,
Ignotus iuuenum cœtus alterna vice
Inibat alacris Bacchico inſultans modo.

Horat. *lib.* 1. *Carm.*

——natis in vſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt, tollite barbarum
Morem, verendúmque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

Denique Iſidorus *lib.* 3. *ep.* 412. ὁ φίλοινος ὅσῳ ἂν πλείους ἐκπίῃ κύλικας, τοσούτῳ πλειόνων ὀρέγεται, ὅτι ἐρασιχρήματος ὅσῳ περ ἂν πλείω συνάγῃ, τοσούτῳ μᾶλλον ἀνάπτει τῆς ἐπιθυμίας τὴν κάμινον, *Merobibi quo plures*

calices

calices obduxerint, eo plures ducere cupiunt, & auarus quo plura congeſſerit, eo amplius fornacem cupiditatis accendit,

Hoc diſpar, vinum quod qui bibit, amphora plena eſt.
At ſitiens auri quo plus bibit, hoc magis ardet.

Seneca *lib.* 4. *quæſtion. Natural.* eos inſectatur qui bibunt niuem vt vini ardorem vel reſtinguant, vel accendant. S. Hieronymus *epiſt.* 10. Parcus venter, & ſemper eſuriens triduanis præfertur ieiuniis. Multo melius cottidie parum, quàm rarò ſatis ſumere. Pluuia illa optima eſt, quæ ſenſim deſcendit in terram. Subitus, & nimius imber in præceps, arua ſubuertit. Non Æthnæi ignes, non Vulcania tellus, non Veſuuius, & Olympus tantis ardoribus æſtuant, vt iuueniles medullæ vino plenæ, & dapibus inflãmatæ. Nihil adoleſcentibus vtilius quàm eſus olerum. Legumina quia inflant caſtitati aduerſantur. *Eſai. cap.* 5. *Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum & miſcendam ebrietatem,* Quia ex vino luxuria, inquit Paulus. Epicharmus ἐκ πόσιος κῶμος, ἐξ κ. θυανοία, ἐκ θυαν. δίκη, ἐκ δίκης καταδίκη, ἐκ δ' κατ. πέδαι τε καὶ σφάκελος καὶ ζημία, καὶ πανίασις. Plato, πρῶτος κρατὴρ ὑγείας, δεύτερος ἔρωτος, τρίτος ὕπνου, τέταρτος ὕβρεως, πέμπτος βοῆς, ἕκτος κώμων, ἕβδομος ὑπωπίων, ὄγδοος μανίας. Addo ἔννατον νόσου, ἢ θανάτου. Ex vini potu comeſſatio, ex comeſſatione furor mentis, ex furore iudicium (dixerim, ex furore inexpiabile ſcelus, ex ſcelere iudicium) ex iudicio condemnatio, ex condemnatione compedes, ex compedibus putredo oſſium, ſideratio, mulcta, mors, aut repentina turbatio. Plato, primum poculum eſt ſanitatis, alterum amoris, tertium ſomni, quartum iniuriæ, quintum clamoris, ſextum

ſextum comeſſationis, ſeptimum verberum, & cicatricum, octauum furoris, nonum morbi, aut mortis.

De Obſonatore.

CAPVT I.

AD conuiuia multi miniſtri operam ſuam contulere, in primis obſonator, de quo Martialis *lib.* 14.

Dic quotus es, quanti cupitis cœnare, nec vnum
Addideris verbum, cœna parata tibi eſt.

Obſonatores dicti macellarij. Sueton. *lib.* 1. Iulius Cæſ. ea quæ ad epulum pertinebant macellariis oblocauerat. de Veſpaſiano *cap.* 19. Rectè & dapſile conuiuabatur, vt macellarios adiuuaret. Græci ἀγοραςὴν vocant. Athenæus *lib.* 4. ἀγοραςὴς ὁ τὰ ὄψα ὠνέμενος. Ariſtophanes ὀψώνην indigetat eum qui præſtinat, & emit opſonia. Alius eſt ὀψοποιὸς, obſonia faciens. Plato *in Gorgia*, Θεαρίων ὁ ἀρτοποιὸς, καὶ μίθαικος ὁ τὴν ὀψοποιΐαν συγγεγραφὼς τὴν σικελικὴν, καὶ σάραμβος ὁ κάπηλος, ὁ μὲν ἄρτους θαυμαςὸς παρεσκευάσεν, ὁ δὲ ὄψον, ὁ δὲ οἶνον, *Thearion panifex, & Mithæcus qui culinariam Siculicam ſcripſit, & Sarambus caupo, primus panes mirabiles præparabat, alter obſonia, tertius vinum.* Plautus *in Milite*, vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optimum. Procopius *lib.* 3. *Perſico*, Optionem vocat obſonatorem, fortè quia optabat, & eligebat obſonia. ἰωάννην παρέδωκεν, ὅς οἱ ἐπεμελεῖτο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνας, ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι ῥωμαῖοι. *Ioannem tradidit cui cura ſumtuum*

tuum domeſticorum. Clemens *lib.*1. *Pædag.* Obſonatores vocat τοὺς πολυπραγμονοῦντας τὰς ἐν πορθμῷ σικελικῷ σμυραίνας, *qui curioſè inquirunt murænas freti Siculi, aut certè eorum dominos.* Paraſitorum erat obſonare, Plautus *in Milite*, ipſi obſonant quæ paraſitorum antè erat prouincia. τέχνη ὀψωνητικὴ *ars obſonatrix.* Fuit propria obſonatorum qui ſi emerent carius, dicti δυσῶναι, ὅτι τὸ πολύεμψον δυσωνοῦνται, ait Athen. *lib.*7. Apud quem Antiphanes, σὺ δ' ἀγοράσεις ἡμῖν λαβὼν τόδ' ἀργύριον, *Tu nobis emes hoc argento.* Itaque qui mullum vnum, 6. pluribúſve HS. præſtinabant, prius obſonatori pecuniam numerabant, qui ὀψωνιοπώλῃ daret. Gloſſæ tamen ὀψωνοπώλην vocat macellarium quum vulgo macellarius dicatur obſonator. Sanctus Ambroſius *lib. de Elia, & ieiunio, cap.*8. Obſonator eſt qui antequam luceat fores pulſat alienas, & tanquam bellum aliquod immineat excitat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduertis, interrogas quæ cauſa ſit perturbationis, Poſcit, inquit, Dominus meus vbi vinum melius veneat, quærit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi Phaſianus pinguior, vbi piſcis recentior. Ad obſonatorem pertinent cuppedinarij dicti à foro cuppedinis apud Terentium *in Eunucho*. Vbi cuppediæ venibant, cetarij, ταριχοπῶλαι, ſalſamentarij, qui Athenis viliſſimi, quia ſalſamenta ſeruorum cibus, coqui fartores, piſcatores, aucupes, panifices, dulciarij, lactarij, fictores, ſtructores, carptores, chironomontes, ſciſſores, quia obſonator hæc omnia proſpiciebat Domini voluntate, ἀλλαντοπῶλαι, fartores viles, piſcatores ἰχθυοπῶλαι. δημιουργὸς ſeu fictor dicitur qui πέμματα, ſeu bellaria ſtruit.

De

De Cocis.

CAPVT II.

COquus præerat ὀψαρτυτικῇ, ſeu conditurę obſoniorum. Dicitur μάγειρος. Δελφοὶ μάγειρες, καὶ καρυκοποιοὶ conditurę ciborum præpoſiti. Gloſſæ, ἐλέατρος μάγειρος, ἐλεὸς τράπεζα μαγειρικὴ, *Eleatrus, coquus, elea menſa culinaria.* Iuuenalis *Sat.* 9.

——*Archimagiros ponit.*

Sarambus & Thearion coqui Dionyſij tyranni vt Tzetzes *Chiliade* 10. Dædalus & Thymbron nobiles coqui, de quibus Athenæus *lib.* 9. *&* 14. ὀψοποιὸς ὀψαρτύτης. Iuuenal. *Sat.* 4.

Multa videmus

Quæ miſer & frugi non fecit Apicius.

Vetus Scholiaſt. Apicius auctor præcipiendarum cœnarum ſcripſit de iuſculis. Coquus ματτυάζει, ait Euſtathius, τουτέστι σκευάζει ματτύην, πᾶν πολυτελὲς ἔδεσμα, dicitur ἀπὸ τοῦ μάττειν ἢ μασσᾶσθαι, *Mattyazei*, hoc eſt *præparat omnem cibum dapſatilem, luculentum, & opiparum eſui aptum.* Mithæcus fuit inſignis coquus de quo Maximus Tyr. *Serm.* 34. παρὰ μιθαίκου ὄψον, à Mithæco obſonium, à Sarambo vinum, à Cono ἑταίρας, à Meleſio cantum, ᾠδήν. Euſtathius propriè ὄψα vult eſſe τοῦ σίτου ἡδύσματα, quia ſerò deliciæ in vſum venerunt παρὰ τὸ ὀψέ ὥστε εἰς χρῆσιν ἐλθεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ τοιαῦτα ἐπὶ τρυφῇ. ὀψάρια propriè piſces. Idem, ἐλέατρος ὁ μάγειρος παρὰ τὸ ἔλεον ὃ δηλοῖ τὴν μαγειρικὴν τράπεζαν. *Id in primis agebat coquus vt noſſet guſtum conuiuarum.* Poſidippus, καὶ τὰ στόματα γινώσκει τῶν κεκλημένων, *noris ora,*

&

& guſtum eorum qui vocati ſunt. Diphilus, τὸ τῶν ἱδομένων τὰ στόματα πεπηδέναι. *Ante noſſe palatum conuiuarum.* Martialis,

Non ſatis eſt ars ſola coquo, ſeruire palato,
Atque coquus Domini debet habere gulam.

Auſonius in Ephemeride coquum alloquitur.

An vegeto madeant condita obſonia guſtus
Fallere namque ſolent, experiendo proba.
Concute feruentes palmis voluentibus ollas
Tinge celer digitos iure calente tuos,
Vibranti lambat quos humida lingua recurſu.

Seneca *ad Heluiam*, Apitius ſcientiam popinæ profeſſus diſciplina ſua ſæculum infecit, qui ingens capitolij vectigal ſingulis comiſſationibus hauſiſſet. Liuius *lib. 39.* Antiocho victo tum coquus viliſſimum antiquis mancipium, & æſtimatione, & vſu in pretio eſſe, & quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta. Conducebantur coqui de foro apud Plautum, *in Aulularia.* In colloquio quotidiano vt inſtruatur ἄριστον, *prandium*, eunt ad κρεοπωλεῖον, emunt carnes, aut piſces decem denariis, ad λαχανοπωλεῖον emunt olera, poma, ficus, mala Perſica, pyra, tubera, λάχανα, ὀπώρας, συκάμινα, σῦκα, μῆλα περσικά, ἀπίους, πεπόνια. Athenæus *lib. 7.* nomina refert coquorum excellentium, coqui diſcebant duos annos habentes cincticulum, ἔμαθεν ἐν ἔτεσι δυοῖν ἔχων περίζωμα. Idem *lib. 14.* μαίσων, ἢ τέττιξ, coquus, κῆρυξ coquus, τὸν μὲν πολιτικὸν μάγειρον μαίσωνα, τὸν δ' ἐκτόπιον τέττιγα, Mæſon coquus vrbicus, tettix externus. Feſtus, Mæſon perſona comica aut coci, aut nautæ. Heſychius μαίσωνες οἱ κορυφαῖοι τῶν μαγείρων, ἢ οἱ τεχνῖται, *Muſones principes coquorum.* Alibi, Athenis tettiges hoſpites coquorum ſerui, τέττιγες οἱ τῶν

μαγείρων

μαγείρων ὑπηρέται ξένοι, οἱ δὲ ἐντόπιοι, μαίσωνες, indigenæ Maſones. Veteres Coci rituum ſacrificandi & πάσης θυτικῆς notitiam habuere. Olympias in epiſtola ad Alexandrum, προτρεπομένῳ γὰρ μάγειρον αὐτῷ πρίασθαι θυσιῶν ἔμπειρον, ἡ μήτηρ φησὶ, Πελίγναν τὸν μάγειρον λάβε παρὰ τῆς μητρός. οὗτος γὰρ οἶδε τὰ ἱερά σου τὰ πατρῷα, ὃν τρόπον θύεται. Nam cùm Alexander hortatus eam eſſet vt ad ſe mitteret coquum ſacrificiorum peritum, mater ait, accipe coquum Pelignam à matre tua. Ille enim ſcit quomodo ſacrificia tua patrita immolentur. Plinius *lib.* 18. Romani veteres coquos non habebant in ſeruitiis, è macello conducebant. Seneca *epiſt.* 13. Quàm celebres culinæ ſunt, quanto circo nepotum focos iuuentus premit. Dio *de Apitio*, ἰδὼν ὅτι διακοσίας καὶ πεντήκοντα αὐτῷ μυριάδες ἔτι περιεῖεν, ἑαυτὸν λιμῷ διέφθειρε, *Videns ducentas quinquaginta ſibi drachmarum myriades ſupereſſe tantum, ſeipſum fame confecit.* Iſidorus *lib.* 20. *cap.* 2. & 30. Apitius primus coquinæ apparatum inſtituit. Vide apud Athenæum *ſub finem lib.* 14. laudationem coquorum. Seneca *ep.* 15. præfectos popinæ, culinariæ artis magiſtros vocat. Venantius, de coquo,

De flammis ardente manu qui diripit eſcas,
Corde niger, fumo ſparſus, fuligine tinctus.
Et cuius facies cacabus alter adeſt.
Cui ſua ferruginum pinxerunt arma colorem.
Frixura, cucuma, ſtapha, patella, tripes.

Coqui furaces erant. Si quid grauius deliquerant in puteum, id eſt in locum ſubterraneum mittebantur. Plautus *in Aulularia*, comprehendite, vincite, verberate, in puteum condite. Niſi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquat. Idem

in

in Caſina, Vide fur vt ſentes ſub ſignis ducas, quia ſentes retinent, ac configunt aculeis veſtimenta. Vide apud Euſtathium *pag.*872. nomina vaſorum quibus coqui vſi. Delij coquis ſuis nomina indiderunt à miniſterio. Magaſides coqui quòd in ſacris epulis totos dies mazas ſubigerent, τὰς μάζας ἐν τῇ θοίναις τρίβοντες. Putem dictos Mazidas, non magazidas, ſicut Gongyli dicti qui γογγύλας μεμαγμένας γυναιξὶ τρίβοντες παρεῖχον, qui, *Gongylas ſubactas fœminis terentes præbebant*. Coqui ἀρτυσιλάοι, ἀρτυσιτράγοι qui populo cibos condirent. Coquus σιλάκων nequam, & furax, κοπίδων ἐπώνυμος, truncator & ſciſſor. Quo ſeueriùs lex ſumptuaria exerceretur, inſtitutum eſt Athenis, vt coqui omnes ſua nomina ad magiſtratus deferrent, quo haberent Gynæconomi ei curæ præfecti, quos poſſent percontari de numero conuiuarum, & cæteris quæ contra legem fierent. Menander, πυθόμενος πάντας τοὺς ἐν τοῖς νόμοις διακονοῦντας μαγείρους ἀπογεγράφθαι παρὰ τοῖς γυναικονόμοις. Apud Athenæum *lib.*12. Sybaritica lex defert priuilegia coquis, qui nouum aliquod condimentum, aut cibi genus repererint. Verba legis hæc ſunt, εἴ τις τῶν ὀψοποιῶν, ἢ μαγείρων, ἴδιον εὕροι βρῶμα, καὶ περιττὸν, τὴν ἐξουσίαν μὴ εἶναι χρήσασθαι τοῦτο ἕτερον πρὸ ἐνιαυτοῦ, ἀλλ' αὐτῷ τῷ εὑρόντι. *Si quis eorum qui condiunt cibos, aut coquorum, cibum inuenerit peculiarem ab aliis non repertum, non liceat alteri ante annum quam ipſi repertori hoc inuento vti.* Apud Hippolochum culina, vel certè caminus dicitur οὐρανὸς ὀπτανιδῶν, cœlum, ſeu conuexum eorum quæ aſſantur. Ariſtophani culina vocatur in Veſpis κάπνη caminus, vnde & inſtrumẽtum tubulatum coquorum vocatur καπνοδόχη, fumarium, caminus. Appia-

nus *lib.* 4. *Ciuilium* καπνώδεις ὑπωροφίας vocat fumaria fornicata. Hippolochi verſus accipe,

οἷς ἐπιτετράφαται μέγας οὐρανὸς ὀπτανιάων,
ἢ μὲν ἐπισπεῦσαι δείπνου χρόνον, ἠδ' ἀναμεῖναι.

Quibus commiſſum eſt magnum cœlum aſſaturarum, aut coquinarum, vt aut tempus cœnæ accelerent, aut remorentur. Artemidorus *lib.* 3. oſtendit coquum, ſeu μάγειρον interdum ſignificare lanium. μάγειρος ὁ ἐν ἀγορᾷ, ὁ τὰ κρέα κατακόπτων, καὶ πιπράσκων τῷ δήμῳ. *Coquus qui eſt in foro, qui carnes diſcindit, & vendit populo,* Lanius, macellarius. In pergulis enim proſtabant, aut in foro lanij & coqui.

De Carptoribus, & ſciſſoribus.

CAPVT III.

IOannes Saresberienſis, vel vt alij, Salisberienſis, *lib.* 1. *cap.* 4. de ſciſſoribus loquens, ad hoc carnificium eorum artem exigit, & ſuum habet opificem. Ita lego. τραπεζονόμος Iubæ in ſimilitudinibus, menſarum eſt ornator, & ſtructor. Apud Petronium qui obſonium carpit carptor vocatur. Itaque quotieſcunque dicit, carpe, eodem verbo & vocat, & imperat. Scholiaſtes Iuuenal. *Sat.* 9. Carptores infertores qui illata carpunt. Seneca *lib. de vita Beata c.* 17. Carptorem ſcindendi obſonij magiſtrum vocat. Pollux τομεῖς. Iuuenalis *Sat.* 9.

——*Archimagiri,*
Carptores.

Homerus *Odyſſ.* ο.

τῇς δ' ἐν δαιτρὸς κρέα δαίετο, καὶ νέμε μοίρας.

Boëthoi

Boëthoides dabat partes. Seneca *epiſt.*47. Alius pretioſas aues ſcindit, pectus & clunes certis ductibus, circumferens eruditam manum in fruſta excutit. Iuuenalis chironomonta vocat,

———& chironomonta volanti
Cultello.

Apuleius *Mileſ.*2. diribitores appellat. Diribitores pluſculi ſplendidè amicti. Homerus *lib.*4. *Odyſſ.* δαιτρὸν.

δαιτρὸς δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν ἀείρας
παντοίων.

Sciſſor lances tollens appoſuit carnibus omnigenis refertas. Iuuenal. *Sat.*5.

——nec minimo ſanè diſcrimine refert
Quo geſtu lepores, & quo gallina ſecetur.

Lucianus *in Chrono* διανέμοντα diuiſorem indigetat. οἰκέτην εἰσκομισθέντα κάπρον, διανέμοντα τῷ δεσπότῃ παρατιθέναι τὸ ἡμίτομον ὅλον σὺν τῇ κεφαλῇ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἐσθίειν φέρειν συγκεκλασμένα, *famulum apro illato in menſam diribentem, Domino quidem apponere dimidiatum aprum cum capite, aliis autem afferre oſſa tecta.* Plutarchus 2.*Sympoſ.* Olim in ſacrificiis δαῖτας fuiſſe ait à diuidendo dictas epulas, ὥσπερ μερίδας ἀποκληρουμένους, cùm cuique ſorte ſua pars daretur. Seneca. Iucundus eſt in luxu epularum deſcribendo, quàm diligenter exoletorum ſuorum tunicas ſuccingant, quàm ſuſpenſi ſint quomodo aper à coquo exeat, quanta celeritate glabri ſigno dato ad miniſteria diſcurrant, quanta arte ſcindantur aues in fruſta non enormia, quàm curioſè infelices pueri ſputa detergant ebriorum. Sidonius *lib.*4. *epiſt.* Bizantinos chironomontas, Apicios epulones commemorat, quia Byzantini cœnarum arti-

fices,& aſſeclæ. Morem Thracum in carnibus ſcindendis attingit Xenophon *pag.* 315. Typis Henrici Stephani, Theſſalorum Homerus in cœna qua Achilles Vlyſſem & Neſtorem excipit. Apud Martialem ſtructor pro carptore ponitur.

Et quæ non egeant ferro ſtructoris ofellæ.

Lucillius cibicidam nuncupat. Seneca ſcindendi obſonij magiſtrum. Quare eſt ars apud te miniſtrare, nec temere, & vt libet collocatur argentum, ſed peritè ſtruitur, & eſt aliquis ſcindendi obſonij magiſter. Plinius, poſtea culinarum artes inuenerunt, vt clune ſpectentur, vt diuidantur in tergora, vt à pede vno dilatata repoſitoria occupent. Petronius carpe, inquit, proceſſit ſtatim ſciſſor, & ad ſymphoniam ita geſticulatus lacerauit obſonium, vt putares Darium hydraule cantante pugnare. Lacerare obſonium eſt carpere. Lege 12. Tabular. Mulieres genas ne carpunto. Mulier faciem ne carpito in luctu. *Lib.* 9. *Iliad.* Automedon tenet carnes quæ ſecandæ ſunt, ſecat ipſe Achilles,

τῷ δ' ἔχεν αὐτομέδων, τάμνεν δ' ἄρα δῖος ἀχιλλεύς.

Sed ſecat vt verubus figantur, quod eſt coci munus. Patroclus panem accipiens in menſa diſtribuit in caniſtris, carnem diſtribuit Achilles.

πάτροκλος μὲν σῖτον ἑλὼν ἐπένειμε τραπέζῃ
καλοῖς ἐν κανέοισιν, ἀτὰρ κρέα νεῖμεν ἀχιλλεύς.

Euſtathius ad *lib. Iliad.* λ. δαιτρεύειν τὸ διαμοιρᾶσθαι. δαιτρὸς ὁ τὰ κρέα μερίζων τοῖς δαιτυμόσι· δαιτρὸν πίνειν, ἤγουν μεμερισμένως. παρὰ τὸ δαΐζειν. *Datrebein eſt diuidere partes, datrus qui diuidit partes cœnantibus. Datron bibere id quod ex æquo diuiſum eſt.* Vide *pag.* 470. *Iliad.*

De Structore, & Architriclino.

CAPVT IV.

STructor appellatur qui ſtruices patinarias in menſa locat, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, architriclinus. Pollux *lib.* 5. τραπεζοποιὸς ὁ φροντίζων τῆς ὑπηρεσίας ἁπάσης, menſæ magiſter, cui cura eſt totius miniſterij, τραπεζοκόμος, ornans & exſtruens menſam. Iuuenalis *Sat.* 5. ſtructorem vocat.

Structorem interea ne qua indignatio deſit
Saltantem videas, & chironomonta volanti
Cultello.

Idem *Sat.* 11.

Sed nec ſtructor erit cui credere debeat omnis
Pergula.

Structores enim in vulgaribus conuiuiis de pergula petebantur, apud viros principes erant è famulitio, & miniſterio domeſtico, vt videre eſt in Veter. inſcription. Eupolidi ſtructor dicitur τραπεζοποιός. Heſychio μάγειρες οἰκοδόμοι δεῖπνα, ſtructores conuiuij. Apud Athenæum τραπεζοποιὸς ὁ πλύνων σκεύη, λύχνους ἑτοιμάζων, qui vaſa lauat, lucernas apparat. Apud alios trapezopœus eſt menſarum curator, ſtructor, τῶν τραπεζῶν ἐπιμελητής. Euſtathio, ἐδέατρος ὁ βασιλικὸς προγεύστης, καὶ ὁ ἐπιστάτης τῆς ὅλης διακονίας, καὶ προεδρεύων τῆς τραπέζης παρὰ τὸ ἔδειν, *Edeatros regius prægustator, & præpoſitus vniuerſo miniſterio, & præparationi menſæ ab edendo.* οὗ ἡ ἐπιστασία καὶ ἔντιμος ἡ χρεία, quod officium honoratum, & ſplendidum. Structores à quibuſdam vocantur infertores, παραθέται, infertitia εἰσκομίσματα. Vide Suidam in

voce δεῖξις. Romæ Caſtrenſes erant in miniſterio menſæ imperatoriæ. In veteri lapide vnus ex libertis menſæ Auguſti præfectus, dicitur tricliniarcha. Item, tricliniarcha præpoſirus à ſiblis, præpoſitus à cryſtallinis. Caſtrenſis præerat pincernis, ſellariis, lampadariis, menſæ miniſtris in notitia imperij. Vitichindus, menſæ miniſtratorem vocat dapiferum. Codinus, & Zonaras præpoſitum menſæ, ὁ ἐπὶ τραπέζης. Theodoret. *lib.* 4. *Hiſtor. Eccl.* ὁ τῶν βασιλικῶν προμηθούμενον δείπνων. *Eum qui procuret cœnas Imperatoris.* Gregoras *lib.* 8. ὁ δομέστικον τῆς τραπέζης βασιλικῆς, *domeſticum, ſeu præpoſitum menſæ regiæ.*

De Prægustatore.

CAPVT V.

QVia vita regum ſubditis, non ſolùm ipſis regibus curæ eſſe debet, moris fuit vt prægustatores ab omni antiquitate eſſent, qui regios cibos, & potus explorarent. Ariſtophanes vocat eos προδόντας, *prætentatores*. Xenophon in Hierone, προγεύστας *prægustatores*. Romæ certè primus Auguſtus, deinde Tiberius prægustatores adhibuerunt. Vet. Inſcriptio *Tiberius Claudius flamma clauſus Tiberij Auguſti prægustator*. Q. Curtius *lib.* 10. Philippus & Cottas potum regis prægustare ſoliti. Tacit. *lib.* 12. *Annal.* Inferre epulas, & explorare guſtu ſolitus, *lib.* 13. Quia cibos, potúſque delectus ex miniſtris explorabat. Vetus inſtr. *Genio Cælius Herodinus prægustator D. Auguſti.* Alia, *Votum Syluano ſoluit*

ſoluit libens merito T. F. Diadumenus Lurneſianus prægustator Augusti. Sueton.in Claudio *cap.*44. *Per Halonem ſalonem prægustatorem.* Arnobius *lib.*4.Lateranus Deus focorum prægustatoris fungitur officio. Xenophon *lib.*1.*Pædia*, οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι ἐπειδὰν ἐνδίδωσι τὴν φιάλην ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι καταῤῥοφοῦσι. *Pocillatores regum poſtquam dederint phialam principi haurientes cyatho ex ea in manum dexteram effuſa ſorbent.* Festus edeatræ qui præſunt epulis regiis. Apud Eustathium *Iliad.* ρ. Qui ſine modo obſonantur. Nereidas ipſas obſonari dicuntur, τὰς ἀνυμμέτρως ὀψωνοῦντας, ὀψωνεῖν τὰς νηρηΐδας λέγουσι.

De Pocillatore, & aliis miniſtris.

CAPVT VI.

POcillatores, pincernæ, miniſtri à poculis, œnochoi dicti qui vinum conuiuis aqua miſtum præberent, qui ſub heroibus fuere. Homerus *Odyſſ.* ο.

οἰνοχόει δ' υἱὸς μενελάου κυδαλίμοιο.

Filius Menelai vina porrigebat. Ingenui enim & nobiles adoleſcentes in Græcia & in Iudæis miniſtrabant, vt Philo *lib.de vita Theoret.* Apud Eustathium in Hiſmenia, & Hyſmine, Sosthenes pater imperat filiæ ſuæ Hyſminæ virgini, vt vinum fundat, illa tuniculã ſuccinxit, nudauit manus vſque ad cubitum, ligans linteum quo vlnæ & manus prius tegebantur funiculo tenui circa collum, & aſſidens columbæ lauabat manus, ore volucris miniſterium

eius adiuuante, ὑσμίνῃ παρθένῳ τῇ θυγατρὶ συνθέντες οἰνοχοεῖν ἐβλέποντο, ἡ δὲ ἀνεζώσατο τὸν χιτῶνα, ἐγύμνωσε τὼ χεῖρε μέχρις ἀγκῶνος, τὴν περὶ ταύτας ὀθόνην μυρίνθω λεπτῇ περὶ τὸν τράχηλον ἀναδήσασα, καὶ περικαθίσασα τῇ περιστερᾷ τὰς χεῖρας ἐνέπλετο, τοῦ στόματος τοῦ πλεῖον καθυπουργοῦντος τῷ λειτουργήματι. Seneca *epiſt.* 120. Si pertinere ad te iudices quam crinitus puer poculum tibi miniſtret. Lucianus *in aſino*, καὶ παῖδες ἡμῖν παρειστήκεσαν καλοὶ οἰνοχόοι, *& pueri aſtiterunt nobis pulcri pocillatores.* Iuuenal. *Sat.* 9.

———puerum te,
Et pulcrum, & dignum cyatho.

Heſychius, οἰνοῦσα ἡ διακονοῦσα τοῖς συμποσίοις, οἰνοχόος ὁ πιγκέρνης, *œnuſa quæ miniſtrat conuiuiis, œnochous pincerna.* Idem, ταῦροι οἱ παρ' ἐφεσίοις οἰνοχόοι, *Tauri Epheſiis pincerna.* Athenæus, veteres τοὺς περὶ τὰς ὑπηρεσίας ταύτας κήρυκας ἐκάλουν, *eos, qui pincernarum miniſteria obirent cerycas ſeu præcones vocabant.* Olim κήρυκες οἱ διάκονοι οἱ τὰς ὑπηρετικὰς ἐπιτελοῦντες πράξεις, *omnes miniſtri dicti præcones.* Heben finxerunt Diis vina fundere, ἴσως διὰ τὸ ἡβητήρια καλεῖσθαι τὰ συμπόσια. Fortè quia locus vbi conuiuia agitabant diceretur Hebetyrion. Heſych. ἑστιατήρια καταλύσεις eſſe vult triclinia vbi epulabantur dicta hebeteria, quaſi puberum & ephebotum loca. Apuleius *Mileſ.* 2. Diribitores pluſculi ſplendidè amicti, puellæ ſcitulæ miniſtrantes, pueri calamiſtrati pulchrè induſiati, gemmas formatas in pocula vini offerentes. Apud Q. Calabrum puellæ quatuor erant Achilli quæ miniſtrarent.

καί ῥ' ἡ μὲν δόρποιο πέλεν ταμίη καὶ ἐδωδῆς,
ἡ δ' ἄρα δαινυμένοισι παρῳνοχέει μέθυ λαρόν,
ἄλλη δ' αὖ μετὰ δόρπον ὕδωρ ἐπέχευε χέρεσσιν,

ἡ δ' ἑτέρη ἀπὸ δαιτὸς αἰεὶ φορέεσκε τράπεζαν.

Vna erat cœna proma conda, ciborúmque, altera cœnantibus vinum dulce porrigebat, tertia poſt cœnam aquam manibus dabat, quarta cœna tranſacta menſam tollebat. Calliſthenes nondum vulgatus pincernam vocat ἐπικέρνην à κίρναμαι, *miſceo.* Manaſſes, τῷ ἐπὶ κέρνης. Georgius Logotheta in Chronico, τῷ ἐπὶ τοῦ κεράσματος. Sueton. *in Iulio cap.* 49. Cæſarem ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe. Vet. inſcript. *A Caliculis. Pincernarum magiſter, à poculis, à potione.* Homerus *Odyſſ. lib.* 9.

——μέθυ δ' ἐκ κρατῆρος ἀφύσσων
οἰνοχόος φορέῃσι, καὶ ἐγχείῃ δεπάεσσιν.

Vinum ex cratere hauriens pocillator ferat, infundátque in calyces. Xenophon *lib.* 1. *Pæd.* οἱ δὲ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι κομψῶς τε οἰνοχοοῦσι, καὶ καθαρίως ἐγχέουσι, καὶ διδόασι τοῖς τρισὶ δακτύλοις ὀχοῦντες τὴν φιάλην, καὶ προσφέρουσι ὡς ἂν ἐνδοῖεν τὸ ἔκπωμα εὐληπτότατον τῷ μέλλοντι πίνειν. *Regum pincerna vinum affundunt eleganter, & ſcitè, & tribus digitis ferentes fialam offerunt quæ facile capiatur à bibituro.* Nicetas *lib.* 1. *Andronici,* ὁ ἐπὶ τοῦ κεράσματος. *lib.* 1. *Alexij* κυλικοφόρος. Vet. inſcript. *ad pocula.* Qui potionibus præeſt. Valerius Maxim. *lib.* 6. *cap.* 5. Per filium ſuum qui potionibus Pyrrhi præerat. Homerus pincernas vocat ceryces, ſeu præcones,

——φέρε δὲ κρητῆρα φαεινὸν
κῆρυξ ἰδαῖος.

Ferebat calicem ſplendidum præco. Item, κήρυκες ἀγαυοὶ, κρητῆρι δ' οἶνον μίσγον, *præcones clari miſcebant vinum in poculo. Geneſ.* 40. ἀρχιοινοχόος τοῦ φαραὼ, *magiſter pincernarum Pharaonis.* Helleſpontij ἐπεγχύτην vocant pocillatorem. Heſychius prologum eſſe ait

qui circumponitur procedentibus ad miniſterium prandij. περίλογος ὁ περιπεποιημένος τοῖς προελθοῦσιν ἐπὶ δεῖπνον. *In virorum frugi conuiuijs miniſtri erant mundo cultu ſine mollitie, aut luxu.* Iuuenal. *Sat.*10.

Idem habitus cunctis, tonſi, rectique capilli,
Atque hodie tantum propter conuiuia pexi.

De pueris & puellis miniſtrantibus.

CAPVT VII.

PVeri ſcituli & puellæ conuiuiis miniſtrabant. De pueris Philo *de vita Theoret.* διακονοῦνται ἀνδράποδα εὐμορφότατα καὶ περικαλλέστατα τούτων οἱ μὲν παῖδες ἔτι ὄντες οἰνοχοοῦσιν, ὑδροφοροῦσι δ' βούπαιδες λελουμένοι, καὶ λελειασμένοι, τότε πρόσωπα ἐντρίβονται, καὶ ὑπογράφονται, καὶ τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας εὖ πως διαπλέκονται, σφηκούμενοι, βαθυχαῖται γάρ εἰσι. *Miniſtri ex mancipijs formoſiſſimi, quorum alij pueri vinum fundunt, ætate prouectiores ferunt aquam, laues, facie fucata & picta, capillo belle plexo, & deuincto quia ſunt capillati.* Iuuenal. *Sat.*5.

——— neſcit tot millibus emptus
Pauperibus miſcere puer.

Miſcebant vino aquam. Martialis,

Quando vocatus adeſt calda, gelidaq; miniſter.

In conuiuiis regalibus vnicuique conuiuæ aſſiſtebat puer qui vinum funderet. Plutarchus *Sympoſ.* 6. *cap.*7. ἐν τοῖς ἡγεμονικοῖς δείπνοις ἑκάστῳ παρέστηκε τῶν κατακειμένων οἰνοχόος. In Græcia moris fuit, vt & Romæ, per dies feſtos, vt ingenui adoleſcentes in conuiuiis vina funderent, εὐγενεῖς μειρακίσκους οἰνοχοεῖν, ait Athenæus *lib.*10. In Græcia item vulgo

in

in conuiuiis *κόρη κοσμηθία, ἢ παῖς ἰωνικὸς ἰδιακόνει* narrante Themiſtio *in Epitaphio.* Seneca *epiſt.* 47. Quum ad cœnandum diſcumbimus, alius (è famulis) ſputa detergit, alius reliquias temulentorum ſubditus colligit, alius pretioſas aues ſcindit, pectus, & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum in fruſta excutit, alius vini miniſter in muliebrem modum ornatus cum ætate luctatur, alius cui conuiuarum cenſura permiſſa eſt perſtat infelix, & exſpectat, quos adulatio, & intemperantia aut gulæ, aut linguæ reuocet in craſtinum. Adiice obſonatores. Apuleius *Mileſ.* 2. Puellæ ſcitulæ miniſtrantes pueri calamiſtrati. Seneca *epiſt.* 110. Hinc puerorum perſpicuos cultu atque forma greges, hinc fœminarum. Lucianus, *παῖδας δὲ αὐτῶν τοὺς ὡραίους, καὶ κόμωντας, οὓς ὑακίνθους, ἢ ἀχιλλέας, ἢ ναρκίσσους ὀνομάζουσι μεταξὺ ὀρέγοντάς σφισι τὸ ἔκπωμα, Pueros ipſorum formoſulos, comatulos, quos hyacinthos, aut Achilleas, aut Narciſſos nominant interim porrigentes pocula illis.* Ambroſius *de Abel, & Cain.* Saltatrices tonſæ, & criſpantes comam epulantium. Olim miniſtri imperatorum auro amicti. Nemo tamen miniſtrorum Alexandri Imp. auratam veſtem ne in publico quidem conuiuio habuit apud Lamprid. Miniſtri linteo erant ſuccincti. Caligula ſenatores togatos cœnanti, modò ad pluteum, modò ad pedes ſtare ſuccinctos linteo paſſus eſt, apud Sueton. *lib.4.cap.26.* Diſcurrebant ſigno dato ad miniſteria. Seneca *lib. de breuit. vit.* Quanta celeritate ſigno dato glabri ad miniſteria decurrant. *Epiſt.* 15. Tranſeo piſtorum turbam, tranſeo miniſtrorum, per quos ſigno dato ad inferendam cœnam diſcurritur. Apud Homerum puellæ

puellæ miniſtrabant. Homerus *lib.4.Odyſſ.*

σῖτον δ' αἰδοίη ταμίη παρέθηκε φέρουσα
εἴδατα πόλλ' ἐπιθεῖσα.

—— παρὰ δέ σφισι τίθει χρύσεια κύπελλα
χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόῳ ἐπέχευε φέρουσα
καλῇ, χρυσείῃ, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος.

Proma conda modeſta cibum appoſuit varia fercula ferens. Sciſſor appoſuit lances carnium variarum, &c. *Appoſuit illis varia pocula, ancilla autem manibus lauandis fudit aquam ex infundibulo, ſeu gatto aureo, ſuppoſita pelue argentea.* Notat Pollux ſeruos licèt ſint ætatis prouectioris vocari pueros. *καλοῦνται παῖδες οἱ δοῦλοι, κἂν ὦσι πρεσβύτεροι.* Petronius pueros Alexandrinos dicaces ætate illa tenera miniſterio adhibet. Pueris Alexandrinis aquam in manus niuatam fundentibus. Apuleius *de Deo Socratis*, familias calamiſtratas vocat. Horat. *Sat.8. lib.2.*

—— vt omnes
Præcincti pueri rectè, comptique miniſtrent.

Seneca *epiſt.11.* Puerorum perſpicuo cultu atque forma greges. Cicero *lib.2.de finibus*, Adſunt etiam formoſi pueri qui miniſtrent. Puerorum turbam, quia ſub pædagogo erant, pædagogium nuncupat. Seneca *lib.de beata vita.* Quare pædagogium pretioſa veſte ſuccingitur. Idem *epiſt.96.* Aderit miniſtrorũ turba linteis ſuccincta per quos ſigno dato ad inferendam cœnam haud obſtrepenter diſcurritur. Idem *lib.1.cap.1.de Tranquill.* Auro culta mancipia. Ammianus *lib.26.* Tunica auro diſtincta vt regius miniſter. Qui parum ſcitè aut ſtrenuè miniſtrabant, aquam bibere cogebantur. Lucianus *in Sacerdote, & Crono*, *καὶ διακονουμένων τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὸ ὕδωρ ἐμπεσεῖν. τοῦτο γὰρ τὸ ἐπιτίμιον τῆς*

ἀδεξίας

ἀλέξιν διακονίας. *Miniſtrorum alios in aquam incidere. Hæc enim mulcta mali miniſterij.*

De alijs conuiuij curatoribus.

CAPVT VIII.

ERant alij plærique conuiuiorum curatores. Opſonomus, de quo Athen. *lib.*6. ἔθος ἦν ὀψονόμους αἱρεῖσθαι ὑπὸ τῆς βουλῆς δύο ἢ τρεῖς. *Moris fuit Athenis vt obſoniorum diuiſores à Senatu quaſi quidam ædiles eligerentur duo aut tres.* Apud eundem *lib.*10. Oenoptæ magiſtratus fuit ea obſeruans quæ fierent in conuiuiis, an omnes conuiuæ ex æquo biberent, ἀρχὴ ἐφορῶσα τὰ ἐν τοῖς δείπνοις, ἢ κατ' ἴσον πίνουσι οἱ συνιόντες, εὐτελὴς ἀρχὴ, magiſtratus fuit humilis. τρεῖς οἰνόπται παρεῖχον τοῖς δειπνοῦσι λύχνους, καὶ θρυαλλίδας. *Tres œnoptæ præbebant lucernas & ellychnia cœnantibus*, dicuntur ὀφθαλμοί, *oculi.* Opſonomi erant ædiles qui piſcium venditioni curabant, ne cuiuſquam ingluuie excandefieret forum piſcatorium.

De Vaſis culinarijs.

CAPVT IX.

EGimus de menſæ ſtructoribus & miniſtris. Iam de vaſis quibus conuiuia præparantur videamus. Vaſa alia fuere, culinaria, eſcaria, potoria, quædam panaria. Vaſa culinaria μαγειρεῖον Polluci *lib.*5.

lib.5. ὀπτάνιον *toſtorium.* Clibanus, vel locus vbi carnes aſſantur ab ὀπτάω *aſſo*, vnde & ὀπτανὸς *aſſatus* Euſtathio. χύτραι ἀρτυμάτων καὶ ἡδυσμάτων, *ollæ conditurarum*, Homerus,

κοσμοῦντες χύτρας ἀρτύμασι παντοδαποῖσι.

Ornantes ollas conditur is omnis generis, ἡδυσμάτων ἀγγεῖα *vaſa confectionum & ſaporum*, κυψέλλη ἵνα τὰ ὄψα, κίστη ὀψοφόρος, *ciſta obſoniis recondendis, aut inferendis.* Heſychius ἐπίξηνον ξύλον ἐφ' οὗ τὰ κρέα τιθέντες ἔκοπτον, οἷον κρεόκοπτον ξύλον *lignum epixenum in quo carnes ſcindunt lanij.* Vet. Gloſſ. κρεάγρα *excipulum*, vncus carnibus extrahendis. Et Pollux *lib.6. cap.13.* χύτρας *ollas*, λοπάδας, *patinas*, μολιβδοδέτους ἐσχάρας *foculos plumbo vinctos*, ἰχθυοσπίδας, *cultros piſcatorios*, ὀβελοὺς βουπόρους *verua, verucula*, τάγηνον *ſartago*, κρεάγρα ἣν καὶ ἁρπάγην ἐκάλουν, καὶ λύκον, καὶ ἐξαυστῆρα, *fuſcina quam & harpagem vocant, & lupulum, & extractorem*, καὶ τὸ ἐξελεῖν τὸ ἐξαῦσαι, *eximere, extrahere*, τορύνην ἣν καὶ διέργην ὠνόμαζον, καὶ ἔοργην, καὶ ἰοργῆσαι τὸ τορυνῆσαι, trua quæ confutatur olla feruens & cochlear. Etymolog. τορύνη κινητήριον τῆς χύτρας, τορύνη ἐτνοδόκος, legulæ fabæ elixæ. Euſtathius ad λ. *Iliad.* κνῆστις καὶ τυρόκνηστις μαγειρικὸν σκεῦος ἦν, radula qua coqui caſeum radunt. ἡ θυεία, *mortarium.* Ariſtophanes in Nubibus ἐν θυείᾳ στρογγύλῃ γ' ἀνεμάττετο *in rotunda pila pinſebat*, κοπίδες cultri, κύβηλις *ſecuris*, κυλίχνη *catinus*, κακκάβη κάκκαβος *caccabus*, σίπυβος λοπὰς *olla.* Vetus ἐμοὶ δὲ τοὔνομα οὐ διαφέρει εἴτε κάκκαβον ὀνομάζουσί τινες, εἴτε σίπυβον. *Nihil mea intereſſe caccabus vocetur an ſittabon.* ξυήλη Doricè *raſtellum* radendo caſeo, aut μαχαίριον, *gladiolus.* Pollux *lib.6. cap.13.* ζωμήρυσις *vas deſpumatorium*, ἐπήρυσις *cochlear.* ἐτνήρυσις *legula.* λέβητες *lebetes*, χαλκεῖα *vaſa ænea*, κρίβανοι *clibani*,

clibani, *βαῦνοι furni* ἴπνοι, πυραύνοι ignifera ſunt vaſa quibus carbones ardentes ferunt, caminus, ahenum, ἐσχαρίδες *foculi*, ἰπνολεβήτιον ahenum aquæ calefaciendæ, θερμαντὴρ vas ad excalefaciendum χύτρόγαυλον, *lebes*, ἠθμὸς *colum*, vel *cribrum*, δορίδες οἷς ἔδερον gladij quibus excoriabant. Vide Pollucem *ibidem.* Plinius *lib.*33. *cap.*11. Vaſa coquinaria Romæ iam inde à Caluo oratore ex argento fuiſſe ait Vlpianus *lib.*19. *de auro & argento legato.* Catabos argenteos, miliarium argenteum & ſartaginem argenteam fuiſſe ait quæ ſunt inſtrumenti cocinatorij, non eſcarij. Apud Lampridium Heliogabalus primus autepſas argenteas habuit, & cacabos, αὐτέψας per ſe coquit carnes ſubiecto igne, πυρθέψας eſt ſartago. Arnobius *lib.*2. Craticularum meminit. Gloſſæ, matulata ἀρύταινα *hauſtra*, λεκάνη *lancta peluis*. Miliarium vas longum & anguſtum milij forma calefaciendæ aquæ vt Columel. *lib.*9. Gloſſ. trulla lignea ζωμήρυσις hauriendo iuſculo. Auſonius *in Ephemer.*

Concute feruentes palmis voluentibus ollas.

Suidæ κρέμαθρα ſublime inſtrumentum eſt in quo ponebant obſonia quæ abundabant, aut ſuperabant, μετέωρόν τι σκεύασμα ἐν ᾧ ἐτίθεσαν τὰ περισσεύοντα ὄψα, vel cophinus. Creagra tridens vncinus, 1. *Reg. cap.*1. κρεάγραν τριόδοντα καθῆκεν εἰς τὸν λέβητα, *vncum tridentem miſit in lebetem.* Vide Athenæum *lib.* 6. de vaſis aureis, & argenteis. De Zomeryſi ſeu trullæ hauriendo iuſculo, in epigrammate. Philippus.

ζωμήρυσίν τε τὴν λίπους ἀφρηλόγον.

Trullam quæ ſpumam pinguitudinis legit. τυρόκνηστις παιδική quia libenter radulam tractant pueri. σκα-

φίδες

lib.5. ὀπτανεῖον *toſtorium.* Clibanus, vel locus vbi carnes aſſantur ab ὀπτάω *aſſo*, vnde & ὀπταλέος *aſſatus* Euſtathio. χύτραι ἀρτυμάτων καὶ ἡδυσμάτων, *ollæ conditurarum*, Homerus,

κοσμοῦντες χύτρας ἀρτύμασι παντοδαποῖσι.

Ornantes ollas conditurìs omnis generis, ἡδυσμάτων ἀγγεῖα *vaſa confectionum & ſaporum*, κυψέλλη ἵνα τὰ ὄψα, κίστη ὀψοφόρος, *ciſta obſoniis recondendis, aut inferendis.* Heſychius ἐπίξηνον ξύλον ἐφ' οὗ τὰ κρέα τιθέντες ἔκοπτον, οἷον κρεόκοπον ξύλον *lignum epixenum in quo carnes ſcindunt lanij.* Vet. Gloſſ. κρεάγρα *excipulum*, vncus carnibus extrahendis. Et Pollux *lib.6. cap.*13. χύτρας *ollas*, λοπάδας, *patinas*, μολιβδοδέτους ἐσχάρας *foculos plumbo vinctos*, ἰχθυοσπίδας, *cultros piſcatorios*, ὀβελοὺς βουπόρους *verua, verucula*, τάγηνον *ſartago*, κρεάγρα ἣν καὶ ἁρπάγην ἐκάλουν, καὶ λύκον, καὶ ἐξαυστῆρα, *fuſcina quam & harpagem vocant, & lupulum, & extractorem*, καὶ τὸ ἐξελεῖν τὸ ἐξαῦσαι, *eximere, extrahere*, τορύνην ἣν καὶ ἀρύστην ὠνόμαζον, καὶ ἐτνήρυσιν, καὶ ἐτνηρύσαι τὸ τορυνῆσαι, trua quæ confutatur olla feruens & cochlear. Etymolog. τορύνη κινητήριον τῆς χύτρας, τορύνη ἐτνοδόχος, legulæ fabæ elixæ. Euſtathius ad λ. *Iliad.* κνῆστις καὶ τυρόκνηστις μαγειρικὸν σκεῦος ἦν, radula qua coqui caſeum radunt. ἡ θυεία, *mortarium.* Ariſtophanes in Nubibus ἐν θυείᾳ στρογγύλῃ γ' ἀνεμάττετο *in rotunda pila pinſebat*, κοπίδες cultri, κύβηλις *ſecuris*, χυλίχνη *catinus*, κακκάβη κάκκαβος *caccabus*, σίττυβος λοπὰς *olla.* Vetus ἐμοὶ δὲ τοὔνομα οὐ διαφέρει εἴτε κάκκαβον ὀνομάζουσί τινες, εἴτε σίττυβον. *Nihil mea intereſſe caccabus vocetur an ſittabon.* ξυήλη Doricè *raſtellum* radendo caſeo, aut μαχαίριον, *gladiolus.* Pollux *lib.6. cap.*13. ζωμήρυσις *vas deſpumatorium*, ἐτνήρυσις *cochlear.* ἐτνήρυσις *legula.* λέβητες *lebetes*, χαλκεῖα *vaſa ænea*, κρίβανοι *clibani*,

clibani, *βαῦνοι furni ἶπνοι*, *πυραῦνοι* ignifera ſunt vaſa quibus carbones ardentes ferunt, caminus, ahenum, *ἐσχαρίδες foculi*, *ἰπνολέβητον* ahenum aquæ calefaciendæ, *θερμαντὴρ* vas ad excalefaciendum *χυτρόγαυλον*, *lebes*, *ἠθμὸς colum*, vel *cribrum*, *δορίδες οἷς ἔδερον* gladij quibus excoriabant. Vide Pollucem *ibidem*. Plinius *lib.* 33. *cap.* 11. Vaſa coquinaria Romæ iam inde à Caluo oratore ex argento fuiſſe ait Vlpianus *lib.* 19. *de auro & argento legato*. Catabos argenteos, miliarium argenteum & ſartaginem argenteam fuiſſe ait quæ ſunt inſtrumenti cocinatorij, non eſcarij. Apud Lampridium Heliogabalus primus autepſas argenteas habuit, & cacabos, *αὐτέψας* per ſe coquit carnes ſubiecto igne, *πυριέψας* eſt ſartago. Arnobius *lib.* 2. Craticularum meminit. Gloſſæ, matulata *ἀρύταινα haustra*, *λεκάνη lancta pelvis*. Miliarium vas longum & anguſtum milij forma calefaciendæ aquæ vt Columel. *lib.* 9. Gloſſ. trulla lignea *ζωμήρυσις* hauriendo iuſculo. Auſonius *in Ephemer.*

Concute feruentes palmis voluentibus ollas.

Suidæ *κρέμαθρα* ſublime inſtrumentum eſt in quo ponebant obſonia quæ abundabant, aut ſuperabant, *μετέωρόν τι σκεύασμα ἐν ᾧ ἐπίθεσαν τὰ περισσεύοντα ὄψα*, vel cophinus. Creagra tridens vncinus, 1. *Reg. cap.* 1. *κρεάγραν τριόδοντα καθῆκεν εἰς τὸν λέβητα*, *vncum tridentem miſit in lebetem*. Vide Athenæum *lib.* 6. de vaſis aureis, & argenteis. De Zomeryſi ſeu trullæ hauriendo iuſculo, in epigrammate. Philippus,

ζωμήρυσίν τε τὴν λίπους ἀφριλόγον.

Trullam quæ ſpumam pinguitudinis legit. τυρόκνηστι παιδικὴ quia libenter radulam tractant pueri. *σκα-*

φίδες

φίδες *alueoli*, non pelues. Antiphanes καὶ δημιουργοὶ μέλιτος αἰτοῦσαι σκαφὰς dulciorum opifices alueos mellis petentes τὴν κρεωδόκον σκαφίδα, quia in alueolis carnes coquendas lauant. ἀσώπιον *eſt ganea*, σελεὸς *vas ligneum manubrij forma*, ὀξίδες κοπίδες *cultelli mucronati*. βάτανος, βατάνιον, πατάνιον *patina*. Eubulus, τρύβλια δὲ καὶ βατάνια καὶ κακκάβια, καὶ λοπάδια καὶ πατάνια, *trullam, patinas, caccabos, ollas*. Suidas ὀξυβάφιον *acetabulum*, πινάκιον *tabella*, κώθων *culeus*. Heſychius πέλεκυς ᾧ τὰς βοῦς καταβάλλουσι κυβηλίς. Cybelis ſecuris qua boues ſternunt & deiiciunt. Inter coquinaria vaſa fuit foculus, qui in menſam cum obſoniis inferebatur ne quid intepeſceret. Ariſtophan. Archananenſibus, δμῶες ἐξενέγκατε τὴν ἐσχάραν μοι θύραζε, καὶ τὴν ῥιπίδα, flabellum. Vbi Scholiaſtes notat ἐσχάραν, vulgo dici ἄρυλαν. Heſychius πυρφόρον σκεῦος interpretatur. Clemens Alexandr. ἐσχαρίδας ἀνθράκων, prunarum foculos vocat. Coquinariæ autem tres Apicij fuere ſtudioſi. Primus is qui vixit anno Vrbis 649. centum annis ante Tiberium cum Rutilio Rufo. Alter ſub Tiberio vixit, vt Seneca *lib. de conſolat.* ad Albinam, Dio *lib.* 57. Tertius vixit ſub Traiano, vt Athenæus *lib.* 1. Quartum addo, quem poſt ætatem Commodi vixiſſe oportet, cum cōcyclorum Commodianorum in libris ſuis de arte culinaria meminerit, vt alibi oſtendo. Cultrorum menſalium veteres non meminere, quia ſciſſores carnes ſcindebant, & carpebant. Athenæus tamen *lib.* 4. Gallos ait μαχαίρια vaginis enſium incluſiſſe quibus vterentur in menſa. κελτοὶ ἐὰν ᾖ τι δυσαπόσπαστον, μαχαιρίῳ μικρῷ παρατέμνοντες. Poſidonius μαχαίριον ὃ τοῖς κολεοῖς ἐν ἰδίᾳ θήκῃ παράκειται. Homerus,

ἀπείδης

ἀτρείδης δ' ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν
ἥ οἱ πὰρ ξίφεος μέγα κυλεὸν αἰὲν ἄωρτο
ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας.

Plutarchus tamen ſcribit in Artaxerxe Pariſatim in cœna cultro vſum cuius pars altera veneno imbuta, vt veneno mulierculam inficeret. Quod & fecit.

De Vaſis eſcarijs.

CAPVT X.

SEnatores Romæ argenteis lancibus vſi cum in publico veſcerentur. Tertullianus *in Apologet. cap.6.* Et in lances. Parum enim eſt ſi Senatorum argentaria metalla producta. Vide eundem *lib. de Pallio cap.4.* Plinium *lib.33.cap.15.* Saluianus *lib.1.* Leges ſanxerunt ne argenti in conuiuio plus pondo centum inferrent ex S. C. Caio Fannio & M. Valerio Meſſala Cos. facto. Valerius *lib.2. cap.4.* Gellius *lib.4.cap.8.* Fabius cenſor Rufinum Senatu mouit, quod X. pondo argenti factitarat. Lances Syllæ centenariæ 1. centenarij ponderis. Tertull. *ſuprà.* Quingenaria promulſis Druſillani, id eſt, lanx ad promulſidem quingentorum pondo. Vlpianus *lib. 19. de auro & arg. legato*, Non lancem promulſidis, ſed vas ſuſtinens lancem illam intelligit. Vide Vopiſcum *in Probo.* Varro, vaſa immenſa eſcaria vbi pultem, aut iurulenti quod ponebant. Parapſides, paropſides, ariſtophora. Eucherius ad Salonium, paropſis acetabulum maius, ſuffuſorium Catinus, *l. 19. ff. de auro & arg. leg.*

argenteas paropſides. Apud Athenæum *lib.* 4. ſingulæ lances ſingulis conuiuis apponuntur. *lib.* 6. μέχει τῶν μακεδονικῶν χρόνων κεραμέοις σκεύεσι οἱ δειπνοῦντες διηκονοῦντο, Cleopatra τοὔνομα οὐ δυναμένη ἀλλάξαι ῥ ἀργυρέου καὶ χρυσοῦ ἁπλῶς κέραμον; vſque ad Macedonica tempora vaſis fictilibus in conuiuiis Cleopatra cùm nomen mutare non poſſet, aureum & argenteum ceramon vocauit. Ariſtophanes tamen *in Pluto* ἀργυροῦς πίνακας dixit, lances argenteas. Plinius *lib.* 33. *cap.* 11. Priuati Romæ menſas argenteas habuere Syllæ æuo lances è centenis libris argenti, quas tum ſuper quingentas fuiſſe conſtat. Plaut. *in Amphitruone*, lances detergam omnes, omnéſque trullas hauriam. Lamprid. *in Heliogab.* Vaſa centenaria argentea ſculpta, & nonnulla ſchematibus libidinoſiſſimis inquinata. Arnobius *lib.* 2. Lanciculas. S. Chryſoſt. *de ſitu*, σὺ μὲν χρυσοῦν ἔχοντα ἔνδοθεν λίθους πίνακα. *Lancem auream incluſam gemmis pretioſis.* κρεῖον eſt vas κρεωδόχον carnibus aſſeruandis apud Athenæ. Pauſanias putat caniſtrum eſſe vel lancem in qua concidatur caro. Omnino Creon eſt coquinarium inſtrumentum ſicut & crateuta. Nam ſunt eo nomine obeli, vel lapides aut ferreum fulcrum cui incumbat veru, ait Pauſanias, aut verutum manubrium. Timon apud Athenæum *lib.* 10.

ὧν τὰ ῥυτὰ ῥίπλαοκεν, ἀπλησοίνης τ᾽ ἀρυστῆρας.

Diſiecit rhyta & hauſtra nunquam vino ſatiata. Athenæus *lib.* 11. Rhyton ait vocatum primo κέρας, & factum à Ptolemæo Philadelpho primo omnium quod ferret imaginem Arſinoes. Id ſiniſtra manu geſtant omnibus temporarijs fructibus plenum opificibus id oſtendentibus, ita vt eiuſmodi cornu

copio

copioſius & felicius ſit cornu Amaltheæ. Dicitur ἀπὸ τῆς ῥύσεως à fluxu. Nam & ruſis Athenæo eſt aurea phiala, & ῥέοντα ſunt quædam pocula. Aſtydamas, ῥέοντα ὧν τὰ μὲ δέκα ἀργυρᾶ.

ἦν δύο δὲ χρυσᾶ.

Rheonta 12. *quorum* 10. *argentea duo aurea.* Rhyton à Theophraſto tribuitur ſolis Heroibus. Dorotheus Sidonius ait, Rhyta cornibus ſimilia perforata è quibus tubuli modo liquorem anguſtius reddentibus ima parte bibebant. Vide Athenæum *lib.* 11. Sartagines dictæ τάγανα & τήγανα. *lib.* 6. Phrynicus πηδῶσι δ' ἰχθῦς ἐν μέσοισι τηγάνοις *Saltant piſces in mediis ſartaginibus.* κεραμεᾶ σκεύη fuere fictilia vaſa vſque ad Alexandri Magni ætatem. Poſtea ſucceſſere ἀργυρώματα. κέραμος ἀργυροῦς, χρυσοῦς fictile argenteum & aureum vocat Cleopatra. δεῖπνα ῥωμαϊκὰ κατεσκευασμένα κεράμῳ. *Prandia Romana*, ait Ptolemæus, *preparata fictili*, παντὶ χρησόμενα ἀργυρῷ, *à Maſſiniſſa omnibus conuiuis vtenda data argentea.* Vide Athenæum *lib.* 6. Diſcos, lances, miſſoria, repoſitoria, gabatas habuerunt. Miſſus menſæ fercula. Ennodius *epiſt.* 18. In miſſorio quod habet loricatum iuuenem. Idem de miſſorio vbi imago ipſius eſt.

Diuitibus pretium eſt Ennodi forma metallis.

Iſidorus *lib.* 20. Miſſorium à menſa dictum. Gloſſæ eiuſdem lancibus miſſoriis. Veteres Gloſſ. Diſcum miſſorium, fortè quòd miſſus & fercula exciperet. μινσώριον recentioribus Græcis eſt menſa. Antholog. *lib.* 4. μινσώριον ἐν ᾧ τὰ δώδεκα ζώδια, ἔπεστιν ἀφεδρῶν, καὶ ἔρωτα. Euſtathius orbiculum vocat. Gregorius Turon. *lib.* 7. *cap.* 5. *Franc. hiſt.* De aureo Chilperici miſſorio. Æmonius *lib.* 3. *&* 4. De duobus

miſſoriis argenteis. In repoſitorio Petronij 11, ſigna Zodiaci ſunt pro ſcutulis,& lancibus.Ennodius *epiſt.*12. De compoſtile habente ſeptem gauatas. Compoſtile dicitur à compoſitis in eo lancibus. Iſidorus *lib.*20. Gabatam quaſi cauatam. Gabata Martiali, Iſidoro, & aliis gauata Gloſſ.Paropſis gauata, Beatinus. Repoſitorium eſt cui grauior cœna, guſtatorium cui guſtatio impoſita. Anaglypticum argentum de lancibus dixit Sidonius *lib.*9. *epiſt.*10.

Geruli caput plicantes
Anaglyptico metallo
Epulas ſuperbiores
Humeris ferant onuſtis.

Idem *lib.*1. Non ibi impolitam congeriem liuentis argenti menſis cedentibus ſuſpirioſus miniſter imponit. Vaſa abaci paria ſemper erant. Cicero, iubeo promi, vtroſque binos habebam. Scyphorum paria compluria. Plinius ex actis triumphi Pompeiani,vaſa ex auro & gemmis abacorum,paria nouem. Iuuenalis, abacum vocat Lacedæmonium orbem,

Qui Lacedæmonium pityſmate lubricat orbem,

Aut certè pauimentum ſectile orbiculatum.Horat.

——— *& lapis albus*
Pocula cum cyathis duo ſuſtinet.

Proſtabant pocula in Delphicis expoſita, & ibi pitiſſabant, abacúmque, & pauimentum effuſionibus, reiectionibúſque lubricabant. πυτίζειν, πίτυσμα. Etymologia. πτύζω παρὰ τὸ πτύω, πλυτίζω προσαγωγὸν, καὶ ἀποβολῇ τοῦ τ πτύζω. Heſychio πυτισμὸς αἵματος, ſanguinis cum impetu effuſio. Delphicæ menſæ orbiculata fuere, vt tripodes Delphici. Menſæ

repo

repoſitoriis inſidebant. Erant & repoſitoria reponendis cibis. Plinius *lib.* 18. *cap.* 35. Necnon in cibis, menſíſque noſtris vaſa quibus eſculentum additur, ſudorem repoſitoriis relinquentia diras tempeſtates prænuntiant. Plutarchus *in Alexandro*, μιλύκια, καὶ κρατῆρας, καὶ πύελους, καὶ ἀλαβάστρους πάντα χρυσᾶ ἠσκημένα περιττῶς, *Crateras, lances, vrnas, pelues, alabaſtros, omnia ex auro egregiè laborata.* Lamprid. *in Heliogab.* Vaſa argentea centenaria ex centum libris argenti. Clemens *lib.* 2. *Pedag. c.* 3. κλιντῆρες ἀργυροῖ, λεκάναι, ὀξύβαφα τρυβλία, *argentea ſedilia, ollæ, acetabula, catini.* Patina fictilis apud Athenæum *lib.* 2. ξυγήλατος κόρη, à rota figulina. Antiphanes cacabum vocat θρέμμα καρύστου γηγενές, filium natum è terra Caryſtia. κύτος στερεοσώματον eſt patinæ cauum, quod totum corpus Polypi caperet. Apud Athenæum *lib.* 3. Pompeianus miliarium vas calefaciendæ aquæ Romæ, vocat ἰπνολέβητα, Gloſſæ θερμηρόν, ſubintellige ἄγγος. Lucianus *in Lexiphane* ἰπνολέβης ὑποπαφλάζων. Quæ vox damnatur à Luciano, & Athenæo. μαζόνομοι, quæuis lances rotundæ, & ligneæ, in quibus maza, quæ pauperibus pro pane fuit poni ſolita. Heſychius μαζόνομον τὸ κύκλον, ἢ τὸ ξύλινον πίνακα. Varro *de re Ruſtica*, vt alios turdos videret in Mazonomo poſitos coctos. Heſychius μαζονομεῖς ὅμοιον πινακίσκῳ. λοπὰς eſt patina, μὴ περὶ φακῆς λοπάδα αὔξῃς. ἐν τρυβλίῳ. oleæ, ἐν λοπάδι ἰχθῦς. Athenæus *lib.* 6. Philoxenus παρατεθειμένων ἐλαῶν, καὶ μετὰ μικρὸν προσενεχθείσης λοπάδος ἰχθύων πατάξαι τὸ τρυβλίον. Philoxenus cùm appoſitæ eſſent oleæ, & poſt paulo poſita eſſet patina piſcium, percutiens manu catinum carmen Homeri citauit, vbi vox ἐλαᾶν, ſignificat agitare currum, innuens oleas, ἐλαίας, exagitandas & eiicien-

das; aut flagellãdas. Plutarchus in Flaminij triumpho numerat vaſa eſcaria Perſei, item Antigonidas, Seleucidas, Thericleas Crateras: argentum potorium & eſcarium. Philo de legatione vocat περιβόσκημα δι' ἐκπωμάτων. Ita Heſychius κελέβη ποτηρίου εἶδος θερμηροῦ. Lucianus *in Lexiphane* damnat & vocem ἱππολέβητον, ὁ μέν τοι ἱππολέβης ὑπερπαφλάζων εἰς κεφαλὴν ἡμῖν ἐπέχεέ τι τοὺς ἀνθρακας. Heſychius, παροψίδες ἢ παρόψιδες τὰ μεγάλα τρυβλία, *mainſculæ lances.* Petronius lances in quarum margine nomen Trimalcionis inſcriptum. Athenæus χαμματικὰ ποτήρια. Plautus *in Rudente*, Nam hæc literata eſt, cantat cuia ſit. Gloſſ. Matellata ταμίειον. De fictilibus Tibullus *lib.2.*

At tibi læta trahant Samia conuiuia teſta,
Fictáque Cumana lubrica terra rota.

Capedines vocant, capedunculas. Euſtathius κάνεα ξύλινα σκεύη quæ in menſam ponuntur vaſa lignea. De ſalino Horat.

——— *cui paternum*
Splendet in menſa tenui ſalinum.

Statius *lib.1. Syluarum*, cœlitibus,

Ceſpes, & exiguo placuerunt farra ſalino.

Perſius,

Eſt tibi far modicum, purum & ſine labe ſalinum.

Iuuenal.

Adde & baſcaudas, & mille eſcaria.

Baſcauſa & cacabus: Vaſa quibus calices lauantur. Lances Chryſendetæ, auro incluſæ. Plinius *lib.33. cap.11.* Vaſa Furniana, Clodiana, anaglypta, inaſperata, id eſt cælata, & ſignis aſpera.

De Poculis.

CAPVT XI.

VEteres pocula ex auro & argento, chryſendeta, murrhina, cryſtallina in deliciis habuere, allaſſontes, calices vitreos. Vopiſcus *in Aureliano*, Calices tibi allaſſontes verſicolores tranſmiſi; quia vitrum vario colore inficiebatur, nec enim alia materia ſequacior, aut picturæ accommodatior. Strabo *lib.* 16. ἤκουον δ᾽ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῶν ὑαλεργῶν εἶναί τινα κατ᾽ Αἴγυπτον ὑαλῖτιν γῆν, ἧς χωρὶς οὐχ οἷόν τε τὰς πολυχρόους, καὶ πολυτελεῖς κατασκευὰς ἀποτελεσθῆναι. *Audiui Alexandriæ à vitri opificibus eſſe in Ægypto quandam terram ad vitra opportunam; ſine qua procedere non poteſt verſicolor illa, & pretioſa vitri præparatio.* Sed & Romæ multa reperiri aiunt & ad colores, & ad facilitatem præparationis, καὶ πρὸς τὰς χρόας, καὶ πρὸς τὴν ῥᾳστώνην τῆς κατασκευῆς, καθάπερ ἐπὶ τῶν κρυσταλλοφανῶν, vt in iis quæ cryſtalla eſſe videntur. Martialis,

—— Aſſe duos calices emit.

Non ſumus audacis plebeia toreumata vitri.

Plinius de vitro, aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur. Sidone quondam iis officinis nobili, calices diatreti, cælati, ſculpti;

—— quibus addere plura

Dum cupit ô quoties perdidit auctor opus.

O quantum diatreta valent, & quinque comati,

ait Martialis. Vnde diatretarij opifices. In lege Aquilia, Si calicem diatretum faciendum dediſti,

 ſi qui

ſi quidem imperitia fregit damni iniuria tenetur. Si verò non imperitia fregit, ſed rimas habebat vitioſas, poteſt eſſe excuſatus. Diatretum non fiebat torno, ſed ſculpebatur. διατρῆσαι perforare, ſculpere, cauatores gemmarum, cauitarij. Gloſſæ, καβιδάριος cabidarius. Palladius, ἦν γὰρ ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργὸς ὃν λέγουσι καβιδάριον, *erat in iuuentute ſua lapillorum & gemmarum artifex quem vocant canidarium.* Gloſſæ Baſilicôn σαρδαφάειοι *cauitarij.* Quia, vt Plinius ſcribit, omnia hæc genera ſcalpturæ pertinaciter reſiſtunt, partémque ceræ in ſigno tenent, è diuerſo ſarda ad hæc vtiliſſima. Expetuntur Sardæ à ſcalptoribus, ferróque includuntur nullam non duritiam ex facili cauantes. Noſtri hodie fragmenta adamantis ferro includunt, quibus omnia cauantur. Pocula Thericlea laudatiſſima. Philo *de vita contemplat.* ἐκπώματα θηρίκλεια τορείαις ἠκριβωμένα, *pocula Thericlea torno elaborata.* Pollux *lib.6. c.16.* οἰνοχόοι τὰ ἐκπώματα ἐκπλυνόντων, διανιπλόντων, χλυζόντων, καὶ τὰς φιάλας ἐπὶ τῶν δακτύλων ἄκρων ἐχέτωσαν προσφέροντες τοῖς συμπόταις ἀλαβῶς. *Pocillatores pocula lauent, tergant, & fialas ſummis digitis teneant porrigentes cautè conuiuis.* Quæri poteſt quæ ſint apud Philonem, *de vita contempl.* ἐκπώματα ῥυτὰ, fluentia interpretor. Tamaſius, aureus crater fuit, quem Helena in mare Coum coniecit, ne cauſa iurgiorum eſſet, apud Lycophronem. Apuleius, nec Helena craterem, nec Circe poculum. Euſtathius τὴν μὲν ἐν κύπρῳ τεμέσην ταμασὸν ἀξιοῦσιν οἱ παλαιοὶ λέγεσθαι, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ταμάσιος κρατήρ. *Temeſe Cypri olim dicta Tamaſus, vnde Tamaſius crater.* Laërtius *in Thalete* ſcribit ἡφαιστότευκτον αὐτὸν καὶ δοθῆναι πέλοπι, hunc Craterem à Vulcano factum, & da-

tum

tum Pelopi. De murrhinis vaſis quæ à Pompeio primo omnium Romam illata ſunt, vide Plinium *lib.* 37. *cap.* 32. Martialis de poculis Ægyptiis,

Tolle puer calices, tepidiq; toreumata Nili.

De Surrentinis,

Surrentina laue toreuma rota.
Non ſumus audacis plebeia toreumata vitri,
Noſtra nec ardenti gemma feritur aqua.

Baſcauda, & cacabus vaſa quibus calices lauantur. Iuuenalis,

Adde & baſcaudas, & mille eſcaria.

Martialis,

Nos bibimus vitro, tu myrrha, Pontice, quare?
Prodat perſpicuus ne duo vina calix.
Murrhina ſignauit, ſepoſuitque decem.
Candida Setini rumpant cryſtalla trientes,
Cùm potes amethyſtinos trientes,
Et nigro madeas Opimiano.
Quiſquam plumbea vina vult in auro.
Plorat Eros quoties maculoſa pocula myrrha
Inſpicit, aut pueros, nobiliúſque citrum.

Vide Iſidorum *lib.* 20. *cap.* 4. & 5. & Suetonium *lib.* 2. qui murrhinum poculum equitis commemorat, quod pretioſius fuit, quia in labro mordicus ab equite eroſum. Calliſthenes *in vita Alexandri* meminit capſæ poculis aſſeruandis aureæ, quæ decem & ſex cubitos alta erat, gradus octo habebat, ποτηριοθήκη χρυσῆ ἑξ ϗ δέκα πήχεις ἔχουσα, ϗ ἀναβαθμοὺς ὀκτώ. Cymbium à cymba nauigiolo, vel à cymba capite dictum. Cymbium prominens inſtar capitis, fundo carens, & auribus. Martianus, C[illegible]ella pocula in interiora vergentia. Amphicupellæ duos fundos habent. Phialæ lyciurgæ inau-

ratæ à Lycone opifice. Ecpetalopoteria lata, Solis poculum, Herculis poculum, Euſtathius *pag.* 907. 158. 1776. κύμβιον παρὰ τὸ κύμβης ποιεῖν, ἢ κεφαλῆς κυφὸν κύμβιον ἔκπωμα κεφαλοειδὲς πυθμένα μὴ ἔχον, μηδ' ὦτα. κύπελλα ποτήρια ἐπὶ τὰ ἔσω κύπτοντα. ἀμφικύπελλα δύο πυθμένας ἔχοντα. Seneca *lib.* 6. *de benef. cap.* 9. Cum capacibus gemmis inter ſe propinarent. Iuuenal. 6.

Cùm bibitur concha.

2.*Georgic.* Virgil.

Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat oſtro.

Athenæus *lib.* 11. ῥοδιακαὶ χυτρίδες, *ollula Rhodiaca.* Fictilià pocula cum aromatibus terra macerata & ſubacta coquuntur, κεράμεα ἐκπώματα μετὰ τῶν ἀρωμάτων συμφυραθείσης τῆς γῆς ὀπτᾶται. Ciboria exple, inquit Horatius. Strabo *lib.* 15. In Ægypto faba κύαμος, vnde ciborium. Lucillius,

Vrceus, aut longa geminus miſtarcius anſa.

Afranius, Aquam è ſino haurire, qui lauaret manus. δῖνος *ſinum.* Manilius,

Sinum fundentis aquari.

Virgil. *ſinum lactis.* Venantius *lib.* 2. *de vita S. Martini,*

Lucida perſpicuis certantia vina lapillis,
Vix diſcernendis cryſtallina pocula potis.

Vide Athen. *lib.* 11. Embla, gemma, lapis, toreuma. Forte embola, quaſi incluſa, iniecta. Venantius,

Hinc mentita bibunt patera fucante falerna,
Hic abacum picto bombycina flore decorant
Arte laborata, vel qualis penſat arachne,
Serica purpureis ſternuntur vellera velis,
Iulia blatta thoris, aurúmque.

Plinius *lib.* 33. *cap.* 1. Vaſa Furniana, Clodiana a-

g ria,

glypta, exciſa. Athenæus *lib.* 11. Poculum Neſtoris clauis aureis confixum, ἥλοισι πεπαρμένον ἔχειν τέσσαρα ὦτα, habens 4. aures, vt apud Martialem Naſiterna ſeu poculum naſorum 4. id eſt, anſarum.

Tu Beneuentani ſutoris nomen habentem
Siccabis calicem naſorum quatuor, ac iam
Quaſſatum, ac rupto poſcentem ſulphura vitro.

Herculi Tyrio crateram cum 30. pateris dicauit Alexander, ait Qu. Curtius *lib.* 4. Harpocration, κύμβιον εἶδός τι ἐκπώματος ἐπιμήκες, καὶ στενὸν, καὶ τῷ σχήματι παρομοίῳ τῷ πλοίῳ, ὃ καλεῖται κύμβη. Cymbium poculum longum, anguſtum, cymbæ ſimile. De Lagœna Symphoſius *in Ænigm.*

Mater erat tellus, genitor fuit ipſe Prometheus,
Auriculaq́ue regunt redimita ventre cauato.

Ex cado impletur hirnea. Plaut. *in Amphit.* Cadus erat vini, inde impleui hirneam. Hirnea ἀπὸ τοῦ ὄρνις, quòd auis figura ſit. Cato *cap.* 81. Indito in hirneam fictilem. Myobarbum eſt muris forma. Barbos vaſis genus. Arnob. *lib.* 7. Scyphos, brias, pateras, ſympuuiúmque depromite. *lib.* 2. Craticulas, trullas, ſecuriculas, pollubrum, ſiliquaſtrum. Gloſſæ, Loculamenta διαφράγματα, ψυκτὴρ καὶ ψυκτήριον, ποτήριον· βομβύλιος ποτηρίου γένος κατὰ μικρὸν ποτὸν στάζοντος. Columella *lib.* 9. Palladius *lib.* 1. Varro, Dolia, & apothecas tricliniares, Melicas, calenas, obbas, cumanos calices. Paulin. *lib.* 9.

Suſtentant vitreas cryſtalla capacia lymphas,
Cúmque ipſa & concha ſpecies videatur, & vnda,
Nec cohibere putes ſuſceptum clauſtra liquorem,
Pocula fundantur gemmis.

Varro *lib.* 1. *de re ruſt.* Trullum, ſcutriſcum, matellionem,

tellionem, nuſiternam. *Cap.* 10. *&* 11. Peluis, pollubrum, trullum, guttum, aquiminale, χέρνιβον. Trebellius, ſcyphos gemmatos, diſcum corymbiatum, lancem argenteam, pampinatam, patinam argenteam hederatam, vrceos duos argenteos auro incluſos. Gloſſ. gillo βαυκάλιον. Matta ψίαθος, ſcutra τήγανον, vrceolus σάμνος. Martialis,

Laomedonteæ fuerant hæc pocula menſæ.
Archetypis vetuli nihil eſt odioſius Eucti,
Ficta Saguntino cymbia malo luto.

Apuleius *Mileſ.* 2. Hic vitrum fabre ſigillatum, ibi cryſtallum impunctum, ſuccinum mirè cauatum in lapides vt bibat. Martialis *lib.* 12.

Cùm tibi Niliacus portet cryſtalla cataplus,
Accipe de circo pocula Flaminio.
Nullum ſollicitant hæc, Flacce toreumata furem.

Ouidius *lib.* 8. *Metam.*

——fabricatáque fago,
Pocula, quæ caua ſunt flauentibus illita ceris.

Virgil. *—— pocula ponam*
Fagina cælatum diuini opus Alcimedontis,
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.

Cælata vaſa dicuntur amcæſa Feſto. **Iuuenalis** *Sat.* 5. De poculis gemmeis.

——ipſe capaces
Heliadum cruſtas, & inæquales beryllos.

De aureis gemmatis,

——tibi non committitur aurum,
Vel ſi quando datur cuſtos affixus ibidem
Qui numeret gemmas.
Nam Verro, vt multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis.

Animalia

Animalia in poculis exſculpta erant. Iuuenal.

—— & ſtantem extra pocula caprum.

Ouidius,

Altius extantem ſignis cratera.

Martialis,

Stat caper in phiala Thebani vellere Phryxi
Cuſtos.

Horatius de trulla fictili Campana,

——feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla.

De vaſis vide Nonium, qui ponit cymbia, vrnarium pollubrum, ſympuuium. Varro *lib.4.de ling. Lat.* Pateræ quod pateant. Hiſce enim etiam nunc quàm magiſtri fiunt in publico conuiuio antiquitatis referendæ cauſa potio circumfertur, & in ſacrificando Deis, hoc poculo magiſtratus dat Deo vinum. Sinum vas eſt vinarium grandius. Lepeſta nunc in diebus ſacris vaſa vinaria in menſa Deorum. Idem *lib.1. de vita Pop. R.* Lepoſtæ fictiles, aut æneæ Sabinorum fanis. Apud Feſtum incitega machinula in qua conſtituebatur in conuiuio vini amphora, de qua ſubinde vina deferrentur, circulum vocat Martialis,

Orbibus in noſtris circulus eſſe poteſt.

Id eſt, in noſtris menſis rotundis poteſt eſſe incitega. Niſi per circulum malis intelligere eum quem vas vinarium in imo rotundum vino, ſenſim fluente in menſa orbiculari deſignat. Repoſitoriū vocat Plin. *lib.28.c.1.* Recedente aliquo ab epulis, ſimul verri ſolum, aut bibente conuiua menſam vel repoſitorium tolli inauſpicatiſſimum iudicatur. Interdum conuiuarum pedes peluibus vino plenis lauabantur, Athenæus *lib.4.* Phoco filio

Phocio

Phocionis victore, τοῖς εἰσιοῦσι προσεφέροντο ποδονιπτῆρες οἴνε δι' ἀρωμάτων. *Afferebantur pollubra pedibus lauandis vino plena cum aromatis.* Philippus legatis Athen. in quadam cœna bibens argentea & aurea pocula dedit, auctore Demoſthene *in orat. de legat. corrupta.* ταῦτα φιλοτησίας προπινόντων εἰσι, ait Vlpianus. In conuiuio Aſſueri fuere pocula aurea, & argentea καὶ ἀνθράκιον κυλίκιον προκείμενον ἀπὸ ταλάντων τεσσμυρίων, *e carbunculo paruus calyx, cuius pretium 30. millia talentorum*, id eſt, vt hodie putamus, 22. milliones aureorum noſtratium *in lib. Eſther.* Tzetzes apud Heſiodum Oenochoë bicus eſt, aut poculum, Crater autem eſt vt lebes qui ponebatur in epulis publicis, & feſtiuitatibus, non vt bicus, & aructer in priuato conuiuio. οἰνοχόη, βῖκος, ἢ ποτήριον· ὁ δὲ κρατὴρ ὡς λέβης ἐστὶ, καὶ ἐπίθετο πρὶν ἐν συσσιτίοις καὶ ἑορταῖς οὐχ ὡς βῖκος, καὶ ἀρυκτὴρ, ἐν ἰδικῷ ἐπιδάματι cælata & cryſtallina vaſa ventilat, Seneca *epiſt. 23.* Olim Romæ virorum principum vaſa fictilia idem *epiſt. 55.* Tuberonis ligneos lectulos, quum in publicum ſternerentur, hœdinaque pro ſtragulis pelles, & ante ipſius Iouis cellam, propoſita cóuiuis vaſa fictilia, quid aliud eſt quàm in Capitolio paupertatem conſecrare. Feſto friuola ſunt vaſa fictilia quaſſa. Iuuen. *Sat. 3.*

Iam poſcit aquam, iam friuola transfert

Vcalegon.

Sat. 5.

Et te ne teneam, Romanorum omnia regum friuola. Pollux *lib. 10. cap. 9.* ὀξυβάφια κεράμια vocat, acetabula fictilia Tertul. *in Apolog. cap. 25.* Vaſa Samia, Cicero *parad. 1.* Capedines, ac fictiles vrnas. Plin. *lib. 35. cap. 12.* Fictilia ſimpuuia. Alij ſimpula. Vet.

Scholiaſt.

Scholiaſt. Iuuen. ad *Sat.6.* Simpuuium vas ſacrificiis aptum, in quo Pontifices ſolebant lauare. Simpuuium item quia omnes Sacerdotes ſimul bibebant, inde ſimpuuiatrix illa dicitur quæ porrigit poculum iſtud. Gloſ. Iſidori, Candes vaſa fictilia. Propertius *lib.4. el.1.*

Fictilia antiquus primum ſibi fecit agreſtis
Pocula de facili compoſuitque luto.

Martial. *lib.4.*

Aretina nimis ne ſpernas vaſa monemus,
Lautus erat Tuſcus Porſena fictilibus.

Auſon. *epigr. 8.*

Fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regem,
Atque abacum Samio ſæpe oneraſſe luto.

Erant & fictilia Saguntina. Iuuenal. *Sat.5.*

Pugna Saguntina feruet commiſſa lagena.

Rurſum de Poculis.

CAPVT XII.

POcula per initia fuere fictilia, fagina, cornea, vnde Græcis κεράσματα ἀπὸ τῶν κεράτων, à cornibus. Erant cornua quæ venenum reſpuerent vel proderent, ait Ælianus. Ouid. *lib.5. Faſtor.*

Terra rubens crater, pocula fagus erat.

Tibullus *lib.1.*

Diuitis hoc vitium eſt auri, nec bella fuerunt
Faginus adſtabat cum ſcyphus ante dapes.

L.30. ff. de legatis lib.3. Pocula oleagina. Plinius *lib.16. cap.35.* Pocula hederacea quæ tranſmittant vina, remanente aqua, ſi mixta vino fuerit. Græci κισσύβιον vocant. Euripedes *in Andromeda.*

ὁ μὲ γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφον.

Alter hederaceum ſcyphum lacte plenum ferens. Fruſtra οἶνον reponunt pro ὁ μὲ. Iſidorus *lib.* 20. *cap.*5. Calices, & calathi, & ſcalæ poculorum genera lignea, quia Græci ξῦλα *lignum* vocant. Homerus κάγκανα ξῦλα, *ligna ſicca.* Paulus Diaconus *lib.*1. *Longob. cap.*27. Scalam poculi genus Latinis patera. Athenæus *lib.* 11. Olim pocula è cornu boum. Ambroſ. *lib. de Elia cap.*17. Per cornu fluentia in fauces hominum vina. Crateres à cornibus, & κεράννυμι *miſceo in cornu.* Athenæus *lib.*11. ῥυτὰ dici ait. Xenophon *lib.*6. *Expedit.* κεράτινα ποτήρια, *pocula è cornibus lib.*7. Thraces κέρατα οἴνου πρόπινον, *cornua vini prabibebant.* Pindarus ἀργύρεα κέρατα *cornua argentea*, pro poculis. Æſchylus in Perrhœbis ἀργυρήλατα κέρατα, *pocula argentea.* Sophocles *in Pandora* χρύσεον κέρας, *aureum poculum.* Apud Cteſiam Indi κατασκευάζουσι ἐκπώματα, faciunt pocula ex cornibus aſinorum ſylueſtrium. Nonnus *lib.*12. Baccho tribuit cornu incuruum ex cornu bouis,

δέπας ἀσκύλον εἶχε βοὸς κέρας.

Fuerunt & vitrea. Apuleius *Mileſ.*2. Ampli calices variæ quidem gratiæ, ſed pretioſitatis vnius, hîc vitrum fabrè ſigillatum, ibi cryſtallum impunctum, argentum alibi clarum, & aurum fulgurans, & ſuccinum mirè cauatum in lapides vt bibas. Ariſtophanes vocat ὑάλινα ἐκπώματα. Perronius apud Saresbarienſ. *lib.* 4. *Polycrat. cap.*5. refert fabrum fuiſſe qui vitrea vaſa faceret tenacitatis tantæ vt non magis quàm aurea, aut argentea frangerentur. Cùm ergo phialam huiuſmodi de vitro puriſſimo & ſolo, vt putabat, dignam Cæſare

fabri

fabricaſſet, cum munere ſuo Cæſarem adiens admiſſus eſt. Laudata eſt ſpecies muneris, commendata manus artificis, acceptata eſt deuotio donantis, faber verò vt admirationem intuentium verteret in ſtuporem, & ſibi pleniùs conciliaret gratiam Imperatoris, petitam de manu Cæſaris phialam recepit, eámque validiùs proiecit in pauimentum toto impetu, vt nec ſolidiſſima, & conſtantiſſima æris materia maneret illæſa. Cæſar autem ad hæc non magis obſtupuit, quàm expauit: at ille de terra ſuſtulit phialam, quæ quidem non erat fracta, ſed colliſa, ac ſi æris ſubſtantia vitri ſpeciem induiſſet, deinde martiolum (vox bona & Latina eſt) de ſinu proferens vitrum correxit aptiſſimè, & tanquam colliſum vas æneum crebris ictibus reparauit. Quo facto ſe cœlum Iouis tenere arbitratus eſt, eo quòd familiaritatem Cæſaris, & admirationem omnium ſe promeruiſſe credebat. Sed ſecus accidit. Quæſiuit enim Cæſar an alius ſciret hanc condituram vitrorum, quod cùm negaret eum decollari præcepit, dicens, quia ſi hoc artificium innoteſceret, aurum & argentum vileſcerent quaſi lutum. Paulo aliter de Tiberio Plinius *lib.* 36. *cap.* 26. Xiphilinus *in Tiberio* ſcribit eum qui maximam porticum Romæ ἐπεγκλινῆ in alteram partem inclinatam erexerat, vitrum id inuiolabile feciſſe, κἀν τούτῳ ποτήριόν τι ὑάλουν καταβαλόντος ἐξ ἐπιτηδὲς, καὶ θλασθὲν πως ἢ συντριβὲν ταῖς τε χερσὶ διατρίψαντος, καὶ ἄθραυστον παραχρῆμα ἀποφήναντος, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. Quum enim ſupplex eſſet apud Tiberium, & de induſtria vitreum poculum cadere humi paſſus eſſet, & colliſum contritúmque manibus tractauiſſet, & in integrum reſtituiſſet, à

Tiberio necatus eſt. Fuerunt igitur pocula è vitro, è cryſtallo. Sidonius *lib.2. epiſt.13.* Inque cryſtallis calerent vnguenta glacialibus. Cryſtallum autem aliud eſt natiuum quod in iugis Apennini ſæpe reperitur, & magni pretij eſt, ſi magnum & amplum, aliud factitium eſt minimi pretij. Plinius tamen *præfatione lib.33.* Myrrhina & cryſtallina ex eadem terra effodi ait. Seneca *lib.3. de ira cap.40.* Fregerat vnus ex ſeruis eius cryſtallinum, rapi eum Vedius iuſſit, nec vulgari periturum morte. Plinius *lib.37. cap.2.* Cryſtallum frigore concreſcere, glaciémque eſſe cenſet, vt & Ariſtoteles apud Gellium *lib.19. cap.5.* Seneca *lib.3. Natur. quæſt. cap.25.* Statius *lib.1. Sylu.2.*

Raraque longæuis niuibus cryſtalla gelari.

Negat Solinus *cap.20.* aitque pretioſiſſimum cryſtallum eſſe Scythicum. Omnino cryſtallum nix eſt frigore concreta. De murrhinis vide Plinium *lib.37. cap.2.* Senecam *epiſt.119. & 123. & lib.7. de Benefic. cap.9.* Martial. *lib.13. epigr.110.* Myrrhina picta vocat. Calenti vino conueniunt auctore Martiali *lib.14. epig.113.*

Si calidum potas ardenti myrrha falerno
Conuenit,

De Myrrhinis.

CAPVT XIII.

VAſa murrhina, μύῤῥινα, μώεινα vocat Arrianus *lib.3. Epict. cap.9.* Pauſanias *in Arcad.* μόῤῥια, μόῤῥαν, & μύῤῥαν. Statius *lib.3. Syluar.*

pocula

—— pocula magno
Prima duci, myrrháſque graues.

Martialis *lib.*4.

Nos bibimus vitro, tu myrrha.

Lucan. *lib.*4.

Non auro, myrrháque bibunt.

Martialis *lib.*14.

Si calidum potas ardenti myrrha falerno
Conuenit.

Plinius *lib.* 37. putat humorem ſub terra calore denſari qui in lapidem concretus eruatur, & in vaſa cæletur. Arrianus *in Periplo* μυῤῥίνην vel μοῤῥίνην vocat λιθίαν, *lapidem murrhinum.* Seneca *lib.*7. *de Benef.cap.*9. Murrhina pocula capaces gemmas. *ff.de auro & arg.leg.l.*19. Caſſius ait murrhina vaſa in gemmis non eſſe quæ ſint perlucidæ. Sidon. *carm.*11.

Peſtes Chryſolithi fuluus diſtinxerat ardor,
Murrhina ſardonyches.

Scaliger *exercit.* 92. in Cardanum murrhina putat eſſe Porcellanas. Malè. Plinius *lib.* 37. *cap.* 2. In Carmania reperiuntur circumagentibus ſe maculis in puluerem. Propertius fictilia eſſe vult. *lib.*4. *el.*6.

Murrheáque in Parthis pocula cocta focis.

Arrianus *in Periplo* ſcribit murrhina vaſa Dioſpoli fieri. Propertius focos vocat ignes quibus murrhina in viſceribus terræ Solis radio coquuntur, vt aliqui cenſent. Putem Propertium famam ſequutum & vulgi errorem. Porcellanæ aliæ natiuæ ſunt, aliæ in balearibus arte fiunt. Plinius *lib.* 36. *cap.*26. prodit obſidianum factum arte album, & murrhinum. Pauſanias *in Arcadicis*, Στυγὸς ὕδωρ

καὶ κρύσταλλος, καὶ μοῤῥία, καὶ ὅσα λίθων ποιέυμαια, καὶ τῶν σκευῶν τὰ κεράμεια ῥήγνυται. *Aqua Stygis fontis in Arcadia, cryſtallum, vaſa murrhina, lapidea, fictilia rumpuntur.* Potuiſſe murrhina quædam arte fieri non dubito, quum apud Theophraſtum *libro de lapidibus,* Cinnabari aliud ſit natiuum, aliud factitium, quum apud Senecam *epiſt. 91.* calculus decoquatur in ſmaragdum, neque vlla fraus lucroſior quàm in fictitiis gemmis, ait Plinius *lib. 37. cap. 12.* Apud Arrianum *in Periplo* λιθία ὑαλίνη, μοῤῥίνη lapis eſt. Dioſpolis, inquit, olim Thebæ Ægyptiæ dictæ, ὅπου ἀλαβαστρίτης, λιθίαι διαφανεῖς ὑαλαῖ μοῤῥίναι ἐργάζονται. Plinius *lib. 35. cap. 12.* Eò peruenit luxuria vt etiam fictilia pluris conſtent quam murrhina. *Lib. 37. cap. 2.* Cryſtallina & murrhina vaſa auctoritatem habent frigidi potus. Murrhino 80. ſeſtertiis empto capaci ad ſextarios tres calice. Petronius trullam murrhinam 300. H S. emptam fregit. Nero 300. H S. capedinem vnam murrhinam parauit. Plin. *lib. 33. in præf.* Pompeius in ſuo triumpho Ioui Capitol. ex ſpoliis ſex murrhina pocula dicauit. Sueton. *cap. 71.* Auguſtus nihil ſibi retinuit præter calicem murrhinum.

De alijs poculorum generibus.

CAPVT XIV.

POculis murrhinis & cryſtallinis ipſa fragilitas fecit pretium, ait Seneca *lib. 7. de Benefic. cap. 9.* Murrhina non dicuntur quòd ex concretis myrrhę arboris lachrymis fiant. *l. ſupellectili. ff. de ſupellectili legata.*

legata. Sed à murrha lapide, vt vult Arrianus. Fuerunt & pocula electrina. Trebellius *de quieto tyranno*, Electridem pateram quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem hiſtoriam continet, ſignis breuibus & minutulis Pontifici propinauit. Lamprid. *in Alexandro* Helenæ dicitur Mineruæ Lindiæ calicem ex electro conſecraſſe. Iuuenal. *Sat.5.*

——ipſe capaces
Heliadum cruſtas, & inæquales beryllos
Virro tenet phialas, tibi non committitur aurum.

Sammonaus *cap.72.*

Produnt electri rorantia pocula virus.

Succinum ſeu electrum non ex populi, & Heliadum lachrymis concreſcit, maximè odoratum illud quod ſemini balænarum adſcribitur. Seruius *lib.8. Æneid.* Tria ſunt electri genera, vnum in arboribus quod ſuccinum dicitur, aliud quod naturaliter inuenitur, tertium quod fit de tribus partibus auri, & vna argenti. Tertul. *in Hermogen. cap.25.* Electrum licèt ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen nec aurum appellabo, ſed electrum. Electrum à ſole dici volunt qui ἀλέκτωρ. Electrides inſulæ vbi fuerint neſcitur. Vulgò eas in mari Adriatico ponunt. Theophraſtus in Liguria effodi ait. Reperitur ad Oceani littus in Gallia & Scotia. Quidam concreti maris purgamentum eſſe volunt, in Germanis in inſula Abulo in Ægypto natum dicitur Sacal, in Syria ἅρπαξ, quia paleas trahit. Theophraſtus putat octauo æſtuante id ad Pyrenæos montes eiici. Multi tradunt ad mare Atlãticum eſſe lacum Cephiſida, qui ſole feruefactus è limo det. Alij in Sicyone Africæ lacu naſci

volunt. Quidam ex horto Heſperidum propter Syrtim maiorem in ſtagnum cadere volunt. Omnino gignitur in inſulis Oceani ad Septemtrionem, & à Germanis dicitur gleſſus, vnde inſula gleſſaria, quæ & Auſtraria. Naſcitur defluente medulla ex arboribus pinei generis quaſi gummi è ceraſis, denſatur in mari, & cùm intumeſcens æſtus ex inſulis rapuit, in littora expellitur ita volubile vt pendere videatur, & per vadum deferri. Conſule Plinium *lib.33. cap. 4.* Omni auro ineſt argentum, vbicunque quinta argenti portio eſt electrum vocatur. Fit & cura electrum argento addito. Tertull. *in Praxeam cap.27.* Vt electrum ex auro & argento, & incipit nec aurum eſſe dum alterum altero mutatur, & tertium quid efficitur, ita lego. Ambroſ. *in hexaëm. lib.2. cap.15.* Electrum lachryma virgulti eſt, quando folia & minutiſſimæ ſurculorum portiones, aut exigua quædam animantium genera in electro ſæpe reperiantur, quæ videtur, quum adhuc gutta eſſet mollior recepiſſe, & ſolida retinuiſſe. Argentea pocula & hodie ſunt, & iam olim fuerunt. Athenæus *lib.11.* Magnum poculum vocat argenteum puteum. Iuuen. *Sat. 1.*

Argentum vetus, & ſtantem extra pocula caprum.

Cælabantur argentea pocula quod emblematum opus vocat Iuuenalis Scholiaſtes ad *Sat.5. lib.13. ff. de condict. furt.* In conditione poculorum etiam cælaturæ æſtimatio fiet. Plinius *lib.33. cap.12.* Mirum in auro cælando inclaruiſſe neminem, argento multos, maximè tamen laudatus eſt Mentor. Fuere & aurea pocula. Cicero 4. *in Verr.* Non pauca etiam pocula ex auro, quæ vt mos eſt regibus,

&

& maximè in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. Aurum cælari ſolitum oſtendit Virgilius,

—— cælataque in auro
Fortia facta patrum.

Iſidorus *lib.* 20. *cap.* 4. Cælata vaſa argentea vel aurea ſunt, quæ ſignis eminentioribus intus extráve expreſſa. Statius *lib.* 1. *Thebaid.*

—— ſignis perfectam, auróque nitentem
Iaſides pateram, &c.
—— tenet hæc operum cælata figuras
Aureus anguicomam præſecto Gorgona collo
Ales habet.

Erant igitur pocula aureâ cælata ; chryſendeta, λιθοκόλλητα, gemmata. S. Cyprianus *lib.* 2. *ep.* 2. Gemma bibere. Apuleius *Mileſ.* 2. Gemmas formatas in pocula. Plinius *lib.* 33. Turba gemmarum potamus, & ſmaragdis teximus calices, ac temulentiæ cauſa tenere Indiam iuuat, & aurum iam acceſſio eſt. *l.* 19. *ff. de auro & arg. leg.* Gemmas incluſas auro, argentóque. Erant enim incluſores qui includerent gemmas, & excluderent, erant cauatores, cauitarij, cauitores qui cauarent gemmas & cælarent. Iuuenal. *Sat.* 10.

—— cùm pocula ſumes
Gemmata, & lato ſetinum ardebit in auro.

Martial. *lib.* 12.

Innumeri tibi flaua tegunt chryſendeta mulli.

Apud Paulum Diaconum *lib.* 1. *de geſtis Longob.* Alboinus Cunimundi patris Roſimundæ caluam argẽto in poculũ adornauit. Herodot. *lib.* 4. τῇ κεφαλῇ περιχρυσώσας χρᾶται ποτηρίῳ. Scytha capite hoſtis, id eſt, caluaria inaurata vtitur pro poculo. Vide Plin. *lib.* 7. *cap.* 2. Ammianum Marcel. *lib.* 27. Silius *lib.* 13.

At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
Oſſa, nefas, auro & menſis ea pocula ſeruant.

In abaco reponi pocula diximus. Iuuenal. *Sat.6.*

— —vrceoli ſex
Ornamentum abaci, nec non & paruulus infra
Cantharus.

Liuius *lib.*29. ab exercitu Aſiatico abacos Romam ait aduectos.

De varia poculorum forma.

CAPVT XV.

Omnia penè veterum fuere rotunda, humilia, patula: vnde & pateræ dictæ. Neſtoreum duobus fundis. Martial. *lib.8. epig.6.*

Hi duo longæuo cenſentur Neſtore fundi,
Pollice de Pylio trita columba nitet.

Homerus *Iliad.* λ. vocat δέπας περικαλλὲς χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον οὔατα δ' αὐτοῦ τέσσαρ' ἔσαν, δοιαὶ δὲ πελειάδες, &c. δύω δ' ὑπὸ πυθμένες ἦσαν, *poculum pulcrum, aureis clauis confixum, aures 4. erant, duæ circum columbæ, duo fundi.* Alia erant clemmateres dicti Gallis Cybeles vſui, parua, caua, ſine fundo & auribus. Vide Athenæum *lib.* 11. Dicuntur & tympana. Plinius *lib.*33. *cap.*11. Tympana, ſtateras, lances, & magidas vocat quæ poſtrema vaſa eſcaria. Erant pocula anſata, alia ſine anſis. Macrob. *lib.* 5. *Sat. cap.* 21. Patera planum ac patens eſt, carcheſium procerum, & circa mediam partem compreſſum, anſatum mediocriter anſis à ſummo ad infimum pertinentibus.

Cicero

Cicero 4.*in Verr.* Erat vas vinarium ex vna gemma prægrandi, trulla excauata, manubrio aureo. Plinius *lib.36. cap.26.* Calices pterotos vocat alatos, quia anſæ vtrinque protenſæ ſpeciem alarum referunt. Trulla ſeu truella Actoniad. Horat. *lib.2. Sat.3.* Deformis calix & ruſticanus trullas æneas & ligneas torcularibus adhibet. Cato *cap.10. lib. R. Ruſtica, & cap.13.* Trulla item vas exonerandæ aluo. Martial. *lib.9.*

Clinicus Herodes trullam ſubduxerat ægro,
Deprenſus dixit ſtulte quid ergo bibis.

Pro vaſe potorio poſuit Horat. *lib.2. Sat.3.*

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla.

Athenæus *lib.11.* ῥύτον vocat auream phialam. Ælianus *lib.1. Var. cap.32.* χρυσῆν φιάλην. Varro *lib.1. de vita pop. R.* Item erant vaſa vinaria aquilinæ pateræ, gutri, ſeptarij. Herculanei ſcyphi ab Hercule reperti, vti cantharus à Libero patre. Macrob. *lib.5. Saturn. cap.2.* Apud Q. Curtium *lib.10.* Alexander nondum epoto Herculis Scypho. Porphyrio ad *lib.2.* Horat. *Od.7.* Ciborium eſt poculi genus in modum foliorum colocaſiorum factum. Aryſanæ, aryſteres, aryſtichi ſunt cyathi, ab ἀρύω *haurio.* Dioſcorides ἀκόνττιον vas pice non oblitum ἀπλέαστωτον quod diffluat. εἰνήρυσις fuit trulla vinaria Athenæus *lib.4.* Liuius Andronicus de Carcheſiis.

Florem antlabant Liberi ex carcheſiis.

De vaſis vini & alijs.

CAPVT XVI.

VAſa vini varia fuere, plura Græcis quàm Latinis, certè plura nomina. Latini enim tantùm habuere calices, pocula, carcheſia, capedines, crateras, vrceos, gutturnia, & cætera talia. Græcis fuere apud Pollucem *lib.6.* λάγυνος, πιθάκνη, ἀσκὸς, κρατὴρ, προχοΐδιον, κάδος, καδίσκος, κεράμιον, *lagena, doliolum, uter, cratera, gutturnium, cadus, poculum fictile*, aut *vas fictile.* ἀμφορεὺς, ἀμφορίσκος, *amphora*, σταμνίον, *guttum, ſeria*, ἀγγεῖον οἰνοφόρον, ὑέλουν *vas vitreum*, πίθος, *dolium*, πιθάκνη, *doliolum*, ὕρχαι οἴνου, κεράμιον περσοιοικὸς τῷ βίκῳ, *vrceus fictilis ſimilis bico vrna, vel poculo.* ὕρχαι *vaſa fictilia.* Clemens *lib.2. Pædag. cap.3.* ἐκπώματα ἀργυρίου καὶ χρυσίου λιθοκόλλητα, *pocula argenti & auri lapillis diſtincta.* Thericlei calices, & Antigonides, Canthari, λαβρώνιοι (Athenæo *lib.11.* λαβρωνία poculum Perſicum latum ἀπὸ τῆς λαβρότητος ab impetu) λεπαστή, λεπαςίδες, pocula, ψυκτῆρες calices qui vno hauſtu ſiccabantur, οἰνοχόαι, πορδύτου ἐφ' ὑέλῳ κενοδοξία, *vanitas toreumatum vitreorum.* Philoſtratus *in Antipatro*, meminit Panij crateris. Apothecæ οἰνῶνες, πυθῶνες Polluci. Apud Athenæum *lib. 2.* ὄλπις trulla vinaria. Heſychio κελέβη ποτήριον εἶδος θερμηροῦ, *Celebe poculum in quo calidum bibitur.* κώθων, poculum Laconum. κώθων ςρεψαύχην flexo collo. ὄλπις οἰνοχόη, olpis trulla, vnde vas in poculum defunditur. De Plemochoë *lib.2. Athen.* πλημοχόη σκεῦος κεραμοῦν βεμβικῶδες ἑδραῖον ἡσυχῆ, Plemochoë vas fictile luſorio puerorum turbini

bini ſimile, ima ſede leniter modicéque ſtabili fundatum, Cotyliſcum vocant. Ollam, pultis vas capaciſſimum fuiſſe vult Nonius. Matellam vas aquarium interpretatur. Peluim ſinum aquarium. Fideliam vas Samium ad vſus plurimos. Plautus *Aulularia*, Mulſi congialem, plenam faciam tibi fideliam. Cupas, tinas vino capiendo. Cadi, vaſa quibus vina conduntur. Polubrum, *χέρνιβα*, trulleum. Liuius, argenteo polubro, & aureo gutto. Fabius pictor, aquam manibus, pedibúſque dato, polubrum ſiniſtra manu teneto, dextera vaſum cum aqua: ſimpuuium vas ligneum quo Dij ipſi vinitantur, ait Varro, id eſt, guſtant vinum, pitiſſant. Obba poculi genus ligneum, vel ex ſparto. Batiola aureum vas. Varro *de vita P. Rom.* Item erant vaſa vinaria, ſini, cymbia, aquilinæ, pateræ, gutti, ſextarij, ſimpuuium. Virgil.

Cymbiaque argento perfecta, atque aſpera ſignis.

Varro *lib.* 1. *Rer. R.* Sæpe vbi conditum vinum nouum orcæ in Hiſpania feruore muſti ruptæ. Naſiterna vas aquatile, catinos aquæ Varro dixit. Carcheſia pocula. Virgil. *lib.* 1. *Æneid.*

Hic duo ritè mero libans carcheſia Baccho.

Hirnea, vel cirnea vas vinarium. Miſtarius vas quo miſcemus. Trulleus quo manus perluuntur. Armillum vrceolus vinarius. Sinum, & galeola vaſa ſinuoſa. Varro *lib.* 3. *de vita pop. Rom.* Lepiſtæ etiam nunc Sabinorum fanis pauperioribus plæriſque, aut fictiles ſunt, aut æneæ. Næuius, craterris ſumere aquam ex ponte. Craterra dicitur ſitula. Alexis *ἐν ἀργυρῷ ποτηρίῳ πετάχνῳ τινί.* Petachnum argenteum poculum. Varro, dolia, atque apothecas tricliniares, calenas, obbas, & Cumanos calices.

Seſſilis

Seſſilis obba Poëtæ. Varro *ling. L. lib.4.* Præterea in poculis erant pateræ, eò quòd pateant latius. Lucianus *in Lexiphane*, βομβυλιὸς, καὶ δειρηκύπελλον, καὶ γηγενῆ πολλὰ οἷα Θηρικλῆς ὤπτα, ἀρυχάδη τε, καὶ ἄλλα εὔστομα, τὰ μὲν φωκαῆθεν, τὰ δὲ κνιδόθεν, πάντα μέν τοι ἀνεμοφόρητα, καὶ ὑμενόστρακα. κυμβία δὲ ἦν καὶ φιαλίδες, καὶ ποτήρια γραμματικά, literata & inſcripta, ὥστε μεστὸν ἦν τὸ κυλίκιον, *armarium plenum* erat. Vide Clementem *lib.2. pædag. cap.3.* Et nota Thericleos calices, fuiſſe fictiles, vt & Antigonidas. Lucianus *in Lexiphane* ποτήρια δὲ ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδος τραπέζης, ὁ κρυψιμέτωπος, καὶ τρυήλης μυστουργῆς εὐλαβῆ ἔχων τὴν χήρκον. *Pocula omnigena erant in Delphica menſa*, &c. Philo *de vita contemplat.* ait Thericleos calices torno elaboratos. Vnde putes non fictilia, ſed è metallo, aut ligno fuiſſe. Martialis tamen fictilia etiam torno accurari oſtendit, cùm ait,

Et Surrentinæ laue toreuma rotæ.

Imò & vitra ipſa quæ vocat toreumata.

De poculis Græcanicis.

CAPVT XVII.

QVemadmodum Romani à Græcis & Aſiaticis orti, ita & mores eorum, & leges, & veſtes, & ſupellex domeſtica eſt ab iiſdem petita. Romani habuere cupas, Græci κύπελλα ἀπὸ τοῦ κυφότητος, quia excauata, vel ἀπὸ τοῦ κόπτω, quia exciſa. Lycophron dixit κύφελλα. κῦφος, vas concauum exſculptum, quod dicitur *nauicula*, κύφελλον poculum, παρὰ τὸ κυφὸν, τὸ βαθὺ, profundum παρὰ τὸ κύπτω

κύπτω *inflecto*, vnde κεκυφότα κέρατα, *inflexa*. λαβρώνιον πλατὺ ἔκπωμα, τραγέλαφος, poculum forma hirci, & cerui. λοιβὶς, λοιβάδιον, σπονδεῖον, patera qua diis libatur. μέλη fœminino genere, & ᾠδὸς pocula, quæ antequam ſiccarent, canebant. μετανιπτρὶς poculum poſtquam lauerant. μαστὸς, poculum tumens mamillæ more Heſychio. μαθαλλίδας, ματαλίδας μάνης, pocula. νεστορὶς, poculum quatuor auribus, aut anſis à Neſtore Homerico. σκύφος ἔχον τὰ ὦτα, Scyphus auritus, anſatus. Omnia olim pocula rotunda erant, vt formam ſolis exprimerent. Athenæus, οἱ παλαιοὶ λαμβάνοντες ἔκ τε τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦ τῆς σελήνης σχήματος ἐναργεῖς φαντασίας, καὶ τὰ περὶ τὴν ἀνθρώπινον τροφὴν ἀφομοιοῦν τούτοις δίκαιον ἐνόμιζον, *veteres Solis & Lunæ formam ac figuram admirati, par eſſe putarunt, ut ea quæ ad hominum victum cultúmque facerent, illorum clariſſimæ ſpeciei quantum fieri poſſet aſſimilarent.* Heſychius πελίκα εἶδος ποτηρίου ξυλίνου διὰ τὸ πεπελεκῆσθαι, vel πελίχα, vel πελύκα, poculum ligneum aſcia, & ſecuri expolitum. Pollux *lib.* 10. *cap.* 19. πελίχας, ἢ κύλικας, ἢ προχοὰς. Ion, ἐκ ζαθέων πιθακνῶν ἀφύσσοντες ὄλπαις οἶνον, *ex pulcris ſerijs, aut doliolis haurientes guttis vinum.* ὄλπη Cypriis ampulla, Theſſalis guttum. Athenæus *lib.* 12. τὴν δὲ ὄλπην κλείταρχος κορινθίους μέν φησι, καὶ βυζαντίους, καὶ κυπρίους λήκυθον ἀποδιδόναι, θεσσαλοὺς δὲ τὴν πρόχοον. πέταχνον ποτήριον ἐκπέταλον, dicitur, & πέδαχνα, vnde πεδαχνᾶσθαι, τρυφᾶν, eſt deliciari. πέλλη, πελλὶς mulctra. Hipponax, ἐκ δὲ τῆς πέλλης ἔπινον ἄλλοτ' αὐτὸς, ἄλλοτ' ἀρυταίνη προὔπινεν. Item, ἐκ πελλίδος πίνοντες, οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς κύλιξ. Pruſias poculum erectum, προυσίας ποτήριον ἔξορθον. ῥέοντα ποτήρια dicuntur ῥυτά. Aſtydamas ῥέοντα ἀργυρᾶ vocat. ῥυτὶς φιάλη χρυσῆ. ῥοδιὰς καὶ

ῥοδιακὸν

ῥοδιακὸν ἔκπωμα. βυτὸν Ægyptiis eſt βῆσα, vel βῆσσα, vel βῆσας, ποτήριον πλατύτερον ἐκ τῶν κάτω μεῖζον, ἐστενωμένον ἄνωθεν. Rhyton, ſeu beſſa poculum latius ab imo, anguſtum ſurſum. σκάλλιον, σκάλλον poculi genus, σκάλλειν, σκάπτειν, *fodere.* σκαφὶς, σκαφίον, σκύφος. Steſichorus σκύφειον· λαβὼν δέπας. ἢ λάγυνος τὸ λαγύνιον, lagœna. ὑστακὸν, vel vt Heſychius legit, ὑστακκὸς poculi genus. βαλανωτὴ φιάλη ἧς τῷ πυθμένι χρυσοῖ ἐπέκειντο ἀστράγαλοι, glandulata phiala, cuius fundo tali aurei ſubiecti, quaſi quædam glandes. καρυωταὶ φιάλαι χρυσαῖ, nucamenti inſtar. Æolibus Aracis eſt fiala. ἄπυρωτος phiala Homero ψυχρήλατος, quæ malleo ducta in aquam frigidam merſa eſt; vel quæ omnino ignem experta non eſt. Phtois latæ phialæ vmbilicatæ, φθοῖς πλατεῖαι φιάλαι ὀμφαλωτοί. Philotheſia poculum ad amicitiam iungendam, aut ſignificandam, φιλοτησία. Chonni poculum æreum tornatum ſimile Thericleo, χόννοι ποτήριον χάλκεον ὅμοιον Θηρικλείῳ. Chalcidica, pocula, à loco dicta. χυτρὶς & χυτρίδιον βαθὺ, poculum chytris. ψυγεὺς, ψυκτὴρ, ψυκτηρίας, ψυκτήριον ψυκτηρίδιον, poculum, aut peluis vino refrigerando. In epiſt. Alexandri Magni in fragmentis Athenæi, βατιακαὶ ἀργυραῖ τρεῖς κατάχρυσοι, κόνδυα ἀργυρᾶ πολλά, τούτων ἐπίχρυσα λγ. τισγίτης ἀργυροῦς εἷς, *Tiſigetes ſcyphus Perſicus argenteus*, μύστροι ἀργυροῖ κατάχρυσοι. λβ. *Calices argentei inaurati*, alij myſtrum genus menſuræ eſſe volunt. λαγυνοθήκη ἀργυρᾶ μία, οἰνοφόρον ἀργυροῦν βαρβαρικὸν ποικίλον ἕν, ποτήρια μικρὰ ῥυτὰ, καὶ βατία, καὶ λυκουργεῖς ἐπίχρυσοι, καὶ θυμιατήρια, καὶ τρυβλία. Baucolis, aut τετράκυκλος Alexandriæ poculum 4. circulis argenteis, aut aureis circumdatum. βομβυλιὸς Thericleum Rhodiacum ex quo minuta

minutatim ſtillant, ἐκ βομβυλίου κατὰ μικρὸν στάζοντες. Bromiades pocula maioribus ſcyphis ſimilia. Grammaticum, ſeu literatum poculum γράμματα ἔχον ἐγγεγραμμένα ἔκπωμα. Amaltheæ cornu & ἐνιαυτὸς, annus, ſunt pocula. γυάλης connexum poculum, γυάλαι κρατήρων, conuexa poculorum & caua. δακτυλωτὸν ἔκπωμα τὸ ἀμφωτον ποτήριον εἰς ὃ οἷόν τε τοὺς δακτύλους διείρειν ἑκατέρωθεν, digitatum poculum in quod inſerere vtrinque digitos poſſis, vt Athenæus *lib.* 11. Ion, ἔκπωμα ἄχραντον πυρί, *igne non contactum.* Homerus ἀμφίθετον φιάλην ἀπύρωτον, æneum vas patens lebeti ſimile ſuſcipiendæ aquæ frigidæ. Pollux *lib.6. cap.*16. ὑδροποτίδες, dicuntur ῥόδια, ῥυτὰ, δῖνοι. κύμβη, κυμβίον, ἀκάτιον, σκαφὶς, κάνθαρος. ἠθάνιον propriè colum ſignificat, eſt vas menſæ. Thericles fuit Corinthius κεραμεύς. Thericlea olim fictilia, κάδος, ὁλκεῖα, κρωσσία, κρωσσίαναι, καδίσκοι, ποτήρια. κάνθαρος πλοίου ὄνομα, ποτήριον. γύλιον pera qua poculum, allia, cæpe feruntur à milite. Apud Pollucem, ἄσκυλη, λεπαστὴ, ἡμίτομα, χαλκόστομα, ἀντιγονίδες, σελευκίδες, ῥοδιακά. Homero χρύσεον ἄμφωτον. τὸ ἢ μόνωτον κοτυλίσκος ὀνομάζετο. κόνδυ καππαδοκικὸν, Beſiacum Perſicum. Cothonis vtraque latera, quemadmodum & ollæ, ambones vocantur. φιάλαι λυκουργεῖς δικέραι, ῥυτὸν δίκρουνον, *phiala lycurgica bicornes, rhytum bifidum.* Hedera cyſſibium ambit κίσσος, vnde & nomen. ἄλεισον ἐκ τοῦ ἄλις πιεῖν. ἄμυστις poculi genus. Aſaminthus Homero poculum. Cratinus ἐξ ἀσαμίνθου κύλικος λείβων χρυσῆς, ἀργυρὶς, *fiala aurea argentea.* μεσόμφαλοι phialæ medio vmbilicatæ, balaniomphali, chryſomphali. Bombylius anguſtus, βομβῶν ἐν τῇ πόσει, ſtrepitum edit cum bibitur. Cotylus Bacchicum poculum. Pollux ψυκτῆρα

dinum

dinum eſſe vult, in quo eſſet ἄκρατος, merum, ψυκτὴρ ideo dicitur ἀκρατοφόρος, caret fundo, ſed habet aſtragalos, & talos. Ariſtophani γαστήριον poculum. Nicon in citharœdo, μάνην δ' λαβὲ κεραμεῦν ἁδρὸν χωροῦντα κοτύλας πέντε. Manem poculum fictile cape plenum quinque cotylarum capacem. Olcæum eſt in quo pocula abluunt. Herodotus ſcribit Æginetas bibere ex ollis patriis, ἐκ χυτρείων ἐπιχωρίων. Pollux *de Metaniptride*, ἦν δ' καὶ ὑγιείας ἱερὰ ὥσπερ καὶ διὸς σωτῆρος κρατὴρ ἱερὸς ἦν. Erat autem & poculum quod ſumebatur ſublatis menſis poſt lotionem manuum, ſacrum ſanitati, vt & Iouis ſeruatoris poculum, Ioui ſacrum erat. Ita interpretor, & nihil mouendum eſſe puto. καρχήσιον ποτήριόν ἐστιν ἐπιμηκὲς συνηγμένον εἰς μέσον ἐπιεικῶς ὦτα ἔχον μέχρι τῆς πυθμένος καθήκοντα, ait Athenæus, *Carcheſion poculum eſt oblongum, adductum moderatè in medium, aures, ſeu anſas habens quæ ad fundum vſque perueniunt.* Macrobius, poculum eſt procerum, & circa mediam partem compreſſum, mediocriter anſatum, anſis à ſummo ad infimum pertinentibus. Heſychius, κάλπις εἶδος ποτηρίου, καλπίον, κέρας, poculum. Theodoridas Syracuſanus, ἐξ ἀργυρέων κεράτων πίνοντες ποτήριον σκελές, quod binis pedibus quaſi cruribus inſiſtit, aut intortum, & varum. κέρνος fictile vas multos cotyliſcos continens, quos feſto quodam die fructibus omne genus implebant, & cernophori ad ſacra ferebant. Sic vannus quæ πομπεύουσα ſolita παραφορὰν continebat. κισσύβιον deſcribit Serenus Sammonicus.

Mollibus ex hedera tornantur pocula lignis.

Pollux, quia hederæ ramis veſtirentur. Ciboria pocula ex Ægyptiæ fabæ ciboriis. Heſychius

κιβώριον

κιϐώσειον αἰγύπτιον ὄνομα ἐπὶ ποτηείου· κώνιος poculum faſtigiatum. Dixias poculum à Dixo auctore. κόνδυλος, κοτύλη τὰ μόνωτα ποτήρια, κοτυλίσκος· ἡμίνα ἥμισυ τοῦ ἴνος. Æſchylus poſuit κύμϐαλα ἀντὶ κοτύλης. κότταϐις κοτάϐια pocula. κρατήριον τὸ νῦν χαλκήλατον κρύνειον ἔκπωμα· χύτρος ἀργυροῦς· κύαθος κοτυλῶδες ἀγγεῖον. Argis calices erant faſtigiati in ſummo, & circa labra; cùm ferè omnia pocula plus ab ea parte pateant, φοξοὶ ἦσαν τὸ χεῖλος, αὕτη δὲ φοξύχειλος, ἡ εἰς ὀξὺ ἀνηγμένη, οἷαί εἰσιν οἱ ἄμϐικες καλούμενοι, vulgo alambici, ἄμϐικες· κυλιχνίδες, κυλίσκαι, κυλίχναι, caliculi, minuti calices. Cornelius Celſus, Caliculis vtuntur pro cucurbitulis, ſi copia earum non eſt. Moris fuit in diuitum conuiuiis vt cum cratera poculorum ingens theca, ſeu κυλικεῖον apponeretur in menſa quadam propria, & ad eum vſum parata. Lucian. *in Lexiph.* ποτήρια δ' ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδος τραπέζης, κύμϐια δὲ καὶ φιαλίδες· καὶ ποτήρια γραμματικὰ, ὥστε μεστὸν ἦν τὸ κυλικεῖον. Heroës apud Athenæum *lib.* 11. vſi poculis capaciſſimis quæ ῥυτὰ dicta, magnum poculum vocant φρέαρ ἀργυροῦν, *puteum argenteum.* Steſichorus ait Solem poculo traiicere oceanum, quo Hercules traiecit ad boues Geryonis. Erant ἐκπώματα λυδακόλλητα, τορευτά· ἀϐαίλη poculum fuit περὶ τὴν τῶν κοττάϐων παιδιὰν, ἡ ὠνομάσθη, ἀπὸ τῆς χειρὸς σχηματισμοῦ ὃν ποιούμενοι εὐρύθμως ἐῤῥίπτουν εἰς τὸ κοτταϐεῖον· αἰακὶς poculum ab Æaco. ἄωτον Cypriis ἔκπωμα οὓς οὐκ ἔχον· ἄεσκλον phiala, ἄμφωτις ξύλινον ποτήριον, quo vſos agreſtes Philetas ſcribit pro mulctra, vnde & bibebant. ἀμύστιδες pocula ἀφ' ὧν ἔστι πιεῖν ἀμυστί· ἄμυστις πόσις ἣν ἔστιν ἀπνευστὶ πίνειν μὴ μύσαντα. ἀρύϐαλλος ποτήριον κάτωθεν εὐρύτερον, ἄνω δὲ συνηγμένον.

 βατιάκιον,

βατιάκιον, λαβρώνιος, τρίτις nomina poculorum. Batiace Perſica phiala. Scaphia Plauto vaſa potoria. Athenæus *lib.4.* ἐπὶ τε τοῦ τρίποδι χαλκοῦς ἐπέκειτο, καὶ κάδος, καὶ σκαφίον ἀργυροῦν δύο κοτύλας χωροῦν. Plutarchus *in Tripode* ait fuiſſe phialas argenteas duas δικοτύλους. χρυσώματα vaſa potoria apud Athenæum *lib.5.* κυλικεῖον, & κυλίκιον theca poculorum. ἐγγυθήκη dicitur incitega, repoſitorium, εἶδος χωρητικὸν σκευῶν. Gloſſæ, engetheca (non enceteria) machina lignea, qua amphora ſuſtinetur. *ff. de legatis 3. l.100.* engethecæ dicuntur βάσεις, his verbis, cui Corinthia vaſa legata eſſent, & βάσεις quoque eorum vaſorum collocandorum cauſa paratæ. Græci ἀργυροῦν vel χρυσοῦν κόσμον, *aurea vaſa & argentea* vocant, potius quàm ἀργύρωμα, & χρύσωμα. Galenus de Hippocr. ſcitis. τὰ παιδία τῇ παρθένῳ τοῦ χειλέων ἐκ τε τῶν τιτθῶν ἕλκει τὸ γάλα, κἀκ τῶν βομβυλιῶν τὸ προσχόμενον εἰς αὐτοῖς ὑγρόν. Bombylium dicitur, & baucalium anguſto collo & prælongo ad ſugendum. κύαθος eſt trulla qua vinum de cratera hauriebant, ſed accipitur pro vno hauſtu. χοῦς ἀγγεῖον συμποτικόν, Atticis dicitur χοῦς, ait Euſtathius, Congius. lege Athenæum, *lib.11.* Pollucem, Euſtathium. χάνδη, κύλιξ μέγας. Heſychius χανδὸν πολύ. Adhuc egi de vaſis & poculis, liceat mihi de panificio, & panibus & placentis pauca ſubiicere.

De Panibus & Placentis.

CAPVT XVIII.

Athenis puer ſpinis coronatus, panes in caniſtello ferens per vicos canere ſolitus, ἐρυσί-

κακὸν, εὗρεν ἄμεινον, *fugi malum, inueni, quod melius erat*, vt ſignificaret bene actum eſſe cum hominibus, qui triticeo pane reperto glandes, & poma ſyluestria reliquerant. Nulla gens hodie eſt, quæ aliquod genus panis ex frugibus, milio, radicibus non ſibi ſubigat, coquat, & ad victum paret. Romani certè farre, tritico, hordeo vſi, vt panes facerent. Panes in quadras ſecabant, quadras in bucceas, vnde buccellatus panis, nauticus, qui ξηρὸς ἄρτος dicitur. Vet. Gloſſæ βυκίζειν de ientaculo; βυκισμὸς ἀκράτισμα ientaculum, γεῦμα. Apuleius *Mileſ.* 1. offulam grandiorem in conuiuas contruncare geſtio. offulam pro genere quodam panis poſuit. Pro eodem fuere polentæ caſeatæ. Quadram Heſychius vocat βλήθραν, ἄρτον ἐντετυγμένον, placentas μάζας. Pollux *lib.* 6. *c.* 11. ἱεραὶ ἀμφιφῶντες, ὀβελίαι, panes quos obelia fori ferunt in Dionyſij ſacris. εἰρημένος. δ' ὀβέλων· πέμμα κέρατα ἔχει πεπηγμένα, πλάνον. Statius *lib.* 1. *Syluar.*

Molles Caioli, lucunculique,
Et maſſis Amerina non peruſtis,
Et muſtaceus; & latente palma
Pragnantes cariotides cadebant.

Plato *lib.* 2. *de legib.* ἐκ τῶν κριθῶν ἄλφιτα σκευαζόμενοι, ἐκ δὲ τῶν πυρῶν ἄλευρα, τὰ μὲν πέψαντες, τὰ δὲ μάξαντες μάζας γενναίας ποιοῦσι; *ex hordeo alphita parantes, ex tritico ſimilaginem, alia coquentes, alia pinſentes, mazas generoſas faciunt.* Vide apud Suidam ἀναστάτους, πλακοῦντας, χαρισίους, ἀρεστῆρα, πόπανον. lucunculus, τηγανίτης, ſubitillus, ἔνθυτος. Feſtus, paſtillum libi genus. Strues ſuperiecta panicula in tranſuerſum continetur. Varro, libum teſtuatinum in teſta coctum. Circuli, mixta farina caſeo & aqua. Lixulæ, ſemi-

lixulæ globuli in oleo coćti. Traćta fićta farinacea ſolo impoſita, ſeſamo ſparſa, quorum pars ima dicitur ſolum. Traćta ſinges, & depſes. Strues cum traćta porrećta in ſolo ſternuntur. Scriblita, quòd ſit ſcripta ſignis. Lagana, in panificio traćtæ, paſtilli in longum porrećti, & produćti, offæ, paſtilli in rotundum glomerati. Clibanus eſt teſtum, aut furnum. Baltheum, quo cingitur traćta. Sphærita, placenta globos habẽs, qui in ſolo placentæ componuntur. Sauillum libum à ſuauitate. Muſtaceus, quia muſto ſubigitur farina ſubditis lauri foliis. Cruſtulum à cruſta pultis. Placenta quòd edebant cum pulte murtatum, quia murta loco piperis. Fundulum libi genus. Feſtus, punicum libi genus cæteris ſuauius. Subucula libi genus ex alica, oleo, & melle. Apuleius *lib.*10. lacertali opera dulciaria. Firmicus *lib.*8. piſtores dulciarios conditores. Lachmas λάχμας panis genus apud Syros. Athenæus *lib.*3. *cap.*28. Tertullian. *lib.*3. *in Marcion.* placentas & Samias. Athenæus *lib.*14. placentas Samias in deliciis fuiſſe ait, à Samio opifice. Vide Varr. *lib.*4. *de lingua Latina.* & Catonem *cap* 76. *de re ruſtic.* Apud Feſtum Sucamanalia, tauri verbenæ, fićta farinacea ſunt. Libum, μύστρον. Euripid. in Helena ἔμπυρα ὀρθοστάται placentæ Diis ſacræ. Feſtus, glomus in ſacris cruſtulum oleo coćtum cybij figura. Vide Euſtathium *pag.*1165. 1753. 1445. 1635. Suidam in verbo ἅμαξις, πυραμοῦς, φθοῖς Harpocrationem in verbo πέλανοι. Didymus πέλανος τὸ ἐκ γάλακτος πέμμα, ὃ καὶ ἀπὸ τῶν πεπλαθυνθαι. Polybius, ποπανὰ ὀμφαλωτὰ ἐπὶ τὰς θυσίας ἐπιτηδέμενα. Ælianus *lib.*3. *variæ*, πλακοῦς τὸ πέμμα ἐκ μέλιτος, καὶ πύρου, καὶ ἄλλων τινῶν κατεσκευασμένον. Heſychius χαλαξιὰς πόλτος

ἐπι

ὄζη κειθινὸς ἐν γάλακτι, Cato *cap.*74. *de re ruſtic.* Panem depſiticum ſic facito. Farinam in mortarium indito, aquæ paulatim addito, ſubigitóque pulcrè, vbi bene ſubegeris, defingito, coquitóque ſub teſta. Iuuenal. *Sat.*14.

Mucida cærulei panis conſumere fruſta.

Martialis *lib.*13. *ep.*48.

Picentina Ceres niueo ſic nectare creſcit,
Vt leuis accepta ſpongia turget aqua.

Vopiſcus *in Aureliano* coronas fecit de panibus, qui nunc *Siliginei* dicuntur. Panarium vbi panis aſſeruatur. Varro pandam Deam eſſe Cererem ſcribit, in cuius aſylum qui confugerent panis eis daretur. Iuuenalis *Sat.*1. de quadra panis,

Vt bona ſumma putes aliena viuere quadra.
Et ſordes farris mordere canini.
Solida iam mucida fruſta farina.

Lib.6. Anthol. καὶ τρύφος ἄρτου αὖον ἐπιχρημάδας. Plautus *in Caſina*, panem rubidum vocat ſecundum, lapidoſum, ingratum, non triticeum, atque ibi torreto me pro pane rubido. Horat.

Et mihi diuiduo findetur munere quadra.

Heſiod.

ἄρτον δειπνήσας τετράτρυφον, ὀκτάβλωμον.

Lib.6. Faſtorum. Ouidius,

Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Suppoſitum cineri panem focus ipſe parabat,
Strat áque erat tepido tegula quaſſa ſolo.
Ecce coronatis dependet panis aſellis.

Homerus in Batrachomyomachia,

ἄρτος τρισκοπάνιστος ἀπ' εὐκύκλου κανέοιο,
οὐδὲ πλακοῦς τανύπεπλος.

Caſſiodorus *lib.6. var.* Pan primus conſperſas fru-

ges coxiſſe perhibetur. Horatius à ſeruis panes reticulo portari ait, *Satyr.*1. *lib.*1.

— vt ſi

Reticulum panis venales inter onuſto

Forte vehas humero.

Encruphias ſeu latitans panis ampullis ſeu bullis turgidus. Lucianus *in Necricis*, ὥσπερ ἐγκρυφίας ἄρτος φλυκταίναις ἐξῳδηκώς. Euſtathius,

ἀλειφατίτης ἄρτος πιμελῇ συμπεφυρμένος.

Theocritus *in Hercule,*

— ἄρτος

Δωρικὸς ἀσφαλέως, καὶ φυτοσκάφον ἄνδρα κορέσαι.

Pulmentarium fit ruſticis ex olea caduca, vel ex halece, & aceto, vt Cato *cap.*58. *de re ruſt.* μυκτηρὶς paupercula pulmentaria vt Lucillius. Iuuenalis *Satyr.* 14. Pultifagos per initia Romanos fuiſſe oſtendit.

A ſcrobe vel ſulco redeuntibus altera cœna

Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ.

Satyr. 16.

Saxum, quod mea cum vetulo coluit puls annua libo.

Terminum intelligit. Perſius *Satyr.*6.

Fœniſeca craſſo vitiarunt vnguine pultes.

Carthaginenſes item pultifagi. Plautus *in Pœnolo,* Carchedonius pultifagonides. Suetonius *lib.*2. Secundarium panem appetebat Auguſtus. Varro *lib.*4. *de ling. Lat.* Puls, quòd ita ſonet cum aqua feruenti inſipitur. Aliud eſt pulmentum cum inſecta carne aut piſce. Horatius *Sat.* 2. *lib.* 2. Trilibrem mulum in ſingula quem minuas pulmenta neceſſe eſt. Perſius *Sat.*3.

Vncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

Pollux *lib.*6. πυρίτας, δίπυρος ἄρτους οἱ τρυφῶντες.

Ariſto

Ariſtophan. *in Equitibus.* Placentas ἐπίπαστα vocat, quia ἔθος ἦν ἐπιπάσσειν πλακοῦσί τινα ἡδυσμάτια ἁλμυρά. Pollux *lib.* 1. κριβανίτας ἄρτος, κιγκλίας, ὀβελίας, ὀβελίτης, πυριάτης, πυριέφθος. Tzetzes *Chiliade* 7. *cap.* 145. ὀβελίαν ἄρτον τὸν ῥυπαρὸν, καὶ εὐτελῆ τάχα καὶ πιτυρίαν furfuraceum panem, oſtrearium, clibanicum. vide Plinium *lib.* 18. *cap.* 11. Orus *in Hieroglyph.* τῶν ἀρτοκόπων κρίσις ἐν τοῖς μυσὶ γίνεται. πολλῶν γὰρ, καὶ διαφόρων ἄρτων κειμένων ὁ μῦς τὸν καθαρώτατον αὐτῶν ἐκλεξάμενος ἐσθίει. *Lege* 12. *tabularum*, Ni ſuo viuit, qui im vinctum habet, libram farris in diem dato, id eſt, pultis. Plinius *cap.* 8. *lib.* 18. Pulte, non pane vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum eſt. Valer. Maximus *lib.* 2. *cap.* 5. Liuius *lib.* 3. *& 6.* Puls cibus militis coctus. Plautus *in Patruo*, Pultifagi barbari, id eſt, Romani. Ammian. *lib.* 25. Sed ſub Columellis tabernaculi parcius cœnaturo, pultis portio parabatur exigua. Puls erat farina cocta cum ſale, interdum & lacte, vt Galenus *cap.* 6. de attenuante diæta. Heſychius ὀβελίας ἄρτος ὁ ἐπὶ ὀβελίσκου ὀπτώμενος. vide Socratem *lib.* 4. *Eccleſ. hiſtor.* Clement. *lib.* 2. *Pædag. cap.* 1. vbi μελίπηκτα, & ἐπιδορπίσματα commemorat. Euſtath. ἄρτοι ἀπὸ τοῦ αἴρεσθαι. ἄρτοι quaſi ἄρτιοι διὰ τὸ σχήματος ἄρτιον, καὶ τέλειον. βλωμὸς, ψωμίον ἄρτου κόμμα ἁδρομερές. Heſychius, ἀπαράχυς, τὰς ἐπὶ τῶν ἄρτων φλυκταίνας. Euſtathius, ἔλαφος, ψωμός. κιλλίκιοι ἄρτοι μεγάλοι, μὴ καθαροὶ, ἀλλὰ φαιοὶ τὴν χροάν. ἄρτος κλιβανίτης. Strabo, Ægyptij τὸ μὲν πηλὸν ταῖς χερσὶ, τὸ δὲ στέαρ τὸ εἰς τὴν ἀρτοποιΐαν τοῖς ποσὶ φυρῶσι. Epicharmius apud Athenæum *lib.* 3. hæc genera panum enumerat, κριβανίτην, ὁμορὶν, σηταμίτην, ἐγκρίδας ἀλειφατίτην, ἡμίαρτον. ὁμορὶν vocant ſimilaginem cum melle & ſeſamo coctam, vnde

ὁμορῖται panes apud Heſychium. ϛαιτίτης Heſychio, ϛεατίτης, placentæ genus in qua ϛέαρ ſeuum, & pinguitudo. Eidem ἡμιάρτιον εἶδος ἄρτου ἡμικυκλῶδες. Epicharmus ἄρτον πλακίτην commemorat, & τοῖς παιδίοισι νεκλῆ recentem. Euſtathius δοκοῦσιν οἱ κίλικες ἐκ ἀγαθοῖς ἄρτοις χρῆσθαι. οἱ κιλίκιοι ἄρτοι οἱ αὐτοὶ τοῖς κολλάβοις. Collices Theſſalici panes omnium optimi. Athenæus *lib.* 4. meminit panis Cappadocij, quem *Lachman* Syri vocant. Boletinus, Bolites, Bolias, μάζης εἶδος ait Heſychius. Vide Athenæum *lib.* 3. vbi multa Caſaubonus eruditè. & Pollucem *lib.* 6. *cap.* 11. Lampridius in Heliogabalo, dulciarios, & lactarios commemorat. Celſus lactaria omnia. Lampridius, alia de pomis, alia de dulciis, alia de opere lactario. Gloſſæ, dulcium πλακοῦντα, πλακουντάριοι, dulciarij. γλυκαντῆρες, lucunteres. Feſtus, lucunter genus operis piſtorij. γλυκόεις, γλυκοῦς, lucuns, lucunculus non à λευκός, ſed à γλυκόεις. Cæterùm ὑδραλέται, aquariæ rotæ repertæ ſub Cicerone ad molendum, vt docet Epigramma Antipatri Theſſalonicenſis, qui Ciceroni æqualis fuit.

ἴσχετε χεῖρα μύλαιον ἀλετρίδες, εὕδετε μακρά.

Panes vænales reticulo ferri ſoliti. Græci γυργάθους vocant. Hippolochus πλεκτὰ ἐλεφάντινα, *panaria eborea*, imò & argentea. Virgis enim ſubtilibus eburneis, ceu vimine vtebantur in contexendis panariis iſtis. Quare & Hippolochus dixit κελεύει ἀρτοφόρα διὰ ἱμάντων ἐλεφαντίνων πεπλεγμένα δοθῆναι, iubet dari panaria plexa ex loris eboreis. Pollux *lib.* 5. κλίβανος σκεῦός τι σιδηροῦν ἐφ᾽ ᾧ τοὺς ἄρτους ὀπτῶσι, πῦρ ὑποκαύσαντες καὶ πυρακτώσαντες. *Clibanus vas ferreum in quo torrent panes, & coquunt ignem ſubijcientes.* Galenus de Antidotis, εὔζυμος καὶ καλῶς ὀπτημένος

ὁ ἄρτος

ὁ ἄρτος ἔσται κλιβανίτης, καὶ οὐκ ἰπνίτης. ἶπνος κάμινός ἐστι. *Clibanites panis bene fermentatus, & coctus erit, non ipnites in furno coctus. ipnus eſt furnum.* Athenæus panem caminetem in furno coctum δυσκατέπεπτον vix digeri poſſe ait. Piſtores cacabo vſi ſunt, vnde panes cacabacei apud Zenonem Veronenſem *ſerm.6.* ad Neophytos, qui ſaporem malum ex aqua in cacabo calefacta retinerent. Vlpianus *l.19. tit. de auro & argento mundo, in Pand.* Cacabos argenteos commemorat vetus Poëta,

Nos facimus populos ſtudioſe coptoplacentas,
Nos adipata damus, nos grata canopica vobis,
Cruſtulanos Iano, ſponſæ muſtacea mitto.

Heſychius, ἀχαίνη ἄρτος τις. Vide Ariſtot. *ſect.21. problemat. cap.12. 9. 15.19.* S.Paulin. ad Seuerum. Facilem nos victum cibo ſimplici capere, coctis in gutta olei, & aquæ copia pultibus docuit. Non ſiligine nobis pultes, ſed farina confecit, aut milio, aut fabam intriuit panicio, quo citiùs ſenatorium poneremus faſtidium. Vide. Lucillius,

Quæ gallam bibere, ac rugas conducere ventris,
Farre aceroſo, oleo decumano.

Feſtus, fieri prodit pultem è milio & melle. Africia pultis nomen Arnobio *lib.* 7. Conſtantinus *in Geoponicis*, ὁ κλιβανίτης ἄρτος ἰσχνῶς πεπλασμένος, καὶ ἐν ἡλίῳ ξηρανθεὶς χρησιμώτερος πρὸς ὑγίειαν. ὁ γὰρ ἐν φούρνοις ὀπτώμενος βαρυτέραν τὴν πέψιν ποιεῖ. Suidas, ἄννος αἰγύπτιος εἰς τὴν τῶν ἄρτων ὄπτησιν ἐπενόησε τὸν κρίβανον. δίπυρος ἄρτος Romæ dicitur paxamas. Pamaxium in hiſtoria Patrum, panis bis coctus. Heſychius ὁμορίτης ἄρτος ἐκ πυρῶν διηρημένων γεγονώς, φυσικτὴρ ἄρτος ποιὸς ποπανώδης. γύργαθος σκεῦος πλεκτὸν ἐν ᾧ βάλλουσι τὸν ἄρτον οἱ ἀρτοκόποι. γρίτας αὐτοπύρους ἄρτους. Panarius ἀρτοπώλης, *in vet. Gloſſ.* Vide Athenæum

INDEX RERVM
ET VERBORVM.

Iuxta numerum paginarum.

A

Abyrtace condimenti genus. 215
Accubitionis mos. 75
Accubitum quid & vnde. 79.81
Acetum. 214.215
Olim potus fuit. 216
Acipenſer, & acipenſis, vulgò *Eſtourgeon.* 171
Acrothoraces. 282
Acratiſma. 10
Ænigmata in conuiuiis. 324
Αἴκλος. 5
Alica, genus tritici. 199. 201.208
Alica vnde dicta. 201
Amaltheæ cornu. 383
Amomum, genus aromatis. 304
Amphidroma. 400
Amulum. 199.206
Anas. 141
Anſer. 146
Anſeris iecur. 147
Antecœnia. 121.125
Promerenda. 10
Aper. 148
ἄφιλα, ἄμικτα. 5
Apiaſtrum. 216
Apitius primus coquinæ apparatus inſtitutor. 336
Aqua niuata in potu noxia. 262
Aquæ calidæ & gelidæ vſus. 261
Architriclinus. 341
Ariſton. 10.12.15.16
ἄρισον συſſιτικόν. 13
Aſparagus. 212
Trium librarum pondo aliquãdo Rauennæ productus. ibid.
Attagen, vulgò *Francolin.* 134
Attagena Phrygia præſtantiſſi

ſtantiſſima. 135
Auraca. 183
Aurum cælari ſolitum. 375

B

BArbos vaſis genus. 363
Baſcauda. 358.361
Bellaria. 185
Bibendi modus in conuiuiis. 263. & ſeqq. & 268
Bibendi mos in Græcia. 282
Boa piſcis. 175
Bombyleumata. 197
Bonus dæmon, pro bona fortuna. 266
Boni dæmonis poculum. ibid.
Boue aratore veſci vetitum. 163

C

CAlices. 359
Caligulam vno die centies ſeſtertio cœnaſſe. 24
Calua argento adornata in vſum poculi. 375
Caluaria inaurata. ibid.
Cantus in conuiuiis. 326
Capedines & capedunculæ. 358
Caprea. 149
Carenum liquoris genus. 199.272
Carica. 196
Carne canina veſci prohibitum. 160
Carne aſſa, quàm elixa veſci magis virile eſſe dicitur. 162
Carnes. 134
Carnes elixæ,coctæ. 151
Carptores. 338
Caſei. 198
Catabolia. 7
Catacleiſtæ apud Apuleium. 88
Catta. 143
Caulis, ſeu colis. 195. 212
Cella, cellarium quid & vnde. 221
Cellæ pro cubiculis.ibid.
Cellaris,Cellariẽſis. ibid.
Cerebella auium. 153
In deliciis erant. 158
Ceres ſpicis coronata. 394
Ceruus. 149
Ceryces, ſeu præcones

pro

pro pincernis. 345
Chama quid & vnde. 69
Chia ficus. 196
Cibi tria genera. 134
Cibi quos Imperatores habuerunt in deliciis. 30
Cibi præſentes. 162
Cibos circumferre moris fuit in conuiuiis, vt quiſque pro libito caperet. 13.14
Cibicida pro diribitore. 96
Cibilla menſæ genus. ibid.
Circulus, & olmus, pro menſa circulari. 101
Citreum felix malum. 220
Coactus pro cocto apud Feſtum. 160
Cœna. 8.11
Cœna recta. 3.6
Eam Nero ſuſtulit, reuocauit Domitianus. 3
Cœna dialis. 22
Triumphalis, Pontificalis, auguralis. ibid.
Splendida. 24
Puerorum. 37
Virorum. 38
Græcorum. 38.40
Antelucana. 54
Pauperum. 213
Cœnâ abeuntes non Ioui perfecto, ſed Mercurio libabant ſuper lignis. 281
Cœnæ hora. 53
Partes. 121
Caput. 131
Cœnę frugi, cœnę Deûm. 25
Cœnæ variæ. 31
Parcæ. 33
Puræ. 34
Centenariæ. 45
Vide *Conuiuia.*
Cœnacula quid & vnde dicta. 63.64
Cœnationes & triclinia. 62.& ſeq.
Collectrix apud Plautum quæ. 7
Coloſtrum. 197
Columba. 142
Comiſſatio quid & vnde. 11.17
Compoſtile quid & vnde. 356
Conchæ. 184.209
Conchis pauperum cibus apud

apud Iuuenal. 213
Conditum. 199
Conſultatio in conuiuiis. 325
Conuiuarum nomina. 49
Numerus. ibid.
Conuiuator. 47
Conuiuium vnde dictũ. 1
Variè nominatur à Græcis. ibid.
Variè à Latinis. ibid.
Moderatum Deorum conciliabulum eſt. 19
Quatuor rebus cõſtat. 49
Conuiuium militarè. 326
Conuiuij inſtructio. 46
Locus. 61
Rex. 102
Conuiuia parca. 25
Opipara. 26. & ſeqq.
Mediocria. 34
Sordida. 36
Luculenta. 37
Tempeſtiua. 54.55
Intempeſtiua. 55
Duplicia. 62
Conuiuiorum genera varia. 3.21.& ſeq.
Conuiuiorum cauſa quæ. 19.20.
κοπίδες. 5
Coquus. 334
Coqui furaces. 336
Coracinus auis. 170
Coronæ in cõuiuiis. 288. 296.
Coſmus apud Martialem vnguentarius celeberrimus. 305
Cottabus, Cottabea, Cottabium. 277.278.279. & ſeqq.
Crater pro vini hauſtu. 266
Creon & crateuta. 354
Cryſtalli generatio vnde. 370
Cygnus. 144

D

Δ Αἰς vnde. 5
Damas. 148
Defrutum. 272
Delphis è puteo hauſtus ab Athenienſibus. 175
Dictator pro magiſtro bibendi. 106
Dimidiati. 85
Diribitores. 339.344
Dorcas. 149
Dorpon quid & vnde. 12

Dulcia, genera operis piſtorij. 187

E

EBrius viuẽs mortuus. 236
Peccãs bis puniendus. 328
Ebrij comiſſantes vnguẽtari ſoliti. 293
Echinus. 181.205
Edeatræ. 343
Electrum. 374
Electri origo. 373
Genera tria. ibid.
ἐράνισμα. 10
ἔπαικλα, ἐπιδορπίσματα, ἐπίδειπνα. 5
Epidoſima. 4
Epulæ trifariam ſemper, interdũ quadrifariam diſpertiebantur. 10
ἐρανισταὶ συνθιασῶται apud Athenæum. 5
Eranus. 4.6
Parcus fuit & modeſtus. 6
Euochia quid & vnde. 4
Exormiſton inter piſces regium genus. 172

F

FAba. 209
Fabæ Ægyptiæ triplex vtilitas. 213
Far. 210
Faſelares. 216
Ferculum. 114.122.126.127.129
Feſta Græcorũ olim pluria. 38
Ficedula. 140
Ficus. 191
Medicamentum omnis cibi noxij. 192
Sacra Diis. ibid.
Pro quauis re dulci. 195
Fides ac tibiæ epulis Romanorũ adhibitæ. 319
Fœminæ honeſtæ more Græco epulis virorum abſtinent. 35
Abſtineant vino. 234
Fœminæ Romæ potu vini interdictæ paſſum bibêre. 271
Fœnum Græcum. 216
Folia citri pro roſato. 199
Fons in Arcadia odium vini afferens. 238
Fructus aliqui hortenſes. 193

fine

ſine Fumo ſacrificare, de Poëtis dictum. 4
Fungus. 195

G

GAlbula, ſeu Galgula. 143
Gallina. 142
Gallinæ Afræ, ſeu Numidicæ. 145
Gallinas ſaginare quis primùm cœperit. 143
γάμος, ob nuptias. 6
Gemmæ formatæ in pocula. 375
Glis. 147
Globuli. 204
Gobius. 182
Græci totas noctes helluabantur. 58
Græco more bibere. 105
Griphus pro ænigmate. 324
Guſtulum oua dicta Apuleio. 130

H

HInnulus, vel hinnuleus. 149
Hœdus. 146
Hordeum. 211
Hora ientaculi. 50. & ſeq.
Prandij. ibid.
Merendæ. 53
Cœnæ. ibid.
Hydromelum, potionis genus. 272
Hypobolis pro culcitra. 89

I

Ἡδυπάθεια. 5
Ideæ, particulæ carnium. 120
Iecur anſeris. 147
Ientaculum. 8. 11. 13. 15
Ientaculi etymon. 13. 16
Hora. 50. & ſeq.
Ignis cœnæ ſignum. 4
Incitega pro circulo. 92
Infanti antequam vinum guſtet, ouum noctuæ comedendum datum. 240
Infantes coloſtrati. 197
Infertores pro ſtructoribus. 341
Iupiter lacte capræ nutritus. 198

Lac

L

LAc Veneris pro vino potui ſuaui. 283
Lactuca. 193
Lageniforia vnde dicta. 38
Laliſio. 149
Lapathus quid & vnde. 195
Lautia. 107
Lecti tricliniares & accubitorij. 70.72
Lectorũ genera varia. 67
Leges ſumptuariæ. 45
Conuiuales. 48
Legumina. 209
Lepus. 148
Liba. 200.201
Libationes in epulis. 320
Liberi bellaria. 127
Lintea. 90
Liquaminum tria genera. 167
Lithoſtrea. 173
Lora. 272
Mulierum potio. 281
Lucanica. 150
Lucernæ. 291
Ludi inter epulas. 308
Lupus, vulgo *brochet*. 172. 183
Luria potionis genus. 272
Luſcinia. 140
Luxus Ægyptius. 111
Lyra poſt cœnam conuiuis exhibita. 318

M

MAcellarius pro obſonatore. 332
Mala. 219
Malorum genera. 220
Manuum lotio. 107
Mantelum, mantele, linteum quo manus tergitur. 90
Velamenti genus. 91
Mappæ. 90
Mazonomus. 140
Melicratum potionis genus. 272
Menſa res ſacra æſtimabatur à veteribus. 18
Menſa amica pro conuiuio. 19
Menſæ. 92.95.114
Vnde dictæ. 97
Menſæ triclinares. ibid.
Menſæ pro ferculis, aut lancibus. 115
Menſæ frigidæ. 123
Secundæ. 185
Menſuræ quibus potarũt veteres. 265
Mercurij ſors. 120
Merenda quid & vnde. 10.12.14

Pro prandio. 53
μικὸς ὁ πῖγει, Prouerb. 5.
Miſſus olim onus tantùm fuit, & ferculũ vnum, quod ex æquo diuidebatur inter conuiuas. 6.119
Miſſus pro ferculis. 355
Mnamones apud Platonem qui. 103
Moderatio Perſica. 111
Morus. 195
Mullus. 169
Octo librarum in mari rubro captus. ibid.
Mullus vnicus 80. millibus nummûm ab Aſinio Celere emptus. ibid.
Alius 10. millibus nummûm, apud Senecam. ibid.
[illegible]
Muſſum. [illegible]
Muræna. [illegible]
Murænas in piſcinis [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]

N

NAis Nympha aquatica. 177
Neptunus pro piſcibus. 174
Niues ſacco colari ſolitæ. 263
Nomenclatores. 60
Nuces. 220
Numidicæ. 145

O

OBſonator. 332. & ſeq.
Obſonij ſcindendi magiſtri. 340
Oculi in conuiuiis, pro mnamonibus. 103
Odor Perſicus duplex. 293
OEnopæ. 349
Olea. 189.191
Onager. 149
Optionomus. 349
Optio pro obſonatore. 332
[illegible] 172
[illegible] 98
[illegible] & [illegible] 175
[illegible] 5
[illegible] 148
[illegible] 180.184
[illegible] 130

Panic

P

Pandeſia. 39
Panem guſtare, panem comedere, pro ientare. 9
Panes. 208.286
Panes vænales reticulo ferri ſoliti. 392
Panes cacabacei vnde dicti. 393
πανθοινίαι, πανδαισίαι. 7
Paropſis, pro vili obſonio, ſeu maza, apud Athenæum. 153
Pars non ſtrangulat, vetus prouerb. 119
Partes conuiuis ſingulis æquales apponebãtur. 117
Partes cœnæ olim tres. 121
Paſſanus. 205
Paſſum quid & vnde fiat. 271. & ſeq.
Pauo. 139.143
Pauorum oua quinis denariis væniſſe. 143
Eorum carnem per totum annum à putredine & carne illæſam ſeruari. 144
Perdix. 142.146
Perdicem vnam Ariſtippũ 50. drachmis emiſſe. 142
περίδειπνα. 5
Pernæ tomacinæ, temiacæ, petaſones. 157
Phaſianus. 145
Solis vaporibus coquebatur. 158
φιλοινία φιλεπιτὴ, φιλίνια, aut φιλίπια. 5
Philotheſia poſt cœnam potio. 281
Phœnicopterus. 144
Soli ſacer. ibid.
φρατορικὴ, δημοτικὴ. 5
φύσκιλλος. ibid.
φωλητεία. ibid.
Piſces eſculenti. 164. & ſeqq.
Piſces gulæ commodi qui ex Clem. Alex. 174
Piſces Paciliæ in fluuio Arcadiæ vocem turdi imitari. 175
Piſces maris imperium portendere. ibid.
Piſces plani ſacri dicti, & cur. 176
Piſcium ſigno nati cur libidinoſi. 177
Piſcium fluuiaticorum optimi qui. 179
Pitiſſandi verbum. 282

Pro prandio. 53
μετὰς ὁ πίγει, Prouerb. 5.
Miſſus olim onus tantùm fuit, & ferculũ vnum, quod ex æquo diuidebatur inter conuiuas. 6.119
Miſſus pro ferculis. 355
Mnamones apud Platonem qui. 103
Moderatio Perſica. 111
Morus. 195
Mullus. 169
Octo librarum in mari rubro captus. ibid.
Mullus vnicus 80. millibus nummûm ab Aſinio Celere emtus.ibid.
Alius 10. millibus nũmûm, apud Senecam. ibid.
Interdum trilibres reperti, rari qui tres libras ſuperarent. 172
Mulſum. 255.256.272
Murena. 172
Murenas in piſcinis Craſſi & Luculli ad crepitũ digitorũ vẽtitaſſe. 177
Murex. 182
Murrhina potionis genus. 248.370.373
Mytilus. 184

N

NAis Nympha aquatica. 177
Neptunus pro piſcibus. 174
Niues ſacco colari ſolitæ. 263
Nomenclatores. 60
Nuces. 220
Numidicæ. 145

O

OBſonator. 332. & ſeq.
Obſonij ſcindendi magiſtri. 340
Oculi in conuiuiis, pro mnamonibus. 103
Odor Perſicus duplex. 293
OEnoptæ. 349
Olea. 189.191
Onager. 149
Opſonomus. 349
Optio pro obſonatore. 332
Orata. 172
Orbes menſarum. 98
Orcheſtres ſaltatione & cantu capi. 175
ὀψωνητικός. 5
Oryx. 148
Oſtrea. 180.184
Oua pro guſtulo. 130

Pande

P

Pandeſia. 39
Panem guſtare, panem comedere, pro ientare. 9
Panes. 208.286
Panes vænales reticulo ferri ſoliti. 392
Panes cacabacei vnde dicti. 393
παιδοιτίαι, παιδευσίαι. 7
Paropſis, pro vili obſonio, ſeu maza, apud Athenæum. 153
Pars non ſtrangulat, vetus prouerb. 119
Partes conuiuis ſingulis æquales apponebãtur. 117
Partes cœnæ olim tres. 121
Paſſanus. 205
Paſſum quid & vnde fiat. 271. & ſeq.
Pauo. 139.143
Pauorum oua quinis denariis væniſſe. 143
Eorum carnem per totum annum à putredine & carne illæſam ſeruari. 144
Perdix. 142.146
Perdicem vnam Ariſtippũ 50. drachmis emiſſe. 142
πεμπτα. 5
Pernæ tomacinæ, temiacæ, petaſones. 157
Phaſianus. 145
Solis vaporibus coquebatur. 158
φιλοίνια φιλεπτικὰ, φιλίνια, aut φιλίπα. 5
Philotheſia poſt cœnam potio. 281
Phœnicopterus. 144
Soli ſacer. ibid.
φρατοεικὰ, δημοτικὰ. 5
φύσιλλος. ibid.
φωληπεια. ibid.
Piſces eſculenti. 164. & ſeqq.
Piſces gulæ commodi qui ex Clem. Alex. 174
Piſces Paciliæ in fluuio Arcadiæ vocem turdi imitari. 175
Piſces maris imperium portendere. ibid.
Piſces plani ſacri dicti, & cur. 176
Piſcium ſigno nati cur libidinoſi. 177
Piſcium fluuiaticorum optimi qui. 179
Pitiſſandi verbum. 282

Pittacion pro nota vini. 251
Pityſma. 99
Placentæ. 200.201.386
Earum ſpecies. 207
Pocillator. 303
Poculum plenũ viris honoratis, aliis ex æquo præbebatur. 273
Pocula. 359.367
Pocula Græcanica. 380
Poculorum formæ. 376
à Poculis, ſeu, ad Pocula qui. 345
Polypum oleæ ramo capi. 175
Porcus Cereri ſacer. 156
In Romanorum vexillis pacis argumento fuit. 156
Porco cæſo fœdera feriebant Romani. ibid.
Porci laribus immolantur. ibid.
Porci Delici. 157
Porci à partu decimo ſacri. 159
Porcellus. 147
Porrum. 212
Porphyrio. 144
Potionum genera apud Lampridium. 127
Potus mediocris. 269
Potorum nomina. 271
Præbibendi modus. 273
Prægustator. 342
Prandium. 8
Prandium collatiuum. 7
Prandium vnde dictum. 11.14
Prandium Romanum. 17
Prandij hora. 50.& ſeq.
Prandiculum pro ientatione. 15
Promulſis. 14.121.123
Promus condus. 221
προπόμα. 122.123
Pſammitum. 205
Ptiſana. 211
Vnde à Romanis facta. ibid.
Pueri & puellæ miniſtrãtes. 346
Pueri ſymphoniaci Romæ in deliciis erãt. 320
Pulmenta ſolemnia. 127
Pulpa. 160
Puls. 204.208
Pulte, non pane longo tempore vixerunt Romani. 391
Pyrorum genera. 220

R

Rapa. 212
Deorum cibus. 25
Repoſitoria. 93

Rex

Rex conuiuij. 102
Rex menſæ, pro Rege conuiuij. 103
Rhombus, vulgo *Tourbot*, piſcis lautus & latus. 170
Rhyton quid & vnde. 354
Roſa veteribus in deliciis fuit. 295
Roſatum. 199
Ruſis. 355

S

SApa muſti genus. 272
Scamma quid & vnde. 75
Scari qui & vnde dicti. 170
Scenſæ, ſeu ſceſnæ pro cœna. 10
Sciſſores. 338
Scolium & cantus. 315. & ſeq.
Scriblitæ. 201
Sculna. 29
Scurræ in conuiuia venire ſoliti. 313
Scutulæ pro teſſeris, aut abacis. 99
Senatores publicè epulari ſoliti. 22
Scribole. 89
Sermones conuiuales. 48
Sigma. 79.80
Silatum pro ientaculo, cur. 15.16
Simila. 210
Simpuuium vaſis genus. 367
Sinum vaſis genus. 365
Spondæ pro triclinario lectorum. 67.69
Sportula, rectæ cœnæ loco inſtituta à Nerone. 7
Squilla. 180
Stacte. 250
Stephadium, quaſi ſtipadium, à ſtipitibus dictum. 79
Storea quid & vnde. 68
Structor pro carptore. 340.341
Sturni. 163
Snbbibendi verbum. 282
Symbola, ſeu collecta. 3.7
συμφορά. 59
Sympoſiarchus. 48
συναυλία quid & vnde. 5
Syntheſis pro veſte pretioſa. 88

T

TApulla pro arbitro & magiſtro conuiuij. 105
τέλειαι ϑῦται. 5
Thalia quid & vnde. ibid.

Thiaſi. 4
Tholus. 67
Thyn rex Paphlagoniæ cœnans omnia centena adpoſuit. 162
Τιτθευίδια. 5
Toral, ſeu torale. 86
Triclinium Philonis Iudæi. 65
Triclinium pro loco. 67
Pro mẽſa tribus lectis cincta. ibid. 62
Triclinia. 81. 85
Tripus pro menſa. 75
Pro lecto. ibid.
Triticum. 210
Trulla, ſeu Truella. 377
Turdus. 141
Turtur. ibid.
Τυκτὰ Perſarum. 5

V

Vaſa culinaria. 349
Eſcaria. 353
Vini. 378
Venter collatiuus apud Plautum quid. 7
Venus in piſcem mutata. 177
Venus Baccho infuſa. 240
Verres Maiales. 157
Veſtes diſcubitoriæ. 87
Veteres ſoli con edere ſoliti. 21
Vinum violaceum. 199
Vinum aqua miſtũ. 226. 234
Vinum ſiſeræum è muſto coctum. 247
Murrhinum vnguento mixtum. ibid.
Albanum. 256
Surrentinum. 257
Falernum. ibid.
Setinum, Pucinũ, Statanum & alia. ibid.
Veteranum. 241
Doleare. 243
Defuſum. ibid.
Vinum quando primùm aquâ miſtum. 265
Vinũ murrhatũ. 271. 281
Vinum vetuſtate edentulum. Plaut. 271
Vini effecta. 36. 223. & ſeqq.
Vini Albani duo genera. 245
Vini nota & titulus. 250
Craſis, ſeu temperamentum. 260
Hauſtus, ſeu crateres. 266
Genera varia. 252. 258. 267. 271. & 272
Vino ſe veteres vngebãt. 271

Vina

Vina noua olim non guſtabantur niſi hyeme exacta. 239
Vina Italica. 245
Vina crucia, ſubleſta, fugientia. 281
Vmbræ in cœna qui. 60
Vnguentum potionibus vtilius. 300
Vnguenti conficiendi ratio. 303
Vnguento Venus placatur. 301
Vnguenta. 296.299
Olim Romæ in vitio fuêre. 205
Vino admixta. 270
Vſurpata in conuiuiis, & cur. 292
A Perſis reperta. 293
Vnguẽtorum vſus & vtilitas.
Vnio Cleopatræ. 27
Vocatio ad cœnam. 58
Vocatores, ſeu inuitatores ad cœnam. 59
Vomitiones inter vina. 284
Viſcerationes. 3. 19. 21. 22. 46
Vitis aurea in templo Salomonis. 240
Vitulorum carnium vſus apud veteres rarus. 162. & ſeq.
Vuæ. 219
Vulua eiectitia. 151
Vuluæ olim in pretio erant. 159

X

Xerophagia. 9.122

Z

Zeleuci lex de vino bibendo. 235

FINIS.

ERRATA.

Pag.	*Lin.*
13.	25. *leg.* vt quiſque caperet quantum vellet.
21.	24. epulum,ac viſcerationem.
25.	16. Cœna Hecales.
39.	15. ἐθελονταί.
49.	in rubr.de Conuiuiis.
ibid.	24. βιωφελής.
51.	16. ἀπονενεμημένα.
58.	15. *delenda vox*, Propertius.
74.	12. quia Cedro.
102.	pen. circa ordinandum oxygarum.
138.	19. χελιδονίαι.
159.	3. ᾠδῖσι.
167.	9. Copaïdes.
174.	22. Lampridio.
197.	17. βομβουλεῦσιν.
206.	21. de Piſtaciis.
214.	1. Ciborium.
218.	10. Scillæ tumorem,& maluæ ramos.
219.	19. Albanum facio.
220.	30. nux molliuſcula.
264.	11. περσάγνοντας.
265.	9. ζήσειας.
281.	13. Crucia.